

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitate ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

Tractatus X. de Aeternitate Dei.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82291)

Ex quo provenit, ut quamvis re ipsa quantitas omnibus sit finita, vel infinita, ipsius tamen ratio non consistat in modo finitatis, vel infinitatis: si enim per impossibile fingatur transire de vno ad alterum, adhuc retinebit propriam rationem formalem. Quod intelligi debet, quando ex propria ratione formali non vendicat necessario vel infinitudinem, vel præscriptum terminum finitudinis: si enim definita magnitudo virtualis perfectionis essentialis naturæ humanæ varietur, iam non erit eadem natura, vel quantitas metaphorica secundum speciem, quoniam præscripta finitudo est eius proprietates, quæ dissipata consequenter dissolvitur ratio ipsa magnitudinis essentialis: Et quoniam magnitudo diuina in ordine ad locum ex sua ratione quasi specifica vendicat infinitudinem, hac negata censetur etiam negari magnitudo ipsa virtualis in ordine ad locum.

X.

His præmissis facile respondetur ad difficultatem, cuius occasione hæc dicta sunt. Nam, quamvis magnitudo virtualis Dei in ordine ad locum secundum suam propriam rationem formalem intrinsecam præscindendo ab infinitate distinguatur à magnitudine virtuali Angeli in ordine ad locum, tamen quia nos latent veræ, ac propriæ rationes quidditativæ perfectionum diuinarum, solemus eas explicare per proprietates nobis notas: Et quia inter attributa quantitatis numeratur à Philosopho, ut sit finita, vel infinita, merito diuinam discernimus à creata, quod hæc sit finita, illa infinita, quod non solum in immensitate, sed in æternitate vsu venit, quæ Doctores omnes post Boët. distinguunt à durationibus creatis, eo quod sit suapte natura postelsio vitæ interminabilis, quod non conuenit durationibus creatis. Ut ergo, quæ toto hoc tractatu dicta sunt, in summam redigamus, immensitas diuina sic describi potest, est magnitudo virtualis Dei, quæ suapte natura est aptus secundum se totum intime, & extime præsens esse rebus omnibus, ac locis in infinitum multiplicabilibus. Quas omnes proprietates diuinæ immensitati conuenire fuisse probatum est in superioribus.

TRACTATUS DECIMVS, DE AETER- NITATE DEI.

AETERNITAS est modus quidam vnitatis, & identitatis diuinæ, ut indicat Dion. *Magn. Dion. cap. 9. de diuinis nominibus.* Idem vero, inquit, *super substantialiter æternum est inuertibile, in se ipso manens semper secundum eadem, & eodem se habens modo:* quod etiam constat ex Psalm. *Psalm. 101. 101. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient:* quasi ipsa vitæ diuinæ perpetuitas sit quidam modus identitatis. Anni enim Dei ut notat Augustinus, & Beda in id eiusdem Psalm. *Vsq. in generationem, & generat. Beda.* tionem anni tui: itaque anni, siue ætas Dei, ut vocat Anselmus in Monolog. cap. 22. & *Anselm. 24. non deficient, quia æternitas sibi ipsi non est dissimilis, sed simpliciter eadem, & indiuisibilis: quæ ratione etiam indiuisibilitatis est modus vnitatis: ut enim ait Hugo *Hugo Victor. de S. Victor. de sacramentis fidei lib. 1. p. 3. cap. 31. In vnitatem agnoscimus æternitatem:* Et S. Thom. in 1. d. 8. q. 2. art. 1. ad 1. æternitatem vocat vnitatem, sicut è contrario tempus propter successione diuisibilitatē habet rationem multitudinis, & propterea diffinitur à Philosopho lib. 4. Physic. cap. *Aristot. 11. t. 100. Numerus motus secundum prius, ac posterius: est vero tanta inter immutabilitatem, æternitatem quæ affinitas, ut non nunquam vna pro altera accipitur. Vnde est illud August. lib. de natura boni aduersus *Augustinus. Manichæos capit. 39. Illa autem vera est æternitas, quæ est vera immortalitas, hæc est illa summa incommutabilitas, quam solus Deus habet: Et paulo post, cuius solius immortalitas ipsa est vera æternitas. & libro quarto, de Trinitate capit. decimo octauo, In quantum, inquit, mutabiles sumus, in tantum ab æternitate distamus. & infra, Vera autem immortalitas, vera incorruptibilitas, vera incommutabilitas ipsa est æternitas: nam, cum æternum sit, quod principio, ac fine caret, idem est dicere æternum, ac id, quod semper eodem modo se habet, siue quod immutabile est. Verum ratione distinguuntur: ideoque ipsi quoque Patres frequenter Deo tribuunt immutabilitatem simul, atque æternitatem, quasi duo inter se distincta: imò Doctores, quos referam capit. primo, numero 8. ex incommutabilitate æternitatem probant, quæ probatio esset inepta, nisi inter utramque esset aliqua distinctio secundum rationem***

Henric.

rationem ratiocinatam. Quia ergo, ut notat Henricus in sum. art. 31. initio, immediata radix aeternitatis est omnimoda immutabilitas, post hanc de illa agendum est. Dicam vero in primis de multiplici acceptione nominis, *Aeternitas*, & de propria ratione ipsius in maximè propria significatione: ultimo tandem de habitudine eius ad diuinitatem, & comparatione ad durationes creatas.

Aeternitas multipliciter accipitur: conuenit autem Deo sumpta in maximè propria significatione.

CAPVT I.

I.

Magn. Dion.

Damascen.

I. Thom.

Bonauent.

Psalm. 72.

Gregor.

Genes. 49.

Psalm. 76.

Genes. 17.

Augustinus.

Horatius.

Aeternum multipliciter accipitur, ut patet apud Magnum Dion. cap. 10. de diuinis Nominib. Damascen. lib. 2. fidei cap. 1. S. Thom. 1. p. q. 10. art. 3. & in 1. d. 8. q. 2. art. 2. Bonauent. in 4. d. 3. p. 2. art. 3. q. 1. ad 1. & alios Theologos. Est vero hæc varietas in lingua Latina, Græca, & Hebræa. Ut vero à Latina incipiam, æternum sumitur in primis pro re existente sub longa temporis diuturnitate longè remota à præfenti tempore, quantumuis initio, ac fine non careat: iuxta quam acceptionem Dauid appellat montes, & annos æternos, Montes Psalm. 72. *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.* Montes autè hoc est sancti Patriarchæ & Prophetæ, qui ibi per montes intelliguntur, ut ait Gregor. lib. 27. Moral. cap. 5. in id Iob 36. *Quæ prætexerunt cuncta desuper.* & alij Patres non fuerant ab æterno, sed quia longo ante Dauid tempore præcesserant, ratione antiquitatis dicuntur æterni: & etiam ratione Patriarchæ Iacob. Genes. 49. vocat Messiam, *Desiderium collum æternorum.* Annos vero æternos dicit Psalm. 76. *Cogitavi dies antiquos: & annos æternos in mente habui.* Sunt vero anni æterni idem, quod anni antiqui ab initio sæculi. Item quod in longinquum tempus durabit, etsi finem sit habiturum, dicitur æternū ut patet Genes. 17. Ex verbis Domini ad Abraham. *Dabo tibi, & semini tuo terram peregrinationis tue omnem terram Chanaan in possessionem æternam:* & tamen, ut constat, eiusmodi possessio principium, ac finem habuit. Quem locum expendit D. Augustinus lib. 1. quæstionum super Genes. quæst. 31. & probat illo versiculo Horatii, *Seruiet æternum, qui paruo nesciuit:* Simile quid notat lib. 2. quæstionum in Exod. quæst. 43. eodem modo intelligitur

à D. Thoma 1. p. quæst. 10. art. 2. ad 2. illud Exod. 15. *Dominus regnabit in æternum, & ultra:* ait quæ æternum sub hac significatione esse idem, quod sæculum: & ideo Deus dicitur regnare ultra æternum, quia durat ultra quamuis durationem assignatam, siue ultra quodlibet sæculum: quod, ut habetur lib. 1. de celo text. 100. est periodus cuiuslibet rei.

S. Thom.

Exod. 15.

Aristot.

Tradita acceptio est valde impropria: alia magis propria est, quæ æternū dicitur id, quod saltem altera ex parte caret termino, quamuis ex altera sit finitum: iuxta quæ, quæ fuerunt ab æterno, etsi finem habeant dicuntur æterna: ita accepit Apostolus cap. ult. ad Romanos ubi mysterium conuersionis gentium dicit, *Tacitum temporibus æternis,* quæ nempe præcesserunt mundi exordium: vel potius in æternitate, quatenus eminenter continebat tempore possibilia ab æterno, vsque ad illud tempus, quo primum mysterium eiusmodi reuelatū est, ut indicat D. Thomas, & Lyran. in expositione eius loci, porro illa tempora caruerunt quidè principio, non tamen fine. Eodem modo loquitur Baruch. cap. 3. *Qui præparauit terram in æterno tempore:* aliquando è contra æternum dicitur id, quod tamen initium habeat, caret fine: quomodo de cælis dicitur in Psalm. 148. *Statuit ea in æternum.* & de pœnis inferni Matth. 25. *Ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam:* Quod perperam accipiebat Orig. pro longo tempore habituro tamè finem: ideoque merito reprehenditur à B. Cæsareo in 3. dialog. & alijs Patribus: & August. lib. 83. quæstionum: q. 23. animam nostram æternitatem consequi dixit æterna æternitatis participatione: & Angelos æternos appellari. Psalm. 72. ait D. Thomas 1. p. q. 10. art. 3. in corpore, quæ acceptio est valde vsitata apud Doctores, ut videre est in Alensi 1. p. q. 12. m. 1. art. 2. & alijs.

S. Thom.

Liranus.

Baruch. 3.

Psalm. 148.

Matth. 25.

Cæsarius.

Augustinus.

S. Thom.

Alensis.

Tertia acceptio magis propria, quam secunda, est, quæ æternū dicitur, quod habet durationē absque principio, & fine, habet tamen adiunctā mutabilitatem, & non repugnantiam, ut esse desinat, vel saltem abstrahit à repugnantia, & non repugnantia, ut mutetur: quod sempiternum dici ait Richard. de S. Victore lib. 2. de Trinitate cap. 4. & Isidor. lib. differentiarum, differ. 496. Et quidè, si vis vocis attendatur, sempiternum significare videtur id, quod semper est. Hoc tamen ipsum ut notat Alensis 1. p. q. 12. m. 1. art. 1. æquiuoce dicitur: nam in primis significat id, quod est omni tempore vero, quomodo Angelos omni tempore fuisse docet D. Aug. lib. 12. de Ciuitate c. 15.

III.

Rich. Victor.

Isidorus.

Alensis.

Augustinus.

qui

Genes. 9.

Num. 28.

qui tamen habuerunt initium: dicitur etiam id, quod semper est, hoc est nunquam non est: in sacris vero literis accipitur etiam pro habente principium, ac finem. Nam Genes. 9. foedus initum à Deo cum Noë dicitur sempiternum, quod tamen habuit initium. Item Num. cap. 25. vocatur pactum sacerdotij sempiternum, quod Deus contulit Phinees filio Eleazari, quod tamen tandem expirauit finito sacerdotio legali per sacerdotium Christi, ac legis nouæ. Vt tamen ad tertiam acceptionem æterni redeam, sumitur absolute pro eo, quod caret initio, ac fine durationis: quomodo Dionys. cap. 10. de diuin. *Absolute*, inquit, *ingenta, id est, sine principio, & verè perpetua dicuntur æterna, sicut diuina*. Et quamuis nihil creatum hoc modo æternum fuerit, quoniam omnia sunt condita in tempore à Deo, tamen in sententia illorum, qui censent non repugnare, vt mundus fuerit ab æterno, Angeli ab æterno producti forent hoc modo æterni: quoniam ex suppositione carerent initio durationis: & quia suapte natura sunt incorruptibiles per naturam, & vires causarum secundarum, non haberent finem. Vbi tamen vocis, *Æternus*, in hac significatione non potest efficaciter ostendi ex sacris literis: quoniam cum solus Deus de facto careat utroque termino durationis, & sit omnis mutationis expers, cum dicitur æternus non constat vtro ex his modis accipiat.

IV.

Rich. Viſſor.

Anselm.

Vltima acceptio est, qua æternum dicitur id, quod caret initio, ac fine, & caret omni mutabilitate: vt explicat Richardus vbi supra cap. 4. & cap. 9. *Carere*, inquit, *initio, ac fine, & omni mutabilitate dat æternum esse*. Ad quem ferè modum accipit Anselmus in Monologio cap. 24. vbi ad rationem æternitatis exigit immutabilitatem. Hæc est maximè propria acceptio, à qua cæteræ deriuantur propter aliquam affinitatem ad significatum illius: nam, quemadmodum immobile in maximè propria acceptione est illud, quod omnino est immutabile: & nihilominus quædam, quæ raro, tarde, aut difficilè mouentur, immobilia solent appellari, ita æternum propriè significat id, quod habet durationem vniuniformem, & inuariabilem sine principio, ac fine, improprie tamen extenditur ad significandas res, quæ ratione durationis, antiquitatis, aut perpetuitatis aliquo modo, participant æternitatem, & in hac vltima acceptione vsurpa-

tur à Theologis, cum disputant de æternitate Dei.

Hæc dicta sunt de nomine Latino: in Hebræo vero עולם eadè est diuersitas: nam accipitur pro vera æternitate, vt Psalm. Psalm. 44. 44. *Sedes tua Deus in seculum seculi*: Item Psalm. 116. *Veritas Domini manet in æternum*, & Psalm. 89. *A seculo, & vsque in seculum tu es Deus*: Quibus locis in Hebræo habetur vox עולם. Interdum significat longissimum tempus, licet principio, & fine claudatur, ita accipitur Genes. 6. *Isti Genes. 6. sunt potentes à seculo viri famosi*. Item Hierem. 2. & alibi sæpè vox עולם vsur. Hierem. 2. patur pro longo temporis spatio terminis vtrinque circumscripito. Sumitur etiam pro duratione carente principio, vt Prouerb. 8. *Ab æterno ordinata sum*, vel Prouerb. 8. carente fine, vt Psalm. 99. *Laudate nomen eius, quoniam suauis est Dominus, in æternum misericordia eius*. D. Hieronym. in Hieronym. Comment. ad cap. 1. Epistolæ ad Galat. asserit vocem holam si scribatur per litteram א, significare veram æternitatem, si absque illa scripta fuerit, significare iubilæum, hoc est, spatium quinquaginta annorum. Hæc tamen obseruatio non semper est vera. Nam Genes. 13. Vbi dicitur. *Omne terram hanc dabo semini tuo vsque in seculum*, est vox עולם, cum littera א, & nihilominus non significat propriam æternitatem, sed longissimum tempus, vt notat ibi Caietan. & Abulen. & per se patet: quoniam sensen Abraham iam non possidet terram illam, atque adeo nec possidebit per totam æternitatem. Accedit quod Deut. cap. 15. vbi dicitur, *Et seruiat tibi vsque in æternum*, habetur vox עולם cum littera א, & nihilominus significatur tempus iubilæi, quo finito seruus ille recuperaturus erat libertatem.

Quod attinet ad nomen Græcum D. Augustin. lib. contra Priscillianistas ad Orosium, cap. 5. & 6. sentire videtur esse aliquod discrimen inter duo hæc nomina Græca nempe αἰών, & αἰώνιος, quia scilicet primum dicitur indifferenter de sæculo, hoc est duratione vtrinque terminata: posterius verò de interminata, & infinita saltem ex parte vltiore: quoniam vero præuidit posse in scripturis reperiri posterius acceptum non pro vera æternitate: sed pro diuturno tempore, vt cum de Sacramentis, ac cæremoniis legis antiquæ, quæ erant finem habituræ, dicitur Exod. 28. *Legitimum sempiternum erit Aaron, & semini eius post eum*, recurrit ad æternitatem rei significatæ, erant enim vmbra futurorum, ac cælestium

coelestium bonorum, quæ finem non habent, & proinde dici poterant *aiōia* non re, sed signo. Verum hæc etiam obseruatio non est necessaria: quoniam ubicunque in Hebræo est vox *על* ibi textus Græcus absque defectu dabet nunc *aiōis*, nunc vero *aiōis*: quin vero ad Titum primo ubi dicitur, *In spem vite æternæ, quam promissit Deus ante tempora secularia*: In Græco dicitur *αἰῶνος*, quo loco nō intelligi veram æternitatem, sed tempus ab initio mundi docet idē D. August. ubi supra: quapropter vox *aiōis* apud Græcos non necessario sumitur pro vera æternitate: idemque patet cap. vlt. Epistolæ ad Roman. illis Verbis: *Secundum reuelationem mysterij temporibus æternis taciti, quod nunc patet factum est per scripturas Prophetarum secundum præceptum æterni Dei*: nam utrobique habetur vox, *aiōis* & tamen cum Deo tribuitur significat veram æternitatem, cum vero tempori præterito ab initio mundi, nequaquam. Has, & plures alias acceptiones vocis *aiōis* tradit Damascen. lib. 2. fidei cap. 2. Aristotel. autem lib. 1. de celo text. 100. tradit duas alteram qua *aiōis* accipitur pro periodo durationis cuiuslibet rei, quam Latini vocant ætatem, vel æuum, alteram pro duratione totius mundi, ac cæli, quam quia credidit infinitam censet etiam *aiōis* significare æternitatem propriè dictam: idque ex propria significatione vocabuli, dicitur enim *aiōis* quasi *aiōis* hæc est semper existens ut notauit Nicetas in orationem secundam Nazianzeni, hoc vero solum est id, quod initium, aut finem durationis non habet.

VII. Deum vero esse æternum fides docet, ut patet ex Concilio Lateranensi cap. *Firmiter*, de summa Trinitate, & fide Catholica, *Vnus solus est, verus Deus æternus, &c.* & ex Symbolo Athanasij, *Æternus Pater, Æternus Filius, Æternus Spiritus sanctus, & tamen non tres æterni, sed vnus æternus*. Item cap. vlt. ad Roman. *Secundum præceptum æterni Dei*. & Michæ 5. *Egressus eius ab initio ab itineribus æternitatis eius, ubi sermo est de processione Verbi æterni Isai. 40. Deus sempiternus Dominus. & cap. 57. Excelsus, & sublimis habitans æternitatem*. At inquiet aliquis ex his locis minimè colligi Deum esse æternum in maximè propria acceptione: quando enim nomen aliquod multipliciter accipitur, non sumitur effectus argumentum ad probandum aliquid in certa, ac determinata significatione. Hæc responsio non tollit vim argumenti sumpti ex citatis testimonijs sacrarum literarum: quo-

niam, quando vocabulum multipliciter accipitur, sumi debet pro maximè proprio significato, nisi inde manifestum sequatur absurdum: & idē cum Deus dicitur æternus, intelligi debet iuxta maximè propriam significationem: quæ non dedecet, imò vero maximè conuenit Deo. Quin vero quoniam hæc erat ambiguitas in hac voce, *Æternum*, Scriptura adhibuit alia verba, quibus explicaret modum proprium æternitatis diuinæ, ut in Psalm. 89. *Prinſquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis, à saculo, & vsque in sæculum tu es Deus*: Quo loco in Hebræo est nomen *על*, quod Latinus interpres modo vertit sæculum, modo æternum, ut autem constaret nomen illud sumi pro vera æternitate adduntur illa verba: *Antequam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis*: quibus indicatur sermonem non esse, de duratione aliqua temporaria, ac finita, sed infinita absque principio, & verè æterna, quod idem factum est. Proverb. 8. ubi dicitur. *Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret, &c.* Vbi sermo est de æterna Verbi generatione, ut plerique Patres exponunt: similiter aperte excluditur finis, cum dicitur Exod. 15. *Dominus regnabit in æternum, & ultra*, quia scilicet vita, & Regnum Dei est ultra omnem durationem creatam, quæ æterna nuncupari possit, vel ut ait D. Thomas 1. p. quæst. 10. art. 2. ad 2. *S. Thom.* etiamsi aliquid aliud à Deo semper esset, tamen Deus adhuc ultra regnat, in quantum Regnum eius est totum simul, atque perfectum: aperte etiam habetur ex illo Psalm. 101. *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient*: quibus explicatur inuariabilitas vitæ diuinæ primis illis verbis: *Tu autem idem es*: Illis vero alijs, *& anni tui non deficient*, sempiterna, & interminabilis vitæ diuinæ possessio, ut notat sanctus Thomas lib. 1. contra Gentes cap. 15. De- *S. Thom.* nique breuissimè, & compendiosè idem expresit Scriptura Ecclesiast. 18. illis verbis: *Qui viuit in æternum creauit omnia simul*: & Exod. 3. *Ego sum, qui sum, & qui est misit me ad vos*. Nam loquendo per verbum præsentis temporis abstrahit à futuro, ac præterito, explicatque indiuisibilem, inuariabilem, & interminabilem permanentiam vitæ diuinæ: quæ abstrahit ab omni differentia temporis, heretque perenniter, & immobiliter in se ipsa: & ita Patres referendi cap. 11. asserunt in Deo non reperi præteritum, nec futurum, sed solum præsens: Hanc doctrinam confirmat Magnus Dionys. cap. 10. de diuinis nominibus.

Antiquus,

Antiquus, inquit, dierum Deus predicatur, quod ipse sit omnium, & seculum, & tempus, & ante dies, & ante seculum, ac tempus. & paulò post, quocirca etiam in sacris mysticarum visionum apparitionibus, & antiquus, & nouus effingitur, seniore quidem antiquitatem eius, quæ ab initio est, iunior autem insensibilitatem signante ipsius, utriusque vero cum ab initio ad finem usque, per cuncta procedere monstrantibus: Quibus verbis constat ex mysticis visionibus colligi vitam Dei, & initio, & fine carere, & varietatis iniurijs obnoxiam non esse.

VIII.

Aristot.

Boetius.

Anselm.

Rich. Victor.

Hanc fidei veritatem ipsi quoque Philosophi agnouerunt, ut Aristoteles lib. 8. Physic. & lib. 12. Metaphys. eiusque interpretes utrobique: imò vero, ut ait Boetius lib. 5. de consolatio profa vltima, Deum esse æternum cunctorum ratione degentium commune est iudicium: D. Anselm. in Monologio cap. 17. & Richard. de sancto Victore lib. 2. Trinitat. cap. 2. id probant quoniam veritas nec principium nec finem habet: summa autem natura est ipsa prima, ac summa veritas: quare neque principium, neque finem habet. Verum hæc probatio non est ad modum firma, neque à priori: nam vel per veritatem intelligunt entitativam, siue obiectiuam, vel formalem, & intellectiuam: si priorem intelligant, ex illa nõ necessario sumitur actualis existentia rei: nam antequam Verbum diuinum incarnaretur, verum erat ipsum incarnandum, & tamen incarnatio ipsa, quæ erat obiectum veritatis, nondum erat. Si vero sermo sit de veritate formali, hoc est de illa, quæ existit obiectiue in mente intelligentis, recte quidem concluditur à posteriore, si veritas æterna est, primam quoque substantiam, quæ est prima veritas, esse æternam, verum qui negauerit primam substantiam esse æternam, negabit etiam æternitatem veritatis formalis, quæ non existit per se, sed in intellectuali substantia. Ideo melius, & clarius ostenditur ab Alens. 1. p. quæst. 12. m. 4. post Richard. de S. Victore lib. 1. de Trinitate cap. 7. 8. & 11. ex eo, quod Deus sit à se: Nam, quod est à se, & non ab alio, non habet principium durationis: cum enim in se ipso habeat sufficiens principium existendi, & existat per essentiam, concipi nequit, non existens antequam existat: atque adeo non habet principium durationis. Præterea id, quod non est ab alio, non habet in suo esse admistam potentiam ad non esse: ac proinde non est vertibilis non esse, atque adeo est æternum, Deum autem esse ens à se ostendit tract. 1. quare est simpliciter æternus. Opti-

me etiam ex immutabilitate, tanquam ex proxima radice, æternitatem Dei probant S. Thom. 1. p. quæst. 10. art. 2. & lib. 1. contra Gentes cap. 15. Henric. in sum. art. 31. quæst. 1. Durand. in 1. d. 19. q. 2. num. 7. Capreol. d. 9. quæst. vn. a. 2. conclusio. 1. Hispalens. quæst. vn. art. 1. conclusio. 3. Richard. dist. 19. art. 2. quæst. 1. & alij. Ratio est: quoniam, quod prorsus immutabile est, semper idem est absque vlla varietate, & successione, neque potest non esse: cum igitur ex superioribus constet Deum esse omnino immutabilem, ex ipsa etiam ratione constat esse verè, ac propriè æternum: hoc est sine initio, & fine, sine varietate, aut successione durationis. Quod attributum, utpote modus essentia, conuenit omnibus perfectionibus diuinis, non sola enim vita, & substantia Dei sempiterna est, sed sapientia quoque, iustitia, omnipotentia, & omnis alia perfectio, tam absoluta, quam relatiua, ut obseruat Mayron. in 1. d. 9. q. 1. art. 1.

Ex dictis conuincitur impia superstitio Idololatrarum, qui colunt Deos, quorum patres, ac matres, ortus, & interitus produntur antiquis literarum monumentis. Vnde etiam ortum habuit ridicula illa distinctio Deorum, quorum alij seniores, iuniores alij dicuntur, quam recte hoc nomine irridet, ac traducit D. Chrysostom. homil. 1. in cap. 1. Ioan. super illa verba. In principio erat Verbum, additque nihil tale in nostra religione: nam, si Deus est, quæ admodum est: nihil eo superius: si omnium conditor, primus: si Dominus, & Princeps omnium, omnia post ipsum, & creatura, & secula.

Explicatur diffinitio æternitatis, & ostenditur ipsam esse durationem sine diuina.

CAPVT II.

Postquam ostensum est Deum esse æternum æternitate propriè dicta, sequitur ut explicem, quænam sit propria ratio, & natura æternitatis. Diffinitur autem æternitas ab Anselmo in Monologio cap. 24. in hunc modum. Vera æternitas est interminabilis vita simul tota existens. & Richardo de S. Victore lib. 2. de Trinitate, cap. 4. Quid aliud est æternitas, quam diuinitas sine initio, & fine, & carens immutabilitate. Potissima tamen diffinitio, quam Doctores communiter recipiunt, & exponunt, est, quam tradit Boetius lib. 3. de consolatio.

Alens.

Rich. Victor.

L

Anselm.

Rich. Victor.

Boetius.

consolat. profa vltima circa principium. & sic habet: *Aeternitas est interminabilis vita, tota simul, & perfecta possessio*. Ita vero proponi debet gratia claritatis. *Aeternitas est possessio vita interminabilis tota simul, & perfecta*. Possessionis nomine intelligitur duratio habita ad arbitrium possidentis, quamuis autem possessio ex vi nominis importare videatur successionem secundum prius, & posterius, dicitur enim quasi post sessio, hoc est permanentia in re prius habita, tamen quoad rem, vt notat Aletius 1. p. q. 12. m. 3. ad 5. Albert. in 1. d. 8. art. 8. ad quintum & septimum. & S. Thom. q. 2. art. 1. ad 6. non significat successionem, sed importat stabilitatem, & quasi dominium rei, quae possidetur, & ita duratio est quadam possessio vitae: nomine autem vitae intelligitur actualitas essendi substantiae viuientis, vt notauit idem Aletius ad 2. & propterea caeli duratio excluditur à ratione aeternitatis. Additur autem interminabilis, quia vt notat Aletius m. cit. in corpore, & ad 1. & S. Thom. art. 1. citato: vita, quae aeternitate durat, ex vtraque parte carere debet termino, principio, inquam, ac fine: quo vtrunque clauduntur videntur generabilia, & corruptibilia, quae incipiunt, ac desinunt: substantiae vero spirituales incorruptibiles saltem principium habuerunt. Quin vero, vt bene notat Agidius in 1. d. 8. 2. p. quaest. 2. art. 2. etiam si fuissent ab aeterno, nondum vitam viuerent interminabilem: nam interminabile non est, quod non terminatur, sed cui repugnat terminari: omnis autem duratio creata sicut variari, ita etiam terminari à Deo potest: soli vitae divinae deest aptitudo, vt terminetur. Debet autem possessio esse tota simul: nam ubi aliquid vitae deest, non aeternitas sed aetas, aut tempus est: etenim, vt idem Boëtius loco citato inquit. *Quidquid vivit in tempore, id praesens à praeteritis in futurum procedit: nihilq. est in tempore constitutum, quod totum vitae suae spatium pariter possit amplecti*. Hoc idem voluit Philosophus lib. 4. Physicorum text. 117. cum dixit ea, quae semper sunt, quatenus semper sunt, non esse in tempore: non enim continentur, aut mensurantur per se à tempore: cuius rei signum ait esse, quod non patiantur à tempore: nam quod totum est, nec motu, nec tempore dilabitur, nec ipsius vicissitudine particularim decerpitur: excluditur itaque à ratione aeternitatis omnis duratio diuisibilis, & obnoxia successioni. Quoniam vero æuum Angeli, & reliquarum substantiarum corruptionis expertum iuxta communio sententiam indiuisibile, ac to-

tum simul est, additur definitioni aeternitatis, vt sit *perfecta*. Hoc autem vel intelligitur ratione independentiae ipsius aeternitatis: quae ita tota simul est, vt non sit dependens ex alterius causalitate, cuius suspensione possit interrumpi, ac non esse, sicut potest æuum, atque omnis duratio creata: quae proinde, licet tota simul, ac indiuisibilis esset, adhuc longè distaret ab aeternitate: vel intelligitur melius, *perfecta*, hoc est, cui non est possibilis aliqua additio, etenim æuum Angelicum non est perfecta possessio vitae hoc modo, quoniam vita ipsorum substantialis non est summe perfecta: & ideo perficitur vita accidentali, hoc est actibus vitalibus potentiarum intellectiuarum, qui ne ipsi quidem perseverant, sed abeunt permanente vita substantiali subdita ipsorum priuationibus, & plerisque alijs imperfectionibus: At vita Dei, quae est suamet intellectio, ac volitio, est perfectissima: & ideo non variabilis: & consequenter duratio ipsius est perfecta possessio.

In tradita definitione continentur quaedam communia aeternitati cum æuo Angelorum, & ætate hominum: quaedam illi propria: communia sunt, quod sit possessio vitae, hoc est duratio existentiae substantiae viuientis: quamuis enim ceterarum rerum duratio propter dependentiam à prima causa, à cuius perpetuo influxu pendet, non adeo proprie dicatur possessio, tamen quatenus concipitur vt forma habita à re durante, possessio quoque appellari potest: nam eorum quoque possessionem habere dicimur, quae precario possidemus. Est itaque possessio vitae idem, quod duratio existentiae rei viuientis. Propria aeternitatis sunt interminabilitas, integritas, & perfectio, siue inuariabilitas, atque independentia: quae singillatim explicanda sunt, vt ex ipsis colligamus, quantum fieri poterit, exactam notitiam aeternitatis. Et quamuis ea, in quibus aeternitas conuenit cum durationibus creatis, spectent ad Metaphysicam, & ideo supponenda essent, quia tamen diuersae sunt opiniones de rerum duratione, quae etiam suo modo pugnant circa aeternitatem, breuiter attingam ea tantum, quae inseruiunt ad institutum: deinde ad aeternitatem accommodabo, quae sicut à Boëtio dicitur possessio vitae interminabilis, ita à Theologis appellatur duratio aeterna, quamuis Aureolus repugnet, cuius sententiam, & rationes expendere oportet, antequam ad alia pergamus.

Aeternitatem non esse formaliter durationem,

II.

III.

Aureol.

rationem, sed solum vim quandam, qua Deus attingit omne tempus, siue omnem durationem imaginabilem censet Aureol. in 1. d. 9. q. 2. art. 2. quoniam mens, inquit, apprehendens Deum æternū non concipit moram aliquam, aut durationem, quam illi tribuat, sicut, qui concipit Deum im-
 mensum, non debet imaginari circa ipsum distinctionem aliquam, aut magnitudinem permanentem, sed vim quandam, qua potest coexistere omni magnitudini, ac loco imaginabili: quæ vis non est aliud, quam Deitas ipsa: ita quoque intelligendus est Deus æternus, non ex duratione aliqua sibi intrinseca, sed ex vi naturali, qua attingit omnem moram, & durationem imaginabilem. Probat auctoritate, ac ratione: auctoritas est Dionysij, qui cap. 10. de diuin. nomin. exponens, quare Deus dicitur Rex sæculorum respondet: *Quia fecit esse tempora, & æuum existentium: Deus enim non quodammodo est existens, sed simpliciter, & incircumscripse totum in se ipso esse accepit, & præcepit: propter quod dicitur Rex sæculorum, est enim totius esse, & entis substitutus, unde ipse est æuum æuorum, qui est ante sæcula: omne quidem æuum, & tempus ex ipso est, & omnis sæculi, ac temporis est præexistens principium, & causa: Ex quibus patet de mente D. Dionysij Deum nuncupari æternum, quia est principium omnis durationis creatæ: & ideo non denominatur formaliter æternus, quasi contineatur ab aliqua duratione, sed per præsentiam, quia omne tempus ab ipso est. Eodem etiam cap. asserit Deum vocari antiquum dierum, quia intransmutabilis existens æui, temporis, & dierum est causa. Denique in fine eiusdem capituli ait, Deum laudandum sicut æuum, & sicut tempus, hoc est sicut temporis, & æui causam. Ex quibus patet non agnosce-
 re in ipso Deo rationem ullam durationis, sed solam causalitatem, & præsentiam super omnem durationem: ex vi cuius illi respondet. Ad idem adducit definitionem æternitatis traditam à Boëtio: sed ex ea nihil colligi potest in fauorem sententiæ ipsius, ut patet: ideoq; illam omitto.*

IV.

Priorem partem suæ sententiæ, quod nimirum æternitas non sit formaliter duratio, ratione ostendit. Primo, quoniam non est vlla duratio præter tempus: Deus autem non est in tempore, non enim reperiuntur in eo temporis differentia, præteritum, inquam, præsens, aut futurum: quare æternitas Dei non est duratio. Maiorem probat quoniam omnis duratio alteri comparata, vel est æqualis, vel inæqualis: sed æqualitas, vel inæqualitas dura-

tionis concipi nequit sine successione aliqua secundum prius, & posterius, quæ in solo tempore reperitur: ergo duratio omnis est tempus. Secundo omnis duratio intelligitur per modum cuiusdam moræ, ac distensionis: hæc vero aut apprehenditur secundum ante, & post, aut secundum simultaneum, & permanentiam: non secundum hæc, si secundum illa necessario interuenit successio: quare duratio omnis cum tempore reciprocatur. Prima pars assumptionis patet: quia distinctio, si tota simul sit, quantumcunque sit maior alia, non erit maior duratio. Tertio omnis duratio habet unde dicatur tãta, vel tanta: non potest vero ita dici, nisi interueniat ibi aliqua multitudo partium sibi inuicem succedentium secundum ante, & post: in hac autem propriè tempus consistit: ergo non est duratio, quæ non sit tempus. Assumptio probatur: quoniam, qui apprehendit aliquid plus durasse, quàm aliud, apprehendit etiam illud habuisse plus de priore, vel posteriore: non enim concipere possumus vnum vixisse plus quam alium, nisi cõcipiamus fuisse ante illum, vel vixisse post illum. Deinde vero probat æternitatẽ nihil aliud dicere ex parte Dei, quàm vim attingendi omnẽ durationem creatam: quoniam, inquit, attributa dicunt diuinã essentiam cum certo connotato: cum ergo æternitas sit attributũ, significabit essentiam, prout virtute ipsius, non vero alia superaddita, attingitur omne tempus. Et cõfirmatur à similitudine immensitatis, quæ non ponit in Deo magnitudinẽ aliquam, aut extensionẽ permanentem, sed solum dicit vim, qua Deus attingit omnem locum absque fui extẽsione. Denique omnis duratio formalis includit prius, ac posterius & successione: hæc Deo nõ competunt, sed solũ vis attingendi omne prius, ac posterius, ita ut nũllum omnino cogitari possit, cui Deus non coexistat: ergo æternitas nihil est aliud, quàm vis attingendi omnem durationem.

Hac sententia Aureoli continentur tria. Primum est æternitatem, sicut & reliqua attributa, formaliter dicere solum essentiam cum cõnotatione extrinsecæ durationis. Secundum esse vim quãdam, qua Deus attingit omnẽ durationem creatã de facto datam, vel imaginabilem. Tertium denique esse vim hanc, siue æternitatem nõ esse formaliter durationem. Primum iam impugnauimus superius tract. 2. ubi ostendi attributa dicere formaliter perfectiones inexistentes essentia diuinæ, ab eaque virtualiter distinctas: & ideo nõ opus est modo repetere eadẽ fundamenta: sed quod de ceteris dictũ est, de æternitate quoque intelligi

debet:

debet: si quid vero facit in particulari difficultatem, circa ipsam inferius expendam. De secundo ac tertio est hic proprius agendi locus. Pro cuius decisione opus erat prius statuere quid sit propriè duratio, ex cuius natura, & proprietatibus expendendum est an in Deum cadere possit. Verum, quia Aureolus in eo maximè facit vim, quod duratio nō possit esse permanens, sat erit in præfentiarum, hoc tantum examinare relictis alijs ad sua loca. Contraria itaque sententia, quæ durationem abstrahit à successione, ac permanentia, communis est inter Philosophos, & Theologos, qui illā immediate diuidunt in successiuam, & permanentem. Fundamentum vero sumitur ex D. Thoma in 1. d. 19. q. 2. art. 1. nā duratio omnis attenditur secundum quod aliquid est in actu, tamdiu enim res durare dicitur quamdiu est actus: dupliciter vero est aliquid in actu: nā vel actus essendi est incompletus, & permixtus potētīæ, ratione cuius ulterius procedit in actum, & hic actus est motus, qui ut ait Philosophus lib. 3. Physic. text. 6. est actus existentis in potentia, prout in potentia est; vel actus nō est permixtus potētīæ, nec recipit additionē perfectionis: & hic est quietus, ac permanens. Cū igitur vnicuique rei propria mensura respondeat, oportet ut secundum naturam mensurati sumatur propria ratio mensuræ: motus, cuius est mensura tempus, habet successionē secundum prius, ac posterius: & cōsequenter duratio motus successiua est: actus autem permanens, cuius mensura est æuum, vel æternitas, non habet huiusmodi successionem: cōsequenter ergo duratio ipsius nō habet successionem, vel ordinem secundum prius, ac posterius. Ex quo ulterius infert D. Thom. quemadmodū tempus, quod est mensura motus secundū prius, & posterius, dicitur numerus, quia inuenit ex parte mensurati plura ratione diuisibilitatis, ac successionis, ita durationem actus completi, & perfecti, cū non inueniat ex parte mensurati successionem, aut multitudinem. Secundum prius, ac posterius, sed indiuisibilitatem, & inuariabilitatem actus, habere modum vnitatis. Ex quo discursu constat ad rationem durationis nequaquam requiri successionem, aut varietatem secundum prius, ac posterius.

Hoc posito dico. Aeternitas est duratio existentie diuinæ. Hæc est Alens. 1. p. q. 12. m. 5. ad 1. Albert. in 1. d. 8. art. 8. s. prius & d. 9. art. 1. & 2. S. Thom. 1. p. q. 10. art. 2. cū Caietano & in 1. d. 19. q. 2. art. 1. Henrici in sum. art. 31. q. 1. 2. & 3. Richard. in 1. d. 19. art. 2. q. 1. Durand. q. 2. Scot. quodlib. q. 6.

art. 1. §. Contra istud, Capreoli in 1. d. 9. q. vn. art. 2. ad argumenta Aureoli 4. loco inducta: Petri de Tarantasia apud Carthusianum in 1. d. 8. q. 3. ad 3. Hispal. d. 9. q. vnica art. 3. Notabil. 4. & art. 4. ad 1. ex vlt. loco positus. Abulens. in cap. 11. Iosue q. 22. & 50. Bassolis in 2. d. 2. q. 1. art. 1. Ioann. Viguier. Instit. cap. 3. §. 2. versic. 5. ostenditur vero, quoniam Deo conuenit ratio formalis durationis: nō est vero aliud attributum diuinum, quod sit duratio formaliter: ergo erit ipsa æternitas. Maior propositio ostenditur in primis, quoniam in sacris literis, cū sermo est de Deo, & eius vita, & regno, usurpantur nomina, quæ apud nos significant durationem. Iob cap. 10. *Nunquid sicut Iob 10. dies hominis dies tui, & anni tui, sicut humana sunt tempora?* Item in Psalm. 101. *& anni tui Psalm. 101. non deficient.* Mich. 5. *Egressus eius ab initio à Mich. 5. diebus æternitatis eius:* Licet durationes propriè his nominibus significatæ non conueniant Deo, signum est aliquid proportionabile esse in illo, quod scriptura illis significet: hoc autem nō potest esse aliud, quam æterna duratio existentie diuinæ. Deinde nihil est comparabile secundum rationem aliquā communē cum alijs, nisi illa modo aliquo participet: Creaturæ autē comparantur cum Deo secundum rationem durationis, dicuntur enim minus durare, vel habere durationē minus diuturnam, quam Deus: debet ergo Deus vindicare rationē communem durationis. Assumptio autem constabit discurrenti per omnia attributa diuina, & consideranti singularum rationes formales. Secundo æternitas est attributum diuinum distinctum à reliquis, nec habet rationem aliam formalem perfectionis, præterquam si dicatur esse duratio actus perfecti existentie diuinæ: ergo est formaliter duratio. Maior propositio recipitur communiter ab omnibus Theologis, qui æternitatem numerant ut attributum ab alijs distinctum, de quæ ea peculiarem tractatum instituunt. Assumptio vero probatur: quoniam æternitas est ipsa permanentia existentie diuinæ: at in creaturis permanentia existentie habet rationem durationis: ergo etiam æternitas idē habet. Maior probatur ex ipsa definitione Boëtij superius explicata, communi sententia Doctorum, & ratione: quoniam præcisa per intellectū permanentia existentie diuinæ dissoluitur ratio æternitatis: non enim concipi potest vita interminabilis tota simul, atque perfecta, nisi cōcipiatur permanentia ipsius vitæ actualis: id autem, quo præciso per intellectum, dissoluitur ratio formalis alicuius, pertinet intrinsecè

Gillij comment. Theol.

SSff 2

ad ipsum:

VI.
Alens.
Albertus.
S. Thom.
Caietan.
Henric.
Richard.
Durand.
Scotus.

Capreol.
Tarantaf.
Hispalens.
Abulens.
Bassol.
Viguierus.

S. Thom.

Alens.

ad ipsum: quare permanentia vitæ diuinæ est ratio formalis intrinseca æternitatis: cumque non pertineat formaliter, & intrinsecè ad rationem formalem alicuius alterius attributi, vt per se patet, est propria ratio formalis æternitatis. Denique id, quo nostro modo intelligendi Deus cõcipitur respondere durationibus extrinsecis, habere debet rationem durationis: Deus vero sola æternitate respondet omni tempori, & durationi imaginariæ: ergo æternitas est duratio. Assumptio probatur, quoniam quævis alia perfectio diuina intelligitur à nobis habere alium effectû formalem diuersum ab eiusmodi correspondentia: Nam Deus vita viuunt, existentia existit, sapientia sapit, & sic in alijs: sola autè æternitate dicitur esse à sæculo, & vsque in sæculum, habere annos à generatione in generationem, & sexcenta alia eiusmodi.

VII.

Huic argumento reddi potest duplex solutio. Prima est negatio maiorem, & adducendo instantiam: quandoquidem Deus immensitate sua correspondet omni magnitudini, & loco, & tamen immensitas nõ est magnitudo vel locus: ideoque, quauis Deus æternitate sua correspondeat omni tempori, & durationi, non requiritur vt æternitas ipsa sit duratio. Tamen hæc responsio non tollit argumenti vim: omnis enim correspondentiã nititur aliqua similitudine rationum formalium, in quibus fundatur: si enim nulla requiritur proportio, vel adæquatio, cur potius Deus dicitur immensitate respondere omni magnitudini, & loco, nõ vero tempori? æternitate vero respondere omni tempori, nõ autem magnitudini, & loco? Hæc autem similitudo nõ opus est, vt sit vnioca, sed analoga: est vero in analogis diuersitas: nam quædã cõueniunt omnibus analogatis secundum propriam significationem, quædã vero minimè, sed alijs secundum propriam, alijs autè secundum Metaphoricam. Et idcirco contingit, vt ratio correspondentiæ ex vna parte non vendicat propriè nomen, & rationem eius formæ, in qua fundatur ratio correspondentiæ ex alia: aliquando verò potest vtrumque propriè vendicare saltem secundum rationem communem. Et hoc modo se res habet in immensitate, & æternitate: nam immensitas quidem non conuenit formaliter in proprio nomine, ac ratione magnitudinis, siue extensionis, cõuenit tamen metaphoricè: immensitas enim diuina dicitur metaphoricè Dei magnitudo, siue quãtitas virtualis ipsius: quoniam ratio propria magnitudinis, siue quãtitalis dicit formaliter imperfectionem, quæ non cadit in

Deum: ideoque Deus nõ dicitur Magnus, aut quantus propriè, sed metaphoricè: omnis autem metaphora nititur aliqua similitudine, aut saltem similitudinum proportionem, duratio autem, quæ est ratio communis tempori, ac durationi indiuisibili, in sua communi abstractione nullã inuoluit imperfectionem: & proinde, quia æternitas proportionaliter se habet ad existentiam diuinam, sicut duratio creata ad creatam, vendicat propriè communem rationem durationis, cum tamen immensitas nõ vendicet propriè rationem magnitudinis.

VIII.

Altera responsio est non repugnare, vt vna forma habeat duos effectus formales, alterum primum, alterum secundarium: quantitas enim & extendit substantiam in se ipsa, & facit vt correspondeat loco, vel alteri substantiæ quantæ. Ob eamque causam ex eo, quod reliqua attributa habeant alios effectus formales, minimè concludi nullũ ex reliquis esse rationem, qua Deus respondeat durationi rerũ creaturarum: quin vero necesse est vt ratio formalis, qua Deus respondet durationi extrinsecæ veræ, & imaginariæ, habeat nostro modo intelligendi effectum alium formalem intrinsecum Deo, in quo fundetur correspondentiã ipsius ad reliquas durationes. Hæc responsio admittit in primis conuenire Deo rationem durationis, quod nõ admittit Aureolus: nam si admitteret, minimè negaret eam esse æternitatem. Deinde vero, quamuis concedatur, quod assumit, nempe eandem formam posse habere duos effectus formales, alterum primum, alterum secundarium, tamè opus est, vt primum sit tale, vt possit esse fundamentũ secundarij: quod nõ competit vlli alij attributo: nam esse sapientem, qui est primarius effectus formalis sapientiæ, nõ est fundamentum respondentis diuinæ existentie ad durationes alias, idemque patet discurrendo per effectus primarios reliquarum rationum attributalium: quamuis enim omnes concipiantur, si præscindatur ratio permanentie interminabilis existentie diuinæ, nõ potest concipi in Deo vis, siue fundamentum respondentis, vel simultatis cum durationibus extrinsecis: si vero præcisus alijs concipiatur eadem permanentia, hoc ipso potest intelligi Deus sub aptitudinali correspondentia ad alias durationes: sicut igitur adæquatio vnius quantitatibus ad alteram fundatur in formali extensione intrinseca, quam tribuit subiecto, ita aptitudo, vt Deus possit correspondere omni tempori nititur in formali ratione durationis intrinsecæ, quæ est ipsa æternitas.

D. Dio

IX.

Thom.

D. Dionysius in contrarium citatus non negat aeternitatem esse durationem, sed solum reddit causam, cur nuncupari queat seculum, ac tempus, quia scilicet est auctor temporis, & aeternitatis participata, siue aui, quæ duo nomina, ut notat D. Thomas in 1. dist. 19. q. 2. art. 2. apud antiquos non distinguebantur, ut nunc distinguuntur à Theologis: accipiebatur enim aeternitas pro aëo, imò & tempore, ut patet ex eodē Dionysio ibidem: quod non obstat, quo minus Deus verè denominetur formaliter ab aeternitate, quæ ipse est. Vnde ipsemet Dionys. eodem cap. veram rationem aeternitatis, siue sæculi, ut traduxit Latinus interpres, distinguit à duratione rerum incorruptibilium habentium initium, item quæ à tempore, quod est duratio motus: quod minimè fecisset, si existimasset Deum non aliter appellari seculum, siue aeternitatem, quam quia est eius auctor: nam subiectum, quod denominatur ab aliqua forma propter solam habitudinē causæ ad illam, non vendicat illā formaliter: cum ergo de sententia D. Dionys. verum seculum, siue aeternitas Dei vendicat aliquas proprietates, quæ minimè cōueniunt durationibus creatis, perspicuum est Deum denominari formaliter, & intrinsecè æternum: non solum quia est causa præexistens omnis durationis creatæ, sed vel maximè, quia habet intrinsecam rationem durationis, cui proprietates illæ conueniunt.

X.

Thom.

Ad primum neganda est maior propositio, ut patet ex dictis: ad eius vero probationem neganda est assumptio. Aeternitas enim, ut ait D. Thomas in 1. d. 19. q. 2. art. 1. ad 2. est mensura excedens omnem durationem, & tamen est diuisibilis: itaque ad rationem inæqualitatis non requiritur propriè ratio diuisibilitatis, aut successionis secundum prius, & posterius: quoniam, sicut vnitas, quamuis non sit multitudo, cum numero comparatur, ita duratio in diuisibilis, quæ se habet per modum vnitatis, ut dictum est de sententia D. Thomæ, comparari potest secundum rationem æqualitatis, vel inæqualitatis cum tempore, quod est duratio successiua. Quæ ratio sola non diluit argumentum, quoniam vnitas quantitatis permanentis semper exceditur à numero, vnitas autè durationis nequaquam: nam duratio Dei, imò & Angeli, quæ habet rationē vnitatis, excedit quamuis multitudinem temporis successiui: & sed hæc inæqualitas per excessum fundari nequit in præcisā ratione vnitatis, quæ est minima in ratione mensuræ, ut docet Philosophus lib. 10. Metaphys. cap. 2. Capreol. vbi su-

Capreol.

pra ad primum respondet ad inæqualitatem non requiri propriam diuisibilitatem, aut successionem rei ad alias comparatas per excessum, sed in rebus ipsis excessis: ex parte vero excedentis requiri, ut totam aliquam attingat, & præterea alias priores, vel posteriores: sicut anima correspondet toti manui, & alijs etiam partibus à manu distantibus: ita aeternitas, cum sit apta respondere cuius parti temporis, & præterea alijs prioribus, ac posterioribus, omnes, ac singulas continet, & excedit, quin ipsa habeat rationem prioris, ac posterioris. Potest breuius, & clarius responderi ad inæqualitatem non requiri rationem prioris, ac posterioris, sed solam extensionem virtuales, ac metaphoricam: hanc vero habet aeternitas diuina, quatenus absque imperfectione diuisibilitatis, & successionis eminenter continet omnem durationem creatam, cui vnica ratione indiuisibili, & permanente respondet. Hanc solutionem indicat Caietan. 1. p. q. 10. art. 2. §. Ad hoc bre-

Caietan.

uiter: Ad secundum neganda est maior: nec enim duratio necessario concipitur per modum distensionis, aut moræ: sed per modum numeri, vel vnitatis, ut dictum est supra ex D. Thomæ. Secunda quoque pars assumptionis est falsa, ut notat Capreolus vbi supra in solutione ad secundum: cuius probatio etiam supponit falsum: nimirum durationem, si sit simul tota, non posse dici maiorem altera, cuius oppositum patet ex solutione primi argumenti. Ad tertium neganda est maior absolute: nam datur infinita duratio: at vero tantum, & quantum propriè solum dicitur de finitis: si vero sumatur latè, ita ut applicari etiam possit rebus infinitis, neganda est assumptio: Ut enim duratio sit tanta, vel quanta, non requiritur successio secundum prius, ac posterius, sed sat est virtualis extensio, qua respondeat pluralitati durationum successiuarum, ut dictum est in solutione primi argumenti.

XI.

Cætera argumenta, quatenus probant aeternitatem esse vim quandam, qua Deus coexistit, ac respondet omni durationi successiua, verum concludunt: non tamen quatenus probant hanc vim non habere rationem durationis. Primo igitur respondetur attributa dicere formaliter perfectiones intrinsecas Deitati conuenientes secundum idem nomen, ac rationem analogicam cum creatis: & quamuis pleraque describantur in ordine ad extrinsecam connotata, propriam tamen ipsarum rationem non consistere in sola connotatione iam superius ostendi tract. 2. cap. 6. & tract. 6. c. 7.

Capreol.

Porro exemplum immanentis potius illustrat communem sententiam, quam oppugnat: non placet autem solutio Capreoli ubi supra ad primum ex ultimo loco positus, quatenus ait immanentem dicere in Deo magnitudinem virtutis: immanitas enim, prout afficit virtutem, aut omnipotentiam diuinam, est idem quod infinitas potentiae, de cuius ratione solum est, ut in genere potentiae non habeat terminum: hoc vero non pertinet formaliter ad immanitatem, secundum quam Deus comparatur ad locum: quamvis itaque immanitas non sit magnitudo molis, est tamen excellentior: nam concipitur à nobis, tanquam magnitudo Dei metaphorica, qua ita est in se, ut possit respondere omni magnitudini, ac loco: eodemque modo aeternitas concipitur ut duratio interminabilis, tota simul, atque perfecta existentiae diuinæ, ratione cuius est apta correspondere successioni temporum, quæ eminenter continet. Et sicut immanitas est magnitudo Dei, non tamen extensiva, ita aeternitas est duratio ipsius, non tamen successiva, nec de genere unitatis, aut numeri quantitativi, sicut etiam immanitas non est magnitudo de genere quantitatis. Ultimum argumentum assumit falsum: scilicet omnem durationem formalem includere prius, ac posterius secundum durationem, cuius oppositum tenet communis sententia Doctorum.

Quæ sit propria ratio formalis
durationis.

CAPUT. III.

I.

EX superiore capite constat aeternitatem esse durationem existentiae, siue vitae diuinæ: nunc explicari oportet, quæ sit eius propria ratio formalis, sub qua distinguitur à vita. Qua de re est magna sententiarum varietas, sicut est circa distinctionem durationis ab esse actuali rei durantis. Præcipuas explicabo, ut eluceat, quænam sit propria ratio aeternitatis, quatenus est duratio, & ab existentia diuina distinguitur. Quidam censent durationem esse positivam permanentiam rei in existendo: qui auctores supponunt rem non durare, si tantum sit in instanti: quandoquidem durare, ut verbum ipsum sonat, permanentiam aliquam in existentia, vel actione inchoata significat: & quemadmodum productio, & conservatio sunt idem ex natura rei & sola ratione distinguuntur, quatenus illa procedit à non esse, hæc vero præsupponit esse habitum, ita existentia solum dicit actualitatem rei extra suas causas absolute non connotando

vllam proprietatem, duratio vero dicit perseverantiam in præhabita existentia: & ita non distinguitur ab illa re ipsa, sed sola connotatione prioritatis, siue præexistentiæ. Favere videtur D. Thomas in 1. d. 19. q. 2. art. 1. ad finem corporis, ubi ait permanentiam actus, secundum quod intelligitur in ratione unius, quod habet rationem mensuræ, complere rationem æui, & aeternitatis: idemque ferè repetit in 2. distinct. 2. quæst. 1. art. 1. ad quintum, dum ait ævum esse unitatem permanentiæ actus, qui est esse, vel operatio creati, & similiter aeternitas increati, & Caietan. 1. p. quæst. 10. art. 2. §. Circa vim: hisce verbis, *quia namque retinet esse durat res, & non ob aliud*: retentio vero supponit esse præhabitu rei quæ retinetur: & ita sentire videtur durationem consistere in permanentia esse præhabiti: Probatur auctoritate Boëtij lib. 1. de Trinitate cap. 9. communiter recepta à Theologis asserentis, nunc stans facere aeternitatem, sicut nunc fluens facit tempus. Sed nunc fluens est prius tempore, & ab eo præsupponitur: ergo etiam nunc aeternitatis supponitur ad ipsam: & consequenter aeternitas est duratio, hoc est permanentia vitæ diuinæ, quæ nostro intelligendi modo præsupponit ipsum esse diuinum. Fundamentum huius sententiæ est, quoniam non sunt multiplicandæ entitates absque necessitate: non est autem opus addere existentiae entitatem aliquam positivam, qua formaliter durare dicitur: ad hoc enim fat est ipsamet non interrupta persistens: nam durare nihil est aliud, quam in eadem existentia perseverare: ex quo recte sequitur sufficienter concipi rationem durationis concepta existentia præhabita cum negatione definitionis absque alia ratione formali entitativa.

Duo sunt capita huius sententiæ. Primum, quod duratio non distinguatur entitativè ab existentia: alterum quod distinguatur solum per negationem inceptionis pro eodem spatio temporis, quo durat, vel per suppositionem eiusdem existentiae præhabiti. Et quidem, si duratio non sit aliud, quam permanentia existentiae præhabiti, recte asseritur constitui per huiusmodi negationem, & suppositionem: etenim permanentia existentiae non est aliud, quam existentia ipsa cum negatione definitionis, & suppositione præteritæ inceptionis: quod enim iam antea cepit, nec deficit, aut desinit, perseverat in sua existentia: quod sufficit ad completam rationem permanentiæ cuiusque rei in sua existentia. De secunda parte huius sententiæ dicam

II.

dicam hoc loco, inferius autē de prima. Vt autē pateat quid dicendum sit, observandū est nō esse faciendam vim in vulgari vsurpatione vocabuli, quod translaturum à propria acceptione vulgi sapientes accommodant alicui rerum generi significando: & idcirco non esse curandum, an iuxta communē vsū vulgi nomen *duratio*, significet permanentiā esse pręhabiti, nec ne? Sed attendendum aliquid primo, & adæquate significandū vsurpetur à sapientibus: nam, si primum cōsideretur, non solum significat permanentiam, sed distinctionē quandā rei permanentis: ideo enim Boetius, ut notavit D. Thom. in 1. d. 8. q. 2. art. 1. ad 6. in distinctione æternitatis non adhibuit loco generis nomen, *duratio*, sed *possessio*, ne sentire videretur distendi Deum æternitatem, sicut res corruptioni obnoxie tempore distenduntur: & tamen Doctores cōmuniter æternitatem durationē Dei appellant. *Duratio* vero à Theologis vsurpatur pro abstracto prædicamenti, quando in consideratione analogica cōmuni Deo, & creaturis: quæ est forma constituens rem formaliter durantem, seu existentem in tēpore, hoc est aliquando: tempus enim latissimè sumptū reciprocatur cum duratione, siue cum abstracto prædicamenti, quando sic enim illud Apostoli ad Rom. vlt. vocantis æterna tēpora interpretantur de ipsa æternitate: S. Thom. & Lyran. ibidem: & Deus dicitur apud Daniel. c. 7. *Antiquus dierum*: Et Iob c. 10. *Nunquid sicut dies hominis dies tui, & anni tui sicut humana sunt tēpora?* quod abstractū semper inuoluitur, quoties fit responsio ad quæstionem quando: & respondetur per aduerbia temporis, *nunc, antea, postea*, & similia: quemadmodum abstractū loci inuoluitur quotiescūq; respondetur ad quæstionē ubi est per aduerbia, *hic, illic, supra, infra*, &c. non enim rectē respondetur ad quæstionem quando, nisi per differentiā, vel speciem aliquam participem illius rationis formalis communis, de qua fit interrogatio: quemadmodum in aliis prædicamentis conspicuū est: nam, si quis rogatus quantus fuerit Alexander, respondeat fuisse album, vel rogatus, ubi sit natus, respondeat natum sexta Olympiade, inepte respondebit: quoniam ad quæstionem de quantitate, respondet per qualitatem, & ad quæstionem ubi respondet per tempus.

III. Hoc posito dico primum. *Duratio*, ut à sapientibus vsurpatur pro abstracto, siue ratione formali cōmuni quando, non consistit in permanentia existentie pręhabite. Hæc assertio est de mente omnium ferē Antiquorum, qui diuersas alias assignant

rationes formales durationis: neque eam collocant in permanentia, siue persistentia eiusdē esse pręhabiti: neq; ut res duret, exigunt eius præexistentiam. Suadetur autē, quoniā ratio formalis prædicamenti quando distinguitur à rationibus ceterorū prædicamentorum, ut patet: permanentia vero, ut superius explicata est, non est distincta à rationibus singulorum prædicamentorum: ergo ratio formalis durationis nō consistit in permanentia. Assumptio constat, quoniam permanentia existentie est idem cum illa, solumq; distinguitur ab ea accidentaliter: ergo, sicut existentia non constituit proprium prædicamentum, sed pertinet ad illud, in quo reponitur res, cuius existentia est, ita quoq; permanentia: & ideo sicut existentia substantie reducitur ad prædicamentum substantie, & existentia quantitatis ad prædicamentum quantitatis, ita permanentia existentie substantialis pertinet ad genus substantie, & sic in ceteris: ergo fieri nequit, ut permanentia existentie sit ratio formalis propria alicuius prædicamenti. Et confirmatur, quoniā ipsamet conseruatio, quæ in exemplum adducitur non est aliud, quam permanentia quædam actionis creaturæ, & ita pertinet ad genus actionis, nō vero durationis: Confirmatur etiam, quoniam permanentia in possessione aliarū formarum non pertinet ad propriū, ac peculiare genus, sed ad genera singularum formarum: v. g. permanentia in loco, non est distincta ab ipsa prima existentia in loco, sed pertinet ad prædicamentum loci, permanentia in magnitudine pertinet ad genus quantitatis, & sic in ceteris: ergo permanentia existentie non constituit per se peculiare genus, sed pertinet ad eadem, ad quæ pertinent res, quarum est permanentia. Secundo præcisa ratione permanentie secundum existentiam potest intelligi ratio prædicamenti quando: ergo duratio, quæ est ratio formalis huius prædicamenti, non consistit in permanentia existentie. Consequentia est manifesta: nam cōcipi nequit genus vllum, vel species illi subiecta præcisa eius ratione formali: Antecedens vero ostenditur, quoniam apta responsio ad interrogationem alicuius prædicamenti non redditur nisi per speciem aliquam, vel differentiam eiusdem: potest vero, & solet responderi ad quæstionem quando, non habita ratione permanentie: imò, etiam si à parte rei non sit: nam, si quis roget quando incarnatio facta est, rectē respondebitur factam in instanti, quo B. Virgo præbuit assensum suum: & tamen

Ad Gal. 4.

Genes. 2.

Marc. 5.

Aristotel.

pro illo instanti non poterat concipi permanentia, quæ connotat negationem in-ceptionis: siquidem ea, quæ complentur in instanti, ut incarnatio, simul sunt, atque incipiunt: & pro illo instanti loquitur Paulus ad Galat. 4. cum ait: *Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, &c.* Vox vero illa ubi, idem valet, ac quædo: item creatio est in aliqua duratione, & tamen non nisi in momento existit: ergo duratio non dicit respectum ad in-ceptionem præteritam, vel ad existentiam præhabitam. Pater antecedens, quoniam Genes. 2. dicitur: *ista sunt generationes cæli, & terra quando creata sunt*: denique si permanentia requiritur ad durationem, ineptè quæritur, quando hoc, vel illud incipit: nã interrogatio per adverbium, *quædo*, durationem petit, quod vero incipit, nondum habet permanentiam: quare, si hæc pertinet intrinsece ad durationem, inceptio non est in duratione: atq; adeo inepte petitur, quando hoc, vel illud incipit, vel incipiet: & tamen Marci 5. dicitur: *quando hæc omnia incipient consummari*, nec minus solemus interrogare quando res finienda sit, in fine vero non est permanentia. Tertio tempus verè habet rationem durationis, nō tamen permanentiæ: nam permanens, & successiuū sunt differentiæ oppositæ, ut patet apud Philosophū cap. de quantitate: ergo duratio non consistit in ratione permanentiæ. Respondent permanens hoc modo nō sumi, prout pertinet ad genus quantitatis, sed prout excludit definitionem, & interruptionem: quomodo conuenit etiam rebus successiuis, quæ durant eadem in indiuiduo secundum successionem variarum partium: nam motus, qui semel cæpit, quamdiu non definit, durare dicitur. Hęc responsio probat quidem motum dici durare, quod nemo negat: nō vero defendit quomodo duratio distinguatur solum ratione ab existentia rei durantis eo, quod sit permanentia esse præhabiti: nam, quamuis motus successiue duret per partes, nihil tamē in eo est, quod idem prorsus perseueret in esse præhabito: & proinde in ipso duratio non potest distinguī ab existentia per connotationem eiusdem esse præhabiti: quandoquidem in partibus temporis non est fas concipere præcessisse aliquod esse, & permanere, sed hoc ipso, quod est, transit: & proinde non retinetur ratio durationis, si ea consistit in permanentia eiusdem esse; idem cōfirmat communis modus loquendi Doctorum sumptus à Boetio ubi suprà, qui in omni duratione concipiunt aliquod nunc, & vocant nunc temporis, nunc quī, nunc æternitatis:

quod pertinet ad genus quando, nec de se inuoluit permanentiam, sed solum significat durationem indiuisibilem, siue cum inceptione, siue post illam: qui enim dicit, Angelus nunc est, minimè curat, vtrum nunc primum sit, an vero iam fuerit: sed solum quod habeat existentiam pro duratione illa indiuisibili, quæ significatur per adverbium *nunc*: nam, si eo ipso instanti, quo Angelus creatus est, quis diceret, Michael existit in instanti B. prædicaret de illo aliquid præter existentiam: nã si solam existentiam prædicaret, semper quamdiu existeret verum esset dicere, quod existat pro illo instanti B. quod est falsum, quoniam iam transijt: aliquid ergo prædicatur per adverbium *nunc*, quod non est sola existentia, aut permanentia ipsius: potest ergo concipi duratio absq; permanentia: Et cōfirmatur quoniam omnis actus, & omne esse durat: sunt vero quidam actus, qui non nisi in instanti fiunt: cum ergo in instanti non sit permanentia existentie tunc acceptæ, hæc non est de ratione durationis.

IV.
Respondebitur ad hoc argumentum, & ad cætera huiusmodi, quæ fiunt de instantibus, nihil posse existere tantum per instans: & idcirco, licet res aliquæ incipiant intrinsece in instanti, necessario post illud permanfuras aliquandiu in suo esse, & ita non habere durationem in instanti, sed post illud: incipere tamē in illo quasi in principio durationis, quod imperfectior, reducit ad genus quædo, tanquā terminus durationis: quæ propriè est ratio formalis prædicamenti quando: quemadmodū punctū reducit ad genus quantitatis. Hanc responsionem, quoad vltimam eius partem attigit Richard. ubi suprà: Ea tamen supponit vnum meo iudicio falsum: nam in quouis instanti motus continui mobile est sub tali dispositione formæ, sub quali non ante, vel post instans: v. g. in calefactione peruenitur ad intensiōnem quatuor graduum: quæ, si motus continuetur vltiori, solum habetur pro instanti indiuisibili, ante quod erat minor, & post quod erit maior: ita, ut verum sit dicere, nunc est intensio caloris, ut quatuor, & immediate antea non fuit, nec immediate post erit, quod in motu locali euidentius est: nam in quouis instanti est corpus in certo loco sibi adæquato, in quo non est vnquam in toto illo motu: Et proinde, si rogetur quando fuit Socrates in tali loco, responderi potest in hoc, vel illo instanti, & tamen illud non fuit initium permanentiæ in loco, quia Socrates, cum con-

tinue

tinue moueretur: immediate post illud instans non fuit in eodē loco: preterea incarnatio, conuersio sacramentalis panis in corpus Christi, remissio culpæ, & infusio gratiæ per absolutionem sacramentalem, productio characteris per sacram ordinationem, & sexcenta alia non nisi per instans fuerunt: nam quamuis quædam dicantur manere re ipsa, tamen sub eadē omnino ratione formali nequaquā manent: cum itaq; interrogari queat quando Verbum diuinū est incarnatū, quando panis conuertitur in corpus Christi, & ad has quæstiones responderi per verba significantia durationem, profecto ea nō consistit in permanentia, cuius expertes sunt res, de quibus fit quæstio: si verō fieri non potest naturaliter, vt res duret tantum per instans, saltem non repugnat fieri virtute diuina: cur enim Deus nō possit immediate post instās creationis desistere à conseruatione Angeli? tunc vero, si Deus id faciat, rogo num Angelus ille aliquando fuerit, respondebit alter Angelus, cui nota sit eius creatio, fuisse in instāti B. ac proinde reddet formā pertinentem ad genus quando, siue durationis: cum tamen nulla permanentia intercesserit. Hęc argumenta apertē cōuincunt primam partē respōsionis: secunda vero adhuc nō videtur impugnata: nam dicit aliquis instās, & alia indiuisibilia spectātia ad genus durationis esse imperfecta in eo genere: & ideo non opus esse, vt dicant permanentiā, sed initium ipsius. Quæ respōsio in facta hypothēsi de creatiōe, & annihilatione Angeli nō habet locū, siquidē nunczui Angelici nō differt ab æuo, hoc vero cum sit indiuisibile totū, est perfectissime in quouis instāti, nec aduenit post instans creationis: quare, si in eo instanti dicitur esse tanq̃ sub forma aliqua prædicamenti quāto, ea nō est imperfecta, & incōpleta, sed cōpleta, atq; absoluta: semper enim est tota simul, etiam quando respōdet ipsi nunc tēporis indiuisibili. Est vero longē diuersa ratio in puncto, & nunc indiuisibili tēporis: nam punctum nō afficit illud subiectum per se primo, & adæquate, sed inadæquate ratione partiū, quas copulat: neque ad quæstionem, qua petitur quanta sit substantia, respōdetur per concretū puncti: at ipsū nunc potest per se adæquate afficere aliquod esse, & respondeatur ad quæstionē quādo res est, vt patet ex dictis: & idcirco participat formaliter ipsā rationē communem durationis: nō participaret autē, si solum pertineret ad hanc reductionē tanquam pars propriæ durationis.

V. Dico secundum. Aeternitas nō consistit formaliter in permanentia vitæ diuinæ.

Hęc apertē deducitur ex prima: nā, si eternitas est formaliter duratio vitæ diuinæ, vt cōstat ex c. 2. & duratio nō consistit in permanentia existentia actualis rei durantis, neq; eternitas, qua eternitas, in ea cōsistit. Deinde verō ostēditur ex propria ratione ipsius eternitatis, quoniā permanentia esse præhabiti non potest intelligi sine ratione prioris, ac posterioris: hęc repugnat stabilitati, & indiuisibilitati eternitatis: ergo permanentia nequit esse de ratione eternitatis. Maior propositio ostēditur, quoniā esse præhabiti nequit connotari, nisi intelligatur antecessio eius ad permanentiā, non solum prioritāte nature, tūc enim quæ in instanti incipiunt, dici possent durare in eo, quod non admittunt Autores oppositæ sententiæ: sed etiā prioritāte durationis, ita vt verum sit dicere id, quod permanet, est modo, & antea fuit: in hoc autē necessario inuoluitur ratio prioris, ac posterioris. Respondebit aliquis eternitatem esse permanentē, ac indiuisibilem quoad positium, quatenus scilicet est vita Dei, non vero quoad connotatū: at vero ipsā permanentiam solum includere successiōē in connotato, quatenus supponit fuisse iam prius tempore illud esse, cuius duratio est. Contra obijciunt primo, quoniam perfectiones diuine absolutæ sunt perfectæ, & cōpletæ secundū proprias rationes formales in eo priore, quo antecedunt creatas ab ipsis exemplatas: eternitas ergo, cum sit perfectio absoluta prior tempore, & quauis alia duratione creata, cuius ipsa exemplar est, habet rationem cōpletam durationis absque habitudine ad tempus: atq; adeo cōnotatio tēporis nō est ipsi essentialis, & cōsequenter neq; permanentia, q̃ intelligi nequit absq; ordine ad tēpus. Secundo successio includitur intrinsece in ipsa permanentia, non quidē secundū materiale vitæ, cuius dicitur permanentia, sed secundum respectus, quibus cōpletur in ratione permanentiæ: nam hi variātur iuxta variabilitatem definitionum, quibus permanentia interrumpi potest: atq; adeo permanentia, etsi nō dicat vnum esse post aliud, vt tempus, ac motus, dicit tamen idē esse quasi succedēs sibi ipsi iam prius existenti, quod apertē videre est in Angelo: Nam, si modo Lucifer vertatur in nihilum, verē quis post aliquot annos potest asserere illum non habuisse æquale permanentiam in sua existentia, ac ceteri Angeli: id vero non est ob defectum existentia ipsius indiuisibilis, sed quoniam permanentia, vt sic inuoluit rationem, siue ordinem prioris, ac posterioris: quo finito per definitionem Angeli in aliquo instanti,

instanti, definit permanentia, quia pro instanti definitionis existentia Angeli in nihilum versi, cum iam non sit, non habet ordinem posterioris ad seipsam præhabitā, nec prioris ad seipsam post idē instans habendam. Deniq; si ita sumatur ratio durationis, Deus ipse nondum habet permanentiā vitæ sempiternæ: hoc verò est absurdum, & contra cōmunem doctrinam Patrū, atq; Doctorū, qui volunt eternitatē esse totam simul, & perfectā, & nihil ipsi desit: quare nō est cōstituenda in eiusmodi permanentia: Maior propositio probatur, quoniam æternitas in hoc instanti nōdum habet respectus rationis, quos habebit tēpore futuro ad se ipsam nunc habitā: atq; adeo ipsa perfecta, atq; indiuisibilis in se iuxta temporū decursus formaliter dicitur pmanere, hoc est persistere in proprio: & p eiusmodi respectus ad se ipsā præhabitā: hi verò pro temporū varietate variantur: adeo vt, si per impossibile fingamus diuinā essentia raptim trāsire, ac definire, nunc nō foret verum dicere id, quod ait Apost. ad Hebr. 1. *Ipsi peribunt, tu autē permanebis*: quandoquidē, vt ex ipsa Apostoli cōtrapositione constat, qui perit, non permanet: Et ratio huius est, quoniā permanentia dicit negationē actualis definitionis: & sicut in quouo momento esset diuersa definitio, ita quoque est diuersa negatio: & ex huius successione permanentia quoq; successiua est: nō quidē quoad ipsum positium, quod permanet, sed quoad respectus aut negatiōes, quibus formaliter cōpletur in ratione permanentiæ: Nemo verò vnquam dixit in proprio conceptu æternitatis, quo ab alijs distinguitur, inuolui successiōem.

Ad Hebr. 1.

VI.
S. Thomas.

Porro D. Thom. in contrariū adductus non fauet oppositæ sententiæ: nam locis citatis nō vsurpat permanentiā, prout opponitur definitioni, sed vt opponitur successioni: vt videre est apud ipsū in 2. loco, siquidē in argumento, cui respondet, obiecerat omnē mensurā durationis creatæ esse diuisibile: & idcirco ætū debere esse successiūm, respondet autē non sequi, quoniā successio sequitur in tempore ex motu, per quē fit successio: quæ ratio nō cernitur in ætuo, aut eternitate: & subdit hæc verba: *Sicut enim tēpus est numerus prioris, ac posterioris in motu, ita etiam & ætū est vnitas permanentiæ actus, qui est esse, vel operatio creati, & similiter æternitas increati*: Ex quibus patet D. Thō. opponere permanentiā successioni tēporis secundum prius, & posterius, nō vero definitioni: Caiet. autē vtitur verbo *retinet* prout valet idē, ac tenet, siue habet, iam verò Boet. vt illū interpretatur: D. Thom. 1. p.

q. 10. art. 2. ad primum: & Caietan. ibidem, nō loquitur de eo, quod re ipsa fit, sed secundū apprehensionem nostrā: nam, sicut non aliter cōcipimus tempus, q̄ apprehendenda nunc indiuisibile fluere successiue, ita non aliter apprehendimus æternitatē, quā concipiendo nunc indiuisibile permanens, ac fixū: ibi tamen nō est re ipsa aliqd nunc ab æternitate distinctū, aut prius illa. Iam verò fundamentū sumptum de vulgari vsu vocabuli infirmum est: quandoquidē, vt patet ex dictis, verbum *durare*, accipitur aliter à sapientibus: itaq; quamuis existentia, & perseuerantia ipsius, sola ratione distinguantur, non proinde duratio in permanentia consistit. Ad argumentum neganda est assumptio: etenim, cum *durare*, atq; *existere* formaliter sint diuersa, vt res dicatur durans, opus est foris a ratione distincta ab ea, qua dicitur *existens*: ad hanc autē diuersitatē denominationis nō sufficit permanentia, vt probatum est; requiritur ergo alia forma positiua, vel negatiua ab existentia distincta, quæ constituent rem formaliter durantem.

Ratio formalis durationis non est
proprie, ac formaliter quanta
sed metaphoricē, vel
identicē.

CAPVT IV.

QVæri deinde potest vtrum duratio, I. & consequenter æternitas, quatenus duratio est, sit forma intrinseca, & absoluta rei durantis, an verò extrinseca, vel saltē compleatur habitudine aliqua extrinseca. In primis autē habere rationē quantitatis, sumi videtur ex August. lib. 12. de Ciuitat. cap. 12. vbi vocat annorū quantitates, & tēporis spatium appellat magnitudinem. Ad idem facit Basil. lib. 1. contra Eunom. ver-
sus finem vbi reprehendit eū, quod tēpus appellauerit, *qualē quendā motum stellarū*: & addit, *non. n. qualem. sed fissellarum motus est, quantum potius erat dicendum*: suadet autem, quoniam proprietates quātitatis conueniunt durationi: est enim diuisibilis finita, vel infinita, secundum eam res dicuntur magnæ, vel paræ, æquales, vel inæquales: nam tempora in plures partes secamus: sæcula finita, vel infinita dicimus: vitam breuem, vel longam, Homines alios iuniores, alios coetaneos, alios seniores appellamus: deniq; ipsū esse rerū duratione metimur: esse vero mensuram maximè proprie spectat ad quantitatem: quare duratio habet rationem quantitatis. Secundo ita se habet res existens in tēpore ad tēpus,

vt res

ut res existens in loco ad locum: sed res existens in loco habet quantitatem intrinsecam, ratione cuius commensuratur loco: ergo & res durans habebit quantitatem intrinsecam, ratione cuius commensuratur tempori: Et confirmatur, quoniam tempus à Philosopho in prædicamentis cap. de quantitate recensetur inter species quantitatis: ergo etiam id, ratione cuius res existens illi commensuratur, ad idem genus pertinebit: quæ .n. pertinet ad diversa genera, nequaquam commensurantur. Denique ut ait D. Thom. in 1. d. 8. q. 2. ar. 1. ad 6. duratio dicitur quandam distensionem, quam Henric. quodlib. 5. q. 13. lit. B. Aureol. in 1. d. 9. q. 2. art. 1. & alij Autores moram appellant: moram vero, ac distensionem sine diuisibilitate concipere non possumus: diuisibilitas autem non reperitur sine quantitate: quare duratio pertinet ad genus quantitatis.

II. Quantitas, ut sumitur ex S. Thom. 1. p.

q. 42. ar. 1. ad 1. alia est propria, alia virtualis, & metaphorica: illa consistit in multiplicitate partium, quæ sequitur diuisibilitas: hæc in virtuali quadam extensione, siue multiplicitate partium virtualium. Prima non reperitur absque veris, ac realibus partibus: posterior, quamuis veras partes interdum admittat, non tamen exigit: nam quantitas metaphorica potest, & aliarum qualitatium, quæ sunt capaces intensiōis, ac remissionis, habet partes graduales, in gradibus vero substantialibus nequaquam: differentia .n. specifica hominis habet quantitatem metaphoricam perfectionis essentialis, nec tamen admittit ullam distinctionem, aut veritatem partium actualium. Si ergo proposita sententia intelligatur de duratione in tota sua latitudine analogica, sub qua continetur duratio vite diuine, angelicæ, & existentie ceterarum omnium rerum, & nomine quantitatis accipiat vera, & propria ratio quantitatis prædicamentalis, est omnino falsa. Ratio est, quoniam propria ratio formalis analogica debet competere omnibus analogatis: propria vero ratio quantitatis nullo modo cadit in Deum, ut fuse ostendit lib. 4. tract. de perfectionibus diuinis: nunc breuiter probatur, quoniam ratio partium propria quantitatis nullo modo cadit in rem omnino simplicem, qualis est duratio vite diuine: idem quoque patet in æuo Angelorum, quod iuxta veriorē sententiam est expertus partium, & indiuisibile. Si verò quantitas metaphoricè accipiat, non ineptè potest duratio appellari quantitas, ut .n. attributa quantitatis metaphoricè tribuitur durationi, ut patet ex argumentis initio adductis, ita etiam quantitas ipsa metaphoricè dici potest de eadem. Verum, quæ subeunt

aliquam denominationem metaphoricam, habere debent aliam propriam, in qua fundetur metaphorica: quod .n. non habet ullam propriam rationem formalem entitatis, nihil est. Et ideo oportet indagare propriam rationem durationis, qua duratio est. Et quoniam res creatæ notiores nobis sunt, dicam de ratione durationis creatæ: hæc enim explicata, constabit, quænam sit ratio diuine: inter creatas verò omnium manifestissima est tempus, per respectum ad quod ceteras concipimus.

Illud certum est, tempus quatenus spectat ad prædicamentum, quando, nequaquam esse speciem quantitatis, hoc .n. esset confundere rationes formales prædicamentorum. Sed sola dubitatio est, utrum, sicut locus est identice superficies, & consequenter quantitas, quæ sub habitudine continentis dicitur locus, & afficit, ac denominat locatum, ita tempus sit identice species aliqua quantitatis, quæ quatenus continet, vel mensurat esse rerum corruptibilium, dicatur duratio. Illi, qui tempus, ac motum reijciunt à prædicamento quantitatis, negatiue respondent: tempus enim, ut pertinet ad prædicamentum, quando, non est idem per se cum alia quantitate, quæ habeat rationem continentis, ac mensurantis vitam, aut existentiam rerum: sola enim superest magnitudo, qua illa minimè mensurantur. Minus verò multo probabilior est sententia, quæ saltem motum reuocat ad quantitatem: nam cōtinuitas omnis pertinet ad genus quantitatis, cōtinuitas autem successiua nulli alteri rei, quæ motui per se primo cōuenit: quare is pertinet ad genus quantitatis. Assumptio cōstat: quoniam, etsi in motu locali possumus recurrere ad cōtinuitatem spatij, supra quod fertur mobile, ex quo vult, Aristot. li. 5. Met. c. 13. t. 19. desumi cōtinuitatem motus localis, tamē in motu alterationis hoc minimè cernitur, aut requiritur: si enim supponamus totum aliquod corpus sine intermissione alterari, in toto illo, ac singulis eius partibus, datur motus cōtinuus secundum successionem, non ratione cōtinuitatis partium corporis: non enim partes successiue alterationis necessario transeunt super diuersas partes mobilis, sed in eadem sibi parte succedunt: ergo cōtinuitas successionis non sumitur à cōtinuitate corporis, quod alteratur: atque adeo cōuenit per se primo motui, quod proinde est quātus per se: Cum vero communis opinio asserat tempus esse, vel intrinsecam quandam dispositionem, & mensuram motus, vel ipsum motum prout extrinsece denominat existentiam rerum corruptibilium, si motus pertinet ad prædicamentum quantitatis, tempus quoque ad idem saltem identice, & materialiter pertinebit.

III.

Aristotel.

Qua

IV.

Qua sententia supposita explicari potest ratio durationis sumpta similitudine à ratione loci, qua utitur Aristoteles lib. quarto Physicorum capi. 12. t. 117. nam, quemadmodum locus materialiter, & identice est aliquid pertinens ad prædicamentum quantitatis, formaliter vero addit habitudinem continentis ad corpus locatum, ita tempus quatenus est duratio mensurans rerum existentiam, materialiter quidem est quantitas per se extensa, addit vero habitudinem continentis, ac mensurantis ea, quæ sunt in tempore: Et quemadmodum ex parte loci, & locati datur fundamentaliter quantitas, ratione cuius sibi inuicem respondent, & adæquantur, & locatum habet veram magnitudinem, ratione cuius est repletium loci, ita ex parte eorum, quæ per se primo immediate mensurantur, & continentur tempore, datur quantitas materialis eiusdem rationis cum ea, quæ datur ex parte temporis: nam, sicut in primo mobili, in cuius motu constituitur ratio temporis, est successio continua, ita quoque reperitur in singulis corporibus, quæ mouentur: nam quæcunque entitas, ac formalitas datur in motu primi mobilis, reperitur etiam in motibus corporum reliquorum, si excipiat habitudo continentis, quæ non datur in motibus inferioribus respectu primi; & sicut in loco præter superficiem ambientem, & continentem concipimus spatium replendum à locato: ita in ipso quoque tempore concipimus spatium quoddam, siue interuallum successiuum, quod occupat motus inferiorum, quo nomine appellatur à Magn. Basilio, ubi supra Nazianzen. orat. 3. de Theologia, quæ est in ordine 35. post initium, & oratione tricesimaoctaua, quæ est de Natiuitate ante medium, & quadragesima secunda, quæ est 2. in Pascha etiam ante medium: & quemadmodum in loco non solum sunt corpora quanta, sed etiam substantiæ immateriales, ita quoque in tempore: Et sicut substantiæ immateriales non habent propriam quantitatem, ratione cuius adæquantur loco, sed virtualement, ratione cuius sunt in maiore, vel minore loco, ita etiam per se non habent propriam quantitatem successiuam, ratione cuius adæquantur loco, sed virtualement, ratione cuius ipsi coexistent, & nostro modo intelligendi sint repletivæ spatij successiuui temporis labentis. Denique, quemadmodum, ut aliquid sit in loco, non est satis habere quantitatem propriam, vel metaphoricam repletivam loci, nisi per eam actu cō-

Basilius.
Nazianz.

stituantur in loco, ita ut dicatur esse in tempore, non sufficit habere quantitatem virtualement durationum, ratione cuius res possint coexistere tempori, nisi actu coexistat: quæ de causa, ut inferius patebit, quamuis Angelus habeat propriam durationem intrinsecam naturaliter interminabilem à parte posteriore, si per miraculum subtrahente Deo concursum, quo illum conseruat, nunc esse desinat, non dicitur coexistere tempori crastino, quia deest actualis correspondentia durationis propriæ ad tempus crastinum.

Vnum tamen est discrimen inter tempus, ac locum: nam locata, qua præcise considerantur in seipsis, nec comparantur ad alia corpora, quæ intra se contineant, non habent rationem temporis intrinseci, vel durationis, ratione cuius sublato motu primi mobilis, & astrorum dicentur esse in tempore, ut volunt Basilius, & Augustinus, ubi supra: nam, si primum mobile in nihilum redigatur, ratio communis temporis adherere poterit proximæ sphaeræ: & ideo tempus, à quo motus ceteri extrinsece denominantur, per accidens non coniungitur cum primo mobili, & coniungi potest cum secundo: quod perinde habere debet omnia requisita ad rationem temporis, sub qua motus eius constituitur per intellectum, qui apprehendit illum tanquam regulam, & mensuram motuum reliquorum. At inquires, hoc probare quemuis motum habere rationem fundamentalem temporis: hæc vero non sufficit, ut in quouis dicamus reperiri rationem ipsam temporis: si vero de sola fundamentali sermo sit, quoduis locatum corporeum habet etiam rationem fundamentalem loci, hoc est superficiem. Respondeo discrimen consistere in hoc, quod locatum secundum se solum consideratum non habet, nec habere potest rationem loci nisi comparatione alterius quod possit continere: at verò quivis motus sublato omni alio motu, siue corporis superioris, & continentis, siue cuiusvis alterius, dicitur habere tempus, vel esse in tempore: nam, si nullus omnino alius motus esset in universo, quam horologii, accepto signo primæ horæ transactæ verè possumus dicere lapsum fuisse tempus vnius horæ: hoc vero tempus, cum nullibi alibi sit, necessario debet concipi in ipso motu: & cum eadem sit ratio in quo motu, atque in alio, omnibus adest propria ratio temporis.

Propter huiusmodi discrimen aptius exemplum sumitur ad explicandam rationem temporis ab ipsa magnitudine, & men-

furis

V.

Basilius.
Augustinus.

VI.

furis ipſius, quam à loco: etenim magnitudo vel conſiderari absolute poteſt, vel quatenus ſubſtat certæ, ac determinatæ meſuræ: absolute enim conſiderata eſt linea, corpus, vel ſuperficies ſumpta vero ſub determinatâ meſura eſt palmus, vlna, cubitus, ſtadium, &c. Et hoc modo accepta non habet diuerſam extensionem, à ſe ipſa absolute conſiderata, ſed eandem ſub præfixis terminis ab intellectu: non enim in ligno cubitali eſt duplex extenſio, altera ab absolute ratione quantitatis, altera à ratione cubiti: cubitus enim non eſt aliud, quam quantitas determinata contenta intra terminos præſcriptos: & quamvis detur cubitus aliquis communis ex designatione publica deputatus ad meſurandas res quantas, in ſingulis tamen, quæ meſurantur, datur propria ratio cubiti, aut cuiuſvis alterius meſuræ ſibi adæquatæ. Eodem modo, quamvis motus primi mobilis, quia eſt maximè vniformis, & perfectus, vſurpetur tanquam meſura extrinſeca durationis omnium motuum inferiorum, tamen in ipſis quoque motibus poteſt reperiri propria ratio meſuræ intrinſecæ: ita vt, ſicut tempus, vel motus cœleſtis cōceptus ſub diuerſis terminis dicitur hora, dies, menſis, luſtrum, ſæculum, ſic etiam corpora inferiora, dum moventur, dicuntur habere durationem vnus horæ, diei, vel menſis, quæ duratio vtique manebit eadem, ſi ſub eodem interuallo ſucceſſum, intra eoſdem terminos creantur, quamvis motus cœli conqueſcat.

VII.

inſtat.

ad Heb. 13.

Ex dictis quoque apparet proprie loquendo non eſſe idem durare, ac eſſe proprie in tempore: nam eſſe in tempore, vt ait Philoſophus lib. 4. Phyiſic. tex. 17. eſt contineri, ac meſurari tempore: quod ſolum competit ijs, quæ ſunt obnoxia mutationi, ac tempori, ab eoq; patiuntur: durare vero conuenit ijs etiam, quæ non ſunt obnoxia tempori, vt eſt Deus, & reliquæ ſubſtantiæ ſeparatæ: Si verò eſſe in tempore ſignificet, quod coexiſtere, ac reſpondere tempori, tunc competit omnibus, ſicut eſſe in loco, ſi accipiat pro quacunque ſimultanea exiſtentia cum loco: Et hoc modo ipſe quoque Deus dicitur eſſe, vel operari in tempore: *Ieſus Chriſtus heri, & hodie*: ad Heb. 13. Ex quo deinde colligitur aliud diſcrimen inter tempus, ac locum: nempe, quod à loco non ſumitur aliud cōcretum, quam eſſe in loco, contineri loco, & ſimilia, quæ dicant habitudinem ad locum: à tempore vero non ſolum res dicitur eſſe in tempore, ſed durare. Ex quo prouenit, vt ſublato loco non maneat completa ratio poſitiua,

à qua res denominetur eſſe alicubi, ſublato vero tempore, adhuc maneat denominatio poſitiua durationis: nam Deus durauit ab æterno ante omne tempus, ac motum, & verè dici poteſt eſſe in æternitate, quamuis actu nō concipiatur ſub habitudine ad tempus: item, ſi modo ceſſet omnis motus, & maneat ſubſtantiæ ſeparatæ, verè dicentur durare. Ratio huius diſcriminis eſt: quoniā, vt ſupra indicaui, cuiſlibet rei in eſt propriū tempus, aut duratio, à qua denominari poteſt abſq; habitudine ad aliq; extrinſecū: locus verò etiā quoad materiale, non in eſt cuiſlibet rei, nā ſuperficies ſolum conuenit reb. corporeis quoad formale vero, hoc eſt quoad rationem ambiendi, & continendi locatum, non conuenit etiam plurimis corporibus, quæ ſolum continentur, non cōtinent: & idcirco hoc ipſo, quo tollitur locus, & habitudo ad illum, non poteſt dici aliquid eſſe in loco: hoc ipſo vero, quo tollitur tēpus, aut duratio extrinſeca, nō dicitur quidem res proprie eſſe in tempore, dicitur tamen durare.

Denique, vt concludam id, cuius gratia hæc dicta ſunt de tempore, conſtat ex dictis durationem in tota ſua latitudine, nec formaliter, nec identice participare propriam rationem quantitatis: ſecundum ſpeciem vero nobis notiore, hoc eſt ſecundum tempus, eſſe identice quātitatem. Ex quo colligitur alia genera durationis habere rationem quantitatis virtualis, vt docet Henricus in ſum. ar. 31. q. 2. & quodlib. 5. q. 13. lit. B. Baſſol. in 2. diſt. 2. q. 1. art. 1. & alij: nam, quemadmodum immenſitas diuina, & locabilitas ſubſtantiæ Angelicæ, quæ poteſt reſpondere loco diuiſibili, habent rationem quantitatis virtualis, quæ adæquantur extensioni loci, ita æuum Angelicum, æternitaſq; diuina, quatenus ſunt apta replere quoduis ſpaciū temporis diuiſibilis, ac ſucceſſiui, habent rationem quantitatis virtualis, quod in particulari de æternitate docent Alenſis. p. q. 12. m. 7. Albert. in 1. d. 8. ar. 9. d. 9. art. 2. ad 3. Bonauen. d. 19. 1. p. q. 2. in corpore. Henri. in ſum. ar. 31. q. 3. lit. M. & quodlib. 5. q. 13. à lit. P. Hiſpalenſ. in 1. d. 9. qu. vnica, art. 3. notab. 5. & art. 4. ad 3. contra 6. conſuſionem Baſſolis cit. & Iſaac Philoſop. lib. de finitionū, quem refert Vdalric. apud Carthufianum in 1. d. 8. q. 3. æternitatem vocat meſuram ſpatioſam ſpatioſitate non molis, aut diſtentionis, ſed virtutis, quæ ambit totum eſſe inferius, & infinitū, & per hoc omnem quantitatiuam ſpatioſitatem temporis. Et ſicut docti recentiores explicant rationem formalem quantitatis perma-

VIII.

Henricus.

Baſſol.

Alenſis.

Albertus.

Bonauen.

Henricus.

Hiſpal.

Baſſol.

Iſaac.

Gillij comment. Theol.

T t t t

nentis

nentis per aptitudinalem adaequationem, & correspondentiam corporis ad partes loci, quæ reperitur in corpore, etiã quãdo actu non cõmensuratur loco, vt videre est in corpore Christi sub speciebus consecratis, ita ratio durationis intrinsecæ cuiusq; rei potest explicari per aptitudinalẽ coexistentiam, siue accommodationem ad tempus extrinsecum per interualla succedens. Et quamuis non sit actu tempus extrinsecum, cui res ipsa respondeat, per propriam tamen durationem disponitur vt si tempus detur, statim illi coexistat.

IX.

Argumenta initio proposita non conuincunt durationẽ habere propriam rationem quãtãtis, sed solum metaphoricam, vel quoad aliquã eius speciem, hoc est tempus, non tamen formaliter, sed materialiter. Et ad hunc sensum interpretandus est D. August. cit. loco de Ciuitate Dei, cum tẽporis spatiũ appellat magnitudinẽ: nam, si in sensu proprio accipiat, fatendum quoq; est spatium temporis esse magnitudinem, atque adeo quantitatem successiuam confundi cum permanente, quod est apertum absurdum: sicut ergo spatiũ temporis appellat metaphorice magnitudinem, ita etiam annos vocat metaphorice, vel identice quantitatem. Iam verò D. Basilius redarguit Eunomium ex proprijs dictis: nempe quod tempus appellet motũ qualem, cum potius, si motus est, appellare debuisset quantum: ipse verò nihil horũ dicit, sed oppositũ, cum negat tẽpus esse motũ. Ad primum argumentũ respondetur proprietates quantitatis accommodari etiam alijs rebus identice, vel metaphorice, sicut accommodatur ipsamet ratio quantitatis: identice, vt cum locus dicitur equalis locato, quæ equalitas prouenit ex eo, quod locus fundamẽtaliter, ac realiter est superficies; metaphorice, vt cũ filius æternus dicitur æqualis Patri: & primũ in vnoquoque genere dicitur mensura cãterorũ: At verò proprietates de quibus fit mentio in argumento, cõueniunt durationibus identice, vel metaphorice, identice ratione tẽporis, metaphorice ratione aliarũ specierum. Ad secundum distinguẽda est assumptio, ac dicendum non omnia, quæ sunt in loco, habere veram, ac propriam rationẽ quantitatis, sed veram, vel metaphoricam, eodemq; modo se rem habere in his, quæ sunt in tempore, vt explicatum est suprà. Ad confirmationem respondetur tempus, vt per se pertinet ad genus durationis, non esse formaliter quãtãtatem, sed identice: & ideo ex hoc capite minimẽ sequi, vt duratio intrinseca, qua singulæ res coexistunt

tempori, sit formaliter quantitas: præterea etiam non repugnare, vt inter res generum diuersorum sit commensuratio quãdam ratione conuenientie metaphorice, quæ est inter durationes indiuisibiles, ac tempus in ratione quãtãtis. Ad vltimum respondeo D. Thom. ibidem se explicare: ait enim illam significationem esse vulgarem ex modo significandi vocabuli, quam propterea negat conuenire æternitati: nõ est autem mirũ, siquidem nescimus quid duratem rerum superiorum, & consequenter, neque rationum formalium illis comuniũ, vt ad eas significandas applicemus nomina specierum, quas nouimus. Et quia durationẽ temporalem per modũ distensionis cõcipimus, ad eundẽ modũ intelligimus, ac nominamus durationes rerũ indiuisibilium, quæ tẽpori minimẽ subiacent.

Aeternitas distinguitur à vita diuina non à parte rei, sed secundum rationem, posita verò opinione de distinctione actuali temporis à motu dicendum est distingui virtute secundum rationes positiuas.

CAPVT V.

OMnis quantitas virtualis, & metaphorica habet propriam rationem formalem distinctam ab essentia quantitatis propriae: hanc habet æternitas, quatenus duratio est: duratio quippè differt ratione formali, à quantitate proprie dicta: & vt docent cõmuniter Theologi, immediate afficit existentiam: res enim secundũ quod existunt dicuntur durare: Est verò in primis cõtrouersia vtrum, & quomodo æternitas distinguatur ab existentia diuina; cõmunis sententia docet distingui, & non solum ratione ratiocinante. Distingui patet, quoniam, vbi nulla omnino distinctio intercedit, nõ potest cõcipi ratio mensuræ, ac mensurati: nam de ratione mensuræ est, vt sit notior mẽsurato: idẽ verò respectu sui non est magis, ac minus notũ, distingui vero non solum ratione ratiocinante, sed ratiocinata cõstat, quoniam æternitas & existentia non sunt nomina synonyma, & in creatis existẽtia secundum suũ præcisum conceptum non pertinet per se ad vllum prædicamentum, duratio verò maximẽ in diuinis autẽ ea, quæ respondent perfectionibus distinctis prædicamento, distinguuntur ratione ratiocinata. Præterea, si æternitas sola ratione ratiocinante distingueretur ab existentia, perperam finire-

finiretur per vitam Dei in obliquo, ut dicitur à Boet. communiter recepto, quæ enim sola ratione ratiocinante distinguitur mutuo de se ipsis in recto prædicantur.

II. Porro distinctio secundum rationem ratiocinantem, aut est virtualis, ratione cuius una, eademque res æquipollet pluribus actibus ex natura rei distinctis, vel per solam connotationem alicuius negationis, aut habitudinis extrinsecæ, sub quibus eadem res apprehenditur nouo conceptu, & nequaquam identico cum eo, quo apprehenditur simpliciter, & absolute absque eiusmodi connotationibus. Est autem controuersia utrum ex his modis distinguatur æternitas ab existentia, siue vita Dei. In primis æternitatem esse modum ex natura rei distinctum ab essentia diuina docet Mayrō. in 1. d. 8. q. 5. §. *Viso quid sit formalitas*, & d. 9. q. 1. art. 1. quam sententiam probabilem existimat Scot. quodlib. q. 6. §. *Contra istud* infine, sed est omnino falsa, ut constat ex dictis tract. 5. ubi ostendi nihil esse in Deo formaliter, & modaliter ab eo ex natura rei distinctum. Vt autem appareat ultra ex prædictis distinctionibus secundum rationem competat æternitati comparatæ vitæ diuinæ obseruandum est, eiusmodi questionem tractari posse absolute, vel supposita distinctione temporis à motu, vel durationis creatæ ab existentia, cuius duratio est; iuxta hunc sensum dicam hoc capite, iuxta priorem in sequente.

III. Nonnulli igitur recentiores supponentes motum, ac tempus ex natura rei distinguui, volunt nihilominus æternitatem non dicere rationem positiuam, sed solam negationem additam existentie diuinæ. Probare verò potest, quoniam si illa ratio positiva virtutis distincta colligeretur ex distinctione temporis à motu, vel esset, quia æternitas coexistit omni tempori, vel quia continet eminenter omne tempus: sed ad neutrum est necessaria ratio positiva distincta ab existentia diuina: ergo æternitas nihil addit vitæ diuinæ præter negationem. Assumptio quoad priorem partem probatur, quoniam ad respondentiam, siue coexistentiam Dei cum omni tempore sufficit vita diuina sub negatione principij, ac finis: quod enim semper viuunt, existit in omni differentia temporis. Dicit aliquis æternitatem ita commensurari omni tempori, ut secundum alias, atque alias partes virtuales respondeat diuersis partibus eius, quod non conuenit vitæ, quia vita: &c. enim sub ratione vitæ, vel existentie non æquipollet variis partibus temporis, sed variis modis vitæ creatæ participantibus diuinam: atque adeo æternitatem esse ratio-

nem formalem positiuam virtute distinctam ab existentia, infinitate sua secundum alias, atque alias partes virtuales respondentem diuersis partibus temporis. Hæc tamen responsio non soluit argumentum: tum quia duratio omnino indiuisibilis, ac permanens, nequit hoc modo commensurari diuisibili, & successiuæ: tum quia ex hac commensuratione non sequitur infinitas partium virtualium: alioquin æuum Angelorum, quod suapte natura potest respondere successiuæ infinito tempori, iam nunc haberet infinitas partes virtuales: atque adeo esset infinitum actu in genere durationis, quod tamen est absurdum. Posterior pars assumptionis probatur: quoniam, ut Deus contineat aliquid eminenter minime requiritur in ipso entitas positiva eiusdem nominis, ac rationis analogicæ cum eo, quam continet, ut multis exemplis patet; nam Deus continet eminenter figuram, magnitudinem, & vitam vegetatiuam: nec tamen cum ijs conuenit nomine, aut ratione communi analogica.

IV. Nihilominus, posita distinctione ex natura rei inter tempus & motum, dicendum est æternitatem distinguui virtute ab existentia diuina: Probatur quoniam, ut constat ex dictis tract. 6. c. 8. distinctio virtualis sumitur ex æquipollentia vnius rei in diuisis actibus ex natura rei continentis plures perfectiones in alijs actibus distinctas: sed posita illa opinione de distinctione temporis ab existentia motus, diuina perfectio in se maxime una æquipolleret existentie motus, & ipsius durationi, quæ in maxime communi abstractione dicunt perfectionem: ergo in ea opinione datur fundamentum distinctionis virtualis inter æternitatem, & existentiam diuinam: respondent durationem quidem, quatenus significat permanentiam existentie, & præsentiam ad tempus imaginariū, dicere perfectionem, non tamen diuersam ab existentia, & eius modo intrinseco: quatenus autem duratio importat aliquid ex natura rei distinctum ab existentia, non est aliud quam quantitas successiuæ, quæ dicitur tempus; & ideo quemadmodum quantitati permanenti nihil correspondet in Deo æquipollenter, quod ipsum formaliter denominet, ita neque respondere debet quantitati successiuæ. Addunt verò durationem in communi dicere moram existendi, quæ nihil est aliud, quam existentia semel habita cum negatione desitionis: & ideo ex eo, quod duratio sit perfectio simpliciter, & Deo formaliter conueniens, minime sequi, ut æternitas sit ratio formalis positiva virtute distincta ab existentia Dei.

V.

Hæ tamen solutiones nequaquam expediunt difficultatem: nam inprimis id, quod contraria sententia supponit, nempe durationem esse moram, siue permanentiam existentiam cum negatione definitionis, iam impugnatum est c. 3. deinde verò, si duratio in comuni dicitur formaliter existentiam sub negatione definitionis, tempus non est duratio, vel non distinguitur ex natura rei ab existentia motus; cuius oppositum ipsi supponunt: sequi vero alterum ex his facile ostenditur: nam ratio communis analogica convenit omnibus analogis: ergo, si duratio in comuni est formaliter existentia rei durantis, aut tempus, quod est duratio motus, non distinguitur ex natura rei ab eius existentia: aut, si distinguitur, non est eius duratio. Iam verò id, quod primo loco dicitur, durationem solum dicere perfectionem, quatenus sumitur pro existentia cum presentia ad tempus imaginariū; cum vero importat aliquid ex natura rei distinctum ab existentia, non esse aliud, quam quantitatem successivam, minimè soluit difficultatem argumenti: nam omnis ratio analogica communis Deo, & creaturis hoc habet, ut secundum se præcise non distingatur ab aliis perfectionibus, sed sit indifferens, ut pro varietate analogorum modo sit actu distincta, modo non: idque patet discurrendo per singulas: nam sapientia v.g. in communi ratione non distinguitur actu ex natura rei à ratione substantiæ, vel iustitiæ: Si enim distingueretur, sapientia divina esset actu ex natura rei distincta à iustitia, & substantia divina, quod est falsum. Et tamen quia ratio illa communis reperitur in rebus creatis distincta actu à ratione substantiæ, atque iustitiæ, dicimus Dei sapientiam distingui virtute ab eius substantia, atque iustitia: quoniam una, eademque indivisibili entitate Deus equipollet tribus illis perfectionibus creatis actu distinctis: neque hoc impeditur ex eo, quod ipsæ in se includant imperfectiones repugnantes Deo: quoniam Deus non equipollet iis ratione imperfectionum, sed perfectionis simpliciter, quod involuit: sicut ergo ratio sapientiæ, ac iustitiæ creatæ, quavis sit accidens, continetur in Deo, sublata imperfectione, & ratione huius continentis, & equipollentiæ eminentialis distinguitur virtute, ita etiam quamvis duratio creata sit accidens, continetur equipollenter in Deo, non qua accidens, aut qua successiva est, sed qua duratio est: ipsa vero secundum entitatem, & rationem durationis, quam habet, distinguitur ex natura rei ab existentia motus; ergo etiam duratio divina distinguitur virtute ab existentia

Dei. Et confirmatur, quoniam ad equipollentiam requisitam, ut perfectiones diuine distinguantur virtute, solum opus est, ut perfectiones simpliciter secundum rationes communes analogicas sint in creatura distinctæ ex natura rei: hoc autem cernitur in presenti materia, si tempus, ac motus ex natura rei distinguuntur: ergo posita distinctione actuali temporis à motu, necessario admittenda est distinctio virtualis æternitatis ab existentia. Maior propositio patet ex dictis tract. 6. c. 8. Assumptio ostenditur, quoniam duratio, & existentia sunt perfectiones simpliciter, quas melius est inesse cuius subiecto, quam abesse ex vero sunt in motu, & distinguuntur actu inter se: ergo datur sufficiens fundamentum, ut in Deo distinguantur virtute. Denique: si tempus distinguitur ex natura rei à motu, non est ratio, cur ævum non distingatur ab existentia æterni: si vero hoc distinguitur ab illa, pari ratione æternitas distinguetur virtute ab existentia Dei.

Ad argumentum in contrarium neganda VI. est assumptio; ad rationem vero, qua prima radix impugnatur, rectè ibidem responsum est: nempe æternitatem, quatenus duratio est, vindicare infinitas partes virtuales respondentes partibus temporis, quæ partes non conveniunt vitæ, quatenus præcise vita est. Ad eius verò impugnationem respondetur indivisibile, ac permanens non habere ipsa partes actuales, sed eadem entitate indivisibili respondere pluribus partibus successivis: Et hac ratione æternitas est tota semper, ut ait Anselm. in Prosolog. c. 18. *Nec tu inquit cum Deo loquens habes partes, nec tua æternitas, quæ tu es: nusquam, & nunquam est pars tua, aut æternitatis tua, sed ubique totus es, & æternitas tota est semper.* Verum cum in divisibilitate actuali non repugnat multiplicitas virtualis, ut se res habet in omni re simplici infinita: nam, quia simplex est, caret partibus actualibus: quia vero est infinita admittit virtuales: & hoc modo æternitas ratione simplicitatis caret partibus, & tota respondet sæculis omnibus successivæ fluentibus: ratione vero infinitatis habet multipliciter partium virtualium, quibus respondet diversis partibus temporis. Ad aliam impugnationem eiusdem responsionis negandum est antecedens: Ad eius verò probationem neganda est sequela: nam ævum Angeli, licet habeat infinitatem virtutalem ex se, quatenus ratione eius potest Angelus respondere successivæ temporibus infinitis, non tamen habet infinitatem entitativam: quoniam ex præcisa coexistentia successivæ unius rei ad plures minimè sequi-

sequitur multiplicitas virtualis: ut patet in ipso Angelo, qui secundum sphaeram suae locabilitatis potest successive respondere infinitis spatibus locorum, si daretur, nec tamen habet infinitam extensionem virtuale secundum locabilitatem: requiritur itaque praeterea continentia eminentialis singularum partium successuarum, quarum perfectio continetur eminenter, & aequipollenter in aeternitate diuina, ut patet ex doctrina D. Anselmi in Prosolog. ca. 21. nam cum c. 20. egisset de aeternitate, & praesentia eius ad omne tempus, ca. 21. sic incipit. *An ergo hoc est saeculum saeculi, siue saecula saeculorum, sicut enim saeculum temporum continet omnia temporalia, sic tua aeternitas continet etiam ipsa saecula temporum, quod saeculum quidem est propter indivisibilem unitatem, saecula vero propter interminabilem immensitatem.*

VII.

Ad probationem secundae partis assumptionis, qua impugnatur necessitas distinctionis virtualis inter existentiam diuinam, & aeternitatem, dicendum est eorum, quae continentur eminenter in Deo, quaedam dicere perfectionem simpliciter, quaedam vero minime: Ut vero ea, quae illam non dicunt, qualis est figura, & alia in argumento adducta, continentur eminenter in Deo, non est opus propria ratione entitativa ab aliis virtute distincta, quae sit formaliter in Deo, ut bene probat argumentum: requiritur tamen ut continentur ea, quae dicunt perfectionem simpliciter, qualis est duratio. At, inquit aliquis, tempus, de quo est controversia, & ex cuius continentia eminentiali colligitur propria ratio positiva aeternitatis ab existentia virtute distincta, non est duratio, aut perfectio simpliciter secundum rationem specificam, sed secundum genericam: ex continentia vero eminentiali eorum, quae ita habent rationem perfectionis simpliciter, non colligitur propria ratio formalis entitativa in Deo, quae ipsis praecise respondeat, ut patet in figura, quae saltem in ratione entis habet modum perfectionis simpliciter: & in brutis animantibus, quae saltem ratione cognitionis eandem continent, nec tamen in Deo est propria ratio formali virtute distincta, qua praecise contineat figuram, cedrum, aut Elephantum, sed figuram continent ratione perfectionis essendi, cedrum ratione vitae, Elephantum ratione cognitionis, quibus rationibus continet alia plura: quare, cum tempus secundum differentiam specificam non dicat peculiarem rationem perfectionis simpliciter, ut contineatur in essentia diuina, minime requiritur ex parte Dei propria ratio formalis entitativa, quae illi correspondeat. Respondeo ex hac

obiectione solum colligi, quando plura conueniunt in aliqua ratione perfectionis simpliciter, non respondere singulis ipsorum specialem aliquam rationem, sed omnibus ratione communis gradus, qui primum illam participat: hoc tamen non obstat, quominus si eadem res habeat duas rationes perfectionis simpliciter actu distinctas, etiam si illas non habeat ratione propriae differentiae specificae, sed genericae, respondere ipsi debeant in Deo duae rationes formales entitativae virtute distinctae. Exempli causa Gabriel habet actus scientiae, & amoris distinctos inter se realiter, qui non conueniunt ipsi ex propria ratione specifica, nam similes quaeque habent alij Angeli specie diuersi: & tamen quia haec duae perfectiones in rebus creatis distinguuntur actu, in Deo distinguuntur virtute: Similiter, quia existentia, & duratio sunt perfectiones simpliciter, & in tempore, ac motu distinguuntur actu ex natura rei, etiam si non conueniant ipsi per se primo, sed ratione gradus communioris, respondere illis debet in Deo duplex ratio entitativa virtute distincta: quod etiam constat in Elephantis, qui in contrarium adductus est: nam in ipso & est perfectio substantialis, itemque operationis vitalis, quibus ex parte Dei respondet duplex perfectio virtute distincta: in figura vero non est alia perfectio simpliciter, quam ratio essendi, & idcirco ex continentia eminentiali ipsius non colligitur ex parte Dei alia ratio positiva.

Aeternitas non distinguitur a vita diuina ratione aliqua positiva, sed per negationes, habitudines, aut connotationes superadditas.

CAPVT VI.

Nunc absolute videndum est utrum aeternitas, prout ratione distinguitur a vita Dei, addat ipsi rationem aliquam positivam virtute distinctam; an vero solis negationibus, aut diuersa connotatione compleatur in ratione formali aeternitatis: distinguitur autem virtute, & ratione quasi positiva indicat Henricus in sum. art. 31. q. 1. lit. I. quatenus aeternitatem vocat dispositionem, & modum durationis, dispositio enim, ac modus sonat aliquid positivum; & q. 4. ad 2. ait principaliter, & perfectius significari rationem aeternitatis per conceptum positivum, quam priuativum; itemque Albertus Magn. in 1. d. 3. art. 8. ad 1. sic ait: *Interminabilitas est negatio consequens differentiam positivam, quia propter simplicitatem aeternitatis nominari a nobis affirmatiue*

I.

Henricus.

Albertus.

matuè non potest : interminabilitas autem secundum durationem sequitur rationem durationis siue aeternitatis, quæ de sententia Alberti Magni est differentia positiua: quod etiã est de mente eorum, qui censent tẽpus distingui ex natura rei à motu, & quũ à substantia Angeli: Ostenditur verò ratione; quoniã peculiaris modus infinitatis requirit, ac supponit peculiarem rationẽ positiuam entitatis: Deo verò ratione aeternitatis cõpetit peculiaris modus infinitatis: ergo aeternitas est peculiaris ratio entitatis distincta virtute à reliquis perfectionibus diuinis. Maior est manifesta, quoniã infinitas, vel est negatio, vel modus positiuus supponens quantitatem virtutalem entitatis, quæ dicitur infinita: atque adeo supponit in re, quam immediate afficit rationem positiuã. Assumptio verò probatur: quoniam, si præscindamus per intellectum perfectiones alias diuinas, & infinitates singularũ secundũ proprias rationes, & cõsideremus solum rationẽ eternitatis, adhuc erit in Deo infinitas secundum durationem, vt per se patet: cõtra verò, licet cõsideremus perfectiones alias, & ipsarũ infinitates, præscindamus autẽ ab aeternitate, deerit infinitas durationis: ergo hæc est peculiaris ratio infinitatis, & consequenter aeternitas peculiaris ratio entitatis. Secundo ita se habet aeternitas ad existentia comparatam tempori, vt se habet immensitas ad eandẽ comparatã loco: immensitas autem, quatenus est repletiua omnis loci, dicit modum positiuũ essentia diuine distinctũ virtute à reliquis eius perfectionibus: ergo etiam aeternitas, quatenus est apta correspondere omni tẽpori, erit modus positiuus virtute distinctus ab existentia, ac reliquis perfectionibus diuinis. Maior ostẽditur: quoniam, sicut existentia cõcipitur sub negatione principij, ac finis durationis, ita etiã cõcipi potest cũ negatione distantia ab omni loco: quapropter, si existentia sub negatione principij, ac finis, & correspondentia ad omne spatiũ successiuum dicitur aeternitas absq; alia ratione entitatis virtute distincta, ita quoq; ipsa sub negatione terminationis ad certũ locum, & aptitudine coexistendi omnibus dicitur immensitas absq; alia ratione formali virtute distincta; vel, si ad coexistendum omni loco requiritur noua ratio positiua virtute distincta, requiretur etiam ad coexistendum omni tempori.

II. Tertio, si aeternitas non addit rationem formalem positiuam existentia, aut addit connotationem aliquam extrinsecam ad creaturam, aut negationem: neutrum sufficit: ergo addit rationem positiuam. As-

sumptio probatur in primis, quod attinet ad connotationem, quoniam aeternitas est perfectio Dei absoluta prior natura, & cognitione creaturis omnibus: & cõsequenter durationibus creatis, quibus est apta coexistere: ergo non inuoluit intrinsece habitudinem, aut connotationẽ ad durationem extrinsecam. Et confirmatur: quoniam, si per impossibile non esset dabilis duratio creata, adhuc permaneret aeternitas Dei, nec enim diuina pendent à rebus creatis: Probatũ deinde eadẽ assumptio, quatenus negat sufficere negationem ad complementum aeternitatis, quoniam abstrahendo considerationẽ à carentia principij, ac finis, adhuc possumus concipere diuersis conceptibus formalibus Deum existentem, atque durantem: ergo seclusa negatione finis, ac principij intelligitur in Deo ratio durationis distincta à ratione existentia: quare duratio Dei non distinguitur ab existentia solum per eiusmodi negationes: Si quis neget, concipi posse Deum durantem, quin intelligatur negatio definitionis, similiter ipse dicam concipi non posse Deum existentem quin intelligatur eadem negatio definitionis: ex æquo enim necessaria est ad vtrumq;: quare, quemadmodũ id non cogit, vt dicamus negationẽ definitionis pertinere intrinsece ad conceptũ formalem existentia, ita quoq; non cõcludit pertinere intrinsece ad formale conceptum durationis. Quarto tẽpus distinguitur realiter à motu: ergo & aeternitas virtute ab existentia diuina: Consequentia patet ex dictis cap. proximo: antecedens verò ostenditur primo: quoniã, vt ait Aristotel. lib. 4. Phys. t. 133. tẽpus, ac motus sunt sibi mutuo mẽsura: nõ essent autẽ, si tempus solum distingueretur à motu p designationem, & apprehensionẽ intellectus: ergo in re ipsa tempus habet aliquid distinctum à motu, quod apprehendi possit tanquam mensura illius: & vice versa motus habet aliquid distinctum à tempore, sub quo cõcipi queat, vt mensura temporis. Assumptio ostenditur: quoniam, si tempus non esset aliud, quam motus sub determinata mẽsura, vel spatio designatus, quoties motus sumitur sub hac designatione erit tempus: non potest vero lumi, vt mensura nisi sub designatione aliqua: ergo, si tempus non distinguitur à motu, nunquam motus accipi potest vt mensura temporis. Secundo tempori, ac motui conueniunt diuersa accidentia realia: ergo distinguuntur ex natura rei. Patet consequentia: nam, quæ non distinguuntur ex natura rei substantiã iidem accidentibus realibus:

negat-

negationes enim, aut relationes rationis non possunt esse fundamenta, cur eadem res substat, ac non substat ipsi accidentibus realibus. Antecedens vero ostenditur: siquidem motus est velox, & tardus, tempus vero minimè: econtra vero tempus potest esse magnum, motus autem perexiguus.

III.

Ocham.
Gregorius.
Gabriel.

Dico primum. Ratio communis durationis creatæ non dicit aliquid ex natura rei distinctum ab existentia. Hæc est expressa sententia Ocham. in 2. quæst. 10. & 12. & quodlibet. 7. quæst. 10. Gregor. in 2. dist. 2. quæst. 1. art. 1. Gabriel. quæst. 1. art. 1. & communior inter Philosophos, & Theologos docentes ævum non distingui ex natura rei ab existentia Angeli, & tempus nihil aliud esse quam motum per intellectum numeratum, ac proinde nihil reale illi addere. Fundamenta varia adducuntur à Doctoribus, inprimis arguit Ochamus quodlibet. citato, si in re durante ponendus esset respectus aliquis distinctus à rebus absolutis pertinet ad prædicamentum, quando, in hærens rei duranti, ponetur æque ratione omnium temporum, & consequenter respectu temporis futuri, quæ est una differentia prædicamenti, quando: hoc autem repugnat: nam cum die craftina sint infinitæ partes temporis, & infinita instantia, in quibus res erit, sequitur in puero hodie nato, iam nunc esse infinitos modos reales, ratione quorum habeat habitudinem ad instantia in quibus erit: quod argumentum applicari similiter potest ad tempus præteritum. Secundo, quoniam posita eiusmodi habitudine, siue modo reali prædicamenti, quando, sequitur res omnes vel fore necessario, vel necessario non fore: quod est falsum: nam, quamvis hoc disiunctum, hæc res erit, vel non erit, sit necessarium, non semper tamen altera disiunctionis pars est determinate necessaria: sequelam ostendit: nam vel Socrates hodie habet modum realem, quo dicitur futurus cras, vel non habet: si habet, ergo necessario erit cras: sicut enim repugnat habentem candorem non esse candidum, ita repugnat ut quis habeat modum realem, quo formaliter dicitur futurus cras, & tamen non sit cras: & similiter repugnat, ut non habens eiusmodi modum sit futurus cras. Tertio quoties propositio de præsentis est vera, transit in necessariam de præterito, ut si hæc: Christus sedet ad dexteram Patris, nunc est vera, immediate post manet necessaria, Christus sedit ad dexteram Patris, etsi hæc sit falsa: Lucifer est beatus: hæc, Lucifer fuit beatus, manet postea impossibilis.

Si vero admittantur modi illi reales, quando, si Socrates nunc habet modum, quo erit cras, immediate post erit necessarium ipsum habuisse talem modum: si vero non habet, erit impossibile: Deus autem efficere nequit, ut ipse non habuerit modum, si habuit, vel ut habuerit, si non habuit: ergo etiam non poterit efficere, ut si illū habuit, non sit cras, vel ut sit, si non habuerit: quod tamen derogat omnipotentia diuinæ, nempe ut positione, vel negatione cuiusdam modi accidentalis impediatur quo minus possit conservare, aut annihilare aliquam substantiam.

Verum hoc fundamentum non est firmum: quoniam ex eo, quod duratio absolute sit modus ex natura rei distinctus ab existentia, minimè sequitur dados singulos, & infinitos modos in re durante respectu cuiusvis partis temporis fluentis: nam, sicut corpus eadem quantitate potest commensurari, ac respondere successivè diuersis locis, ita res existens potest eadem duratione commensurari, ac respondere successivè diuersis partibus temporis. Et proinde negata prima consequentia corrumpunt omnia absurda, quæ postea inferuntur. Secunda quoque negari debet: non enim, si duratio distinguitur ab existentia rei durantis, Socrates, qui hodie existit, debet proinde cras necessario existere, vel necessario non existere: nam existentia de se est sufficiens fundamentum coexistentiæ temporis successivæ, sine nouo modo existentia: nec tamen proinde, si hodie Socrates existit, cras necessario existet, aut necessario non existet: Similiter igitur, quamvis duratio esset ratio positiua, quæ res existens responderet temporis extrinseco, non proinde ex vi illius necessario existet, vel non existet. Ratio huius est, quoniam denominatio sumpta à forma sub ordine, aut connotatione ad terminum extrinsecum, non verè tribuitur subiecto destituto eiusmodi habitudine, aut connotatione. At vero, cum res dicitur fore craftino die, vel perendino, præter formam intrinsecam, quæ res est apta esse in illis diebus, importatur coexistentia, & commensuratio cum illis diebus: hæc vero in rebus corruptibilibus, est incerta, & contingens: Et proinde ex eo, quod res nunc duret per modum ab existentia diuersum, non necessario durabit cras. Importari vero eiusmodi commensurationem patet à simili: nam quemadmodum esse in loco connotat ipsum locum, & exigit in locato indistantiam ab eodem, ut denominationem ex illo sortiatur, ita esse in tempore

IV.

connotat tempus, & indistantiam ab eodem, qua non interueniente deficit completa ratio essendi in hoc, vel illo tempore. Et confirmatur, quoniam Deus verè habet fundamentum sufficiens coexistendi omni tempore: nec tamè dicitur coexistere nunc diei crastino, dicitur tamen necessario futurus cras: quoniam existentia, quæ ex parte ipsius est adæquatum fundamentum coexistendi omnibus, est à se indeficiens: similiter Angelus, quoniam physice loquendo non habet causam defitionis: & ita, licet duratio distingueretur ex natura rei ab existentia ipsius, non esset cras necessario ex eo præcisè quia habet modum durationis positum: sed quia in se habet principium naturaliter permanendi, quod à nullo causa extrinseca impediri potest. Ad confirmationem itaque consequentiæ responderi poterit, Raphaëlem iam hodie habere ex se sufficiens principium durationis pro die crastino, si cõstituatur indistans ab illo: & consequenter, si hodie est, necessitate physica sequitur futurum cras: quoniam spectatis principiis naturæ non potest impediri indistancia eius à die crastino. Verum, quoniam argumentum Ocham procedit de necessitate, & impossibilitate Logica, infert enim Deum non posse oppositum, Respondetur physicam necessitatem non tollere indifferentiam ad oppositum in ordine ad omnipotentiam Dei: & ad primam confirmationem dicendum est aliter subiectum esse candore candidum, & aliter futurum cras Angelum duratione, quam iam nunc intrinsecè, & permanenter habet: nam candidum est primarius, & adæquatus effectus formalis candoris, qui inevitabiliter omnino ponitur posita forma in subiecto: ideoque ea posita, nulla potentia etiam infinita impedibilis est: at vero durare cum ordine ad diem crastinum non est primarius effectus durationis intrinsecè, alioquin quandocunque res esset, haberet huiusmodi ordinem, quod est falsum, vt benè concludit argumentum Ochami, sed solum durare absolute abstractando ab omni extrinseca duratione, quamuis semper adsit habitudo aptitudinalis ad coexistendum illi: habitudo vero actualis ad determinatam differentiam temporis est extrinseca, atque accidentaria durationi intrinsecè, quemadmodum actualis habitudo quantitatis ad locum: & sicut hæc tolli à Deo potest, ita & illa. Ex quo etiam patet tertiam confirmationem non habere vim: etenim quamuis repugnet, vt propositio, quæ semel fuit vera, vel falsa transeat in oppositam qualitatem, tamen

propositiones de futura duratione in aliqua differentia temporis, Verbi gratia die crastina, non asserunt rem habere iam completam rationem existendi cras, sed habituram cras, vt si dicam: *Cras concipietur Antichristus*: non intendo affirmare ipsum iam nunc habere rationem formalem conceptionis, sed habiturum cras: cum vero in dispositione causarum naturalium continetur effectus necessario futurus, verè dicimus futurum: quomodo Astrologus, computatis motibus corporum celestium dicit futuram Eclypsim post aliquod tempus, & tamen ex virtute illius propositionis Eclypsis erit iuxta causas naturales non tollitur, quo minus impediri possit à Deo: ita, quamuis posita duratione hodierna Angeli, verè dicatur futurus cras habita ratione naturalis ordinis causarum, adhuc poterit non esse ex efficacia causa primæ defituentis, seu impediensis secundas.

Præcipuum igitur fundamentum propositæ assertionis est, quoniam posita solum existentia, & præcisè per intellectum quauis alia entitate positiua res dicitur durare: hoc autem fieri nequit, si duratio est ratio positiua distincta ex natura rei ab existentia: ergo non est. Assumptio constat, quoniam effectus formalis primarius nulla virtute comunicari potest absque propria forma: si ergo forma, qua res est, ac dicitur formaliter durans, distinguitur ex natura rei ab existentia, repugnat, vt concepta solum existentia absque omni alia ratione formali positiua res possit durare. Maior vero ostenditur, quoniam res existens coexistit successioni motus, ac proinde temporis extrinsecè, & cõsequenter dici potest esse, vel fuisse in hoc, aut illo tempore, quæ denominationes pertinent ad prædicatū quædam, atque adeo supponunt rationē formalem durationis in obiecto denominato.

Dico secundum, æternitas non distinguitur per rationem formalem positiuam virtute distinctam ab existentia diuina, sed per habitudines, vel negationes: Hæc sententia est communis inter Theologos: In primis S. Thomas in 1. d. 8. quæst. 2. art. 1. ad 1. asserit in ratione æternitatis esse quandam negationem, in quantum æternitas est vnitas, & vnitas est indiuisio, & 1. p. quæst. 10. art. 1. in corpore asserit rationem æternitatis cõsistere in apprehensione vni-formitatis, quali id, quod à parte rei respondet conceptui æternitatis, sit vni-formitas, quæ negatio est. Alexand. vero Alenf. 1. p. quæst. 12. memb. 2. idem indicat, dum æternitatem definit diurnitatem

sine

line Principio, sine & mutabilitate, itemque Aegidius in 1. dist. 8. 2. p. primæ partis principalis, quæst. 2. art. 2. dum asserit tria esse de ratione æternitatis, videlicet interminabilitatem, inuariabilitatem, & simultatem, Durand. in 1. dist. 19. qu. 2. num. 5. Interminabilitatem, quæ est impossibilitas habendi terminos durationis, esse de ratione æternitatis: Scotus quodlib. quæst. 6. §. *Contra istud*: docet æternitatem præter vitam diuinam, quam connotat, dicere solum triplicem negationem, nempe terminationis, successioneis, & dependentiæ, vel relationem rationis aptitudinalem coexistendi cuicumque durationi, & existentia, Scotum sequitur Lycherus & Nicolaus de Orbellis in 1. dist. 19. quæst. 1. Bassolis in 2. distinct. 2. quæst. 1. art. 2. ad 3. Marfilius in 1. quæst. 22. art. 3. in responsione ad primum dubium, ubi sic ait: *Aeternitas est essentia diuina, in quantum consideratur tota simul, & absq; principio, & ideo æternitatis ratio addit supra rationem essentia interminabilitatem Vitæ, quam sententiam præcipui Thomistæ sequuntur*, nempe Capreolus in 1. distinct. 9. quæst. vnica art. 2. ad primum argumentum ex primo loco positum, & ad 1. ex ultimo loco inductis ubi docet rationem formalem æternitatis esse Vnitatem ipsius esse diuini, idem ferè docent Caiet. 1. p. quæst. 10. art. 1. §. *Quoad secundum*, ubi ait consistere in vnitatem, vel vniformitate, Ferrariens. 1. contra Gent. cap. 15. §. *Proportionaliter*, docens consistere in vnitatem omnimodæ immutabilitatis, itemque Syluest. in conflato quæst. 10. art. 1. §. 1. asserens consistere in esse diuino, prout est sub vnitatem, & vniformitate in durando, Hispalens. in 1. distinct. 9. quæst. vnica, art. 3. Notab. 4. *et* differentiam, quæ complet rationem æternitatis, esse vnitatem, quam intellectus apprehendit in permanentia diuini esse, in quantum est vniformis, interminabilis, & tota simul, & art. 4. ad 3. contra 3. conclusionem, idem docet Soncinus quæst. 2. ad 1. contra 1. conclusionem, & ad 3. contra 3. Accedunt etiam alij Recentiores Thomistæ. Huic sententiæ fauent Plotinus, Boëtius, & Anselm. citati cap. 2. qui æternitatem definiunt per vitam & negationes prædictas.

VII. Ostenditur vero, quoniam duratio creata, vt patet ex dictis, non distinguitur actu ex natura rei ab existentia. Ergo neque duratio increata distinguetur virtute ab existentia diuina. Patet consequentia: nam distinctio virtualis, vt constat ex dictis tractat. 6. cap. 8. solum reperitur inter eas

perfectiones diuinas, quæ æquipollent pluribus creatis ex natura rei distinctis: ergo, si existentia, & duratio creata nõ distinguuntur ex natura rei, æternitas etiam nõ distinguetur ab existentia diuina. Deinde duratio diuina, qua diuina, non habet aliquid speciale, propter quod vendicet peculiaritatem rationem positiuam distinctam virtute ab existentia: ergo, si duratio in communi illam non vendicat, neque æternitas vendicabit. Maior propositio patet, quoniam omnes rationes, quæ assignari possunt in æternitate, militant in duratione communi: si enim quis dicat requiri ad coexistendum tempori, omnis duratio intrinseca id vendicat: si ad mensuram intrinsecam existentia, hoc idem duratio in communi postulat: si ad continendum per æquipollentiam eminentialem durationem omnem, & tempus, hæc ratio supponit durationem creatam distingui ex natura rei ab existentia: nam, si nõ distinguuntur, non opus est, vt respondeant ipsis in Deo duæ perfectiones positivæ virtute distinctæ, sed contineri possunt æquialenter in eadem ratione, absque distinctione virtuali positiva: quare ex propria ratione æternitatis nõ apparet vlla necessitas, distinguendi ipsam per rationem formalem positiuam ab existentia. Denique hoc ipso, quo Deus concipitur semper, & immutabiliter esse, concipitur æternus: ergo æternitas solum dicit existentiam sub negationibus, vel habitudinibus. Antecedens constat ex etymologia nominis *diuini* cap. 1. adducta, cõsequentia vero patet, quoniam semper intelligitur per negationem principij, ac finis: etsi solummodo consideremus aliquid existere sine principio, & sine, hoc ipso concipimus semper esse: ergo æternitas solum dicit existentiam sub negatione principij, ac finis.

Pro solutione primi argumenti initio adducti supponendum est dari in Deo multiplicem infinitatem: nec repugnare, vt duo virtute minimè distincta, sed per solum negationem, connotationem, vel habitudinē extrinsecam subeant diuersam rationem infinitatis: vt videre est in ipsis rationibus transcendentibus, quæ in Deo non differunt virtute positiva, sed per negationes, aut respectus rationis: & nihilo minus diuersa formaliter est ratio infinitatis entitativa sub ratione entitatis, & ratio infinitatis sub ratione bonitatis, aut veritatis diuinæ: similiter, quamuis existentia, & duratio diuinæ solum differant penes negationes, aut habitudines, sicut ipsa formaliter differunt eo modo,

ita

VIII.

ita vendicare possunt infinitudines eodem modo differentes. Quod ut clarius eluceat, considerare debemus motum, ac tempus, quorum utrumque habet partes successio- nis, & proprium terminum ipsarum, motus quidem sub ratione actualitatis, tempus vero sub ratione durationis, etsi utrumque fuisset ab aeterno diceremus utrumque habere suam infinitatem: hæc tamen infinitas esset eadem entitatiue, diuersa solum penes habitudines, vel connotationem, ut sunt illa, quorum est modus. Existencia vero diuina, quatenus actualitas essendi, æquipol- lenter cōtinet infinitatem actualitatis mo- tus æterni: æternitas vero quatenus duratio eodem modo cōtinet infinitatem duratio- nis motus æterni. Verum hæc infinitates, cum sint modi rerū nō differentium penes rationes formales posituias, sed penes con- notationem, aut negationes, ipsæ quoque eodem solum modo differunt. Hoc posito distinguenda est maior propositio: nam, si intelligatur de modo infinitatis distinctio ratione formali posituiua, cōcedenda est: in hoc tamen sensu falsa est assumptio. Si vero intelligatur de modo infinitudinis diuerso solum per negationes, aut cōnotata, negan- da est. Ratio vero, qua suadetur, nō cōclu- dit: licet enim infinitas supponat entitatem posituiam, non tamen proinde quicuius mo- dus infinitatis supponere debet distinctam rationē posituiam, sed solum ille, qui ipse est ab alijs posituiue diuersus. Ad probatio- nem vero assumptionis responderetur, illa quidē ostendi infinitudinē durationis esse distinctam formaliter à quauis alia, non ta- men modo posituiuo, quod requiritur, ut ex ipsa arguatur virtualis distinctio posituiua æternitatis ab existencia: nā etiam præcisè per intellectū reliquis perfectionibus diui- nis, & cōsiderata solum bonitate transcen- dente, adhuc in Deo erit infinitas bonita- tis: contra vero, etiam si considerentur reli- quæ omnes, & earum infinitates, præscin- datur autem bonitas, non erit infinitudo bonitatis: & tamen bonitas non distingui- tur ratione formali posituiua ab entitate, ac reliquis transcendentibus.

IX.

Ad secundum argumentū facilè respon- debit, qui existimauerit immensitatē etiam dicere solum substantiam diuinā cum ne- gatione terminationis, & circumscriptionis ad locum, & ideo eandē esse utrobique ra- tionem. Qui vero defenderit immensita- tem importare rationē posituiam virtute distinctā à diuinā substantia, dicet inter ipsam, & æternitatem dari similitudinem quoad aliqua, nō tamē quoad omnia. Præ- cipua vero ratio discriminis est: quoniam,

ut sepè dictum est, distinctio virtualis po- situiua in diuinis attenditur penes æquipol- lentiam rerum creaturarum: at vero existen- tia, & duratio creatæ, quibus diuinæ emi- nenter æquipollent, nō distinguuntur actu ex natura rei, ideoque diuinæ non distin- guuntur virtute posituiue, sed solum per ne- gationes, aut habitudines cōnotatas: at ve- ro substantia corporea creata, & quantitas eiusdem, per quam est apta replere locum distinguuntur ex natura rei actu, ut contra Nomin. ostendi solet in materia de Eucha- ristia: & ob eam causam ratio substantiæ di- uinæ, quæ est in se, & ratio immensitatis, qua est repletiva loci, distinguuntur per ratio- nes formales posituias. His positis neganda est absolute maior propositio, siquidē im- mensitas, & æternitas non habent se pro- fus eodem modo, ut dictum est. Ad eius vero probationē responderetur in ipsa cor- respondentia esse discrimen ex parte ter- mini: ex quo à posteriore colligitur diffe- rentia inter ipsas perfectiones Dei: nam lo- cus, cui respondet immensitas, exigit in sub- stantia corporea rationem commensura- tionis ab illa ex natura rei distinctam: nem- pè quantitatem, per quam substantia cor- poreae correspondet loco: tempus vero, cui respondet æternitas, non requirit aliquid distinctū ab existencia rei durantis, sed eam solum sub aliqua negatione, vel habitu- dine. Et ob eam causam, etsi æternitas respon- deat tempori, & immensitas loco, minimè sequitur æternitatē distingui per rationem formalem posituiam ab existencia diuina, sicut distinguitur immensitas.

X.

Tertium argumentum inquit quid- nam propriè addat æternitas supra existen- tiam Dei, negationem ne, an habitudinem rationis, quod infra instituto explicabo. Nunc absolute neganda est assumptio, & ad probationem primæ partis distinguen- dum est antecedens: si enim intelligatur de æternitate quoad rationem posituiam, quam includit, verum est: nam existencia diuina est prior natura & cognitio, existencia & duratione creata: sed ex an- tecedente iuxta hunc sensum minimè se- quitur consequens, quod procedit de æter- nitate, quæ præter esse posituium inuoluit negationem, vel habitudines rationis, si vero intelligatur de æternitate, prout so- lum inuoluit negationes, verum est: & qui dixerit solas negationes additas exi- stentiæ diuinæ complere rationem æter- nitatis, concedet etiam consequentiam: quandoquidem iuxta hanc sententiam absque habitudine ad durationem extrin- secam sufficienter concipitur æternitas ap- prehensa

prehensa existentia diuina sub negatione principij, ac finis, & variationis intrinsecæ. Qui vero crediderit ad rationem æternitatis pertinere etiam habitudinem ad durationem extrinsecam, negabit antecedens, si intelligatur de æternitate quoad suam completam rationem. Et ad confirmationem respondebit non esse absurdum perfectiones quasdam diuinas distinctas ab alijs per connotationem, & respectum ad creaturas, quoad totam suam rationem completam non esse secundum rationem intelligendi prius creaturis, quæ sunt termini habituum: ut videre est in scientia Visionis, quæ præter rationem formalem positiuam scientiæ diuinæ importat habitudinem terminationis ad obiectum creatum existens in aliqua differentia temporis, cumque habitudo intelligi nequeat absque termino, etiam scientia Visionis intelligi nequit non præconcepta existentia termini. Eodem modo, cum æternitas sit duratio, & hoc ipsa repletua spatij successiui præterlabentium sæculorum, intelligi nequit absque habitudine ad tempus successiuum: itaque diuina quidem secundum se, & secundum rationem formalem positiuam à creatis minimè pendet quoad esse, vel cognosci. Verum quia nos non intelligimus ipsa, prout in se sunt, sed prout possumus ex creaturis, concipimus ea sub habitudine ad easdem creaturas, & ita conceptis nomina imponimus: quæ non significant solum ipsam perfectionem entitatuam Dei, verum etiam habitudinem ad creaturam connotatam. Ex quo sequitur, si per impossibile tollatur eiusmodi creatura, eo ipso destrui obiectum nomen, & conceptum eiusdem respondentium: & hac ratione, si per impossibile non esset dabilis vlla duratio creata, etiam non esset æternitas Dei sub ratione durationis, quamuis esset sub ratione existentiae: sublata enim spatij possibilitate tollitur etiam ratio repletua spatij, ut videre est in ipsa immensitate diuina: si enim per impossibile fingamus non esse possibilem quantitatem vllam, vel locum, intelligi nequit ratio immensitatis, quatenus est repletua omnis loci: eodem modo sublata possibilitate spatij successiui intelligi nequit ratio æternitatis, quatenus est repletua eiusdem. Neque ex hoc sequitur diuina quoad suam entitatem pendere à creatis, quoniam sublatis terminis, solum tolleretur habitudo rationis, non autem perfectio ipsa Dei absoluta, quæ sub alijs, atque alijs habitudinibus diuersa nomina fortitur. Ad probationem secundæ partis eiusdem assumptionis

respondetur aliud esse concipere Deum absolute durantem, aliud vero concipere æternum durantem. Ad primum enim sufficit concipere existentem sub aliqua mensura, vel negatione definitionis: Ad secundum vero requiritur, ut concipiatur sub tribus negationibus prædictis. Ad obiectionem vero, qua primum impugnatur, respondetur, ut Deus, aut creatura concipiatur existens minimè requiri, ut actu, & formaliter concipiatur sub negatione definitionis, non enim quicumque concipit aliquam formam, eo ipso actu, & formaliter concipit negationem formæ oppositæ: tamen, sicut ipsa negatio virtute continetur in forma apprehensa, virtute etiam concipitur ea concepta: & ideo, quamuis existentia, & definitio sint formæ oppositæ, non opus est, ut qui concipit existentiam, concipiat negationem definitionis actu, & formaliter, sed virtute tantum. Ad rationem vero durationis pertinet intrinsecè negatio definitionis, & idcirco concipi nequit, quin actu formaliter ipsa quoque negatio concipiatur.

Ad quartum negandum est antecedens. Ad cuius confirmationem respondetur apud Aristotelem tempus reperiri solum in motu primi mobilis secundum designationem intellectus apprehendentis illum sub certis terminis: cum itaque ait nos mensurare tempus per motum, & motum vicissim per tempus, loquitur de tempore, ut est duratio motus primi mobilis: motum vero accipit pro mutationibus successiuis rerum inferiorum: solemus enim ex nota mensura temporis mensurare diuturnitatem, vel breuitatem motuum, actionumque nostrarum: & quando non adest ad manum horologium, aut quoduis aliud signum temporis, siue motus primi mobilis, ex mora, quam experimur in ipsis nostris motibus, & actionibus, iudicamus quantum temporis transactum sit. Ad quintum dicendum est solum distinctionem formalem penes connotata sat esse, ut res eadē subeat diuersas denominationes accidentales: nam quantitas, & palmus, aut quæuis alia mensura magnitudinis non differunt ratione formali positua: in corpore enim vnius palmi, ipse palmus non est aliquid ex natura rei aut virtute distinctum à magnitudine corporis, sed est ipsamet magnitudo sub designatione intra certos terminos: & tamen magnitudo per rarefactionem, vel condensationem potest minimi, vel augeri, quod est accidens reale, quin palmus minuatur, uel augeatur: Ratio vero est, quoniam termini illi per palmum connotati non admittunt rationem augmenti, vel decrementi:

XI.

Eodem

Eodem modo, quia tempus addit supra motum designationem certam, ac stabilem spatij successiui, fieri potest, vt motus sit tardior, aut velocior, non vero tempus: velocitas enim motus habet se per modum densitatis, siquidem motus velox sub minori, vel æquali mensura successiua continet plures partes magnitudinis: contra vero tarditas habet se per modum raritatis, cum in longiori, vel æquali mensura temporis contineat pauciores partes motus: Et sicut ex eo, quod quantitas crescat, vel decrescat per rarefactionem, & condensationem, quin crescat, vel diminuatur palmus, minimè sequitur ipsum addere rationem formalem positiuam magnitudini, ita ex eo, quod motus sit velox, & tardus, non verò tempus, minimè sequitur hoc addere rationem formalem positiuam supra illum.

Aeternitas est mensura omnis durationis creatæ.

CAPVT VII.

I.

Cum æternitas, prout ab existentia diuina distinguitur, non addat rationem aliquam positiuam, vt constat ex cap. precedente, sequitur vt inquiram, quidnam propriè addat. Recentiores aliqui censent addere negationem mensuræ, existimant enim æternitati repugnare rationem mensuræ, tum respectu durationum creaturarum, tum vero respectu vitæ diuinæ: Ex quo sequitur vitam, siue existentiam expertem mensuræ esse completâ rationem æternitatis. Claritatis verò gratia hoc capite dicam de ratione mensuræ in ordine ad res creatas, sequente vero in ordine ad existentiam diuinam: Est vero hæc sententia in primis de mente Gregorij Nazianzeni in oratione 38. quæ est de Christi natiuitate ante medium vbi sic ait: *Aeternitas nec tempus, nec temporis pars vlla, nec enim in mensuram cadit.* Præfati verò auctores vt probent institutum, supponunt nihil aliud esse mensurare, quam quantitatem ignotam per magis notam certificare: quod colligitur ex definitione mensuræ traditæ ab Aristotele, vt enim ait lib. 10. Metaph. cap. 2. *Mensura est id, quo cognoscitur quantum:* at verò quidquid est ratio cognoscendi aliud debet esse notius illo. Ex qua suppositione eliciunt tres proprietates mensuræ: Prima est, vt mensura, & mensuratum sint eiusdem rationis, siue homogenea, vt etiam dixit Philosophus eodem libro cap. 3. Se-

Nazianzen.

Aristot.

cunda est, vt distinguatur ex natura rei: quam conditionem expresse attigit Scotus in 2. d. 2. quæst. 2. §. *Ad secundam partem:* Tertia denique, vt ibidem notat Scotus, mensuram semper debere esse aliquid extrinsecè adhibitum ad metiendum, siue sit res extrinsecè participans eandem quantitatem, siue pars sæpius repetita, siue ipsa ratio formalis vnitatis, qua sæpius iterata numerus discernitur.

Hoc posito ostenditur æternitatem non esse mensuram durationis creatæ: primò quoniam æternitas, vel dicitur mensura perfectionis reliquarum durationum, vel quantitatis, siue extensionis ipsarum: de primo non est controuersia: Omnes enim cōcedunt cum Philosopho lib. 10. Metaph. cap. 2. primum in vnoquoque genere esse mensuram reliquorum. Secundum esse non potest: quoniam mensura eius generis vel est vnitatis, vel numerus, qui ab intellectu assumitur ad dignoscendam rei quantitatem: æternitas autem non potest ad hoc esse apta vlli intellectui non in primis diuino, cui omnia per se nota sunt: non creato etiam Angelico: nullus enim ex æternitate Dei discernere poterit, quanta sit alterius rei duratio: nam, si hæc sit finita ex vna parte, vel ex vtraque, nullam habet proportionem cum æternitate vtrinque infinita: & consequenter nequit ab ea mensurari: si vero supponamus esse coæternam Deo absque principio, ac sine durationis, adhuc duratio ipsius non posset nobis innotescere ex æternitate Dei: nam, quamuis duraret æque, ac Deus, non proinde illam metiremur æternitate, vtraque enim ex æquo ignota nobis, atque indiffinita maneret. Deinde mensura omnis, vt sit notior, reduci debet ad vnitatem: idem enim cum vitæ, vel alia id generis metimur, vt imur motu primi mobilis, vt mensura, quia nobis notior est, ac diffinitus certa sui parte, qua sæpius instar vnitatis repetita metimur dies, menses, & annos: quod locum non habet in æternitate, quæ partium experta. Tertio æternitas non est homogenea durationibus creatis, quæ illi comparatæ habent instar momenti: sicut ergo punctus non est mensurabilis linea, nec instans tempore, ita neque durationes creatæ æternitate. Quæ ratio magis elucet in tempore: quod, cum sit diuisibile, ac successiuum, proportionem non habet cum æternitate indiuisibili, ac permanente. Denique mensura, vt indicet quantitatem rei mensuratæ, debet habere aliquid designabile nobis potius, cui vel semel applicato, vel sæpius repetito commensuretur mensuratum: nihil hu-

II.

III.

IV.

V.

VI.

VII.

VIII.

IX.

hil huiusmodi habet aeternitas: ergo subire nequit rationem mensurae. Propositio est manifesta: nam, si designari nequit per intellectum mensura adaequata mensurato, non fiet notius, quam antea erat: ut conspicuum fiet, si quis totam caeli molem cogitatione applicet exiguae auri bractae: non enim ex hoc agnoscere poterit quantitatem eius: aeternitas autem infinitate sua magis excedit quamvis duratione finitam, quam caelum quodvis aliud corpus minimum: neque ratione propriae indivisibilitatis designare in ipsa possumus partes aliquas commensurabiles durationi creatae, quemadmodum designamus in motu caeli dies, menses, & annos, quamvis ipse sit maior quamvis alia re, quam mensurat.

III.

Pro solutione observandum mensuram multipliciter diuidi: quod vero attinet ad praesens institutum, quadruplex diuisio attendenda est: prima sumitur ex ipsa ratione mensurae: secunda ex modo mensurandi: tertia ex obiecto mensurato: quarta denique ex modo coniunctionis ad illud. Primo modo diuiditur in propriam, & impropriad: quam diuisionem tradit Capreolus in 1. distinct. 9. quaest. vn. art. 2. conclusion. 1. & Soncin. quaest. 2. in 2. solutione primi argumenti contra primam conclusionem: mensura propria est quantitas finita, per quam dignoscimus certam magnitudinem mensurati. Ita accepit Arist. lib. 5. Physic. cap. 3. text. 24. cum ait mensuram simpliciter debere esse quid finitum: & Christus Dominus in Euangel. Ioan. 3. Pater non dat filio Spiritum ad mensuram: & a negatione huius res infinitae dicuntur imensae: quia scilicet eorum magnitudo certa, ac praefinita mensura explorari nequit. Impropria vero mensura est, qua cognoscimus quantitatem mensurati, siue ea sit finita, siue non: quomodo accipiunt Doctores referendi num. 7. Ex modo mensurandi diuiditur a Scot. in 2. d. 2. q. 2. §. Ad secundam partem, & alij in mensuram aequalem, & inaequalem: prima dicitur per adaequationem: & vnica applicatione sui ad mensuratum manifestat eius quantitatem. Secunda vero vel est maior, vel minor mensurato: maior ut tempus primi mobilis respectu motuum rerum corruptibilium: ut perfectissimum in vnoquoque genere, quod est mensura reliquorum: minor peritrunque metitur per repetitionem, de qua loquitur Philosophus lib. 10. Metaph. cap. 2. cum ait unitatem, & minima quaeque in suo genere sumi, ut mensuram ceterorum. Tertio ex parte obiecti mensurati, dicitur mensura quantitatis, & veritatis: Hanc di-

uisionem tradit Henricus in sum. art. 31. q. 2. littera C. de mensura veritatis non est hic agendi locus: mensura vero quantitatis est multiplex sicut ipsa quantitas, siue propria, siue metaphorica. Et quoniam duratio pertinet ad quantitatem metaphorica, eius mensura est etiam mensura quantitatis, ut patet in tempore, quo metimur longitudinem, ac breuitatem vitae. Denique ex modo coniunctionis ad obiectum mensuratum, quaedam est mensura intrinseca, quaedam extrinseca, ut tradit D. Thomas in 2. d. 2. quaest. 1. art. 2. ad 1. & Henric. q. citata ad 2. intrinseca inest obiecto mensurato, extrinseca vero non, sed extrinsecus applicatur.

Henric.

S. Thom.

Henric.

Suppono deinde ex Durando in 2. d. 2. quaest. 5. num. 6. mensuram extrinsecam, de qua solum loquitur, interdum esse causam mensurati, interdum vero non: itaque de ratione communi mensurae non est casualitas, sed solum quantitas, cuius comparatione innotescat quantitas mensuratorum. Ex quo ulterius colligitur mensuram aliam esse practicam, aliam speculatiuam: practica est, quae rebus faciendis praescribit numerum, ac pondus: de qua loquitur Salomon Sapient. 11. cum ait Deum fecisse omnia in numero, pondere, ac mensura: quomodo Architectus antequam operi manus admoueat, vniuersam fabricam mente, & cogitatione delineat, ac describit, certamque figuram, & magnitudinem singulis eius partibus praefinit: speculatiua illa est, quae non habet rationem causae, sed solum comparatiuam, ac indirecte ducit in agnitionem mensurati, quomodo se habent mensurae communes, quibus homines vtuntur in rebus contrahendis expendentes magnitudinem, numerum, ac pondus ipsarum: non enim ideo res habent tantam magnitudinem, numerum, aut pondus, quia adaequantur mensuris: imò ideo adaequantur, quia habent: itaque mensura speculatiua non dat quantitatem rei, sed quam habet ostendit: practica vero quantitatem confert mensuratis, & in eius cognitionem ducit: nam, quod est causa in essendo, est etiam in cognoscendo. Non placet tamen id, quod inquit Durandus vbi supra num. 12. nempe praedestinationem diuinam, & eius beneplacitum esse per se mensuram durationis aeternorum tanquam per se causam: non enim quaevis ratio causae ducens in agnitionem effectus sufficit ad rationem mensurae: sed opus est, ut ipsa causa sit particeps quantitatis, & ut ex eius quantitate dignoscatur quantitas rei mensurandae: Volitio vero diuina sub ratione

IV.

Durand.

Sapient. 11.

Gillij comment. Theol.

Vuuu

volitio-

volitionis non est quantitas virtualis duratiua: & ideo, quamuis, is, qui agnouerit voluntatem diuinam præordinantem certam mensuram annorum vitæ hominis: iuxta illud B. Iob capit. 14. *Breues dies hominis sunt, numerus mensuram eius apud te est, constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt*, agnoscat etiam durationem præordinatam, nihilominus præordinatio illa secundum propriam rationem formalem non habet rationem durationis: & proinde quantitas vitæ nostræ non cognoscitur ex præordinatione diuinæ, tanquam ex quantitate duratiua, sed tanquam ex causâ libera determinatæ mensuræ vitæ nostræ.

V. Ultimo est obseruandum, cum dicitur mensuram esse notiore mensurato, intelligendum proportionaliter: hoc est mensuram habitualement debere esse suapte natura notiore aliquo genere notitiæ, actuali vero actualiter. Ex quo prouenit, ut actum mensurare nequeat, nisi sit aliquo modo notior, quam res mensurata: & idcirco, ut benè notauit Scotus ubi supra, si quis mensuram sibi ignotam accommodet rei mensurabili, non proinde subibit rationem mensuræ actualis, nec facit in agnitionem quantitatis mensurata. De ratione vero mensuræ fundamentalis applicabilis alteri solum est, ut suapte natura possit esse notior comparatione alicuius intellectus: idcirco enim Philosophus lib. 4. Physic. 1. 33. dixit nos mutuo metiri & motum tempore, & tempus motu, quia alterum est nobis notius altero, vel simpliciter, & suapte natura, vel à posteriori, & ex sensu. Et ideo, quamuis ex defectu intellectus non attingentis agnoscibilitatem mensuræ proueniat, ut nequeat uti illa, ad discernendam quantitatem rei mensurata, non proinde definit esse mensura: nam, ut D. Augustin. Epistol. 49. quæst. 4. agens de mensuris geometricis, quibus Mathematici solem metiuntur: *Sine hoc, inquit, illi possint, siue non possint, constat eum tamen propriam suorum habere mensuram: quia, etsi comprehendunt quantum sit, mensuram eius comprehendunt: & si hoc non assequuntur, mensuram eius utique non comprehendunt: nec ideo nulla est, quia homines eam nosse non possunt*. Nec vero etiam impedit rationem mensuræ, si mensuratum sit iam cognitum ab intellectu, dummodo mensura sit suapte natura ratio cognoscendi quantitatem eius: nam, quoties intellectus utitur mensura non solum ad agnoscendum de nouo quantitatem mensurati, sed ad repeten-

dam, vel continuandam eiusmodi notitiam, exercet rationem mensuræ, quantum mensuratum sit notum mensuranti: quomodo essentia diuina est mensura perfectionis creatæ non solum in essendo, sed etiam in cognoscendo: nam, sicut sicut rebus ipsis est ratio exemplaris, ut sint tantæ perfectionis, ita etiam est ratio agnoscendi quantitatem perfectionis cuiusque: & ita diuina mens in rationibus idealibus agnoscit quantitatem virtualem perfectionis rerum omnium creaturarum, de quibus explicat Augustin. lib. 4. de Gen. ad litteram cap. 3. & 4. illud Sapientie 11. *Omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti*, & appellat mensuram sine mensura. Et tamen licet nunquam Deus caruit agnitione quantitatis virtualis perfectionis rerum creaturarum, essentia, ut idea, est illi mensura cognitionis earum: quia intelligit quantitatem perfectionis ipsarum per comparisonem ad essentiam, cuius imitabilitati æquantur creaturæ singulæ pro ratione propriæ mensuræ: ut indicat Augustinus ubi supra cap. 4. appellans Deitatem, *Mensuram sine mensura, cui æquatur, quod de illa est*. Non enim vult, ut perfectio creaturæ adæquetur perfectioni Deitatis absolute sumptæ, sed ut æquetur illi, quatenus præcisè est mensura, atque idea propria rei: Et hæc adæquatio non est in essendo, sed in participando, quia diuina essentia ita, ac tantum participat à quauis creatura, quantum præcisè imitabilis est secundum eius speciem. Non solum autem habet Deus apud se mensuram perfectionis, sed etiam magnitudinis, numeri, temporis, & reliquorum, ut indicat Ambrosius lib. 1. de Abel, & Cain cap. 8. *Etsi, inquit, immensus Deus, tamen mensuram omnium tenet, sicut scriptum est. Quis mensus est manu aquam, & cælum palmo, & vniuersam terram clausa manu?* Esai. 40.

His positis dico primum. Aeternitas non est mensura propriè, sed improprie dicta, est expressa Capreoli, & Soncinatis ubi supra. Quoad priorem partem, consentio cum auctoribus initio relatis, quam probant argumenta initio proposita. Ex eo enim, quod æternitas sit infinita, rectè concluditur non esse mensuram propriè dictam, de cuius ratione est finitudo. Aegid. tamen in 1. distinct. 8. 2. p. quæst. 1. art. 3. contendit Deum dici mensuram propriè, non per translationem, quia scilicet non considerat finitudinem, vel infinitudinem, sed alias proprietates men-

suræ,

suræ, quæ propriè conueniunt Deo, in quo sensu rectè docet. Tamen, si attendamus vulgarem vsum mensuræ, accipi videtur pro finita, ad quem sensum non rectè adaptatur Deo. Posterior pars est de mente omnium ferè Theologorum, qui æternitatem appellant mensuram. Suadetur vero: quoniam aut æternitati repugnat esse mensuram, quia diuina, aut quia infinita est: neutra ratio impedit: ergo non repugnat. Assumptio constat, in primis quoad rationem diuinitatis: quoniam, ut patet ex dictis Ambrosii & Augustini. paulò ante relatis, in Deo est mensura rerum omnium: Deinde quoniam exemplar est mensuræ exemplarum: essentia diuina est exemplar rerum omnium creaturarum: ergo ratione esse diuini non repugnat æternitati, ut sit mensura. Esse vero Deum mensuram entium reliquorum, fusè probat Aegidius quæst. 1. citata per tres articulos, & Henric. quodlib. 11. quæst. 11. non repugnare vero ex eo, quod sit infinita, colligitur ex Diuo Augustini. superius relato: qui Deum appellat mensuram sine mensura, hoc est sine termino, ac fine, & consequenter infinitam. Ratione vero probatur: quoniam de sententia Philosophi mundus fuit ab æterno, & consequenter motus, ac tempus infinitum: & ratio cognoscendi infinitatem motus est infinitas temporis: ergo infinito non repugnat ratio mensuræ. Et confirmatur, quoniam ita se habet tempus infinitum ad motum infinitum, ut certa portio temporis ad motum certum, ac finitum: tempus autem certum mensurat motum finitum: ergo tempus infinitum mensurabit motum infinitum. Denique, ratio mensuræ consistit in applicatione quantitatis notæ ad dignoscendam igitur: finitum, vel infinitum, sunt passionis quantitatis, quarum utraque coherere cum illa potest: ergo, si vna quantitas infinita sit notior altera similiter infinita, poterit esse mensura finitus: non repugnat autem, ut sicut inter finitas vna est notior alia, sit etiam inter infinitas.

VII.

Dico secundum. Aeternitas est mensura extrinseca omnis existentiae, & durationis creatæ. Est expressa Alenfis 1. p. quæst. 12. m. 9. art. 3. ad 2. & art. 4. in fine, & 4. p. quæst. 21. m. 2. art. 2. ad 2. Alberti in 1. distinct. 8. art. 8. quæst. 10. 12. 13. & dist. 9. art. 1. qst. 1. S. Thomæ distinct. 19. quæst. 2. art. 1. ad 2. & art. 2. ad 1. Capreoli dist. 9. quæst. vnica, art. 2. ad 1. ex 4. loco positus. & distinct. 36. quæst. vn. art. 2. ad 8. & 9.

Gillij comment. Theol.

Ferrariensis. lib. 1. contra Gentes cap. 66. §. Considerandum secundo, & sequentibus, & Hispanensis. in 1. distinct. 38. quæst. vn. art. 3. notab. 2. post medium. Fundamentum primum est: quoniam, quando aliqua sunt comparabilia penes magis aut minus sub eadem forma, oportet ut habeant mensuram aliquam communem, vel saltem vnum ipsorum sit mensura reliquorum: omnis enim comparatio respicit mensuram per accessum, vel recessum, à qua innotescit proportio comparatorum: omnes autem durationes creatæ comparari possunt inter se, imò, & cum diuina secundum magis, aut minus: ita naturalium rerum durationem componebat Dauid cum æternitate, dicens Psalm. 101. *Ipsi peribunt, tu autem permanens, & omnes sicut vestimentum veterascent, tu autem idem ipse es, & annui non deficient.* Non potest autem dari mensura communis durationi creatæ, atque increatæ, alioquin iam daretur prima mensura superior, ac prior Deitate, cuius oppositum, ut per se notum supponit D. Augustini. vbi supra, cum Deitatem appellat mensuram sine mensura, & Gregor. Nazianzen. loco citato, cum æternitatem negat cadere in mensuram: ipsæ autem durationes creatæ deficiunt ab æternitate, neque illam exæquare possunt vnica applicatione, aut per repetitionem, quoniam infinitum nunquam exhauritur applicatione, vel repetitione mensuræ finitæ: restat ergo, ut ipsa æternitas sit prima creaturarum durationum mensura: & ideo est alterius mensuræ expers: nam omnes aliæ mensuræ communes, ut primum tempus, & æuum, quamuis sint in suo genere primæ ex dispositione diuina, non tamen sunt absolute primæ: hoc enim solius Dei proprium est, qui earundem est mensura prior, & potuit secundas alias mensuras simpliciores, & perfectiores constituere: & ita in genere mensuræ durationis non est habilis prima inter creatas, quoniam non possit esse prior: Et ideo diuina est simpliciter prima.

August.

Nazianzen.

Fundamentum secundum est: quoniam ita se habet prima, & perfectissima essentia comparatione essentiae participatæ: sicut prima, & perfectissima duratio comparatione durationis participatæ: illa habet rationem mensuræ, comparatione quantitatis virtualis in essendo, hoc est perfectionis essentialis, ut omnes admittunt: ergo & hæc habet rationem mensuræ comparatione quantitatis virtualis in durando. Respondent recentiores, primum æuum, siue æternitatem esse quidem men-

VIII.

Vuuu 2

suram

Ambrosius.
Augustin.Aegid.
Henric.

Alenfis.

Albertus.

S. Thom.
Capreol.

suram perfectionis durationum reliquarum, non tamen extensionis earundem. Verum non soluunt: etenim in aeternitate duplicem quantitatem virtuales possumus agnoscere, alteram intrinsecam, quae dicitur quantitas perfectionis, alteram quasi extrinsecam, quae proprie est quantitas durationis, quemadmodum in motu primi mobilis est quantitas perfectionis, quia est perfectior, simplicior, & uniformior ceteris, secundum quam metimur reliquos motus quoad perfectionem: & quantitas durationis, quae continuae, & indefinenter fluit: & secundum hanc metimur durationem motuum reliquorum: cur ergo non mensurabitur aeternitate omnis duratio quoad extensionem virtuales in existendo, si in hoc genere aeternitas est prima, & uniformis, ac simplicissima.

IX.

Tertium. Aeternitati nulla deest conditio requisita ex parte mensurae: nam ipsa est suo modo quantitas virtualis, sicut duratio creata habet sufficientem distinctionem ab illa: est suapte natura notior illa: & penes illam fieri potest collatio secundum maius, vel minus in ratione durationis. Dicit aliquis aeternitatem esse quantitatem heterogeneam, cum qua non potest esse collatio durationis creatae. Haec tamen responsio non satisfacit: nam, quando Philosophus lib. 10. Met. cap. 3. dixit mensuram debere esse homogeneam, nequaquam intellexit opus esse, ut sit eiusdem speciei: alioquin numeri minores non mensurarent maiores, neque unitas numerum: quod tamen ipse concedit. Praeterea non magis heterogenea est aeternitas in ratione durationis collata durationibus creatis, quam essentia divina in ratione perfectionis collata essentis creatis: utraque enim in suo genere est infinita, & essentialiter diuersa a creatis: si ergo essentia, quatenus concipitur ut quantitas virtualis intensiua perfectionis, & conuenit cum creatis in ratione communi essentiae, potest esse mensura perfectionis, cur aeternitas quoque, quatenus concipitur ut quantitas virtualis extensiua durationis, & conuenit cum creatis in ratione communi durationis, non erit mensura durationis creatae? Ut enim mensura dicatur homogenea, sat est, ut conueniat formaliter cum mensurato in ratione communi, secundum quam fit comparatio penes magis, vel minus, vel aequale: Et hoc est, quod ait Aegid. in 1. distinct. 8. 2. p. quaest. 1. art. 3. mensuram dici homogeneam, siue vnigeniam mensurato propter analogiam: hoc autem modo conuenit aeternitas in ratione communi durationis cum

creatis. Respondebit aliquis aeternitatem non esse aptam, ut per illam dignoscatur quantitas durationum creatarum: cum enim sit infinita, manet ignota proportio durationis creatae ad ipsam. Sed neque haec responsio sufficit: nam essentia diuina est etiam infinita in ratione perfectionis, & tamen est mensura perfectionis rerum creatarum: quare ratio infinitatis non impedit, quo minus ex mensura possit innotescere quantitas mensurati: Respondent aliqui de ratione mensurae secundum Philosophum lib. 10. Metaph. cap. 2. & 3. esse, ut sit minimum in illo genere. Verum hoc non est de ratione cuiusvis mensurae in communi: nam Philosophus lib. 4. Physic. cap. 12. text. 116. vult, ut a tempore mensurentur solum ea, quae ab ipso exceduntur: & ita tempus non est minimum, imò maius mensuratis: solumque id intelligitur de mensura per repetitionem: haec enim nisi sumatur secundum partes minimas, non erit apta ad omnia mensuranda. Quae causa binarius, aut ternarius non est mensura idonea ad mensurandos numeros: nam uterque repetitus aliquoties deficiet, vel excedet a propria illorum mensura: ut patet in quinario, qui neutro ex his aliquoties repetito mensuratur: si enim binarius semel, vel bis applicetur, non accedet ad quinarium, si vero ter excedet: aeternitas vero non est mensura per repetitionem, & ideo non oportet ut sit minima inter durationes. Addiderim etiam suo modo posse dici aeternitatem esse minimam scilicet ratione uniformitatis, simplicis, & indiuisibilitatis, ut explicat Aegid. quaest. citata, art. 3. At inquires quamuis apud Philosophum tempus sit infinitum, & diuturnius omnibus, quae sunt in tempore, dari tamen in ipso potentia partes minimas, quae subeunt rationem unitatis, verbi gratia, horas, dies, menses, & annos, quae multiplicatae per numerum reddunt aequalem mensuram cuius rei duranti per tempus: at vero in aeternitate non sunt partes, ut per ipsius minimum, siue unitatem multiplicantes deueniamus in notitiam durationis, quam metimur.

Hoc argumentum exigit, ut explicetur sit ne aeternitas mensura per repetitionem, vel adaequationem: item utrum mensuret durationes creatas solum secundum communem quandam rationem discernendi longiores a brevioribus, an vero ducendo in notitiam propriae, atque adaequatae mensurae durationum singularum. Hac in re certum in primis est per aeternitatem dignosci posse, quamnam durationes creatae sint diu-

turnio-

turniores, quæ breuiiores: nam per maiorem accessum ad aeternitatem, vel recessum ab eadem agnoscimus maiorem, vel minorem quantitatem durationis: aeternitas quippe caret principio, ac fine, ex quo sequitur, ut res, quæ habent maiorem distantiam durationis inter principium, ac finem diuturniores sint, breuioris vero durationis illæ, quæ minorem: hæc vero inæqualitas innotescit ex applicatione aeternitatis ad utramque durationem, quemadmodum ex eo, quod duo, quæ eodem tempore iter arripiunt, & vnus absoluit prius, quàm alter, agnoscimus diuturniorem fuisse motum vnus, quàm alterius: quia motus vnus, per maius temporis spatium coexistit motui primi mobilis, quam motus alterius: quamuis forte quia nescimus determinatam mensuram primi motus, cui uterque coexistit, ignoremus determinatam quantitatem, siue mensuram ipsorum. At Angelus, qui sciret mensuram motus cœlestis, cui duo illi motus coexistenterunt, in ea cognosceret non solum inæqualitatem, sed propriam, atque adæquatam durationem vtriusque, & proportionem excessus vnus ad alterum. Ex quo exemplo fit gradus ad responsum questionis in posteriore sensu. Est enim dicendum aeternitatem suapte natura esse sufficiens indicium, siue mensuram ad veniendum in agnitionem propriæ, ac determinatæ quantitatis durationis cuiuscunque creaturæ: Et proinde Deus, sicut in essentia, quatenus consideratur, ut mensura perfectionis, non solum agnoscit inæqualitatem perfectionum creaturarum inter se, verumetiam determinatam quantitatem perfectionis, ita in sua essentia, quatenus aeterna est, atque idea omnis durationis creaturæ, agnoscit durationes ipsas secundum proprias mensuras, & proportionem vnus ad alteram, non solum quoad perfectionem essentialem, sed etiam quoad extensionem durationis. Quod suadet, quoniam omnis Artifex, qui non à casu, & per accidens, sed per se, atque ex arte operatur, respicit normam aliquam, atque mensuram, ad quam opus suum accommodat: Deus autem sapientissimus Architectus vniuersi non fortuito operatus est: adhibuit ergo mensuram in operando, fecit enim omnia in numero pondere, ac mensura, ut dicitur Sapient. 11. quocirca ipse se fingit apud B. Iob cap. 38. tanquam Architectum omnibus architectonica artis præceptis vtentem, ut notat ibi D. Thomas lect. 1. *Vbi eras*, inquit,

quando ponebam fundamenta terræ? *intus mihi, si habes intelligentiam, quis posuit mensuras eius, si nesci? vel quis tetendit super eam lineam, &c.* & cap. 28. de eodem officio Dei dicitur: *Qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in mensura.* Idem explicatur Prouerb. 8. illis verbis. *Quando præparabat cœlos, aderam: quando certa lege, & gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum, quando appendebat fundamenta terræ:* Quibus locis introducit Deus, quasi mensurans rerum pondera, magnitudinem, numeros, & annos, quocirca dixit B. Iob cap. 14. *Numerus mensum eius apud te est, constitisti terminos eius, qui præteriri non poterunt.* Habet ergo Deus apud se mensuram, qua rerum durationem expendat: hæc non est alia, quàm essentia diuina, ut est aeterna, & imitabilis, secundum certam, ac determinatam existentia durationem participatam à creaturis: iuxta cuius mensuram Deus præscripsit creaturis spatium propriæ durationis: omnis autem mensura practica talis est, ut & inseruiat operi fabricando: & postquam exædificatum est, cognoscendo, si tamen opus non disformatur mensura: opera vero diuina ad amissim respondent mensuræ, quæ est in mente Dei: ergo hæc non minus apta est ad illa mensuranda speculatiue, postquam facta sunt, quam practice, antequam fierent: & ita diuinus intellectus in aeternitate tanquam in mensura ideali finito modo participata à duratione rerum creaturarum agnoscit quantitatem durationis propriæ singularum. Confirmatur autem à simili, quoniam essentia diuina, secundum se est similitudo communis rerum omnium: & tamen, quatenus sumitur ut idea singularum, est propria, & adæquata ratio ipsarum: ergo etiam aeternitas prout est ratio idealis singularum durationum creaturarum est mensura adæquata ipsarum, ita ut ex præcisa imitabilitate passiva ipsius deprehendi queat quantitas propria singularum. Est tamen diuersa ratio in essentia, ac duratione: nam essentia sunt necessariae, & indiuisibiles, & independentes ab actu libero voluntatis diuinæ: & ideo absque suppositione illius, Deus certo, ac determinatè agnoscit essentias creatas in sua: duratio vero, & alia perfectiones, quæ non sunt essentielles substantiis creatis, possunt magis, vel minus participari: & idcirco secundum esse possibile, quod est multiplex, diuersimodè etiam mensurantur ab essentia: se-

cundum vero esse actuale determinatum, vno tantum modo illam participant, ex præscripto voluntatis diuinæ eligentis illud ex pluribus, qui esse poterant: hoc autem decreto posito, æternitas, prout præcisè est idea durationis creatæ præfinita à voluntate diuina, est mensura adæquata illius. Ex quo iam patet æternitatem absolute sumptam esse mensuram per excessum durationis creatæ, sicut tempus est mensura motuum inferiorum: sumpta vero sub determinata imitabilitate esse mensuram durationis determinatæ per adæquationem.

XI.

Ex quibus constat non esse adæquatam responsum traditam: etenim, licet æternitas careat partibus formalibus, tamen quemadmodum consideratur, ut quantitas virtualis, ita admittit considerationem partium virtualium: nam quantitatis ratio sine ratione partium consistere nequit: & ideo sicut admittitur quantitas virtualis, admitti debent partes virtuales: hoc est totum ipsum prout eminenter, aut æquipollenter continet partes actuales creaturarum. Et hac ratione æternitas, sub ea ratione, qua participabilis est à tanta duratione, & non maiore, concipitur, ut pars sui absolute considerata: quo modo etiam essentia diuina, prout est idea hominis solius, non consideratur adæquate, quatenus est interminatum pelagus essentia, sed inadæquate quatenus solum continet eminenter naturam hominis: & iuxta has considerationes præcisè est mensura adæquata singulorum. Quod suadetur ex D. Augustino, superius relato asserente Deitatem esse mensuram, *Cui æquatur, quod de illa est*: quemadmodum igitur nos diuidentes tempus per intellectum, quamuis ipsum sit longius mensuratis, sumimus partes potentiales eius, ut inueniamus adæquatam mensuram durationis rerum temporalium, ita possumus concipere in æternitate partes virtuales, quatenus eminenter continent omnia tempora, quomodo concipiebat Iobus cap. 10. cum dicebat. *Nunquid sicut dies hominis dies tui? & anni tui, sicut humana sunt tempora?* agnoscens in æternitate dies, & annos, non quidem formales, & actuales, & continuo fluxu labentes, sed virtuales, ipsam nimirum æternitatem, prout in numeris, diebus, & annis est mensura durationis, & singulis præcisè respondet: in qua sic sumpta Deus agnoscit singulorum durationes, & proportionem, excessum, & æqualitatem ipsarum inter se.

Augustin.

Iob. 10.

D. Gregor. Nazianzen. in contrarium citatus, non negat æternitatem esse mensuram, sed esse mensurabilem, quod est verum: siquidem in ratione durationis est prima mensura, cuius non est alia mensura. Responderi etiam potest ipsum loqui de mensura propriè dicta: & intelligendum iuxta sententiam primæ assertionis, quæ non contradicit secundæ. Ad primum argumentum respondetur æternitatem esse mensuram extrinsecam, non solum perfectionis, sed etiam quantitatis extensionis durationum creaturarum. Et ad huius impugnationem respondeo tamen nobis, qui æternitatem non agnoscimus, non sit usus eius ad discernendam quantitatem durationis creatæ, non proinde ipsam in se carere ratione fundamentali mensuræ actiue: quemadmodum ipsæ quoque mensuræ creatæ, si nobis ignotæ sint, quamuis applicentur quantitati eiusdem rationis, non inferunt nobis ad dignoscendam magnitudinem ipsius. Verbi gratia, si quis mensuram vlnæ incognitæ sibi applicet panno eiusdem magnitudinis, non agnoscit mensuram panni esse vnus vlnæ, alter tamen, cui nota sit ratio mensuræ, agnoscat. Hoc autem me Deus, cui sua æternitas nota est, eadem metitur æui, ac temporis durationem, non quidem quasi indigens mensura ad cognoscendum de nouo, sed in ipsa ratione, ac mensura artis suæ agnoscens arte factum quoad omnes eius circumstantias: ex quibus vna est duratio præfinita secundum consilium voluntatis ipsius iuxta imitabilitatem suæ æternitatis. Quin vero, licet nobis viatoribus, ut bene probat argumentum, non inseruiat æternitas ad attingendam certam, ac præfinitam magnitudinem durationis creatæ, inseruit tamen ad discernendum in confuso aliam esse maiorem, aliam minorem. Et beatis videntibus Deum, & ipsius æternitatem poterit inseruire ad agnoscendam determinatam extensionem, si æternitatem videant, quatenus hoc, vel illo modo est imitabilis: quemadmodum videndo essentiam vident excessum, ac proportionem perfectionis creaturarum, quas vident in essentia, tanquam in propria mensura. Et ad confirmationem, qua ex infinitate probatur æternitatem non esse aptam ad indicandam certam mensuram rei, dicendum eadem ratione concludi posse essentiam diuinam, utpote infinitæ perfectionis, non esse mensuram perfectionis creatæ, sicut vero hic nihil probat, ita neque in æternitate.

Solutio secundi argumenti patet ex dictis:

XII.

XIII.

dictis: nam, quemadmodum ex tempore sumimus partes aliquas minimas ad metiendos motus rerum inferiorum, ita considerare possumus aeternitatem, ut praecise continet certam aliquam durationem, quomodo manet adaequata mensura illius. Quin verò nos in mensurando indigemus vno, atque minimo, quia non valemus vnico oculi, vel mentis ictu attingere mensuram adaequatam quanti, quod metimur: & ideo illam per partes inquirimus; si verò possemus vnico actu applicare mensuram adaequatam, non opus esset longa calculatione per minima, atque vnitates. Deus verò, qui hoc potest, in ipsa aeternitate concipit mensuram, qua statim adaequat quantitatem durationum singularum: & ita non indiget plurium vnitatum aggregatione. Ad tertium neganda est maior propositio: ut enim iam dixi, sufficit ratio homogenea durationis in communi, in qua cum creatis conuenit aeternitas: durationes autem creatae dicuntur habere instar puncti comparatione aeternitatis propter infinitum excessum huius ad illas: non vero propterea quod ipsae sint expertes quantitatis durationis, quemadmodum punctum expertes est quantitatis continuæ permanentis. At saltem inquires, instans, quod in ratione durationis indiuisibile prorsus est, atque expertes extensionis tam formalis, quam virtualis non mensurabitur aeternitate. Neganda tamen est hæc consequentia; quoniam in aeternitate est considerare etiam ipsum nunc: quod, licet sit ipsa aeternitas, concipitur tamen, ut respondet ipsi nunc temporis, & cui, ut cap. II. explicabo. Ad quartum patet solutio, ex modo superius tradito, quo aeternitas mensurat durationes creatas.

Aeternitas est mensura intrinseca, vitæ diuinæ.

CAPUT VIII.

I. Altera pars controuersiae reiecta in hoc caput erat, utrum aeternitas comparatione Dei mensuræ rationem habeat. Cuius negatiuam partem iidem tuerentur Auctores, idem docuit Durandus in 1. distinctio. 19. quæstion. secunda, numero octauo. Ocham. in 2. quæst. 13. l. 1. G. & Gabriel. distinctio. 2. quæst. 1. artic. 3. quibus fauet D. Thomas in 1. distinctio. 19. quæst. 1. art. 1. ad quartum, ubi ait quod diuina magnitudo nullo modo est mensurabilis, vel

mensurata, nec ab alio, nec à se: tum quia est infinita, nec habet terminum: tum quia commensuratio non est vnus quantitatis ad se, sed duarum. Ostendunt vero in primis quoniam duratio intrinseca rei non est mensura illius: aeternitas est duratio intrinseca existentiae diuinæ: ergo non est mensura. Maior ostenditur: tum quia mensura, & mensuratum debent esse distincta: tum verò quia mensura omnis, ut sumitur ex Aristotele lib. 10. Metaph. cap. 3. debet esse homogenea: existentia autem, & duratio sunt heterogeneae: tum denique quia mensura est, qua agnoscitur quantum, non vero substantia rei: duratio autem intrinseca, si qua est, non mensurat aliam durationem, tunc enim esset progressus in infinitum: quare duratio non habet quid mensuret intrinsecè. Idem ostendunt à simili, quoniam quantitas magnitudinis, etsi accipi possit ut mensura extrinseca alterius quantitatis, substantiae tamen, in qua inest, mensura non est: quare neque duratio erit mensura existentiae rei durantis: quod etiam locum habet in aeternitate, quæ est duratio vitæ diuinæ. Secundò prima mensura non est capax alterius mensuræ: substantia autem diuina est prima mensura, & ideo sine mensura, ut vocat Augustin. citat. capit. 1. procedente: non esset autem prima, si conciperetur aeternitas, ut mensura eiusdem: ergo aeternitas non est mensura vitæ diuinæ. Tertiò non potest concipi ratio mensuræ intrinseca sine mensurabilitate: nihil enim videtur aliud durationem, vel quantitatem esse hoc modo mensuram substantiae, quam extendere illam formaliter, vel virtualiter, & reddere aptam, ut adhibita mensura extrinseca mensuretur; & hæc est communis proprietas quantitatis, cum dicitur mensura substantiae, nempe passiuæ, per applicationem mensuræ actiuae: aeternitati repugnat mensurabilitas: ergo etiam repugnat esse hac ratione mensuram Deitatis. Assumptio per se patet: nam, quod caret terminis, mensuram subire handquaquam potest.

Nihilominus aeternitatem mensuram vitæ diuinæ appellat Diu. Thom. 1. p. qu. 10. art. 4. & in 1. dist. 8. quæst. 2. ar. 1. ad tertium: quæ aduersarij ita exponunt, ut tantum velit aeternitatem esse adaequatam, ac proportionatam durationem vitæ diuinæ, non autem veram mensuram. Verum ipse manifestè se explicat, neque aptè loqueretur, si id solū vellet: quare ratione aliq. mensuræ adinuenit in aeternitate, imò, & in quavis intrinseca quæritate: non solā passiuam

Aristotel.

Augustin.

II.

Durand.

Ocham.

Gabriel.

S. Thom.

S. Thom.

hæc enim non dicit ordinē ad subiectum, quod extenditur quantitate, sed ad mēsuram actiua. Diuus autem Thom. agnoscit mēsuram intrinsecā, à qua subiectū dicitur mēsuratū: & ita in 2. d. 2. q. 1. art. 2. ad primum, & de ver. quæst. 1. art. 5. in corpore duplicem agnoscit mēsurā: alteram intrinsecam, quæ est in mēsurato, sicut accidens in subiecto, & multiplicatur ad multiplicationem subiectorum: alteram vero extrinsecam, quam eo modo multiplicari non est opus. Quam sententiam antequam ostendam, aduerto conditionem illam adhibitam ab Autoribus oppositæ sententiæ, nimirum mēsuras debere esse distinctas ex natura rei à mēsuratis, neque ab Aristotele adductum, neque efficaci ratione fundatam: imò vero ex ipso Aristotele posse oppositum deduci: asseruit enim lib. 4. Phys. text. 132. duos numeros, verbi gratia canum, aut equorum eodem numero mēsurari: hic autem numerus, quo duo illi mēsurantur, non est per se numerus aliquis singularis: hic enim non minus mēsuratur, quam illi alij duo: neq; admitenda est idea numeri separata more platonico: restat ergo, ut numerus vnicus, quo ceteri mēsurentur, non sit aliud, quàm ratio ipsa talis numeri applicata diuersis numeris materialibus. Exempli causa tres homines, tres equi, & tres leones eodē ternario mēsurantur: & duo homines eiusdē staturæ, eadem mēsuræ altitudinis. Ad huiusmodi autē mēsuratorem per accidens se habet virga, aut quæuis aliq. mēsuræ materialis habens eandem rationem quantitatis cum mēsurato: nam, si nos possemus absque eiusmodi instrumento applicare mēsurato rationem mēsuræ, siue proportionem quantitatis, quæ est in mēsuræ materiali, siue in instrumento, metiremur quantæ res essent absque mēsuræ materiali extrinseca, ut facimus in numeris, quos expendimus applicata solum ministerio intellectus ratione communi numeri ipsis mēsuratis: quo etiam modo Angeli metiuntur rerum magnitudinem, & pondera applicando illis solo mentis intuitu hanc, vel illam rationem quantitatis certæ, ac præfinitæ: nemo enim dixerit, vel Angelos ignorare mēsuram rerum corporearum, vel ad eam agnoscendam indigere corporeis instrumentis. Præcipua igitur ratio per se mēsurandi consistit in applicanda ratione mēsuræ huic subiecto: Exempli causa ratione ternarij, ratione palmi, ratione anni: hæc autem ratio secundum se non est extrinseca subiecto: nam, si talis esset, nequaquam applicari illi

Aristot.

verè posset per intellectu: sed solum concipitur primo abstracte, ut nō determinata ad hoc, vel illud subiectum: deinde vero applicatur alicui certo; ex qua applicatione manet mēsuratum, & agnoscitur quantum sit.

Ex dictis consequenter noto Aristotelem nō dixisse mēsuram esse, qua cognoscitur quantitas, sed qua cognoscitur quantum: nam aliud est cognoscere quantitatem, aliud quantum: quantitas enim agnoscitur cognita sola ratione formali ipsius absque applicatione ad subiectū: quod sine mēsuræ fieri potest, non enim ad cognoscendum ternarium absolute mēsuratorem opus est: at quantum non cognoscitur nisi cognita quantitate, ut applicata subiecto, idque efficiente. Itaq; omne id, quo metimur quantum, mēsuræ rationem habet: omnis autem quantitas apprehensa, ut forma subiecti, quod extendit, est sufficiens ratio intellectui, ut agnoscat effectum formalem ipsius communicatum subiecto; quo cognito consequenter agnoscit quantum sit subiectum: ut si quis sciat durationem vnius seculi, & per intellectu eandem applicet subiecto, hoc ipso mēsurat existentiam illius, & scit quamdiu vixerit. Et hoc modo intellectus diuinus considerata solum periodo vitæ cuiusque, & applicata illi duratione propria absque comparatione ad mēsuram extrinsecam mēsurat illius existentiam: nos enim ideo indigemus extrinseca mēsuræ, quia sine illa non possumus effingere certam aliquam rationem quantitatis intra certos terminos, & eam substantijs mēsurandis applicare: nam, si possemus, non indigeremus extrinseca mēsuræ, sed rationem illam applicantes subiecto sciremus, cuius quantitatis, ac mēsuræ esset.

His præmissis dico in primis de ratione mēsuræ non esse, ut sit quid extrinsecum subiecto mēsurando: & ideo quamuis durationem esse mēsuram actus, cuius est duratio. Ita Doctores referendi pro sequenti conclusione. Dico autem durationem esse mēsuram actus, quoniam, ut inquit D. Thomas in 1. dist. 19. quæst. 2. art. 1. & alij Doctores communiter, nihil durat nisi quod est actu: quamuis enim Philosophus lib. 4. Phys. t. 118. dicat quietem, quæ est priuatio actus, mēsurari tempore, tamen ad hoc ipsum præsupponitur aliquis actus, nequē esse subiecti quiescentis: quod prout substat quieti mēsuratur per accidens tempore, quoniam actus, & priuatio simili duratione mēsurantur. Quod autem nō sit opus huiusmodi mēsuræ esse extrinsecam

subiecto,

III.

IV.

S. Thom.

Aristot.

Thom.
S. Thomas.

subiecto, indicat Comment. lib. 4. Phyl. com. 130. & 132. quem refert, & probat D. Thom. in 2. distinct. 2. q. 1. art. 2. quatenus asserit tempus comparari ad motum primi mobilis, non tantum ut mensuram ad mensuratum, sed ut accidens ad subiectum: quo dicto supponit formam afficientem subiectum posse esse mensuram illius: loquebatur autem Commentator eo loco de mensura in propria significatione; qua Aristot. ibidem vult tempus esse mensuram motus: non repugnat ergo formam intrinsecam esse mensuram subiecti. Idque facile deducitur ex premissis, quoniam quavis forma, qua agnoscitur quantum, est mensura: applicata vero per intellectum formam, siue quantitate intrinseca subiecto, scitur quantum sit illud, siue quoad numerum, siue quoad magnitudinem, siue quoad durationem: non debet ergo excludi a ratione mensurae. Ad hoc autem non exigitur ut mensura, & mensuratum sint quantitates eiusdem rationis, alioquin contra diceret sibi Philosophus, qui tempus vult esse mensuram motus, cum tamen sint diversae rationis; sed solum ut subiectum, quod mensuratur, consideretur sub effectu formali mensurae, qua extenditur: quomodo substantia corporea consideratur sub magnitudine, existentia sub duratione. Et confirmatur; quoniam, ut ipsemet Durandus admittit, causa potest esse mensura quanti: & ideo voluntatem Dei, inquit, esse mensuram durationis rerum: non est autem mensura comparativa eiusdem rationis cum rebus mensuratis; sed cum res possent plus, minusve durare, Deus constituit certam durationis terminos: & ideo voluntas eius dicitur mensura durationis creaturae, quatenus contulit mensuram formalem intrinsecam: ergo ex voluntate Dei resultavit in res ipsas certa mensura durationis, seu potius certa duratio mensurans existentiam: nam, cum haec de se sit indifferens ad infinitas durationis variationes penes magis, vel minus, collata hac numero duratione, determinatur ad certam mensuram: quam agnoscet, qui durationem ipsam nouerit.

V. Dico secundum: Aeternitas est mensura intrinseca vitae diuinae, siue esse ipsius Dei. Ita Diuus Thomas locis citatis numero 2. Alenf. 1. p. q. 12. m. 9. art. 3. ad 2. & art. 4. in fine. Albert. in 1. distinct. 8. art. 9. & 10. AEgid. eadem distinct. 2. p. q. 2. & dist. 19. 2. p. q. 2. art. 1. Henric. in sum. art. 31. qu. 2. Richard. in 1. distinct. 19. art. 2. q. 1. Argentin. in 2. dist. 2. q. 1. art. 3. Conclusionem 1. Carthusian. in 1. d. 8. q. 3. in solutione argumentorum, & Petrus de Tarantasia, & Vdalricus apud eundem ad tertium. Hispan.

Jens. d. 9. q. vn. ar. 1. Conclusionem 6. & ar. 3. notab. 4. & 5. Abulens. in c. 11. Iosue q. 22. 30. & 50. Caietan. 1. p. q. 10. ar. 5. §. Ad euiden-
tiam: Ferrariens. lib. 1. contra Gentes c. 19. §. Proportionaliter, & c. 66. §. Secundum dubium: Ioan. Viguer. Institut. cap. 3. §. 2. versiculo 5. & Marsilius in 1. quaest. 22. a. 3. in solutione. dubij primi notab. 4. Ratione ostenditur primo, quoniam mensura est, qua cognoscimus quantum, ut ex Aristotele omnes communiter admittunt: per aeternitatem vero intelligitur quanta sit vita diuina, siue quantum duret existentia Dei: ergo est mensura illius. Assumptio constat, quoniam ignorata ratione aeternitatis nescitur quantum duret vita diuina; ea vero cognita, & applicata existentiae Dei actuali, tanquam forma subiecto, statim innotescit quanta sit duratio vitae Dei: ergo est mensura illius. Et confirmatur, quoniam mensura vitae, siue actus non addit aliud supra rationem durationis, quam apprehensionem eiusdem rationis, & applicationem mente designatam circa esse, vel actum, qui dicitur durare: haec autem applicatio fieri potest, ut experientia compertum est: concipimus enim aeternitatem tanquam proprietatem vitae diuinae, & durationem interminabilem, atque uniformem Dei: ex quo deinde intelligimus vitam eius esse aeternam. Et confirmatur, quoniam agnoscere nequit quantum sit subiectum absque mensura: nos autem confuse agnoscimus Deum esse aeternum: Deus autem hoc ipsum intelligit distincte, atque euidenter: ergo tam nos, quam ille utimur mensura aliqua ad hoc discernendum: non est alia, quam aeternitas, cuius rationem quasi abstractam, & nudè sumptam primo apprehendimus, deinde vero applicamus vitae ipsius: ex qua applicatione emergit notitia, quod Deus sit aeternus. Quemadmodum igitur, quando concipimus rationem ternarij, eamque applicamus alicui ternario singulari, & quando concidimus rationem diei, eamque applicamus alicui motui singulari, mensurare dicimur, ita quoque, quando rationem aeternitatis nudè acceptam accomodamus vitae diuinae, mensuramus, atque expendimus quanta sit vita Dei. Denique omnis forma est mensura adaequata sui effectus formalis quoad quantitatem eius, siue formalem, siue virtualem: in Deo vero, quamuis non sint verè effectus formales, tamen perfectiones abstractae significatè concipiuntur, ut rationes formales sui ipsarum complete acceptarum: dicitur enim Deus bonitate bonus,

Abulens.
Caietan.
Ferrariens.
Viguerius.
Marsilius.

aeterni-

S. Thom.

æternitate æternus. Et ita mens concipiens vitam diuinam sub interminabilitate, & inuariabilitate, concipit vt æternā: & consequenter ratio æternitatis sumitur vt mēsurā esse diuini: Et quia in Deo non est distinctio ex natura rei inter formam, & effectum formalem, vt in creatis, propterea D. Thom. 1. p. q. 10. art. 2. ad 3. dixit accipi in æternitate rationem mēsuræ secundū apprehensionem nostram tantum, quia scilicet Deus est suamet, duratio, & æternitas, creaturæ vero nequaquam.

VI.

D. Thom. in contrarium adductus huic sententiæ non refragatur: non enim negat magnitudinē diuinam esse mēsuram substantiæ Dei, sed negat magnitudinē ipsam esse mēsurabilē, quod verissimū est: nam magnitudo nō nisi alia magnitudine mēsuratur: & ideo, cum non sit alia magnitudo cōmensurabilis diuinæ, ipsa mēsurari nequit, quod etiā de æternitate dicendum est: hoc vero nō tollit, quominus æternitas ipsa mēsuret existentiā, siue vitam Dei, non quidem tanquam numerus, hoc enim repugnat infinito, vt numerādo absoluatur, sed tanquā vnitas semel applicata vitæ diuinæ immutabili, atque vniformi: qui modus non repugnat infinito: nam quæadmodum nō repugnat Deitatem comprehendere ab intellectu diuino, etsi comprehensio tū deum fiat, cum obiectū finitur notitia cōprehēdenti, quoniam eiusmodi finitio nō fit per partes ad vltimam perueniendo, sed adæquatione actualis notitiæ ad infinitam intelligibilitatē Deitatis, ita quia mensuratio vitæ diuinæ per apprehensionem æternitatis nō fit apprehēdēdo, aut designādo vllū terminū, sed applicando adæquatam, atq; infinitam durationem vitæ diuinæ secundum similitudinem proportionis, quia sic se habet in non excedendo vitam diuinam, aut ab ea deficiendo, sicut se habet duratio finita in non excedendo vitam finitam, aut ab ea deficiendo: ideo non obstat infinitas æternitatis rationi mēsuræ.

VII.

Ad primum argumentum neganda est maior propositio: & ad primam eius confirmationem respondetur, non esse de ratione mēsuræ in communi, sed solum de ratione mēsuræ extrinsecæ, vt sit ex natura rei distincta à mēsurato: æternitas vero non est mēsurā vitæ diuinæ extrinsecæ, sed intrinsecæ. Ad secundam respondetur, quemadmodū apud Aristotelem motus ac tempus vicissim admittunt rationē mēsurati, ac mēsuræ, quamuis homogenea non sint, ita æternitatē posse dici mēsuram existentiæ: vnde colligitur Aristot. loco citato Metaph. cum ait mēsuram de-

bere esse homogeneam mēsurato, loqui solum de mēsurā extrinsecā. Responderi etiā potest suo modo id cerni in mēsurā intrinsecā, quatenus accōmodatur subiecto non absolute, sed ea tantū ratione, quæ capax est effectus formalis quātitatis intrinsecæ mēsurantis: non enim per magnitudinem, aut pondus expenditur quanta sit vita, neque per durationem quam magnū sit corpus. Ad tertiam eiusdē assumptionis confirmationem respondetur ex dictis, per durationē cognosci quāta sit vita. Duratio quippe nō mēsurat absolute substantiam, sed prout est sub actu essendi, quæadmodū tēpus mēsurat mobile, prout est sub actu motus: & sicut ex tēpore cognoscitur quātus sit actus mouēdi, ita ex duratiōe intrinsecā dignoscitur quātus sit actus essēdi. Ad secundum argumentū dicendū est, tametsi diuinitas sit prima mēsurā absolute, nō tamen secundū omnem rationē: nam, quatenus solū concipitur vt essentia, est mēsurā perfectionis essentialis, nō verò accidentalis, aut durationis: quatenus vero cōcipitur vt æternitas, est prima mēsurā durationis. Et ideo non repugnat vt Deitas, quatenus solum cōcipitur sub existentiæ actu, cōcedatur adæquari vnica, & infinita mēsurā æternitatis: nō enim repugnat, vt qd est prima mēsurā in vno genere secundū vnum conceptū, admittat mēsurā per intellectū in alio genere ratione formalitatis alterius cōceptus diuersi, sub quo apprehenditur. Pro solutione tertij distinguenda est mēsurabilitas: quædam enim respicit, seu supponit terminū quanti mēsurabilis, & hæc repugnat infinito: alia solum dicit adæquationē passiuā ad mēsuræ applicationē, quæ scitur quantum sit subiectū mēsuratum, magnum, an paruum, finitum, an infinitū: Et hæc non habet habitudinem ad terminum, sed solum ad intellectum mēsurantem, & ad formā, quæ vtitur sicut mēsurā. Si in hoc posteriore sensu accipiatur maior propositio tertij argumēti, concedenda est, sed assumptio neganda: infinitas enim, vt iam dixi, non excludit hunc modum mēsuræ, aut mēsurabilitatis; si vero sumatur in priore sensu, neganda est, vt patet ex dictis: quantitatem enim mēsurare intrinsecē substantiam nō est formaliter reddere ipsam aptam, vt ab extrinsecā forma mēsuretur: hoc enim etiam si conueniat quantitatibus finitis, non est adæquata ratio mēsurationis fundamentalis, quæ consistit in eo, vt inferuiat intellectui pro regula, quæ apprehensa, & applicata ad subiectum agnoscat quantum illud sit: Et hoc modo

æterni-

aeternitas est apta ad mensurandum existentiam Deitatis; quicunque enim intellectus conceperit rationem aeternitatis, eamque coniunxerit existentiae diuinæ, hoc ipso cognoscet vitam Dei aeternam.

Aeternitas non consistit in ratione mensuræ.

CAPVT IX.

I. **P**ostquam ostensum est non repugnare aeternitati rationem mensuræ, restat videamus utrum sit de ratione formali illius intrinseca, necne? *Ferrariensis.* I. contra Gentes c. 1. §. 5. *Proportionaliter*, censet rationem mensuræ pertinere ad cōplementum rationis propriæ, ac formalis ipsius aeternitatis: ait aut esse mensurā rationis, non realem: hæc enim interuenire nequit inter ea, quæ nullo modo distinguuntur. Consentit *Hispalensis.* in 1. d. 9. q. vnic. art. 3. notab. 4. asserens rationem mensuræ esse genus ad aeternitatem, & artic. 4. ad 3. & 5. contra 3. conclusionem, & ad 3. ex ultimo loco positus, formale in aeternitate esse rationem mensuræ. Hanc sententiam amplectuntur recentiores Thomistæ 1. p. q. 10. art. 1. quibus ansam dedit S. Thom. eadem q. art. 1. asserens rationem aeternitatis consistere in apprehensione vniformitatis eius, quod est extra motum, eamque ex hac parte cōparat cum tēpore, cuius ratio consistit in ratione numeri, secundum prius, & posterius, & consequenter in ratione mensuræ, & hoc ipsum indicat in 1. d. 19. q. 2. art. 1. ubi asserit, sicut prius, & posterius motus, ut numerata, cōstituunt tempus, ita permanentiam actus, ut vnā vnitate, ut habet rationē mensuræ, esse aeternitatem: quibus verbis satis indicatur rationem mensuræ pertinere ad conceptū aeternitatis: nam, vnitas, quā vnitas, est indifferens ad omne genus entis, ad quod contrahitur, nec de se magis spectat ad vnum, quā ad aliud: quare, si vnitas, ut habet rationem mensuræ, est aeternitas, profecto hæc in ratione mensuræ consistit: Et ad hanc etiam opinionem alludit Caietan. 1. p. q. 10. art. 1. §. *Quoad secundum*, explicans citata verba D. Thomæ, sic enim habet: *Consistit igitur aeternitatis ratio in ratione vniformitatis, ut vniformitas rationem mensuræ habet.* Etenim terminus ille reduplicatiuus, ut, significat rationem vniformitatis nudè sumptam, nisi consideretur prout habet rationē mensuræ, non cōplere adæquatē rationē formalem aeternitatis: Et ita sentire videtur rationem mensuræ esse intrinsecam aeternitati, non vero solum acci-

dens, aut proprietatem illius: nam formaliter loquendo, ut se loqui Caieta. ibidem profitetur, non rectè dicitur ratio humanitatis consistit in animalitate, ut habet rationem risibilis: deinde verò §. *Secundum est*, Negatio, inquit, omnis successionis, & consequenter omnis numeri prioris, & posterioris adiuncta ratione mensuræ est esse vniforme, vniformitas enim nihil aliud, quam vnū, cui primo ratio mensuræ cōuenit: Et ideo, cum ipse vniformitatem existimet esse rationē formalem aeternitatis, si vniformitas ponitur posita ratione mensuræ, & ea non intellecta nondum est, profecto sentire videtur rationem mensuræ pertinere intrinsecè, ac formaliter ad aeternitatem, non solum ipsi accidentaliter aduenire.

Ex quibus patet non aberrasse eos, qui Caietan. pro hac sententia referunt, nec proinde debuissent notari, quasi mentē eius non fuerint assecuti: nam ipsemet Caietan. occasione præbuit variè opinandi de sententia eius: etenim §. illo. *Quoad secundum*, ait dictum D. Thomæ, quod aeternitas consistat in apprehensione vniformitatis, non ita accipi debere, quasi significet consistere in ipsa apprehensione formali intellectus, ita ut aeternitas sit cōpletivè ab anima, sicut dicitur de tēpore: *Eo quod vnitas* (inquit) *vniformitatis perennis actu est absq. actu, anima non minus, quā vnitas essentia diuina:* & ideo idem est apud Caietan. asserere, quod aeternitas cōsistat in apprehensione vniformitatis, atque in ratione obiectiua vniformitatis: & ita excludit à ratione intrinseca aeternitatis quidquid supponit apprehensionem intellectus, qualis est ratio mensuræ non realis: & ideo cum eodem art. videatur admittere rationem mensuræ cōplere rationem formalem aeternitatis, siue vniformitatis in essendo, occasione fuit aliquibus, ut crederent ipsū sentire aeternitatē esse mensuram realem diuini esse, quod quidē ipse apertè non asseruit, & fortassis voluit id, quod Thomistæ alij Recentiores asserunt, nimirum aeternitatē esse mensuram realem fundamentaliter, quatenus realiter, & actu est vniformitas vitæ immutabilis, quā intellectus potest apprehendere, ut mensurā diuini esse: quæ apprehensio non est fictitia, aut inanis, sed habet fundamentum in eminentia diuini esse æquipollentis perfectionibus creatis: & ideo, sicut formare possumus de eadem indiuisibili entitate distinctos conceptus sub ratione iustitiæ sapientiæ, & misericordiæ, possumus eandem concipere sub ratione durationis, atque mensuræ.

Quidquid tamen sit de mente Caiet. rem ipsam

II.

III.

Magn. Dionys.

ipsam oportet expendere; sententia verò Ferrariensis, & Recetiorum superius relata, fauet Dionys. cap. 10. de diuin. nomin. ubi tradens aui, hoc est aeternitatis proprietates, vltimo loco ait proprium eius esse, totum secundum totum esse metiri, quasi ratio mensura, sit vltima, qua completur definitio aeternitatis; & consequenter pertineat intrinsece ad rationem eius quidditativam. Ostenditur verò primo: quoniam, vt patet ex cap. 5. duratio non est entitas positiua distincta virtute ab ipsa existentia rei, nec supra illam addit rationem formalem positiuam, sed vel negationem, vel respectum rationis: non se offert vlla negatio, quae per se conueniat durationi in communi, nec alius respectus rationis, quam relatio mensura: ergo hic est, qui additus vite diuine, complet rationem formalem aeternitatis. Assumptio quoad priorem partem ostenditur: quoniam durationi in communi sola competit negatio definitionis: hæc vero non complet propriam rationem durationis: nam, si compleret, nõ esset essentialiter discrimin inter particulares durationes quoad negationem inceptionis, sed definitionis: hoc autem est falsum, quoniam aeternitas distinguitur essentialiter ab æuo, quia suapte natura est duratio sine initio, æuum vero minime. Posterior verò pars ostenditur quoniam non est alius respectus magis intrinsecus durationi, quam ratio mensura: cognita enim comprehensue duratione dignoscitur quantitas virtualis vite durantis: mensura verò, vt ait Philosophus 10. Met. cap. 2. est, qua cognoscitur quantum. Secundò, si ratio aeternitatis & cuiusvis durationis non consisteret in ratione mensurae, daretur ante apprehensionem intellectus completa ratio durationis: non datur autem, ergo ad completam rationem aeternitatis, & cuiusvis durationis pertinet aliquis respectus rationis, qui non est alius, quam ratio mensurae. Assumptio ostenditur ex Boetio lib. 5. de consolat. prof. vltim. asserente, sicut nunc fluens facit tempus, ita nunc stabile, ac permanens facere aeternitatem: hoc vero intelligi nequit de vera causalitate, quasi re ipsa tempus fiat ex fluxu instantis, aut aeternitas ex permanentia nunc diuini, sed secundum apprehensionem nostram: ergo ratio durationis non est completa ante operationem intellectus nostri. Tertiò ex duratione nobis nota colligimus communem durationis rationem: sed tempus, quod est duratio magis nota nobis, includit rationem mensurae: ergo etiam aeternitas, & omnis alia duratio. Et confir-

Aristotel.

Boet.

matur, quoniam scriptura, & Sancti ita loquuntur de aeternitate comparationem diuini esse, sicut de tempore comparatione rerum corruptibilium: dicunt enim Deum esse in aeternitate sicut res corruptibiles in tempore, vnde D. Grego. Nazian. orat. 38. quæ est in Christi Natiuitatem ante med. & orat. 42. quæ est secunda in Pascha etiam ante med. inquit, æuum esse idem aeternis, quod tempus temporalibus: Et Esai. cap. 57. Deus dicitur habitare aeternitatem: ergo, si tempus importat rationem mensurae in sua ratione formali, aeternitas quoque importabit; alioquin non est, cur potius aeternitas, quam aliud quoduis attributum temporis cõtraponatur. Quartò aeternitas definitur per vitam diuinam in obliquo, vt patet ex definitione Boetij ab omnibus recepta, nihil autem definitur per aliquid in obliquo, nisi respectus ad illud pertineat intrinsece ad eius essentiam: non est autem alius respectus, qui pertineat ad completam rationem aeternitatis, quam relatio mensurae: ergo, &c. Denique bonitas diuina est vera proprietates realis Dei, & tamen in obliquo includit respectum quandam rationis: ergo etiam aeternitas, quamuis in obliquo includat relationem mensurae, erit verum attributum reale; & sicut ens est bonum realiter & habet bonitatem seclusa operatione intellectus, quoniam in ipsa re est fundamentum talis habitudinis, ita seclusa operatione intellectus Deus vere est aeternus, & aeternitas attributum reale; quoniam propter eminentiam perfectionis diuinæ, est in Deo fundamentum relationis mensurae, quæ in obliquo significatur.

Dicendum nihilominus est relationem mensurae non pertinere ad rationem intrinsecam aeternitatis: Hæc sententia est communior apud Recetiores, & est de mente Durand. Ocham. & Gabriel. qui non agnoscunt in aeternitate rationem mensurae. Porro alij ex antiquis citati cap. 6. eo ipso, quod rationem aeternitatis assignantes dicunt consistere in negationibus, & alijs respectibus, vel etiam in ratione positiua, nec ibi faciunt mentionem mensurae, satis indicant non complere intrinsece rationem formalem ipsius: Et vero D. Thó. solum sentire videtur id, quod ait Caieta. nempe vniformitatem obiectiuam, prout scilicet potest esse fundamentum mensurae per modum vnitatis, esse de ratione aeternitatis: ipsam vero vniformitatem, vt est in re ipsa, hoc est in duratione vite diuinæ, tametsi apprehendi possit ab intellectu, vt mensura adæquata Deitatis, potius esse

Nazian.

Esai. 57.

IV.

Durand.
Ocham.
Gabriel.

esse fundamentum relationis mensuræ, quam ipsam mensuram formaliter. Et ita ex dictis Diui Thomæ non colligitur mensuram esse de ratione formali intrinseca æternitatis, sed solum proprietatem aliquam consequentem ad propriam rationem formalem illius prout distinguitur ab alijs attributis: Tripliciter autem intelligi potest mensuram esse de ratione intrinseca æternitatis: primò ita vt sit mensura realis; secundò vt sit mensura rationis formaliter, & in recto pertinens ad conceptum æternitatis: tertio vt in obliquo, & indirecte. Primus modus est impossibilis: quoniam mensura realis concipi nequit, vbi nulla est distinctio, sicut non est inter vitam diuinam, & æternitatem: & idcirco D. Thom. 1. p. qu. 10. art. 2. ad 3. hac ipsa de causa inquit in æternitate sumi rationem mensuræ tantummodo secundum apprehensionem nostram. Huic argumento respondēt quidam dicentes ad rationē mensuræ realis non opus esse, vt relatio ipsa mensuræ sit realis, sed vt fundamentum sit reale, quemadmodū Deus est realiter Dominus, & creator, quia potentia creandi, & coercendi subditos, quæ est fundamentum relationum, cuiusmodi est realis, quamuis relationes ipsæ non sint reales sed rationis tantum: at relatio æqualitatis inter personas diuinas est purè rationis, quoniam eadem prorsus diuinitas est fundamentum ipsius in omnibus personis absq; omni distinctione etiam virtuali. Verum, quamuis non sit eadem prorsus ratio in relatione mensuræ æternitatis ad esse diuinum, quæ est æqualitatis inter personas: tamen etiam non est eadem, quæ in relatione dominij: nam in hac datur distinctio realis inter extrema, & fundamentum nempe inter Deum cum potentia dominatiua, & creaturam cum natura dependente, & solum propter incapacitatem Dei, vt referatur realiter ad creaturas, non est realis: at inter vitam diuinam, & æternitatem, inter quas cernitur relatio mensuræ durationis, nō est distinctio realis: Et ex hoc cap. magis recedit relatio mensuræ a conditionibus relationis realis, quam relatio æqualitatis personarū diuinarum: nam hæc saltem habet realem distinctionem extremorum, quæ denominatur æqualia, illa vero nullam distinctionem habet ex natura rei inter mensuram, & mensuratū: Et ideo æternitas non est re ipsa mensura Dei, nisi virtute fundamentaliter, quamuis apprehensa, vt coniuncta vitæ diuinæ potest gignere notionem ipsius, quatenus durans est.

V. Secundus modus impugnatur: quoniam

aut hoc vèdicat æternitas ex ratione communi durationis, aut ex sua propria, & specialiratione: ex neutra vendicat: quare ratio mensuræ nō est ipsi intrinseca, & essentialis. Maior patet; Assumptio ostenditur: in primis autem æternitatem nō includere formaliter rationē mensuræ, quatenus duratio: nam fieri nequit, vt idem omnino absque vlla distinctione reali, vel rationis substat rationi mensuræ, ac mensurati: duratio vero, vt dictum est supra, non distinguitur ex natura rei ab esse, vel actu, quem mensurat: sed solum superaddita negatione aliqua, vel habitudine rationis, si vero hæc habitudine est relatio mensuræ, quæ immediate fundatur in ipsa rei existentia, & illi addita constituit rationē formalem durationis, ipsamet existentia indistincta re, ac ratione à se ipsa est simul mensurata, & mensura: mensurata vt patet, mensura vero, quoniam id, in quo immediate fundatur relatio, denominatur ab ipsa, non vero compositum ex subiecto, & relatione: ergo, si relatio mensuræ immediate fundatur in ipsa rei existentia, illam per se, & immediate denominat. Quæ ratio conuincit etiam non posse hoc conuenire æternitati ex propria, & speciali ratione ipsius: nam ipsa quoque non distinguitur ratione positiua ab existentia diuina, vt probatū est: ergo, si completur in ratione æternitatis sola relatione mensuræ, existentia diuina præcise sumpta substat relationi mensuræ, & mensurati respectu sui ipsius: Et confirmatur præterea, quoniam quando ratio aliqua conuenit pluribus contentis sub aliquo communi analogo, cui per se primo conuenit, & ratione eius conuenit formaliter alijs sub ipso contentis, si analogo in communione conuenit intrinsece, & essentialiter, eodem modo non conuenit analogatis: ratio mensuræ per se primo conuenit durationi: non conuenit autem essentialiter, & intrinsece, sed tanquam passio: ergo eodem modo conueniet æternitati, ac reliquis durationibus.

Denique tertius modus impugnatur: quoniam, si æternitas dicit in obliquo rationem mensuræ, hæc est quasi extremum extrinsecum, & connotatum ab æternitate: quemadmodum, quia finitas dicit in obliquo nasum, hic non est illi intrinsecus, sed solum terminat habitudinē eius intrinsecam: fieri vero nequit, vt relatio mensuræ terminet tanquā extremū connotatum habitudinem æternitatis: quare non significatur in obliquo nomine æternitatis, nec indirecte, aut ex connotato pertinet ad rationem formale completiuam essentia ipsius.

VI.

Assumptio ostenditur, quoniam tunc daretur alia relatio rationis terminata ad relationem mensuræ, quæ pertineret intrinsecè ad rationem aeternitatis, non datur autem talis relatio. Sequela probatur quoniam in re, cuius ratio formalis completur, connotatione alicuius termini extrinseci inest habitudo ad terminum connotatū intrinseca rationi formali connotantis: intelligi quippè nequit connotatio sine respectu aliquo connotantis ad connotatum. Non dari vero eiusmodi relationem probant nonnulli Autores, quoniam ad relationem non est relatio. Quod fundamentum licet sit probabile, & supponatur ab aliquibus Doctoribus, non tamen recipitur ab omnibus: & ideo facile negari potest: Probant alij, quoniam habitudo aeternitatis ad rationem mensuræ, si daretur, deberet immediate fundari in ipsa vita, siue existentia diuina: hanc autem esse fundamentum connotationis ad respectum rationis, absurdum videtur: nam in se ipsa est ens perfectum, & absolutum, & independens ab omni respectu rationis. Hæc etiam ratio non sufficit: nam responderi potest non repugnare, ut res perfecta, & absoluta subeat respectum ad id, à quo non dependet, & ab eo respectu significetur nomine connotatiuo: quemadmodum volitio diuina potest habere respectum rationis ad creaturam, à qua minimè dependet, & ipsa simul cum tali respectu significari nomine connotante terminum, siue obiectum respectus, quomodo dicitur volitio Dei libera. Et hac ratione existentia diuina concipi potest sub habitudine ad relationem mensuræ, & simul cum illa significari nomine connotatiuo. Precipuum itaque fundamentum est, quoniam non datur talis relatio. Id verò patet, quoniam non assignatur à doctoribus. Nec verò potest fingi alia habitudo existentie diuinae ad relationem mensuræ actiue, quam aptitudinis, ut sit actu mensura: hæc autem non pertinet intrinsecè ad æternitatem, aut quamuis alia durationem: alioquin non posset concipi æternitas, nisi concepta eiusmodi aptitudinis: hoc verò est falsum; quoniam nec in definitione æternitatis fit mentio huius aptitudinis, nec in communi modo illam concipiendi formatur eius conceptus.

VII.

Magn. Diony.

Ex his patere potest responsio ad ea, quæ in contrarium obiecta sunt. In primis verò autoritas Dionysij. probat quidem æternitatis proprium esse, ut sit mensura, non tamen rationem mensuræ pertinere intrinsece ad eius essentiam. Ita verò habent eius verba: *Verum seculi proprietas est antiquum, &*

*immutabile, & totum impartibiliter secundum totum esse metiens: cum ipse proprietatem appellet, non est unde ex illis verbis colligatur esse rationem formalem: maximè cum eodem modo loquatur de ratione antiquitatis, & immutabilitatis: nec vero est credendum illū existimasse hæc omnia pertinere intrinsecè ad rationem aeternitatis. Ad primum argumentum neganda est assumptio: & ad eius confirmationem patebit solutio ex dicendis cap. seq. ubi explicabitur quid addat duratio supra existentiam. Nunc verò breuiter respondetur ad confirmationem prioris partis solam negationem definitionis nequaquam complere rationem durationis, ut credunt ij, qui aut durationem consistere formaliter in permanentia existentie. Ad probationem verò secundæ respondetur in duratione priorē esse habitudinem ad terminos existentie, quam rationem mensuræ: hæc enim supponit illam, in eaq; fundatur: non enim potest concipi ratio mensuræ sine apprehensione quantitatis propriæ, vel virtualis sub aliqua habitudine ad suos terminos. Ad secundum respondetur ex eo, quod ratio mensuræ non sit essentialis, atq; intrinseca durationi, minimè sequi ipsam non compleri formaliter in ratione durationis per apprehensionem intellectus: potest enim consistere in alia habitudine rationis: ex particulari vero negando non valet cōsequentia ad vniuersalem. An verò consistat in aliqua alia dicam cap. seq. ubi etiam explicabitur dictum Boetij. Ad tertium neganda est assumptio: tempus enim ut ostendam cap. seq. non includit formaliter rationem mensuræ. Quæ vero adduntur in confirmationem huius argumenti, non egent solutione; solum enim concludunt æternitatem in ratione durationis habere aliquam cōuenientiam cum tempore, quod est verum. Ad quartum respondetur in primis cū definitione æternitatis dicitur, *est interminabilis vita possessio*, habere sensum intransitiuū, quasi dicatur *est vita possessa*, ut colligitur ex Anselmo *Monolog. c. 24.* ubi sic ait: *Cum diuina substantia non sit aliud, nisi vita sua, & æternitas sua, nec sit aliquo modo terminabilis, nec nisi simul & perfecte tota, quid aliud est vera æternitas, quam soli illi conuenit, quam interminabilis vita, simul, & perfecte tota existens.* Respondetur deinde, cum æternitas abstracte sumatur per modum proprietatis, definiri per vitam, tanquam per propriū subiectum, non vero tanquam per terminum mensurationis. Vltimum argumentū probat quidem non repugnare, ut sit aliquod attributū fundamentaliter posituum reale sub habitudine aliqua*

Anselm.

aliqua rationis, vel connotatione ad aliquem terminum: & consequenter ex hoc capite non repugnare, ut aeternitas, quae est fundamentaliter ens reale positivum, compleatur ultimo formaliter respectu aliquo rationis, vel negatione, quod admitto. Ex hoc tamen minimè sequitur respectum mensurae complere rationem formalem aeternitatis, quoniam ex indefinita non colligitur uniuersalis, aut particularis determinata, sed sub disiunctione.

Aeternitas non primo distinguitur à cæteris durationibus per negationem mensurae, sed termini.

CAPVT X.

I. **O** Stendi capit. superiore aeternitatem non consistere in ratione mensurae, nunc videndum est per quid compleatur eius ratio formalis. Quidam recentiores existimant rationem aeternitatis compleri negatione aliqua rationis: nam, negationes, quibus excluduntur formae reales, suo modo reales appellantur; & verò, quibus negantur habitudines aliqua rationis, suo modo dici possunt negationes rationis. Aiunt autem eam, qua ultimo videtur absolui ratio aeternitatis, esse negationem mensurae, quae est relatio rationis, ut potè dependens ab intellectu mensurante, & competit omni durationi creatae. Exprimatur vero eiusmodi negatio illis verbis definitionis, *possessio vitae interminabilis*, interminabile enim non solum dicit negationem principij, ac finis, in duratione reali, sed vel maximè mensurae. Accidit enim aeternitas dicitur interminabilis, quia nec determinari, nec definiri aliqua mensura potest. Probatur autem haec sententia, quoniam oppositarum rerum differentiae debent esse oppositae, tempus autem, & aeternitas opponuntur: sicut ergo tempus non est solum duratio primi mobilis, sed etiam duratio numerata, ac diffinita per intellectum, ut esse possit aliarum durationum mensura, ita aeternitas ex opposito est duratio omni mensura carens. Quod indicatum videtur cap. 24. Iob. *Ab omnipotente non sunt abscondita tempora*: hoc est rerum creaturarum durationes, quas tempora appellat, & subditur; *qui autem nouit eum, ignorat dies illius*, hoc est illi, qui veram scientiam Dei habent, certo sciunt eum ipsius non posse diebus, aut annis diffiniri: ideo enim dies eius ignorat, quia reuera defini-

ti non sunt. Deinde ita se habet aeternitas ad durationem creatam, ut immensitas ad quantitatem finitā formalem, vel virtualem, qua creaturae definiuntur loco: immensitas vero completur negatione mensurae, ut vox ipsa sonat: ergo & aeternitas similiter complebitur eadem negatione.

Haec sententia duplicem sensum habet; alter est aeternitatem nullo modo esse mensuram, imò consistere in negatione omnis omnino mensurae: alter est, quamuis admitrat rationem mensurae actiuae, prout extenditur ad finitam, & infinitam, consistere tamen in negatione mensurae certae, ac determinatae, & per hanc distingui per se primo à duratione creatae: Iuxta primum sensum est falsa; iam enim supra ostendi aeternitatem habere rationem mensurae comparatione vitae diuinæ: & consequenter negationem omnimodae mensurae non posse ad ipsam pertinere. Et quamuis Autores eius sententiae iuxta hunc primum sensum loquantur, tamen quia non agnoscunt rationem mensurae, nisi certam, & determinatam, re ipsa loquuntur iuxta secundum sensum existimantes aeternitatem distingui per se primo à durationibus creatis, eo quod non patiatur certam, determinatamque mensuram: Iuxta hunc quoque sensum adhuc potest eadem sententia intelligi dupliciter. Primo quidem ita, ut aeternitas consistat ultimo in apprehensione huius negationis, & compleatur tota eius ratio hac diffinitione, *aeternitas est duratio apprehensa, ut immensurabilis*. Secundo ita ut apprehensio non ingrediatur rationem formalem aeternitatis, quae proinde solum consistat in ipsa duratione, & immensurabilitate, & consequenter sufficienter definiatur in hunc modum, *aeternitas est duratio immensurabilis*. Porro praedicti Autores non planè explicant in utro horum sensu loquantur.

Ad solutionem praesentis difficultatis statuendum in primis est, in quo consistat ratio durationis in communi. Ea verò ultimo completur habitudine ad apprehensionem suam sub ordine ad terminum: ex quo prouenit, ut duratio sit esse actuale rei apprehensum cum habitudine ad terminum. Quod ut clariù explicem sumo exemplum à mensuris, quae usurpantur ad dignoscendam magnitudinem quantitatis continuæ: si enim interrogemus, quid sit vlna, vel quid palmus, reperiemus non esse aliud quam ipsammet quantitatem continuam sub certis terminis comprehensam: ita ut comprehensio, & designatio

II.

III.

per terminos sit de ratione cuiusvis: idemque patet in tempore: nam dies, vel annus non est aliud, quam motus primi mobilis, sub designatis terminis comprehensus. Quoniam verò duratio de se, & in commune sumpta nec est finita, nec infinita, sed potest terminis circumscribi, aut carere, propterea in ratione durationis absolute posui habitudinem ad terminum, non declarando in particulari, quoniam habitudo sit, utrum negatio termini, an verò positio: quæ à parte posteriore explicatur per negationem ulterioris existentia, ab anteriore vero per inceptionem nouæ, & negationem antiquæ existentia. Quomodocumque igitur existentia concipiatur sub habitudine ad terminum, siue positum, siue negatum, habet rationem durationis: Et ad sensum huius assertionis trahi possunt autores, qui rationem mensuræ volunt pertinere ad rationem durationis, quia scilicet duratio ita sumpta est fundamentaliter mensura: nam quidquid apprehenditur sub habitudine ad terminos ex utraque parte, est aptum mensurare, si cetera adsint: Et sicut vna est mensura materialiter, quatenus est quantitas, apprehensa sub habitudine ad terminos, apta mensurare res quantas, nec tamen formaliter includit relationem mensuræ, ita duratio propter eandem habitudinem ad terminos existentia, est mensura materialiter, non vero formaliter: Et hoc ipsum dicendum est de eternitate: est enim vita diuina sub habitudine, siue negatione terminorum.

IV.

Obijciat aliquis negationem termini repugnare rationi mensuræ: ideoque in ratione formali durationis includi non quamuis habitudinem ad terminum, sed certam eius designationem: hæc verò non conuenit eternitati, quæ respicit omnem terminum: quare vel ea non est duratio, quod repugnat dictis c. 2. vel duratio non consistit in habitudine ad terminum. Antecedens patet: quoniam de ratione mensuræ est, ut sit notior mensurato: quod verò terminis caret, est infinitum: infinitum verò, ut ait Philosoph. lib. 1. Phys. c. 4. tex. 35. est ignotum, & consequenter ineptum, ut deducat in notitiā quantitatis. Ad hanc objectionem respondetur distinguendo antecedens: quod, si intelligitur de mensura certa, ac determinata, verum est, sed non facit ad institutum: quoniam duratio non recurrit cum determinata mensura existentia; si vero intelligatur de mensura in communi prout abstrahit à finita, & infinita, negandum est. Dari verò mensuram infinitam constat, quoniam omne prædicatum, quod respondetur ad questionem,

Aristotel.

quantum est, capax est mensuræ: non enim percipi potest quantum sit aliquid absque mensura: idcirco enim dixit Philosoph. lib. 10. Met. c. 2. mensuram esse, quæ cognoscitur quantum; si verò Mundus fuisset ab æterno, & rogaret aliquis quanto tempore durasset motus primi mobilis, recte responderetur durasse infinitum: item si quis rogaret, quanta sit duratio vitæ diuinæ, apte responderetur esse infinitum. Ad huius verò impugnationem respondetur, cum D. Thom. 3. p. q. 10. ar. 3. ad 1. & alijs, infinitum aliud esse potentiale, aliud actuale; potentiale, cum habeat se ex parte potentia, ac materia, est ignotum, & cum aliter non agnoscatur, quam cognoscendo partem post partem, est simpliciter ignotum, quia hoc modo numerando fieri non potest, ut perueniatur ad finem cognitionis, & consequenter, ut cognoscatur perfecte ratio infiniti potentialis. Infinitum vero actuale est maxime notum potentia: proportionate: Aristot. vero loquebatur iuxta primum modum, non iuxta secundum de infinito, & eius cognitione: eternitas verò est duratio infinita secundo modo, & ideo penetranti ipsam, potest esse vsui ad mensurandam vitam diuinam.

V.

Dico primum: Aeternitas non distinguitur per se primo à ceteris durationibus per rationem immensurabilitatis: Hæc est de mente Doctorum, quos retuli c. 6. num. 6. qui eternitatem compleri aiunt per negationem termini: nam propria ratio termini non est mensurabilitas, sed fundamentum illius. Ostenditur verò; quoniam, si ex duobus analogatis conuenientibus sub ratione comuni analogæ, vnus differt ab altero negatione, alterum differt, & constituitur positione formaliter, & immediate opposita eidem negationi: duratio verò creata non constituitur per se primo, & formaliter relatione mensuræ, sed ratione termini saltè potentialis, quæ præcedit rationem mensuræ: ergo eternitas opposita durationi creatæ non distinguitur per se primo ab illa per negationem mensuræ: sed termini. Maior propositio patet exemplo substantiæ, & accidentis: nam, quia rationem substantiæ intelligimus per negationem propriæ rationis accidentalis, hoc autem est inhærentiæ, substantiæ describimus per non esse in subiecto. Et ratione conuincitur, nam rationes analogorum immediate oppositorum debent per se primo, & immediate opponi. Negatio verò solum opponitur immediate formæ, cuius est priuatio: ergo, si vnus ex analogatis per se primo differt ab alio negatione, alterum debet constitui, ac differre ab illo per formam, quam negatio illa tollit per se primo,

Aristotel.

S. Thom.

primo, & immediatè. Assumptio vero constat ex dictis cap. precedenti: nam ratione ibi adducta probant nullam durationem constitui per se primo relatione mensuræ. Secundò; ea, quæ conveniunt in aliquo còmmuni, non possunt differre primo relatione rationis, & negatione eiusdè: tempus, & æternitas conveniunt in ratione còmmun durationis: fieri ergo nequit, ut primo distinguantur habitudine rationis, ac negatione ipsius. Probatur maior propositio: quoniam omnis relatio rationis habet ali quod fundamentũ, vel ratione fundandi: ratione cuius conveniat potius huic subiecto, quam illi: hoc aut fundamentum esse nequit ratio ipsa, in qua conveniunt, tum enim relatio conveniret utrique: ergo aliquid aliud: atq; ita inter ratione còmmunem utriq; subiecto, & relatione alteri còveniente intercedere debet aliquid, quod subeat vicè fundamenti: semper enim fundamentũ est prius relatione: quapropter opus est indagare fundamentum mensurabilitatis, quæ convenit tẽpori, & repugnat æternitati: nam eiusmodi fundamento, & negatione ipsius prius differunt tempus, & æternitas, quam habitudine ipsa mensurabilitatis. Et confirmatur primo, quoniam semper ratio est prior effectu, seu quasi effectu, cuius est ratio: sed, si quis roget, cur tempus sit mensurabile, non aut æternitas, accomodate respondebitur, quia tẽpus est finitum, æternitas aut infinita; prior igitur reperitur in æternitate ratio infinitudinis, quæ negatio mensurabilitatis, sicut in tempore ratio finitudinis est prior mensurabilitate. Confirmatur secundo, quoniam nihil cõcipi potest absq; propria ratione formali cõpleta: potest autem concipi eternitas, quamvis nō concipiatur formaliter negatio mensurabilitatis: ergo hæc non pertinet per se primo ad ratione illius, sed tanquam proprietas consequens. Assumptio manifesta est; nam, si quis apprehēdat animo duratione principio, ac sine carentem, habet aliquam notionē æternitatis, qua distinguitur à duratione creata, ut constabit ex sequentis assertionis probatione. At iniquient oppositæ sententiæ assertores, non posse ita cõcipi, quin simul concipiatur ut immensurabilis: falso tamen, quoniam id, quod est prius, ac independens in essendo, est etiā prius, & independens in cognoscendo: Mensurabilitas autem est posterior terminis, quibus res finitur in se ipsa, & immensurabilitas posterior negatione terminorum: idcirco enim res est immensurabilis in se ipsa, quia caret terminis: ergo concipi potest interminabilitas, non

concepta immensurabilitate.

Dico secundum: Negatio finis, siue termini est id, quo primum intelligitur æternitas distingui ab omni alia duratione creata. Hæc sententia fundatur in ipsa definitione Boetij, in qua primum ponitur particula illa, *interminabilis*, quæ significat negationem termini ex omni parte, ut exponunt còmuniter Doctores, ex quibus D. Thom. 1. p. q. 10. ar. 1. cū dixisset æternitatem notificari ex duobus, subiungit. *Primo ex hoc, quod id, quod est in æternitate, est interminabile, id est principio, & sine carens, ut terminus ad utrumq; referatur*: quæ sententia est expressa Gregor. Nazianzen. orat. 2. in Sanctum Pascha, ubi cū immensitatē dixisset cõsiderari secundũ principium, atq; finem; subdit, *cum in supernum, profundũ mens aspexit, non habens ubi cõsistat, atq; imaginatio: nibus illis, quas de Deo concipit, innitatur, immensum hoc, atq; inaccessibile an archũ, hoc est principio carēs appellavit, cum aut ad inferiora hæc, & posteriora aspectũ detorsisset immortalē, atq; interius expers: cum aut utrumq; contraxerit, & collegerit, æternum*; satis indicans æternitatis notionē existere ex negatione principij, ac finis, & hoc primũ differre ab omni duratione creata, cõsentiunt Nicet. & Psellus ad eundẽ locum; & hoc idem significat Aug. sent. collectis à Prospero, sent. 3. Richard. de S. Victore lib. 2. de Trinitate, cap. 9. *carere*, inquit, *principio, ac fine, & omni mutabilitate dat æternũ esse*: ostenditur aut, quoniam eo ipso, quo apprehēditur existentia principio, ac sine carēs, cõcipitur ratio aliqua durationis non creata; hæc enim terminata est saltem à parte principij: ergo increata, & consequenter hæc distinguitur à creata per negationem termini. Non datur autem vlla ratio alia, qua prius distinguitur: ergo hæc per se primo constituitur, ac distinguitur. Non dari vero aliã priorem probatur; quoniam vel est immensurabilitas, ut probatum est suprà à citatis Autoribus, vel permanentia, siue vniformitas existentia diuine, ut volunt Thomistæ, nō immensurabilitas, ut superius probavi: Non vniformitas, quoniam si per impossibile fingamus existentiam, siue duratione vniformem in se, & simul capace terminis, siue finitam, non constabit ratio æternitatis: ergo hæc non consistit in vniformitate durationis. Patet consequentia, quoniam ratio formalis, qua vnumquodq; per se primo constituitur, ac distinguitur ab aliis, talis esse debet, ut ea posita, & præcisè cæteris omnibus adhuc maneat: quod per illam per se primo cõstituitur. Deniq; vniformitas nō distinguit æternitatē ab omni

VI.

Boet.

S. Thomas.

Nazianz.

Nicetus.

Psellus.

Augustin.

Richard. Vil.

duratione creata, sed solum à tempore, vt constat ex ipso Diuo Thoma loco citato: nam ex eo probat ad aeternitatem pertinere vniformitatem, quoniam in eo, quod caret motu, & semper eodem modo se habet, non est accipere prius, & posterius, sicut in motu: & idcirco, sicut tempus consistit in numeratione prioris, & posterioris, in motu, ita aeternitas in apprehensione vniformitatis: & hæc ratio non excludit æuum, in quo etiam non est ratio prioris, & posterioris, sed vniformitas: & idcirco D. Thom. ibidem recurrit ad negationem principij, ac finis, quam constituit primo loco ante vniformitatem.

VII.

Dico tertium: Negatio termini durationis, qua per se primo distinguitur aeternitas à duratione creata non debet intelligi actualis, sed potentialis. Prior pars est de mente Boetij in sua definitione, in qua non dicitur possessio vitæ interminata, sed interminabilis excludendo apertudinem omnem habendi terminum. Facile vero ostenditur; quoniam nihil per se primo distinguitur ab alio per rationem aliquam, quam non repugnat competere rebus aliis: negatio vero termini actualis non repugnat creaturæ tam à parte principij, quam finis, vt per se pater: itaque licet de facto tempus, & æuum fuissent absque principio, & fine, dici possent duratio interminata, & proinde sola negatione termini actualis non distinguitur per se primo aeternitas ab aliis. Ex eodem fundamento pater secunda pars; quoniam negatio terminationis potentialis per se primo, ac solum conuenit ipsi esse diuino, & separat illud ab omni duratione creata: ergo per eiusmodi negationem constituitur existentia diuina per se primo in ratione durationis, ac distinguitur à cæteris omnibus; nulla enim duratio creata est interminabilis, quoniam omnis suapte natura est apta incipere, ac desinere: & præterea, vt notat S. Thomas I. p. quæst. 10. artic. 4. in tempore ratione successionis dantur partiales inceptions potenciales, quibus incipiunt dies, menses, & anni: at in aeternitate, quæ est duratio vitæ immutabilis, non est finis actualis, neque potentialis, quod indicatur sententia tertia sumpta ex libro sententiarum ex Augustino collectarum: *Vera aeternitas, & immutabilitas non est nisi in Deitate Trinitatis, quia aeterna initio carens, incremento non indigens, sicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem*: vbi non solum

S. Thom.

Augustin.

excluditur ab immortalitate terminus actualis existentie diuinæ, sed etiam potentialis, qui comitatur aliquam mutationem: qua negatione inuoluntur duæ aliæ conditiones, quibus absoluitur ratio aeternitatis; nempe, quod sit tota, & perfecta: nam duratio, quæ habet partes, cum fluat, admittit inceptionem, ac desitionem earundem, & consequenter finem potentialem, & ita negatio finis, ac principij potentialis implicitè inuoluit simplicitatem, atque indiuisibilitatem, quæ significatur cum dicitur: *possessio tota simul*; item natura, quæ distinguitur à suis perfectionibus, & secundum eas mutatur, habet etiam terminum secundum quid, nempe existentie secundum perfectiones accidentales: qui etiam excluditur, cum dicitur, *possessio vitæ interminabilis*, quoniam vita Dei, neque simpliciter, neque secundum quid vnquam terminari potest. Verum, quia hæc secundæ conditionis non ita distinctè explicantur, cum dicitur: *possessio vitæ interminabilis*: additæ sunt duæ alię particule, de quibus inferius dicam.

Dico quartum: Aeternitas non constituitur per se primo apprehensione immensurabilitatis, siue negatione mensuræ sub habitudine ad apprehensionem intellectus. Fundamentum est; quoniam, vt constat ex dictis, negatio termini est prior negatione mensuræ, & proinde suapte natura prius apprehendi potest duratio vitæ diuinæ, sub negatione termini, quam sub negatione mensuræ, apprehensa vero sub negatione termini habet rationem durationis infinitæ, & aeternæ: ergo apprehensio immensurabilitatis, iam supponit rationem aeternitatis, nec illam per se primo constituit, aut distinguit à durationibus creatis. Neque ex istis Autores oppositæ sententiæ sentire aeternitatem consistere in apprehensione immensurabilitatis: nam, quamuis eam appellent negatione rationis, nõ ideo credunt pendere ab operatione intellectus: sed ideo id asserunt, quoniam negationes sunt eiusdem ordinis cum affirmationibus: cumq; relatio mensuræ sit ens rationis, negatione ipsius auct ad id genus pertinere. Quæ doctrina vniuersaliter accepta minimè placet: nam negatio inhærentiæ pertinet ad genus substantiæ, non vero ad genus accidentis, ad q. inhærentia pertinet negatio creationis passiuæ nõ pertinet ad e. creatū, ad quod illa, sed ad increatū. Neque vt negatio dicatur, peculiari modo pertinere ad genus entis rationis, sufficit formā negatā esse ens rationis, sed opus

VIII.

est, vt

est, vt non nisi per operationem intellectus conueniat, vt constat in vnitatis præcisionis, & alijs similibus: qua de causa negatio vniuersalitatis, quamuis sit negatio entis rationis, non pertinet ad idem genus imò conuenit à parte rei, vt per se patet: quoniam ex duobus terminis contradictorijs, alter necessario conuenit subiecto considerato sub quauis existentia: rebus autē sub existentia reali non conuenit relatio vniuersalitatis: ergo competere debet eius negatio. Sed quidquid sit de modo loquendi, dicendum non est durationem vitæ diuinæ constitui per se primo in ratione æternitatis, per apprehensionem sui sub negatione mensuræ, sed sub negatione termini: si vero præfati auctores pro eodem accipiant negationem mensuræ, ac termini, rectè sentiunt: verum non loquuntur formaliter: nam, sicut ratio termini, ac mensuræ ratione differunt, ita quoque differunt negationes eorundem.

IX.

Ad motiua in oppositum respondetur in primis termino illo, *interminabilis*, posito in diffinitione æternitatis per se primo, & formaliter nõ explicari negationem mensuræ, sed termini: mensuræ autem consequenter, sicut ipsa consequitur ad rationem termini. Nec vero æternitas ideò à priore dicitur interminabilis, quia nulla mensura definiri potest, sed quia nequit circumscribi terminis: ex hoc vero prouenit, vt mensurari nequeat, sicut explicatum est. Ad primum argumentum respondetur distinguendo maiorem propositionem, quæ si intelligatur de speciebus, aut membris eiusdem diuisionis primo oppositis vera est, sed assumptio falsa: nam æternitas, & tempus non sunt membra primo opposita: duratio enim primo diuiditur in incretam, & creatam, quæ primo distinguuntur ratione termini actualis, vel potentialis, & negatione illius: & ita æternitas habet modum durationis oppositum durationi creatæ, quo etiam distinguitur à tempore contento sub duratione creatæ: si vero eadē propositio intelligatur de membris non primo oppositis, neganda est: non enim opus est, vt membrum immediatè contradiuissum alteri habeat oppositionem directam secundum proprias differentias cum specie contenta sub membro, à quo primum contradiuiditur, vt multis exemplis patet: nam substantia, & accidens opponuntur penes esse per se, vel in subiecto inhæsionis: non tamen opus est, vt si quantitas consistit in extensione subiecti, ratio substantiæ consistat primo in negatione talis extensionis: si quidem iam hæc negatio reperit substantiam constitu-

tam per rationem existendi per se, & nõ in subiecto inhæsionis: similiter æternitas primo distinguitur à duratione creatæ negatione termini actualis & potentialis, & quando comparatur cum tempore, etiam si id includeret habitudinem mensuræ, nõ proinde æternitas vindicare per se primo deberet rationem aliquam formalem intrinsecam illi directè oppositam. Responderi secundo potest, in tempore nõ includi formaliter rationem mensuræ: Ex eo enim, quod sit numerus, rectè sequitur ipsum esse materialiter mensuram, nõ vero illam formaliter includere: numerus enim differt formaliter à ratione mensuræ, nec illam intrinsecè includit. Iam vero expositio, quæ eadem sententia corroboratur ex auctoritate S. Iob. extorta ad modum est, & iuxta illam concedi debet hæc propositio: *Deus ignorat dies suos*: si enim illi, qui scientiam Dei habent, idcirco dicuntur ignorare dies illius, quoniam sciunt æternitatem Dei nõ posse diebus, aut annis diffiniri, cum hoc etiam Deus optimè sciat, dici verè poterit ignorare dies suos quod quis audeat admittere? Sensus ergo planus est, quem etiam cap. præcedente B. Iob. attigerat, & D. Thom. luculèter explicat cit. cap. 24. quod Deum nihil omnino lateat rerum creaturarum, atque humanarum, ipse vero adeò sit inuisibilis, atque incomprehensibilis, vt ij etiam, qui talem eius cognitionem habent, vt ab hominibus dicantur scire ipsum longè distent ab ipsius comprehensione. Ad secundum neganda est assumptio: immensitas enim, quamuis nominetur à negatione mensuræ, est tamen quantitas Dei virtualis, quam etiam prius intelligimus negatione termini, quam mensuræ. Ex eo enim Deus non est commensurabilis loco, & quantitas eius immensurabilis, quia est interminabilis.

In æternitate non est vlla successio
& proinde non distinguitur à
nunc stabili.

CAPVT XI.

Quamuis nullus ex Catholicis auctoribus vertat in dubium, vtrum sit vlla successio in æternitate, tamen gratia explicandi naturam ipsius, & verba illa Boët. adhibita in diffinitione (*tota simul*) perscrutabor vtrum cadat in ipsam vmbra aliqua successione. Arguitur autem ex sacris literis primo quoniam Iob. cap. 10. vocantur Iob. 10. dies, & anni Dei: non intelliguntur autem dies, & anni sine aliqua ratione prioris, ac posterioris, & consequenter sine successione. Secundo tribuuntur Deo verba

I.

Psal. 2.
Exod. 3. &
33.

Proverb. 3.

omnium temporum, dicitur enim in Plal. 2. *Ego hodie genui te*, dicitur Exod. 3. *Ego sum, qui sum*, dicitur Exod. 33. *Miserere, cui voluero, & Clemens ero, in quem mihi placuerit*. Ex quo loco sumitur speciale argumentum, quoniam ibi indicatur Deum nodum misereri, sed habiturum misericordiam in futuro: hoc vero fieri nequit absque successione: ergo cadit successio in actus Dei intrinsecos, qualis est actus miserendi. Tercio significatur ordo prioritatis: nam Prou. 8. dicitur. *Ante omnes colles ego parturiebar*. Qui locus intelligitur de actibus Dei immanentibus, hoc est de generatione aeterna verbi, & ordinatione, ac dispositione mundi fabricandi: si ergo in illis fuit ante, & post, fuit etiam successio. Rationes dubitandi sunt duae. Prima nunc aeternitatis distinguitur ab ipsa: ergo aeternitas est particeps successionis. Consequentia probatur: quoniam nunc, siue instans indiuisibile est prius, ac posterius duratione ea, cuius nunc est: nam, quatenus concipitur ut finis, est posterius, prius vero quatenus concipitur ut principium: neque concipi potest sub ratione nunc indiuisibilis, quin concipiatur, ut terminus initians, ac finiens secundum partem durationem, cuius est nunc: nihil vero est simul finis, & initium rei secundum eandem prorsus entitatem indiuisibilem, sed secundum diuersas: atque adeo, si est finis, & initium rei secundum esse actuale, eius duratio est successiua. Antecedens ostenditur, quoniam ita se habet nunc aeternitatis ad ipsam, ut instans ad tempus: instans vero distinguitur a tempore: ergo & nunc stans distinguitur ab aeternitate. Praeterea nunc aeternitatis adaequate existit in quouis instanti, ita ut si per impossibile solum coexistet vni instanti, non haberet inadaequatam existentiam in genere nunc indiuisibilis: aeternitas vero, si solum coexistet instanti, non haberet adaequatam rationem suae durationis. Secunda ratio est, quoniam Deus transit de existente hodierna die in non existentem in eadem, & de non existente cras in existentem cras: nam hodie verè coexistit praesenti diei, cui non coexistet cras: contra vero hodie non coexistit crasti-nae diei, cui coexistet cras: omnis vero transitus de vno termino contradictorio in alium infert successionem: nam, quae repugnant in eodem subiecto, nequeunt inesse illi simul, sed successiue.

II.

Successio duplex fingi potest: nempè altera formalis, altera virtualis: formalis, cum verè est transitus de vno termino in alium: virtualis cum non est re ipsa transi-

tus, sed datur res permanens aequipollens transeunti. Formalis rursus alia est intrinseca, alia extrinseca. Intrinseca est transitus subiecti penes formam ipsi verè, ac realiter inexistentem, siue sit inter vtrumque terminum positium, siue inter vnum positium, alterum negatiuum: extrinseca vero est, quado nullus ex terminis, inter quos fit transitus, est intrinsecus subiecto, sed solum extrinsecus denominat: vel quando, licet terminus quoad aliquid significet perfectionem intrinsecam subiecto, ultimo tamè in propria ratione formali completur habitudine, siue connotatione extrinseca, ut se habet verbum, *creat*, de sententia D. Thom. 1. p. quæst. 45. art. 3. ad 1. & aliorum, qui censent illud significare actionem aeternam Dei, & connotare effectum creatum in tempore. Hoc posito sunt qui dicant aeternitatem, quamuis non sit formaliter successiua, esse tamen virtute, quia durationem creatam successiuam eminenter continet. Verum pura continentia eminentialis non sufficit, ut Deus dicatur esse aliquid virtute: nam Deus eminenter continet res sensus, & rationis expertes, nec tamen dicitur esse virtute insensibilis, aut irrationalis. Requiritur vero, & sufficit aequipollentia talis, ut perfectio diuina præstet id, aut aliquid proportionaliter simile ei, quod præstant res creatæ, quibus aequipollet, & quas dicitur continere virtute: qua ratione dicitur virtute quantus, quoniam vi suae immensitatis est potens coexistere cuius loco, sicut substantia corporea ratione suae quantitatis coexistit loco sibi adaequalis. Hoc modo absurdum non erit admittere aeternitatem esse virtute successiuam: quia nimirum ita est indiuisibilis, ut tamen non raptim transeat, sed permaneat, ac semper stans coexistat omni durationi successiua.

Quod attinet ad formalem, dicendum est intrinsecam repugnare omnino aeternitati diuini esse, extrinsecam vero nequaquam. Prior pars est de fide, ut constat ex illo Psalm. 101. *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient*, item ex illo Exod. 3. *Ego sum, qui sum*, & ex omnibus locis adductis tractatu 8. ad probandam immutabilitatem Dei: nam successio omnis intrinseca est mutatio, vel cum mutatione necessario coniuncta: ideoque testimonia, quæ probant Deum esse immutabilem, probant etiam vitam eius, ac durationem esse prorsus expertem successionis omnis intrinsecae. Et hoc ipsum indicant Patres, qui immutabilitatem

aiunt

Gen. 1.

Augustin.

Anselm.

Richard. Victor.

Pet. Damian.

aiunt pertinere ad veram aeternitatem Augustin. locis citatis in proœmio huius tractatus, & lib. 83. q. quæst. 19. & lib. 11. de ciuitate cap. 6. Anselm. in monolog. cap. 4. Richard. Victor. lib. 2. de Trinitate cap. 4. & 9. & Petrus Damian. Epist. 4. de omnipotentia Dei cap. 8. Ratione vero ostenditur. Primo duratio est diuersa iuxta diuersitatem rei, cuius esse mensurat: modus essendi entis per essentiam non potest esse nisi simplex, & vniformis sine vlla variatione: ergo debet ipsi tribui duratio, siue mensura pœmanens, & vniformis absque vlla successione. Secundo omnis successio intrinseca supponit in subiecto durationis potentiam passiuam ad formam, secundum quam datur successio: Deus autem est actus purus: ergo in eius vitam, & durationem nequit cadere successio intrinseca. Et confirmatur quoniam ea aut est continua, aut discreta: neutra in Deum cadit: ergo aeternitas est à successione aliena. Assumptio cogitat quoad continuam, quoniam hæc est actus subiecti imperfecti, & non habentis ex se quidquid habet: Deus autem, utpote ens per essentiam, ex se habet quidquid est: quare non est capax successionis continuæ. Discreta vero supponit transitum de vna forma in aliam, qui repugnat Deo. Nam transitus non est nisi inter formas oppositas: ex his vero vna est imperfectior altera cum priuatione illius coniuncta: repugnat autem Deum subdi priuationi, aut carere forma simpliciter perfecta: quare etiam repugnat, ut sit in ipso transitus, vel successio secundum formas intrinsecas. Secunda pars sumitur ex sacris literis, ex quibus habetur tribui Deo prædicata quædam extrinseca secundum temporum successionem: nam Genes. 1. dicitur in principio creasse cælum, & terram, & cap. 2. requieuisse die septimo ab omni opere, quod patrarat, dicitur immisisse aquas diluuij super terram, & sexcenta alia per temporum intervalla fecisse; in quibus necessarii interuenit successio ab ocio ad operationem exterham, & ab hac ad quietem. Nam initio mundi incepit esse creans, cum antea non fuisset, & septimo die cessauit à noua rerum creatione, quam sex diebus continuauerat: & singulis diebus, ac horis huiusmodi successiones admittit, nunc in fundendo de nouo gratiam, nunc illam augendo, nunc ob demerita peccatorum suspendendo concurrem, quo illam conseruabat, nunc creando nouas animas, & plura alia faciendo, vel ab operationibus externis cessando. Porro se-

cundum has denominationes extrinsecas admittit successionem, tam continuam, quam discretam: continuam quando in ipsis rebus extrinsecis, à quibus denominatur, est continua successio, ut si ex continuo merito viatoris gratiam, & charitatem ipsius successiue augeret: discretam, quando inter res creatas est discreta successio, qualis est in creatione animarum.

Ad primum sumptum ex sacris literis respondetur dies, & annos, cum Deo tribuuntur, sumi metaphoricè, & non propriè: ex hoc vero non colligitur successio propria, & formalis, sed ad summum virtualis. Ad secundum patebit solutio cap. sequente, vbi explicabo non propterea dici de Deo verba omnium temporum, quia aeternitas habeat differentias temporis, aut successionem secundum prius, & posterius: sed quia vnitatem suam, & permanentiam æquipollet cuilibet temporum successioni. Ad id vero testimonium, quod sumitur ex cap. 33. Exod. respondetur, verbum misereri interdum sumi pro solo actu interno mentis, quo quis vult alterius miseria subleuare, ut sumitur in Euangelio Marc. 8. *Misereor super turbam, quia ecce Marc. 8. triduo sustinent me, &c.* Aliquando, vero pro opere externo misericordiae, quo subleuatur miseria, ut Psalm. 101. *Tu exurgens Domine misereberis Sion, quia tempus misereendi eius, quia venit tempus, tempus autem designat occasionem, siue certam temporis mensuram, postquam Deus decreuerat re ipsa ostendere suam erga Iudæos misericordiam: loco vero illo Exod. sumitur hoc secundo modo, non primo, scilicet miserebor quoad effectum, quo modo exponit D. Thom. lect. 3. in cap. 9. S. Thom. Epist. ad Rom. eundem locum relatum à Paulo secundum versionem 70. Miserebor, cui misertus sum, vbi D. Thom. Miserebor vocando, & iustificando, cui misertus sum prædestinando. Quamuis itaque locus ille intelligatur præcisè de futuro, non arguitur successio in actionibus internis Dei, quoniam ibi non sumitur verbum, miserebor, pro actu interno, sed pro externo eius effectu. Ad tertium dicendum est in actibus æternis Dei non fuisse re ipsa ante, & post: & consequenter neque successionem: nam successio necessario importat veram diuisibilitatem durationis, in cuius vna parte sit aliquid, cui in secunda succedat aliud: in Deo vero omnia sunt simul duratione. Tamen cum similitate re durationis reperiri potest ordo rationis secundum modum aliquem causalitatis, vel*

IV.

supposi-

suppositionis: & hoc modo, quia verbum diuinum, quod ibi sapientia nomine intelligitur, procedit ut idea, & ars rerum creatarum, propterea dicitur ante omnes colles parturiri, quia creata omnia ab illo dependant secundum rationem sapientiae, & artis, quae ipsi appropriatur.

V.

Prima ratio dubitandi exigit, ut explicetur quae sit diuersitas inter nunc aeternitatis, & ipsam aeternitatem. Cum vero aeternitatis definitio magna ex parte tradita sit, oportet indagare naturam ipsius nunc. Est vero nunc indiuisibile aliquid secundum durationem, quod animus apprehendit praesens inter praeteritum, ac futurum: de quo locutus est Boet. lib. 1. de Trinitate cap. 9. cum dixit nunc stans causare aeternitatem, nunc vero fluens tempus, quod ut notat D. Thom. in 1. distinct. 19. quaest. 2. art. 2. ad 3. non est intelligendum de vera ratione causalitatis, sed secundum rationem: quia, sicut nostro modo intelligendi ipsum esse consequitur principia entis, ita aeternitas, quae est mensura existentiae, siue ipsius esse, consequitur ipsum nunc, quod est mensura naturae, siue quidditatis rei existentis: ex quo patet de mente D.

Boetius.

S. Thom.

Thom. eo loco, & in corp. art. quacunque mensura mensuretur esse alicuius, rei ipsi existenti respondere nunc ipsius durationis quasi mensuram, & consequenter illud ens, cuius est mensuratur aeternitate, mensuratur nunc aeternitatis: itaque aeternitas tanquam mensura respicit ipsum diuinum esse, nunc autem aeternitatis respicit quidditatem ipsius. Ad hoc autem astringendum inductus est sanctus Doctor ex doctrina Philosophi lib. 4. Physic. text. 104. asserentis tempus esse mensuram ipsius motus, nunc vero temporis esse mensuram mobilis: & quia in permanentibus non est motus, aut successio, sed esse permanens, huic esse permanenti non respondet duratio successiva, sed permanens: rei vero durati respondet nunc tanquam propria mensura. Eandem doctrinam tradiderat prius Albertus in 1. d. 8. art. 13. & sequuntur discipuli D. Thom. Aegid. d. 19. 2. p. q. 2. art. 2. Capreol. d. 9. q. vn. art. 2. conclusio 3. Hispal. q. vn. 3. not. 5. & Soncin. q. 2. conclusio 3.

Aristot.

Albert.
Aegid.
Capreol.
Hispalens.
Soncin.
Aureol.

VI.

Totam hanc doctrinam tanquam fictitiam rejicit Aureol. in 1. dist. 9. q. 2. art. 1. & alij: qui negant a parte rei dari vllū indiuisibile in tempore ab ipso realiter distinctū, sed solam ipsam entitatem temporis, siue motus prout indiuisibiliter apprehenditur. Aureol. argumenta refert, ac dissoluit Capreol. à cit. ad argumenta Aureoli 2. & 3. loco inducta, & Hispal. q. cit. art. 2. & 4.

Capreol.
Hispalens.

ad argumenta contra 4. & 5. conclusionem. Verum quamuis admittantur in tempore indiuisibilia, tum plura, quae continent, & copulent partes temporis, cuius sunt partes intrinsecae, non materiales, sed formales, tum vnum, quod sit mensura ipsius mobilis, non video qua necessitate ex eo colligatur dari in duratione rerū permanentium, nunc aliquod, quod sit mensura ipsius rei, cuius existentiae mensura est duratio. Nam in mobili est diuersum esse substantiale ab esse actuali motus, & idcirco admitti potest duplex modus durationis: alter quo mensuretur esse substantiae, alter esse actuale motus, siue formae in fieri: in Deo vero, aut natura, quae habet totum esse substantiale simul, non potest fingi duplex esse actuale, sicut enim natura est simplex, & indiuisibilis, ita quoque habet vnum esse simplex & indiuisibile: ideoque non datur duplex subiectum aptum, ut habeat mensuram durationis. Accedit, quod duratio est mensura ipsius esse: alioquin res non existens posset mensurari duratione, quod est absurdum: & ideo D. Thom. in 1. d. 19. q. 2. art. 1. & in 2. d. 2. q. 1. art. 1. docet durationem conuenire rei solum quando est actu, & quādiu est actu: ergo, ut sit duplex modus durationis, etiam ratione distinctus, opus est ut sit duplex modus esse actualis, saltem ratione distinctus: atqui entitas, siue quidditas diuina, si praescindatur ab ipso esse actuali, non retinet aliud esse, aut modum essendi actuale: ergo neque potest habere alium modum, siue rationem mensurae distinctam virtute ab ipsa aeternitate: quare nunc aeternitatis, si concipitur per modum mensurae durationis, non differt ex parte subiecti mensurati, sed ex parte modi, quo concipitur a nobis sub ratione mensurae.

S. Thom.

Augustin.

VII.

Ut vero modus hic pateat, sumenda est similitudo ex modo; quo loquuntur de punctis, & alijs indiuisibilibus illi, qui aiunt ea non dari re ipsa in quantitate continua, sed solum per apprehensionem: ut lectus nostri concipientis illam sub indiuisibilitate: sicut enim de sententia ipsorum punctum non est vlla res alia à magnitudine, nec habet aliud subiectum, quam habeant partes ipsae magnitudinis, secundum quod inuicem copulatae, & continuae intelliguntur: nec tamen apprehenditur sub diuisibilitate, aut continuitate, nec respondet vlli alteri quantitati continuae, quatenus diuisibilis est, ita ipsum esse diuinum, quod consideratum secundum totam suam quantitatem virtualem cum omnimoda negatione termini habet rationem

rationem aeternitatis, qua Deus existit in se, & coexistit omni tempore, si consideretur praecise solum quatenus est quoddam esse indivisibile abstrahendo ab eius stabilitate, & virtuali distensione, qua est aptum coexistere cuius tempore creabili, & concipiendo id solum sub praesenti indivisibili, potest dici nunc aeternitatis: nunc dicitur quoniam non includit successione virtualem, nunc vero aeternitatis, quia est esse naturae immutabilis & immensa.

Boetius. Quod suadet ex dicto Boetij lib. de Trinitat. cap. 9. ubi sic ait. *Tantum inter nostrarum verum praesens, quod est nunc inter est, ac diuinarum, quod nostrum nunc quasi curvens tempus facit, diuinum vero nunc permanens, atque consistens, neque mouens sese, aeternitatem facit:* nam, si nunc stans facit aeternitatem, aeternitas formaliter est ipsum nunc stans: hoc enim facere non est per modum causae efficientis, sed quasi materialis, & integritatis: ita ut solum nunc, si praesens data stabilitate, non sit aeternitas: fit autem, si simul cum stabilitate concipitur. Hoc etiam indicauit August. lib. 11. confess. cap. 14. ubi praesens, inquit, si semper esset praesens nec in praeteritum transiret, iam non esset tempus, sed aeternitas: ipsum praesens fuisse aeternitas, si semper esset, censet ergo August. ipsum nunc, quod praesens dicitur, non esse aliud a duratione, cuius nunc intelligitur, & solum differre penes indivisibilitatem, ac diuisibilitatem formalem, vel virtualem. Ex quo deducitur quoties Deum concipimus praesentialiter existentem, vel intelligentem absque respectu ad permanentiam sine termino non concipere nos formaliter rationem aeternitatis, quae dicit uniformitatem permanentiae, sed solum nunc aeternitatis, sub quo apprehenditur Deus ut praesentialiter existens cum praecisione a virtuali distensione, quae includitur in ratione aeternitatis: quod discrimen inter nunc, & aeternitatem notauit Hispanens. ubi supra, & est ex forma doctrinae D. Thomae, nam 1. p. quaest. 10. art. 2. ad 1. non recurrit ad vllum modum causalitatis secundum rationem inter nunc aeternitatis, & ipsam aeternitatem, sed solum ad apprehensionem nostram: quia, sicut non aliter concipimus tempus, quam concipiendo fluxum instantis, ita aeternitatem concipimus apprehendendo stabilitatem ipsius nunc: quod sane falsum esset, si ipsum nunc non foret mensura ipsius esse diuini: sed solum quidditatis: quantumvis enim itaret mensura indivisibilis naturae diuinae, non

esset mensura ipsius esse: atque adeo nec aeternitas: ergo a contrario, si per nunc stans intelligitur ipsa aeternitas, nunc erit etiam mensura ipsius esse diuini: diuersimodetamen, nempe per modum praesentis, & indivisibilis, tam formaliter, quam virtualiter, cum tamen aeternitas concipiatur cum negatione omnis termini, & virtuali extensione ad omnem differentiam temporis.

Ex his patet solutio ad primū argumentum oppositae sententiae, negandū enim est antecedens, si intelligatur de distinctione ex natura rei: concedendum vero, si de distinctione rationis pauld ante explicata. Verum in hoc sensu non bene sequitur consequens. Nec probatio consequentiae vim habet: quando enim nunc durationis, & ipsa duratio sola ratione distinguuntur, non est prius, ac posterius, nec ratio principij, ac finis: haec enim exigunt distinctionem ex natura rei in partibus, quas nunc indivisibile copulat, ac terminat: quando vero nunc datur solum secundum apprehensionem nostram, potest coincidere cum duratione ipsa absque vlla distinctione, aut ratione prioris, & posterioris. Ad primam vero rationem, qua probatur antecedens, Respondetur nunc aeternitatis, ac temporis esse simpliciter diuersa, similia vero secundum quid: nempe quia, sicut ex fluxu ipsius nunc apprehendimus tempus, ita ex permanentia ipsius nunc apprehendimus aeternitatem. Ex hac vero similitudine proportionali minimè colligitur, si nunc temporis distinguitur ab ipso ex natura rei, distinguendum quoque similiter fore nunc aeternitatis ab ipsa: nam nunc temporis non est successiuum, ideoque potest distinguī a tempore successiuo: at aeternitas non est successiuua, sed permanens, quod etiam competit ipsi nunc, in quocumque enim temporis instanti concipi potest vnum, atque idem nunc aeternitatis. Ad secundā negandum est antecedens: nam, sicut aeternitas eminenter continet omnes partes temporis successiuas, ita nunc aeternitatis eminenter continet omnia instantia temporis indivisibilia, & propterea ita coexistit singulis, ut ratione huius continentiae eminentialis possit coexistere ceteris.

Obijcies saltem concedendum esse nunc aeternitatis adaequate existere in instantibus collectiue sumptis, aeternitatem vero nequaquam: quoniam continet equipollenter omnia tempora, & ratione huius diuersitatis dari inter ea distinctionem ex natura rei. Neganda tamen est consequentia: quoniam modus continendi eminenter res distinctas

VIII.

IX.

x natura rei non arguit distinctionem actualem in continente: nam intellectus continet eminenter omnes sensus, nec tamen habet quinque rationes formales ex natura rei distinctas, quibus respondeat quinque potentijs sensitivis: & omnia attributa diuina sunt idē ex natura rei, vt ostensum est tractatu 5. & tamen sapientia continet eminenter genus omne scientiæ creatæ, quam nō ita continet iustitia: similiter, etsi nunc æternitatis cōtineat instātia creatæ, æternitas vero tempora, non propterea sequitur, vt nunc æternitatis, & æternitas ipsa ex natura rei distinguantur. Ad secundū respondetur, cum Deus dicitur existens hodie, vel cras, nō predicari solam existentiam diuinam, sed simul cum cōnotatione temporis hodierni, vel crastini: cum vero cōnotatio respiciat aliquid extrinsecum subiecto ad varietatem prædicationis, & transitum de vno termino contradictorio in alium nō requiritur successio in subiecto ipso, quod à forma extrinseca denominatur, sed fat est, vt sit in ipso termino cōnotato: variata enim cōnotationē variatur etiam denominatio, etiam si nullo modo varietur subiectum denominatum. Et hoc modo variata existentia diei hodiernæ, vel crastinæ, quam cōnotant propositiones illæ, *Deus hodie existit, Deus existet cras*, variatur etiam veritas propositionum: & Deus successiue suscipit denominationes contradictorias, quin sit vlla successio in existentia ipsius, aut duratione intrinseca. His positis distinguenda est minor: nam, si intelligatur de transitu ipsius subiecti denominati, vel de successione alicuius formæ ipsi intrinsece, neganda est: Si vero intelligatur de transitu vel ipsius, vel alterius termini extrinseci, aut cōnotati, concedenda est. Verum ex ea in hoc sensu minimè colligitur consequens: *quia ex veritate propositionis constante termino disiuncto non benè inferitur veritas propositionis constantis termino certo, ac determinato.*

In quo consistat vniformitas æternitatis.

CAPVT XII.

I. EX dictis superiori capite facillè ostendi potest, quæ, & quanta sit vniformitas æternitatis, quam Boëtius in sua definitione explicat duobus illis verbis, *Tota simul, & Atemporalis*. lib. II. confess. cap. II. per totum esse præsens, & semper stans, quibus explicatur vniformis stabilitas, siue stabilis

vniformitas æternitatis: quæ innotescet magis ex comparatione ad tempus, & motum, qui recedunt ab huiusmodi vniformitate. Etenim quamuis vt notat Caiet. 1. p. quæst. 10. art. 1. §. *Secundum est* tempus, & motus dicantur vniformes, quatenus in sua mutabilitate, & successione seruant quandam proportionem velocitatis, atque æquabilitatis, ratione cuius motus primi mobilis dicitur ab auctoribus inter ceteros maximè vniformis, hæc tamen non est vniformitas simpliciter, & absoluta, sed cum summa præterlabentium partium difformitate coniuncta: quod enim semper aliter, atque aliter se habet, vt tempus, ac motus, nunquam sibi simile, sed dissimile prorsus, ac difforme est: quæ difformitas explicatur à Philosopho lib. 4. Physic. cap. II. text. 101. cum tempus appellat numerum motus secundum prius, ac posterius: nam, cum numerus opponatur vnitati, distinctionem, ac diuisionem inducit, quæ dissoluit vnitatem, & consequenter vniformitatem, quæ non est aliud quam vnitatem coniuncta, siue concreta formæ, vt loquitur Caiet. & alij Thomistæ: est vero tempus numerus successiuus, hoc enim indicant verba illa, *Secundum prius, ac posterius*, quæ adhibuit Philosophus, nè quis existimaret tempus esse numerum motuum simul existentium, sed vnus, atque eiusdem, cuius partes sibi iugiter succedentes, & sub multis vnitatibus apprehensæ tempus, hoc est numerum motus efficiunt. Ex quo duplex emergit difformitas temporis: altera consistit in numero, ac multiplicitate durationum, quarum vna fluit post aliam, vna sequitur, alia præterit: altera vero in vnitatum ipsarum intrinseca instabilitate, quæ ipsæ secundum partes proprias, & intrinsecas non seruant vniformitatem, & permanentiam, non enim sunt totæ simul, sed successiue fluunt. Prior difformitas reperitur in tempore tam continuo, quā discreto: vtrunque enim est numerus vnitatum nō simul stantium, sed succedentium. Prius annus est numerus dierum, quorum priores transeunt, posteriores succedunt: tempus discretum est numerus instantium, siue vnitatum non continuarum, sed tamen ita subordinatarum, vt vna succedat alteri, nec possit illi coexistere: & ita in vtroque est difformitas numeri opposita vnitati. Posterior per se non nisi in tempore continuo reperitur: nam de ratione temporis discreti non est, vt vnitates ipsæ, ex quibus constat, sint intrinsecè successiuæ, sed solum vt altera vnitatem succedat alteri: tempus enim, quod metitur operationes Ange-

licas,

licas, eo solum successuum est, quatenus instantia, quibus singulae mensurantur habent inter se ordinem prioris, ac posterioris: non vero quod in ipsis detur formalis, ac intrinseca successio continua: quandoquidem sunt permanentia, atque indiuisibilia, quemadmodum operationes ipsae, quas metiuntur.

II.

Athenis.

Vtraque diffinitio est aliena ab aeternitate, & vtraque excluditur per illa verba diffinitionis, *Tota simul*, ut notat Aletius 1. p. quaest. 12. m. 3. nam, quod est totum simul, non potest habere partes secundum prius, ac posterius: simultas enim opponitur successioni, & ita non potest esse numerus, qui non intelligitur absque pluribus unitatibus: neque etiam potest esse unitas intrinsece successiva: nam talis unitas est etiam numerus potentialiter, ut videre est in die, qui quatenus concipitur sub designatis terminis, ut trigesima pars mensis, est unitas componens mensem, qui est numerus dierum: quatenus autem concipi potest, ut conflatus ex horis, iam habet rationem numeri, est enim numerus horarum viginti quatuor: at aeternitas ita est unitas, ut neque actualiter, neque potentialiter sit numerus. Quae omnia complexus est Augustinus in illa verba Psalmi. 89. *Latati sumus omnibus diebus, &c.* ubi sic ait. *Non enim succedentibus cedunt, ubi non est aliquid, quod non veniendo nondum sit, & veniendo iam non sit: omnes simul sunt, quia unus est, quoniam stat, & non transit, ipsa est aeternitas, ecce unum dicit diem, quo excluditur numerus, & ipsum stantem vocat, quo excluditur successio continua: similiter dicit lib. 11. confess. cap. 13. Hoc ipsum ingeniose explicauit idem Augustinus, verbis illis, *Semper stans*: initio relatis: nam per stabilitatem excludit successionem intrinsecam unitati, qualis est in partibus temporis continui, non vero in instantibus discreti: per terminum vero, *semper* excludit successionem unitatum aliarum post alias: qualis est in tempore discreto, cuius instantia, siue unitates, quamuis in se permanentes sint, ac stabiles, non tamen semper: quod enim est semper stabile, non solum est expertus successionis continuae, & intrinsecae, sed etiam discretae, & extrinsecae: nam in hac etiam id, quod non fuit, incipit esse, desinit autem, quod fuit. Quod autem est semper stabile, nec incipit, nec desinit: & ideo unitates temporis discreti admittunt successionem discretam, quia una sequitur post aliam: aeternitas autem, quia semper stabilis, ac ita praesens est, excludit omnem successionem, tam continuam, quam discretam: discretam quia est unitas, quae repugnat numero: conti-*

nuam, quia est tota simul, & indiuisibilis: simultas enim, atque indiuisibilitas continuitati opponitur: & hoc indicasse videtur. S. Thomas in 1. d. 19. q. 2. art. 1. cum permanentia, inquit, actus, ut una unitate ut habet rationem mensurae, est aeternitas: alludit enim ad Philosophum, qui quaedam mensurari ait unitate, quaedam numero: nam, quando dicimus Socratem vixisse unum annum, metimur vitam eius per modum unitatis applicantes semel mensuram unius anni: quando vero dicimus vixisse centum annos, metimur per modum numeri. In aeternitate vero & est permanentia opposita successioni continuae, & est unitas opposita discretae: vult ergo D. Thom. ipsam permanentiam actus esse sumptam ut unam, seu potius unitatem permanentiae diuini esse constitutivam aeternitatis in ratione mensurae fundamentalis: nam per unitatem excluditur tempus discretum, quod est numerus secundum prius, ac posterius: per permanentiam vero tempus continuum, quod fuit: & haec est uniformitas de qua loquitur D. Thom. 1. p. art. 1. q. 10. perfecta nimirum absque ulla diffinitate, aut successione, quod etiam breuissimè explicauit Plato in Timaeo satis ante medium: *Idcirco*, inquit, *imaginem autem mobilem fingere decreuit, ac, dum celum exornaret, fecit aeternitatem in unitate manentis aeternitatem in numero fluentem imaginem, quam nos tempus vocamus*, notanda verba sunt illa, *aeternitatis in unitate manentis*: nam duo important: scilicet unitatem, & permanentiam: quidquid enim in unitate permanet, aeternum est, non transiens de uno in aliud, sed semper manens idem. Quod etiam bene explicauit regius vates Psalmi. 101. cum aeternitatem Dei explicare volens dixit, *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient*: eius enim, apud quem non est transitus de unitate in unitatem, sed permanentia in una, atque eadem, anni sunt aeterni, & ideo non deficient.

S. Thom.

Plato.

Psalm. 101.

III.

Ex hac aeternitatis permanentia, & stabilitate provenit, ut cum de Deo loquimur, accommodatius utamur verbis praesentis temporis, quam praeteriti, ac futuri: nam praesens dicit solummodo esse non indicando successionem: at praeteritum, ac futurum iam inuoluunt prioris, ac posterioris ordinem, qui sine successione non est. Quam rem egregie explicat Augustinus lib. de vera religione cap. 49. *Aeterna*, inquit, *vita vitam temporalem viuacitate ipsa superat: nec quid sit aeternitas nisi intelligendo conspicio: mentis quippe aspectu omnem mutabilitatem ab aeternitate seiungo: & in ipsa aeternitate nulla spatia temporis cerno, quia spatia temporis praeteritis, & futuris rerum motibus constant: Nihil autem praeterit in aeterno, &*

Augustinus.

nihil futurum est: quia & quod praterit, esse desinit, & quod futurum est, nondū esse cepit: eternitas autem tantummodo est: nec fuit quasi iam non sit: nec erit, quasi adhuc nō sit: quare sola ipsa verissime dicere poterit, ego sum, qui sum, & de ipsa verissime dici poterit, qui est misit me ad vos. Similia tradit tract. 2. in 1. Epist. Ioan. super illa verba. *Quia cognouistis eum, qui à principio est.* Lib. 83. q. 9. 17. lib. 9. Confess. cap. 10. & sæpe alibi. Nazianz. orat. 38. quæ est panegyrica in Christi natiuitatem, & orat. 44. quæ est 2. in Pascha. Hieronym. in Epist. ad Damasum, quem refert Magister in 1. d. 8. Greg. lib. 18. moral. c. 20. in id Iob. 24. *Qui autē nouerunt eum, ignorāt dies illius.* Bernard. ferm. 31. in cant. initio. Isidor. lib. 1. sent. de summo bono cap. 6. Beda in id Psalm. 101. *Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, &c.* Anselm. in monol. cap. 19. Theodoret. lib. 2. de græcarum affectionum curatione, qui est de principiis ex Platone in Timæo, & Euseb. lib. 11. de præparatione cap. 6. ex eodem, & cap. 7. ex Plutarcho. Nec vero præfens, quod eternitati propriè cōuenire dicitur, est instar instantis, quod inter præteritum, futurumque inter iacet, & aliquando, videtur significare nondū peruentū ad præfensionis complementum: & ideo D. Aug. lib. 83. q. 9. 37. videtur negare hanc, *Filius semper nascitur*, quatenus indicat nō esse perfecte natum, sed hac de re in materia de Trinitate. Nunc fat est indicare Patres non ausos concedere illam propositionem propter imperfectū modū præfentis nostri quod limitatum, & ab eternitate etiā alienum est, quia de causā Magn. Dion. cap. 5. de diuin. nomin. satis ante med. *Deus, inquit, neq. erat, neq. erit, neq. fuit, neq. sit, neq. fiet, imo vero neq. est.* Quoniam scilicet ipsum præfens, si tumatur secundū proprium modū significandi, maximo distat ab eternitate, quia raptim transit: solum igitur propriè conuenit Deo præfens, quod abstrahit ab omni differentia temporis, & immensitate sua omnes continet, atque complectitur.

IV.

Vt autem constet cur Patres modo negent prædicari de Deo aliquid secundum tempora, modo vero vtantur nominibus significantibus differentias temporis, obseruandum est ex Aegidio in 1. d. 8. 2. p. q. 2. art. 4. post Philosophum lib. 4. Phys. text. 114. in tempore quædā esse per se, quædam per accidens: per se sunt illa, quæ mensurantur, ac continentur tempore, ab eoque patiuntur: per accidens sunt ea, quæ sunt simul cum tempore, etiam si ab illo non continentur. Obseruandum deinde cum eodem Aegid. verba non significare formaliter tempus, aut eius differentias, sed solum

cōsignificare indicando in qua differentia temporis prædicatum conueniat subiecto. Hoc vero dupliciter fieri potest, vel cum determinatione ad certā differentiam temporis exclusis alijs, vt cum dicitur Abac. 3. *Abac. 3. Deus ab Austro veniet*, indicatur enim nondū venisse: aut cum significatione positua certæ differentie temporis non exclusis alijs, sed cum indifferentia vt ad sint, vel ab sint: vt cum dicitur Matth. 18. *Angeli eorum Matth. 18. vident faciem Patris*, ex hoc enim nō significatur non vidisse in tempore præterito, aut nō visuros in futuro. His positis dicendum verba, quæ tempus significant, nō posse dici de Deo, si priore modo accipiantur, quoniam Deus non est per se in tempore, nec ita coexistit vlli eius differentie, quin coexistat cæteris omnibus: & ob hanc causam Patres interdum negant prædicari de Deo verba, quæ tempus significant. Si vero posteriore modo accipiantur, verè de Deo dicuntur: vt vtrunque expresse, & doctè tradit Aug. tract. 99. in Ioannem explicans illa verba Ioan. 16. *Quacumq. audiet loquetur: In eo, inquit, quod sempiternum est sine initio, & sine fine, cuiuslibet temporis verbum ponatur, siue præteriti, siue præfentis, siue futuri, non mendaciter ponitur: quamuis enim natura illa immutabilis, nō recipiat fuit, & erit, sed tantum est, ipsa enim veraciter est, que mutari nō potest: tamen propter mutabilitatem temporum, in quibus versatur nostra mortalitas, & nostra mutabilitas, nō mendaciter dicimus, & fuit, & erit, & est: fuit in præteritis seculis, est in præfentibus, erit in futuris: fuit, quia nunquā defuit, erit, quia nunquā deerit, est, quia semper est. Neque enim, velut qui iam non sit, cum præteritis, occidit: aut cum præfentibus, velut qui non maneant, labitur: aut cum futuris, velut qui non fuerat, orietur. Proinde, cum secundū volumina temporum locutio humana variatur, qui per nulla deesse potuit, aut potest, aut poterit tempora, verè de illo dicuntur cuiuslibet temporis verba. Quæ ex Aug. mutuatus est Beda in commentarijs Beda. eiusdem loci, vnde ex sententia Augustini, quia Deus est per accidens in tempore, & quæ coexistit, habet fundamentum, vt de ipso dicantur verba omnium temporum. Quemadmodum enim, quia ex vi immensitatis suæ præfens est omnib. locis, verè dici potest esse in cælo, & in terra, quamuis nec cælo, nec terra claudatur: ita, quoniam eternitatis suæ immensitate amplectitur omnem differentiam temporis, verè dici potest fuit, est, & erit in hoc, vel illo tempore, vnde explicat Albert. in 1. d. 8. art. 14. & d. 19. Aegid. d. 8. 2. p. q. 2. art. 4. Henr. i. sum. art. 31. q. 3. & 4. Scot. in 1. d. 9. q. vn. ad finem, & alij: & hoc modo in sacris*

literis

literis vsus est verborum importantium differentias temporum, etiam cum sermo est de actionibus Dei immanentibus, vt constat ex illo Ioan. 16. *Non loquetur a semetipso, sed quacumq; audiet, loquetur*: vbi sermo est de Spiritu sancto, cuius processio significatur verbo illo (*audiet*) vt exponit August. vbi proximè: *Semper, inquit, audit Spiritus sanctus, quia semper scit: ergo & scit, & scit, & sciet, ac per hoc & audiuit, & audit, & audiet, quia hoc est illi audire, quod scire, & scire illi hoc est, quod esse: ab illo igitur audit, audit, & audiet, à quo est: ab illo est, à quo procedit*. Item de generatione æterna loquitur Christus, cum ait Ioan. 5. *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso*, id est, genuit filium, qui ipse est vita essentialiter, & de electione æterna dicitur ad Ephes. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem*. Duplici autè de causa nominib; temporis vtimur, primo quia Deus coexistit singulis temporibus verè, ac propriè, nò minus quam illa, quæ tempore circumscribuntur: vt docet Anselm. in Monol. cap. 22. quoniam sic est præsens omnib; circumscriptis, ac mutabilibus, ac si ille eisdem circumscribatur locis, ac mutetur temporibus: deinde applicantur certæ differentie temporis, vt saltem inadæquatè explicant perfectione æternitatis: præterito quidem vtimur ad indicandam negationem principij: quæ etiam de causa Deus dicitur antiquus dierum: imperfecto ad significandam permanentiam: præsentem ad stabilitatem, futuro ad ostendendam negationem finis.

V. Quæ dicta sunt, solū intelligi debent de ijs, quæ Deo intrinseca sunt, neque temporum successione variantur: nā quæ talia nō sunt, vel saltē cōplentur habitudine extrinseca ad creaturas adueniente de nouo, non semper dicuntur de Deo, sed admittunt eandem variationem temporum, quæ accidit rebus creatis, ad quas habent habitudinem: cuiusmodi est creare, incarnari, iustificare peccatores, iudicare mundum: non enim semper Deus creauit, aut creaturus est, sed in principio temporis creauit, & antequam crearet, erat.

VI. Ex dictis vnū dubium emergit: vtrum scilicet, quemadmodum æternitas ratione vniformitatis, quæ excluditur diffinitas temporis discreti, atq; cōtinui, propriè nō subit differentias temporis, ita quoq; æuum Angelorum, quod nunc suppono esse indiuisibile, ac totū simul, vt suo loco ex instituto probabo, ratione indiuisibilitatis, & vniformitatis actualis sit extra differentias temporis: ita vt propriè loquendū solū habeat præteritū, præteritū vero, & futurū so-

lummodo p habitudine ad ipsum tempus.

Pars affirmatiua asseritur à D. Thom. 1. p. q. 10. ar. 5. ad 3. vbi ait, inexistencia Angelī secundum se considerata non esse differentiam præteriti, & futuri: & quando dicimus Angelum esse, fuisse, vel futurum esse, differre solum secundum acceptionem intellectus nostri, qui accipit esse Angeli per comparationē ad diuersas partes temporis: fauet D. August. lib. 12. de ciuit. cap. 15. vbi tractans quæstionem illam, an Angelicum tempore facti, an Deo coæterni sint, concedit fuisse semper, hoc est in omni tempore creato, nō vero coæternos Deo: deinde subdit, *Tempus autem, quoniam mutabilitate transcurrit æternitati immutabili, non potest esse coæternum, & quoniam obijci poterat Angelos non ita transcurrere, subdit: At per hoc etiam, si immortalitas Angelorum non transit in tempore: nec præterita est, quasi iam non sit, nec futura, quasi nondum sit: tamen eorum motus, quibus tempora peraguntur, ex futuro in præteritum transeunt: & idē creatori, in cuius motu dicendum non est vel fuisse, quod iam nō sit, vel futurum esse, quod nondum sit, coæterni esse nō possunt*, quibus verbis indicat idē solum Angelos nō esse coæternos Deo, quoniam eorū motus de futuro in præteritū transeunt, quamuis substantia ipsa immortalis non ita transeat. Probatur autē ratione, quoniam vniformitas duplicem imperfectionē excludit in primis numerum actuale, & successione temporis discreti, & numerū potentialem, & successione temporis cōtinui: quæ duo excludit æternitas, quoniam est vnitas in se indiuisibilis, ac permanens. Eadem vero quoad hoc est ratio in Angelo, cuius æuum, vt pote indiuisibile, ac totū simul, verè est vnitas expers numeri temporis discreti, & fluxus successiui temporis cōtinui: ergo, si ratione huius vniformitatis æternitas absoluitur ab omni differentia temporis, etiam æuum Angeli absoluetur: & cōfirmatur: quoniam, vt ait D. Aug. lib. 11. confess. cap. 11. omne præteritū propellitur ex futuro, & omne futurū ex præterito consequitur: & ita vbi propriè est præteritum, ac futurū, semper est aliud, quod prætereat, ac definat, aliud, quod ad ipsum consequatur: at vero in æuo Angelorum, & omnibus, quæ mensurantur æuo, cum sint indiuisibilia, ac permanentia, nō potest esse aliud, & aliud: ergo neque præteritum, vel futurum.

Ex altera vero parte nō apparet quo modo æuum Angeli, quod saltē de potētia absoluta Dei, potest non esse, si totū præsens, ita vt nō habeat rationē præteriti, aut futuri: nam possumus cōcipere tres Angelos in

VII.

S. Thom.

VIII.

hoc puncto existentes, quorum primus fuerit ab æterno productus, & in æternū duraturus: alter vero productus quidē ab æterno, sed annihilandus in tempore: tertius deniq; productus in tempore, sed æternū victurus: ex quibus primo cōuenit aliquid futurum, quod nō cōuenit secundo, & aliquid præteritum quod nō cōuenit tertio: alioquin oēs tres ab æterno fuissent, quod repugnat suppositioni: & tamē oēs in præfenti duratione possunt esse æquales quoad indiuisibilitatem, & permanentiam propriæ durationis, & consequenter quoad vniformitatē: ergo aliquid fuit, vel erit in 1. quod nō fuit in 3. neque erit in 2. & cōsequenter indiuisibilitas, & vniformitas durationis non tollit ratio: n. præteriti, ac futuri, & confirmatur, quoniam in instanti primo creationis Angelorū verē dici potuit, Angelus nunc primo est, & antea nō fuit: & si in ultimo instanti huius horæ annihilaretur, verē dicere possumus in ipsa hora Angelus nunc est, & in hora sequenti nō erit: ex quib⁹ sic texitur argumentum. Duratio, quæ cohærere potest cum non esse sui præterito, & futuro, non abstrahit à differentiis temporis: nam caret esse præterito, ac futuro, diuersa enim predicata sunt, fuit, ac non fuit, erit, ac non erit: si enim ex eo, quod vnus fuit ante hoc instans, alter vero non, nihil amplius est in vno, quā in altero, cur verum est dicere de vno, quod fuit, nō verō de altero? duratio vero Angeli præfens cohærere potest cum nō esse sui præterito, ac futuro: nō ergo absoluitur à differentiis temporis. Denique nō potest idē secundum idē esse simul actū & potentia: Angelus, qui est in hoc instanti, est actū, pro futuro autē est in potentia saltem obediētiā, quia suspendente Deo in fluxum conseruatium potest desinere: ergo non habet totum esse simul.

IX.

Tametsi hoc dubium pertinere videatur ad quæstionē de indiuisibilitate æui Angelici, tamen non dissimulandum fuit: vt appareat, ex quo adæquatē habeat æternitas, vt absoluitur à tempore, & eius differentiis. Id vero nō est sola indiuisibilitas, sed etiam perpetuitas: etenim, vt superius dixi, æternitas duplici successione opponitur discretæ, & cōtinuæ: prima nascitur ex corruptibilitate eorum, quæ mensurantur instantibus temporis discreti, quod idē datur, quoniam vnū desinit, & succedit alterum: & hæc successio tollitur ratione perpetuitatis: quod enim semper est, nec incipiens existere succedit alteri, nec ipsi desinenti succedit alterum, sed semper stat, nō subijcitur tempori discreti: secunda vero nascitur ex fluxu continuo eiusdem formæ se-

cundum alias atque alias partes, & hæc excluditur per indiuisibilitatem formæ, quæ nō potest esse in cōtinuo fluxu. Cū igitur quæuis successio tollat rationē præfentis, & non sinat extrahi rem à differentiis temporis saltē discreti, manifestē sequitur ad hoc vt res aliqua, siue duratio absoluitur simpliciter ab omni tempore, opus esse, vt sit perpetua, siue simpliciter necessaria, atque indiuisibilis: nam, quæ subest cōtingentiæ, admittit successionē de nō esse ad esse, & de esse ad nō esse: quæ vero diuisibilis admittit successionē de vno esse in aliud, saltē partialiter. Ex quibus patet æternitatē absolui ab omni prorsus successione temporis propter omnimodam vniformitatem, quæ nō cōsistit in sola indiuisibilitate, sed etiam in perpetuitate, siue necessitate: & idē in æternitate non est imaginabilis vlla ratio prioris, aut posterioris, aut successio vel transitus de præfenti in præteritū, aut propositio in futurum, sed semper est ipsum esse necessario, & indiuisibiliter permanens.

X.

Vt vero appareat discrimen inter æuum Angeli, & æternitatem, suppono id, quod colligitur ex Aug. lib. 12. de ciuit. cap. 15. nempe, vt aliquid absoluitur omnino à tempore, nō sit esse vt ipsum sit indiuisibile: quandoquidem August. admittit tempus sine successione intrinseca in motibus Angelorum, hoc est in operationibus spiritualibus eorum, quādo sit ab eis transitus de vna in alteram: quod enim de his motibus intelligendus sit pater, quoniam eodē cap. censet in ipsis etiam Angelicis motibus ante motum primi mobilis, & creaturam corpoream, tempus esse potuisse: tunc autem nō poterant alij motus, quam spirituales esse: & hoc supponit communis sententia doctorum, quæ tempus discretum coalescere dicunt ex instantibus indiuisibilibus, hoc est ex multis durationibus indiuisibilibus variarū operationum sibi ordine succedentium: itaque singula instantia motus discreti indiuisibilia sunt, nec tamen absoluitur ab ordine successionis extrinsecæ vnus ad alterum: & idē in ipsis non est idē præfens, præteritum, & futurum: quoniam ita possunt esse præfentia, vt non sint præterita: ita præterita, vt nec præfentia, nec futura, ita futura, vt nec præfentia sint, nec præterita: vt discurrenti facili patebit: nam intellectio Angeli die crastino inceptura, nec dum est modo, nec antea fuit: hesternæ vero neque est, neque erit amplius: quamdiu tantum sunt, carent successione positua, quoniam semper durant secundū se totas, & non successiuē per partes: ratione cuius dici potest in ipsis non esse aliud præfens, aliud

Augustinus.

aliud præteritum, aliud futurum, quoniam secundum idē prorsus sunt præterita, præsentia, atque futura, non vero secundum alias, atque alias partes: eodem modo se res habet in vita, & æuo Angelorum. Quod enim habent operationes corruptibiles, & earum durationes, siue instantia respectu causarum naturalium, hoc ipsum habet vita, & æuum Angelorum in ordine ad primā causam, cuius beneplacito transferunt de non esse ad esse, & transire rursus possunt de esse ad non esse: & proinde, licet expertes sint successione positivæ, atque continuæ in propria substantia, non tamen repugnat ipsis successio totius substantiæ, vel ab esse ad non esse, ad esse, vel à non esse, quod indicavit D. Thom. 1. p. q. 10. art. 5. ubi, cum atq. nit as, inquit, sit mensura esse permanentis, secundum quod aliquid recedit à permanentia essendi, secundum hoc recedit ab æternitate, & ostendens quo modo singula entia ab æternitate recedant, & accedens ad Angelos, Similitæ, inquit, patet de Angelis, quod habent esse transmutabile cum transmutabilitate secundum electionem, quantum ad eorum naturam pertinet, nempe quia iuxta beneplacitum Dei pati possunt, etiam in propria substantia transmutationem. Idem sentit Scot. in 2. dist. 2. quæst. 1. §. penultimo ad finem, ubi ait propter dependentiam à prima causa posse quamlibet creaturam, *habere esse cum vna parte temporis, & non cum alia: & pro tanto posse quasi cadere sub tempore, hoc est, ut coexistat vni parti temporis, & non alteri: & ita dicatur fuisse, & non fore, ac proinde non æterna*, quandoquidem ut idem Scotus ait, existentia æterni succedit suo opposito, quod rursus eidem potest succedere: omnis autem successio, siue continua, atque intrinseca, siue discreta, atque extrinseca non nisi cum tempore continuo, vel discreto intelligi potest. Quare absolute dicendum est æuum Angeli de se non absolui à differentiis temporis, & in ipso non esse simpliciter idem fuisse, esse, ac futurum esse, quandoquidem subesse potest successioni discretæ; quod est de mente sanctorum Patrum, quos citavi nu. 3. qui tanquam proprietatem divinæ æternitatis assignant carentiam præteriti, & futuri. Secundum quid tamen ratione indivisibilitatis dici potest idem esse præsens, præteritum, ac futurum, quoniam quamdiu existit idem indivisibiliter, perseverat absque vlla successione partium, aut entitatis vllius positivæ, quæ mensetur æuo.

XI.

Ex quibus facile diluuntur rationes dubitandi in vtramque partem aductæ: & imprimis auctoritas Augustini non cogit:

nec enim August. absolute asserit immortalitatem Angelorum non ita præteritam esse, quasi iam non sit, nec futuram, quasi nondum sit, sed conditionaliter loquitur, ac permissivè, ut patet ex ipso modo loquendi: quoniam esto id admitteret, non cogeretur admittere in Angelis eandem æternitatem, quæ in Deo est: nam in æternitate Dei nihil omnino transit nec substantia, neque operatio: at in Angelis, quamvis substantia esset omnino stabilis, operationes sunt mutabiles, & participes successione discretæ: quod autem de facto vita Angeli fuerit aliquando futura, cum nōdum esset, perspicuum est, quoniam non esse ipsius fuit ante esse: & tunc quādo nō erat, verè futurus erat. Ad argumentum patet ex dictis discrimen æui, atque æternitatis, quæ non absoluitur simpliciter à tempore ratione solius indivisibilitatis, sed etiam perpetuitatis, quæ non convenit Angelo necessitate logica, sed physica ex suppositione creationis: quando vero arguitur quod Angelus est vnitas expertis temporis tam continui, quam discreti, de continuo concedendum est: de discreto distinguendū, duobus enim modis aliqua pertinet ad tempus discretum, scilicet aut tanquā numerus, aut tanquā vnitas: tanquā numerus pertinet multitudo aliqua instantium sibi succedentium, & hoc modo neque æternitas, neque æuum pertinet: tanquā vnitas pertinet omnis ea duratio, quæ succedit alteri, vel cui altera succedit, quo modo pertinent singula instantia, ex quibus coalescit tempus discretum, & hac ratione impossibile est ut pertineat æternitas, non vero æuum: nam, si ponamus divinā virtute fieri, ut vno Angelo desinente alter incipiat, sane durationes horum duorum Angelorum subeunt vicem numeri, ac proinde temporis discreti. Et ideò, quamvis æuum suapte natura spectato ordine causarum naturalium non pertineat ad tempus discretum, tanquā vnitas, quoniam non est subordinata successione durationis vnus ad alteram: spectata tamen virtute creatoris non repugnat, ut ad illud pertineat tanquā vnitas, propter successionem possibilem: ex quo patet non esse eandem rationem in æuo, atque æternitate, ut dicantur, absolui ab omni tempore, ac successione. Confirmatio eiusdem sententiæ solum probat æuum Angeli expertis esse intrinsecā successione inter terminos positivos, qui sint partes ipsius, quod est verum: non probat autem expertis esse successione extrinsecā à non esse, ad esse, vel ab esse ad non esse inter terminos contradi-

dictorios: ad quam non requiritur aliud, & aliud, sed satis est ut sit aliquid post negationem sui, vel negatio post esse alius.

XII.

Argumentum pro altera sententia adductum evertit quidem sententiam, quæ admittit absolute ævum Angeli absolui ab omni differentia temporis, & successione siue intrinseca, siue extrinseca: non tamen concludit ipsum habere intrinsecam successionem, & ex hac parte non absolui à tempore: nam, quamvis aliquis Angelus aliquando non fuerit, vel non sit futurus, non proinde quando est, habet esse, vel durationem diuisibilem, & intrinsecè successionem: neque ita dicitur fuisse ut præterierit aliquid eius, & aliquid aliud successerit, neque ita futurus est quasi habiturus sit aliquid intrinsecum substantiæ suæ, quo nunc careat: sed vel hæc de illo dicuntur per eiusdem ævi permanentiam quod est, fuit, & erit indiuisibiliter, ac permanentiter, vel per successionem extrinsecam totius à negatione, vel in negationem sui. Admittendo igitur suppositionem, ad assumptionem respondendum est omnes eos Angelos esse æquales quoad indiuisibilitatem, ac permanentiam ævi intrinsecam, non vero quoad extrinsecam successionem, ratione cuius alij transferunt prius de non esse ad esse. Ex quo patet præteritum, aut futurum, quod conuenit vni, & non alijs, non esse distinctum intrinsecè à presenti in quo sunt; sed discrimen esse solum penes transitum de vno termino contradictorio in alium: qui, cum sit quædam successio, patitur ordinem prioris, ratione cuius verè dicitur vnum fuisse prius alio, aut futurum post alium. Ad confirmationem respondetur admissa suppositione, & concessa propositione absolute, in quo sensu verum est etiam consequens, tamen secundum quid falsa est maior, & consequens: nam durationes indiuisibiles, ut patet in ipsis operationibus, quæ mensurantur instantibus temporis discreti, quamdiu sunt, indiuisibiliter sunt absque successione, nec in ipsis est aliud præteritum, aliud futurum: & tamen propter inceptionem, ac desitionem possunt inæqualiter durare, quia inæqualiter incipiunt, ac desinunt: quod est in causa, ut variari possint enunciationes de præterito, ac futuro. Ad vltimum respondeo admissa maiore propositione cum distinctione assumptionis: nam, si intelligatur Angelum esse in potentia, ut in futuro tempore habeat aliquem actum substantialem, quo nunc existens caret, neganda est: & ita ruit argumentum, quate-

nus sumi poterat ad astruendam successionem intrinsecam ævi: si vero intelligatur esse in potentia, ut coexistat tempori futuro, non patiatur extrinsecam successionem, concedenda est: verum ad hoc ita est in potentia, ut non simul sit actu, nondum enim coexistit tempori futuro: neque habet ex se, ac independentem esse permanens necessario excludens potentialitatem ad alterutram partem contradictionis: & ita absolute non abstrahit à tempore, sicut æternitas.

Vnde dicatur æternitas perfecta possessio.

CAPVT XIII.

Vltima pars diffinitionis, qua completur ratio æternitatis, est *perfecta possessio*, quam rationem perfectionis Doctores communiter explicant per negationem: non aliter enim percipitur diuina perfectio, quam per negationem imperfectionum annexarum rebus creatis. Porro duæ imperfectiones conueniunt omni prorsus substantiæ duranti creatæ quantumlibet ab æterno, & tota simul esse fingatur. Prima est dependentia à causa prima, secunda componibilitas cum formis, & perfectionibus superadditis. Ratione dependentiæ redundat in durationem imperfectio aliqualis successionis, & potentiæ passiuæ, ut possit permanere, aut desinere. Omnis enim duratio dependens habet modum successionis, saltem extrinsecæ & negatiuæ, & potentialitatis ad ipsam: in quocunque enim instanti concipiatur, non habet ex se absolutam, & necessariam simpliciter determinationem, ut sit immediatè post, sed ut sit, vel non sit iuxta beneplacitum causæ primæ conseruantis: quod autem possidetur cum huiusmodi indifferentia, non perfecte possidetur, quia amitti potest.

Ratione componibilitatis redundat in durationem limitatio ad certum genus rerum: iuxta hos duos modos explicantur à diuersis auctoribus verba illa, *perfecta possessio*. Henric. in summa art. 31. quæst. 1. in fine corporis, Scotus quodlib. quæst. 6. §. *Contra istud*, cum Lycheto ibidem, & alij priore modo interpretantur; ita ut possessio perfecta idem sit, atque independens: sed de hac perfectione æternitatis, qua omnino independens, & immutabilis, & proinde omnis successionis expers est, paulò ante dixi explicans rationem omnimodæ vniuersitatis, quam vendicat æternitas. Alij volunt termino illo, *perfecta*, excludi

imper-

I.

II.

Henric.

Scot.

Lychet.

Agio

Tbo

imperfectionem limitationis, quæ nascitur ex componibilitate, & capacitate ad formas distinctas à substantia rei, & consequenter ad mutationes, quibus acquiruntur. Consistit autem huiusmodi perfectio in extensione quadam virtuali interminabilitatis, & uniformitatis, non solum ad vitam ipsam Dei significatam per modum substantiæ, sed etiam per modum operationum vitalium, & ad cætera omnia, quæ Deo intrinsecè conueniunt: nam quemadmodum ad hæc omnia extenditur immutabilitas, vt 8. tractatu dixi, ita etiam extenditur æternitas: ideoque D. Thom. 1. p. q. 10. ar. 5. hoc ultimo distinguit æternitatem à quauis alia duratione, quod omnis alia, vel habet successione in se, vel potentiam ad illam, vel deniq; illam secum patitur, si non in substantia rei durantis, saltè in motibus atque affectibus: æternitas autem nec illam admittit, nec aptitudinem ad illam, neque consortium illius: quoniam perfectio vitæ diuinæ consistit in eo, vt permanenter, ac per modum substantiæ habeat operationes vitales, & reliqua, quæ nobis, vel successiue, vel accidentaliter insunt: & ideo perfectio quoque æternitatis est, vt non solum sit duratio vitæ Dei, quatenus significatur, & cõcipitur à nobis, vt substantia, sed etiam quatenus cõcipitur sub alia quauis perfectione, aut operatione vitali; sub quibus omnibus rationibus mensurat esse diuinum indiuisibiliter, ac permanenter. Hanc compositionem illius particulæ, *perfecta*, tradit Abulensis. q. 37. in cap. 11. Iosue. In idè ferè recidit, quod ait Alenf. 1. p. q. 12. m. 3. vbi durationem Angelicam ex eo negat perfectam: quia secundum Boetium, Angelus est compositus ex eo quod est, & quo est: ad cuius differentiam æternitas dicitur perfecta: illud. n. summè perfectum est, cui non est possibilis aliqua additio: & simplicitate ista solus Deus perfectus est, quia quidquid est in eo, est ipse: quasi dicat, vita Angeli non est sua intellectio, volitio, & aliæ perfectiones additæ substantiæ ipsius: & idcirco duratio eius perfecta non est, quia non mensurat quidquid in Angelo est: at verò vita diuina est sapientia, iustitia, intellectio, volitio, & deniq; quidquid in ipsa est: & consequenter æternitas est perfecta possessio, quia claudit in sua duratione omnem perfectionem simpliciter, quæ inde est: Similis ferè est interpretatio, quæ tradit Aegid. in 1. dist. 8. 2. p. q. 2. art. 1. qui per perfectam intelligit non participatam: quæ nim participat, partem sumit, nec includit totum esse, vt etiam loquitur S. Thom. 1. dist. 8. quæst. 2. art. 1.

Nec verò discrimen hoc æternitatis ab æuo extrinsecum videri debet: nam, quamuis durationes aliæ cum æuo, ac vita Angeli cõpossibiles ab illo essentialiter distinguantur, & æuū se ipso absq; habitudine ad illas distinguatur ab æternitate, hanc tamen distinctionem habet ex imperfectione sua: si enim esset perfecta, atque adæquata duratio indiuisibilis totius esse Angelici, quemadmodum æternitas est totius esse diuini, non admitteret secum durationes alias successiuas, atq; mutabiles. Itaq; discrimen à priori sumitur à limitatione æui, & illimitatione æternitatis in ordine ad esse, quod mensurant: nam æternitas mensurat omne esse intrinsecum Deo: æuū vero, quod est mensura intrinseca vitæ Angelicæ, non mensurat omne esse intrinsecum Angelo, sed solū substantiale. Et quia Angelo non omnia cõueniunt substantia liter, ac necessario, fit, vt æuū Angeli patiat in eodè subiecto durationes alias participes successione, saltè extrinsecæ, æternitas verò nequaquā. Itaque proprietas æternitatis significata verbo illo, *perfecta*, benè explicatur à posteriore per exclusionem omnis omnino durationis successiuæ ab eodem subiecto: hanc enim sola excludit perfecta vitæ possessio: nam, si perfecta est, nihil illi deest perfectionis, ad quod mutari possit, nec deesse potest, vt ab illo deduci queat: quod ingeniosè attigit August. tract. 23. in Ioan. vbi sic ait, *quidquid ergo & à meliore in deterius, & à deteriore in melius moritur non est hoc Deus*, & causam reddit, *quia neque in melius ire potest summa bonitas, neque in deterius vera æternitas: vera autem æternitas est, vbi temporis nihil est*, satis indicans veram æternitatem non solum ipsam in se non habere successione, sed neque illam pati in eodem subiecto.

Obiiciet aliquis: quoniam cõcipi potest vera ratio æternitatis absq; eiusmodi perfectione immutabilitatis circa operationes: cõtra verò ea posita non necessario cõcipitur: quare hæc perfectio per accidens se habet ad æternitatem. Assumptum patet: nam, si per impossibile fingeret quispiam in Deo variationem, ac successione penes internos actus vitales intellectus, ac voluntatis, & nihilominus conciperet durationem vitæ diuinæ substantialis interminabilem, indiuisibilem, independētem, ac necessariam, adhuc cõstaret vera, ac formalis ratio æternitatis: contra vero, si fingamus substantiā creatam incapacem accidētium, vel penes illa inuariabilem, adhuc duratio existentia eius non esset æternitas: quoniam esset dependens, ac mutabilis per extrinsecam potentiam creatoris. Verum hæc obie-

III.

Augustin.

IV.

Yyy 4

ctio sup-

atio supponit totam rationem formalem aeternitatis consistere in hac perfectione, quod est falsum: hæc enim, quamvis sit ultima, supponit alias: & quemadmodum si quis ita argueret, si aliquid esset rationale, & non esset animal, non esset homo, non proinde concluderet rationale minimè pertinere ad ultimum completum humanitatis: quoniam ratio formalis composita dissolvitur ex negatione cuiusvis partis intrinsecæ, siue sit ultima, siue non: at vero duratio illa creata, quæ nullam haberet annexam successionem alterius durationis, quantumvis per impossibile esset perfecta negatione durationis successivæ accidentalis, adhuc non haberet rationem aeternitatis: quia adhuc esset terminabilis, saltem per potentiam Dei: & ita non esset expers suapte natura successionis extrinsecæ abesse ad non esse. Quin verò addo tali durationi non convenire rationem perfectionis, quæ à doctoribus intelligitur ultima hac parte diffinitionis: ea enim non consistit primo in negatione successionis alterius, sed in eo, quod sit positiua duratio vitæ perfectæ, seu duratio perfecta vitæ: & quoniam perfectio duratiōis sumitur ex perfectione esse durantis, ceteris paribus, quo vitæ est perfectior, eo etiam perfectior duratio: propterea enim duratio primi Angeli constituitur primum ædum, ac mensura cæterorum, quoniam est perfectior, & simplicior aliis, sicut ipsamet vitæ Angeli: illa autem duratio creaturæ, quæ fingitur incapax durationis successivæ quoad accidentia, vel est etiam duratio omnis omnino perfectionis simpliciter, & hoc modo iam haberet hanc conditionem: & proinde esset aeternitas: vel solum est duratio substantiæ creatæ, ac dependentis, ut supponitur in argumento: & hoc modo non habet conditionem perfectionis, quæ intrinsecè pertinet ad rationem aeternitatis, & intelligitur à doctoribus extrema illa diffinitionis parte, qua dicitur *possessio perfecta*. Ex quo patet etiā admissa illa altera suppositione impossibili, nempe quod substantia divina haberet durationem interminabilem, independentem, ac indivisibilem, & nihilominus patit posset successionem, ac varietatem penes actus vitales intellectus, ac voluntatis, talem durationem non habituram fuisse rationem aeternitatis: quandoquidem iam tunc non esset duratio eiusdem vitæ, ac perfectionis infinitæ simpliciter in omni genere, qualis modo, sed alterius omnino diversæ, ac limitatæ. Itaque non minus pertinet ad rationem aeternitatis illimitatio in-

trinsuæ quoad ea, quæ simul durant intrinsecè aeternitate ipsa, quam extensiva quoad aptitudinem necessariā coexistendi omni tempore possibili. Et hoc supposuit D. August. 12. de Civit. c. 15. cum admittens conditionem quod immortalitas Angelorum nullo modo transiret in tempore, subdidit, *tamen eorum motus, quibus tempora peraguntur, ex futuro in præteritum transeunt: & ideo creatori, in cuius motu dicendum non est vel fuisse, quod iam non sit, vel futurum esse, quod non dum sit, coeterni esse non possunt.* Hæc August. qui profecto verbis adductis non assignaret rationem adæquatam, cur Angeli non sint coeterni Deo, si successio in motibus vitalibus non dissolveret rationem formalem aeternitatis: & tamen non solum loco citato, sed sæpè alias utitur eadem ratione.

Ex omnibus, quæ dicta sunt de aeternitate, & ipsius diffinitione, colligitur adæquata ratio formalis aeternitatis: quæ convenit cum durationibus creatis, in eo quod sit duratio, & mensura existentiae: differt autem à tempore, quia ipsa est permanens, & indivisibilis, tempus fluidum ac divisibile: ab ævo autem quod ipsa sit omnino interminabilis, & independens, illud autem terminabile, & transmutabile, saltem ex arbitrio causæ primæ. Denique ab omni duratione creata, quod nulla omnino est duratio entis simpliciter, & absolute perfecti, & idcirco patitur confortium mutationis, & durationis successivæ, saltem extrinsecæ: aeternitas autem est duratio adæquata vitæ simpliciter perfectæ: & ob eam causam neque mutationem, neque alterius durationis successionem in suam societatem admittit. Unde sequitur veram aeternitatem soli Deo competere, quod Patres sæpè affirmant, Basil. lib. 2. contra Eunomium ad med. Ambros. tract. in Symbolum Apostolorum cap. 1. August. lib. de natura boni adversus Manich. cap. 39. Cyrillus Alexan. lib. 21. Thesauri c. 13. Anselm. in Monolog. cap. 24. & alij, & ex Theologis id ex professo probant Alensis 1. p. q. 12. m. 2. S. Thom. 1. p. q. 10. ar. 3. & in 1. dist. 8. q. 2. art. 2. Aegid. eadem d. 2. p. q. 2. art. 2. & plerique alij.

Deus ratione aeternitatis verè coexistit temporis.

CAPUT XIV.

Aeternitas ratione suæ infinitatis constituitur omnem durationem creatam, & omnium temporum successiones iuxta dictum Anselmi in Prolog. cap. 21. Anselm.

Tua

Tua aeternitas continet ipsa secula temporū, quod D. Thom. lib. I. contra Gent. c. 66. explicat exēplo centri: quod, indiuisibile cum sit, respondet tamen omnibus ac singulis punctis peripheriæ: & ideo indiuisibilitas aeternitatis non impedit, quo minus super excedat omnē durationē creatam. Dubiū tamen est vtrum, & quomodo durationi creatæ Deus coexistat ratione suæ aeternitatis: triplex autē hac de re sentētia est. Prima, negat simpliciter Deum coexistere temporī, aut rebus, quæ tempore mensurantur. Secunda ait, omnia quæcūq; sunt in aliqua differentia temporis simul, ac semper coexistere Deo in aeternitate. Tertia, deniq; admittit quidem tempus, & ea, quæ in eo sunt, coexistere præsentialiter Deo, non tamen simul, ac semper, sed successiue iuxta ordinem, quo habent existentiam realem in se ipsis.

II.

Aureol.

Vt à prima incipiam Aureol. in I. d. 9. q. 2. ar. 2. post secundam propositionem, & d. 36. q. vn. ar. 1. propositione 1. & 2. ait absolute loquēdo dicendū non esse Deū coexistere alicui rei creatæ: quoniam simpliciter abstrahit ab omni tempore, & præsentia ad illud, aut ad quamuis rem creatā in illo existentem: per quam abstractionem concipitur vt superior entitas, & eminentior tēpore, & quamuis re temporali: eaq; de causa neque intellectus potest cōparare totum discursum temporis, etiam infiniti, per coexistentiam, aut simultaneam coexistentiam cum entitate aeterna: hæc enim nullo modo est applicabilis, aut comparabilis ad tēpus, quod omnino à se præscindit. Hæc sententia videtur etiam de mente Commentatoris libri de Causis, propositione 29. vbi substantia, inquit, simplex est stans per essentiam suam, quia non est nisi in non tempore: & quia est altior, & superior omni tempore: quæ vērō non essent, si Deus haberet præsentialitatem ad tempus, aut intelligeretur durare simul cum illo per præsentialitatem: hæc enim dicit simultaneam, siue vnitatem in aliquo vno: ex quo sequitur Deum nō esse aliquid altius tempore stans per essentiam suam: idem deducitur ex Anselmo in Profolog. cap. 19. vbi cum Deo loquens: Non ergo, inquit, fuisti heri, aut eris cras: sed heri, & hodie, & cras es: imò nec hodie, nec cras es, sed simpliciter es extra omne tempus: nam nihil aliud est heri, & hodie, & cras, quam in tempore. Tu autem, licet nihil sit sine te, nō est tamen in loco, aut tempore. Ostenditur deinde ratione priore, quoniam præsens non coexistit præterito, & futuro: nam in præsentī præteritum iam non est, futurum vero nondum est: æter-

Comment.

Anselm.

nitas sola est præsens, tempus, & quæ in eo sunt, non habet præsens, sed præteritum, & futurum: sicut ergo instantia temporis nō possunt coexistere partibus tēporis præteritis, ac futuris, ita præsens aeternitatis nequit coexistere temporī, aut vlli rei creatæ existenti in tempore. Secundò, non est admittenda relatio realis Dei ad creaturam: simultas autē durationis, siue coexistentia cum tēpore importat relationem realem; quare non conuenit Deo, si quis vero respondeat relationē præsentialitatis habere se ex parte creaturæ: ideoque Deum dici præsentem non à relatione, quæ sit in ipso, sed in creatura, quod non est incōueniens, obicit Aureol. quoniam relatio præsentiae est relatio æquiparantiæ: & consequenter debet dari ex vtraq; parte. Tertiò, entitas Dei non est minus abstracta, quā humanitas, si poneretur subsistere in tanta abstractione, in quanta est dum concipitur humanitas simpliciter: si verò ita poneretur, re ipsa abstraheretur à loco, & tempore, & coexistentia cum eis, vt dicebat Plat. Id. eas nunquam, & nusquam esse: ergo Deus secundum propriam substantiā, & durationē abstrahit à loco, & tēpore, & coexistentia cum eis. Quartò id, quod coexistit simul cum alio, debet esse simul cum eo in aliqua mensura vna, v. g. in eodem loco, vel tēpore; non est autē aliqua vna duratio, quæ claudat, & mensuret simul nunc temporis, & esse Dei: ergo esse diuinū non coexistit vlli instanti temporis. Quintò, nihil potest coexistere alteri, quod non existit propriè in aliqua mēsurā durationis: sed est ipsa mensuratio, & ratio, cur aliqua sint simul: ita verò se habet instans temporis, vt per se patet: ergo nihil potest illi coexistere: & cōsequenter neq; Deus: Si quis dicat, licet non coexistat ipsi nunc temporis, coexistere tamen rebus in ipso existentibus, obicit, quia nihil coexistit, nisi sit in eodem nunc durationis. Deus non est in instanti temporis; ergo neque coexistit rebus in ipso existentibus.

Plat.

III.

Exod. 15.

Contra hanc sententiam sunt testimonia sacrarum literarum, nam Exod. 15. ait Moyses in Cantic. Dominus regnabit in æternum, & vltra, quo loco terminus ille, æternum, non accipitur pro vera aeternitate, sed pro participata, quæ est duratio creata, vt post Anselmum in Profol. cap. 20. explicat Henric. in sum. art. 31. q. 1. ad vltimum: si ergo Dominus dicitur regnaturus in æternum, hoc est in omnem durationē creatā, habet aliq̃ habitudinē coexistentiæ ad illā: si. n. secundū illā nullo modo cōparabilis est cum duratione creata, ineptè dicitur regna-

Anselm.
Henricus.

regna-

Psal. 73.

Anselm.

Richard. VII.

Augustin.

IV.

regnaturus in aeternum, & ultra: inepte quod dicitur Psal. 73. *Deus noster ante secula: nam ante, & ultra non dicitur, nisi de ijs, quæ quoad existentiam comparari possunt secundum simultatem, vel prius, aut posterius. Idem docent S. Patres Anselm. in Monolog. c. 19. nam, vel, inquit, summa essentia est nunquam, & nusquam, siue in nullo tempore, & in nullo loco: vel aliquando, & alicubi, vel semper, & ubique: priora duo rejicit ut absurda, & ideo concludit dandum esse tertium, & proinde vult Deum esse in omni tempore, & ca. 22. ait per esse in loco, aut tempore duo significari: nempe presentiam rerum ad tempus, & locum, & quod ab ijs contineatur: in Deo verò datur primum sine secundo. Et ideo, si usus loquendi admitteret, conuenientius, inquit, diceretur Deum esse cum loco, vel cum tempore, quam in tempore, & loco: asserit deinde, si proprie loquendum sit, non posse de Deo dici differentias temporis, vel loci: addit tamen quodammodo dici posse, quoniam sic est præsens omnibus circumscriptis, ac mutabilibus, ac si ijs de circumscriptis locis, & mutetur temporibus.*

Richard. de S. Victor. lib. 2. de Trinitate, cap. 23. *Sicut in omni loco, inquit, est presentia- liter, in nullo localiter, sic in omni tempore est æternaliter, in nullo temporaliter: sicut enim per secula non distenditur, qui summe simplex, & incompositus est, sic nec per tempora variatur, qui æternus, & incommutabilis est: & August. tractat. 99. in Ioannem: Quamuis natura illa immutabilis non recipiat fuit, & erit, sed tantum est, ipse enim veraciter est, quia mutari non potest, tamen propter mutabilitatem temporum, in quibus nostra versatur mortalitas, & nostra mutabilitas, non mendaciter dicimus, & fuit, & erit, & est: fuit in præteritis seculis, & in presentibus, erit in futuro.*

Præterea Aureolus hæc, & similia, quæ contra sententiã ipsius afferri possent, ait æternitatem dicere quandam impossibilitatem non essendi per abstractionem omnimodam à quacunque formali duratione, connotare tamen aliquo modo tempus, non ita ut includat ullam presentia- litatem ad illud, sed quia est entitas quædam superior immutabiliter existens: & ex hoc habet, ut nullum tempus omnino illi desit: nam, si deest, iam concipitur ut mutabilis: igitur secundum suam immutabilitatem, & abstractionem comparatur ad infinitam durationem tãquam ad aliquid inferius sibi, & veluti sub se positum, non verò tanquam ad aliquid simultaneum, & coexistens: quia enim est ipsa necessitas essendi abstracta ab omni duratione creata, apprehenditur ut quid eminentius, ac præ-

tidens illi, à quo subtrahitur. Et hoc modo nullum instans, aut partem temporis potest intellectus noster designare, quin apprehendat entitatem diuinam ab illo entitariuè abstractam, & per modum excellentiæ præsentem; & ita diuina entitas existens connotat tempus per modum inferioris instantis; quod videtur importare modum quandam presentia- litatis: non est autem presentia- litas simultatis, aut coexistentiæ, sed subsistentiæ ad modum, quo res, à qua fit abstractio, dicitur subsistere abstractio: econuerso autem Deus dicitur præsidere, & præsidendo præsens non per modum simultatis, sed per oppositum, nempe per abstractionem, ut iam supra explicatum est: & ex hoc eodem principio tuetur dicta Patrum asserentiũ non aliter se habere ad Deum præterita, quam futura, quia Deus uniformiter se habet ad omnia abstractendo ab eis, & à coexistentia simultanea cū eisdem.

Hæc tamen minimè satisfaciunt dictis Patrum, & modo loquendi sacrarum literarum. Nam falsò, dicitur vnum esse, quando aliud fit, aut est, nisi habeant simultaneam durationem: in libro autem Prouerb. cap. 8. quo loco iuxta com-
munem Patrum interpretationem sermo est de sapientia genita, hoc est de verbo diuino dicitur, quando præparabat celos aderam, quando certa lege, & gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum, quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram, &c. Res, quarum hic mentio fit, sunt creaturæ, & actiones, per quas fiebant, non sunt æternæ, sed in tempore, creatio enim, & dispositio vniuersi, quæ ibi describitur, fuit in principio temporis, ut habetur cap. 1. Genesios, & Genes. 1. tamen sapientia diuina de se asserit, *aderam, quando appendebat fundamenta terræ*; ergo cum per verbum illud, *aderam*, significetur existentia verbi diuini, si aderat quando Deus primũ condebat orbẽ, necessario sequitur habuisse simultaneam coexistentiã cum ipsa prima rerũ molitione, & rebus ipsis creatis. Testimonia verò Patrum manifestè continent communem sententiam, quam deinceps confirmabo.

Ut certa ab incertis separentur, obseruandum est esse in tempore, vel in aliqua duratione, si propriè accipitur, solum dici de ijs, quæ continentur, & mensurantur ea duratione: in quo sensu dixit Philosoph. 1. 4. Phys. tex. 116. ea esse in tempore, quæ mensurantur tempore, & cū ipso mutantur, & senescunt: & hoc modo, ut post Anselm. in Monolog. cap. 22. notat

Alenf.

Arist.

Aristot.

Alfiodoren.

Alen.

V. d. l. r. c. u. s.

A. g. i. d.

Henricus.

Durand.

C. o. m. m.

Richardus.

Carthus.

Hispal.

Caietan.

Aristot.

Alen. i. p. q. 12. m. 6. AEgid. in i. d. 8. 2. p. q. 2. ar. 4. & alij, certum omnino est Deum non esse in tempore: clauderetur enim, ac contineretur intra terminos tēporis, quod repugnat aeternitati, quę, vt superius dictū est, est extra terminos: etsi substantiæ omnes separatæ de mente Philosophi lib. i. de Cælo, tex. 100. non sunt in tempore, multo minus erit prima substantia, quę est à se, & prima rerum causa. Vtrum verò sola ea, quę sunt per se in tēpore, illi coexistant, an verò etiam alia, quę tempore minime continentur, dubium est, cuius partem negantem amplectitur Aureol. ceteri verò affirmantem, ita Alfiodoren. lib. i. ca. 15. alias 16. quæst. vltim. Alen. i. p. q. 12. m. 6. & m. 9. artic. 4. in fine, & m. 10. Vdalicus apud Carthuf. in i. dist. 8. q. 3. AEgid. cit. Henric. quodl. 5. q. 13. à lit. P. Durand. in i. d. 38. q. 3. num. 17. Scotus quodlib. q. 6. art. 1. §. *Contra istud*, & in i. d. 9. q. vnica ad finē, & d. 40. q. vn. ad 1. Richard. quodl. 3. art. 1. q. 1. Carthus. q. cit. ad 6. Hispalens. in i. d. 9. q. vn. ar. 3. not. 5. & art. 4. ad 3. cōtra 6. conclusionem. Caietan. i. p. qu. 10. art. 2. §. *Ad hoc breuiter*, & ceteri referendi cap. seq. Fundamentum est; quoniam, vt duo coexistere dicantur, non requiritur vtrumque contineri sub alio, aut ab alio mensurari: ergo quāuis Deus non contineatur sub tempore, nec eius aeternitas differentijs temporis mensuretur, si tamen cetera adsint, dici vere poterit coexistere tempori. Antecedens patet: nam cælum supremum dicitur coexistere localiter, siue esse simul secundum locum cum orbe sibi contiguo, vt enim ait Philosoph. lib. 5. Phys. tex. 22. illa sunt contigua, quorum extrema sunt simul: atque adeo cælum supremum secundum superficiem concavam est simul cum cælo sibi immediato secundum superficiē cōuexam: & tamen cælum supremum non continetur ab inferiori: item tempus ipsum est successiue simul cū rebus, quę fiunt in tempore: atque adeo coexistit illis: nec tamen sub ijs continetur. Consequentia verò probatur; quoniam, sicut tempus est mensura excedens singulos motus, qui in ipso fiunt, ita Deus ratione suę aeternitatis, vt probatum est supra, est mensura superexcellens omnis durationis creatę: ergo verè habet cum illa simultaneam existentia. Secundo, quęcumque habent negationem distantie ab aliquo loco, vel tempore, habet simultaneam existentiam, & presentiam secundum locū, vel tempus: Deus autem ratione suę durationis inuisibilis habet negationē distantie à quolibet tēpore: ergo & habet coexistentia respectu ci-

uidem. Assumptio admittitur ab eodem Aureolo, quatenus concedit nullum tēpus deesse Deo: quod non est aliud, quam nullum tempus distare à Deo secundum interualla durationis. Et cōfirmatur, quoniam proportione seruata eodē modo se habet aeternitas Dei ad tempus, & ad ea, quę sunt in tempore, quo immensitas ad locum, & ad ea, quę sunt in loco: Deus verò ratione immensitatis habet negationem distantie à loco, & ijs, quę sunt in loco, iuxta illud Apostoli Pauli, Act. 17. *Non longè est ab vno* Act. 17. *quoque nostrum*: ergo etiam habet negationem distantie à tempore, & ijs, quę sunt in tempore. Maior verò probatur, quoniam simultas colligitur ex indistantia: ideo enim indiuisibilia duorū corporum cōtinguorū sunt simul, quoniam vnū non distat ab alio: nec est alia notio simultatis, quādo coincidit cū relatione præsentialitatis secundum locum, vel tempus, quam existentia duorum cum negatione distantie vnus ab alio: & propterea aeternitas dicitur tota simul, quia nihil illius existit seorsim, siue prout secundum durationem ab alio: & hic est communis sensus doctorum, cum dicunt Deum esse vbique & semper, quia, si est vllum tempus, aut locus, ipse dō distat ab eo duratione, vel situ: hoc verò nō importat vllam imperfectionem, propter quam remoueri debeat à Deo.

Dicendum secundo: Coexistentia temporis, & rerum creaturarum cum Deo nō est adæquata, sed inadæquata. Hęc est cōmunijs doctorū, quos referam cap. seq. & per se patet ex terminis: nā coexistentia adæquata est, cum duo ita se habēt secundum existentia, ac durationem, vt quādoque est vnū, sit etiam aliud, ita vt neutrum desinat esse quando est aliud: vnde Philosophus in post prædicamētis definiens maximè proprium modum simultatis, secundum durationē vult, vt eorum, quę hoc modo sunt simul, neutrum sit alio prius, aut posterius: coexistentia verò in adæquata exigit, vt ea, quę hoc modo coexistūt, sint simul in aliquo nunc durationis, & vnum respectu alterius sit prius, aut posterius, hoc est, existat ante, vel post illud. His explicatis facile patet assertio: nam Deus est ab eterno, ante secula: Psal. 73. *ante tempora secularia*; ad Tit. 1. *ante omnem creaturam*: Eccles. 24. *antequam quidquam faceret a principio*: Prouer. 8. Atque adeo habuit existentiam pro aliquo tēpore, talē possibili, quin creatura simul existeret: ergo coexistentia inter ipsum, & creaturas non est adæquata; & confirmatur, quoniam ea, quę mutuo, & adæquatè sibi coexistunt, ita se habent,

vt vnum-

VII.

Aristot.

Psal. 73.

Ad Tit. 1.

Eccles. 24.

Prou. 8.

ut vnumquodque coexistat præsentialiter omnibus, quibus alterum coexistit, coexistentia vero rerum creatarum, & essentiae diuinæ non ita se habet: nam, quamuis Deus coexistat rebus omnibus, quibus omnia, & singula tempora coexistunt, ex parte tamen creaturæ est defectus: quādoquidem singulæ res creatæ nō coexistunt omnibus, quibus Deus coexistit: non enim Adamus coexistit Antichristo, aut Romulus Iulio Cæsari: quibus tamen omnibus æterna diuinitas coexistit propter immensitatem durationis suæ: quare coexistentia rerum cum essentia diuina non est adæquata.

VIII.

Ut autem satisfiat argumentis Aureoli notandum est ex summa perfectione, & independentia naturæ diuinæ provenire, ut ipsa in se simpliciter sit independens à loco, ac tempore: quī modus existendi est simpliciter absolutus, & abstractus ab omni loco, ac tempore: eodem enim modo est in sua æternitate, atque immensitate cum non est locus, & tempus creatum, ac quando est: neque ex horum positione, aut coexistentia ipsius ad illa provenit ulla varietas, aut modus aliter se habendi ex parte ipsius, sed solum ex parte temporis, ac loci datur dependentia, & mensuratio passiva: ex parte verò diuini esse negatio distantiae, quæ addita æternitati, siue existentiae diuinæ complet rationem formalem coexistentiæ, siue fundamentum illius, si coexistentia, siue præsentia sumatur pro relatione inter res simul existentes: Neque per illam Deus vilo modo contrahitur, aut permiscetur creaturis, sed adhuc manet ab illis segregatus, sicut antea: nam denominatio extrinseca, vel negatio, nequaquam contrahunt res: quemadmodum ipse Aureol. cogitur fateri, qui non negat ex parte æternitatis connotationem aliquam temporis, ut eius, cui supereminens æternitas præsidet. Neque ex eo, quod æternitas abstrahat à tempore, sequitur non posse cum illo comparari: nam natura vniuersalis per intellectum abstrahit ab inferioribus, & dum manet in hac abstractione potest comparari cum illis tanquā superius cum inferioribus: ita æternitas comparari potest cum tempore tanquam cum duratione sibi inadæquata. Ex quo patet rationē abstractionis, qua nititur Aureol. nihil efficere coexistentiæ æternitatis ad tempus. Dicitur Commentatoris lib. de causis intelligitur de propria ratione existendi in tempore, & de coexistentia adæquata: hoc enim significant illa verba, *non est nisi in non tempore, & est altior ac supe-*

rior omni tempore, quia scilicet nec continetur tempore, nec est in illo tanquā in propria, & adæquata mensura: eodemque modo intelligendus D. Anselm. Negat enim Deum esse hodie, cras, vel in tempore eo modo, quo nōs hæc apprehendimus cum loquimur de creatis: non tamen proinde censet nullo modo hæc posse enunciari de Deo: quin verò cōcedit, in diuerso tamen sensu, ut patet ex ijs, quæ docet in Monolog. cap. 23. *Quamuis*, inquit, *de illare, & de temporalibus naturis vna sit probatio propter loquendi consuetudinem, diuersus tamen est intellectus propter rerum dissimilitudinem*: censet itaque in diuerso sensu posse adaptari Deo verba significantia temporum differentiæ: quia scilicet in creatis indicant successiōnem: in Deo verò stabilitatem: quia verò res creatæ propriè dicuntur esse in tempore ratione præsentiae, & commensurationis, quia continentur, ac mensurantur tempore, Deus autem non continetur, aut mensuratur: & ideo in Prologo cap. 19. ait Deum non esse heri, hodie & cras, sed esse simpliciter extra omne tempus, reddit autem rationem. *Nam nihil est aliud heri, & hodie, & cras, quam in tempore, tu autem licet nihil sit sine te, non es tamen in loco, aut tempore, sed omnia sunt in te, nihil enim te continet, sed tu continens omnia*, hoc tamen non obstat quo minus ratione præsentiae dicatur esse in tempore, ut docet idem Anselm. citato loco Monolog.

Ad primum argumentum respondeo tempus esse aliquid præsens, nempe ipsum nunc, cui æternitas coexistit: an verò coexistat illi solum dum est, an verò etiā, cum non est, dicam in sequentibus. Ad exemplum vero petitiū ex puncto respondetur, quamuis punctum vnius lineæ non habeat coexistentiam situalē cum partibus integrantibus alterius lineæ, habere tamen cum punctis ipsius: similiter, quamuis æternitas non coexisteret partibus temporis, quatenus sunt præteritæ, vel futuræ, posse tamen coexistere instantibus, per quæ partes temporis continuantur. Respondetur secundo cum D. Thom. 1. p. qu. 8. art. 2. ad secundum, & quest. 52. art. 2. disparē esse rationē indiuisibilis copulantis continui, cuius pars formalis est, atque indiuisibilis, quod est extra genus continui: nam primum nequit esse in pluribus locis, temporibus, ac partibus; secundum verò potest, ut patet in anima rationali, quæ est in pluribus partibus corporis: in Angelo, qui est in pluribus partibus loci: & æuo eiusdem, quod est in pluribus temporibus: & ideo, cum punctū sit indiuisibile de genere continui,

IX.

S. Thom.

tinui, æternitas vero extra genus illud, punctum nequit coexistere partibus diuisibilibus lineæ, æternitas autem potest coexistere tempori diuisibili.

X. Ad secundum neganda est assumptio, & probanda solutio eius ibidem assignata: ad cuius impugnationem respondetur esse quasdam relationes æquivalentiæ nomine tenus, quæ tamen ex vna parte sunt reales, ex altera rationis tantum: ut videre est in relatione vniõis inter verbum diuinum, & naturam assumptam: non minus enim denominatur verbum vnitum humanitati, quam hæc illi: ex parte Verbi est relatio rationis longè diuersa à relatione reali ex parte naturæ assumptæ. Eodem modo se res habet in coexistentia Dei, & rerum creaturarum: hæc namque coexistunt Deo cum dependentia ab existentia illius, sub cuius æternitate continentur: Deus vero absque vlla dependentia dicitur coexistere ob solam negationem distantie aduratione creata. Ad 3. negandum est antecedens: quoniam natura abstracta dicitur separari ab ijs omnibus, quæ ipsa apprehensa non apprehenduntur: & ideo abstracta ab omni extrinseco rationi essentiali, siue sit negatio, siue relatio: Deo vero multæ cõpetunt negationes, relationes, ac denominationes extrinsecæ, à quibus abstracta natura diuina: Sicut ergo non valet argumentum: si quis arguat Deus non est minus abstractus, quam natura, si esset eo modo, quo concipitur in abstractione: natura vero sic abstracta præcindit ab omni actione extrinseca: ergo etiã Deus præcindit, & cõsequenter non agit: in quo argumento cõsequens est manifestè falsum: ita quoque non valet in materia, de qua agimus. Neque ex hoc sequitur naturam illã, etiã in illa suppositione, fore magis simplicem, ac perfectam: nam maior abstractio à rebus corporeis, & facientibus cõpositionem arguit maiorem perfectionem: & hoc modo Deus est maximè simplex, & abstractus: abstractio vero à negationibus, & habitudinibus extrinsecis, non arguit maiorem, imò minorem perfectionem: nam, quo res perfectior est, plura ab ipsa pendent, & ad plura refertur: & ideo, quamuis hoc modo natura creata abstracta, si per se existeret, foret magis abstracta, non propterea foret perfectior Deo.

XI. Ad quartum negandum est etiã antecedens: nam res corruptibiles coexistunt tempori, & corporea loco proprio, in quo sunt neque tamen ad hoc opus est tertium aliquo tempore, aut loco, in quo sint: & idem, quoniam æternitas Dei continet tempus creatum, & ea, quæ in ipso sunt, excellẽtiori modo,

quam tempus res corruptibiles, quamuis non sit alia tertia duratio, ratione cuius dicantur esse simul, verè tamen dicuntur durare simul & coexistere: ratio est quoniam tempus, & res ipsi obnoxia continentur æternitate: & hæc cum illis cõparata habet negationem distantie secundum durationem. Ex quo etiã patet solutio ad vltimũ: nam tempus non propriè, aut denominatiuè durat: sed est ipsa duratio, & ratio, à qua cætera dicuntur esse in tempore: & tamen ea verè coexistunt tempori: & ita neganda est maior propositio. Ad rationem verò, qua suadet Deum non coexistere rebus illis, quæ sunt in tempore. Respondetur si antecedens intelligatur de existentia in eodem nunc durationis per se, vel per accidens, esse veram: in hoc vero sensu assumptio est falsa, quoniam Deus per accidens est in tempore: si vero maior intelligatur solũ de existentia per se in eodem nunc durationis, neganda est: quoniam, ut dictum est supra, ad coexistentiam, facit existentia duorum cum negatione distantie secundum durationem vnius ab alio: ad hoc autem non requiritur, ut vtrumque existat per se in tertia aliqua duratione: sed facit, ut in interuallo durationis, quod concipimus, designari per intellectum possit vnum nunc, à quo neutrum distet.

Deus ratione æternitatis coexistit
rebus existentibus in omni
differentia temporis.

CAPVT XV.

Quamuis Deus non mensuretur tempore, dicitur tamen esse per accidens in tempore ratione coexistentiæ: & quauis æternitas secundum propriam rationem non sit homogenea, & ad æquata mensura temporis, est tamen mensura superexcedens, ut obseruat Ferraricus lib. 1. cont. Gent. c. 66. *Ferraricus.*
§. Considerandum tertio, ratione cuius ea, quæ sunt in tempore, sunt etiã in æternitate. Et quoniam hæc est duratio indiuisibilis, & tota simul, dubium est vtrum res coexistens æternitati in aliqua differentia temporis, semper illi coexistat. Pars affirmatiua tribuitur D. Thome, sed illius mens explicabitur cap. sequ. videtur autem esse de mente doctorum, qui absolute affirmant non solum præsentia, sed etiã futura esse realiter præsentia æternitati: ita Richard. *Richard.*
quod lib. 3. art. 1. qu. 1. ar. 2. & in 1. d. 38. *capreol.*
q. 5. & d. 39. ar. 1. qu. 1. Capreol. d. 36. q. vn. *Hispalensis.*
art. 2. Hispalensis. d. 38. q. vn. art. 3. notab. 2.

Capitulum comment. Theol.

Zzzz

post

Soncinus.
Abulensis.
Catharinus.
Caietan.
Marfilius.
Raynerius.
Ferrariensis.

Viguerius.
Cordubensis.

Molina.

Anselm.

Augustin.

Augustin.

post med. Soncin. q. 2. conclus. 2. Abulenti.
in c. 11. Iosue q. 20. 21. & 22. Ambr. Cathar.
opusculo de præscientia, & providentia Dei
ca. 3. & 4. Caietan. 1. p. q. 14. ar. 13. à §. Ad has
obiectiones. Marfil. in 1. q. 40. ar. 2. in 6. sup-
positioe. Rayner. in summa verbo, præsci-
entia diuina, c. 16. Ferrariensis. 1. 1. cont. Gen-
tes cap. 66. dum soluit primum dubiū cir-
ca sextam rationem S. Thom. & cap. 67. §.
Ad rationem, Ioan. Viguer. institutionum,
c. 20. §. 7. versic. 1. in fine. Antonius Cordu-
bensis in quæstionario Theologico qu. 55.
dubio 8. dum tractat secundam opini-
onem, qui falso refertur pro opposita sen-
tentia: tandem Molina 1. p. q. 14. ar. 13. disp.
13. & Recentiores Thomistæ eodē art. fa-
uēt patres, in primis Anselm. in Monolog.
cap. 22. videtur eam expressē asserere: nam
cum c. 19. 20. ac 21. tractasset hanc quæstionē,
vtrum Deus sit in omni tēpore, c. 22. con-
cludit tandem his verbis: *Quoniam summam
essentiam totā inuitabilis necessitas exigit nulli
loco, aut tempore deesse, & nullaratio loci, aut
temporis prohibet omni loco, aut tēpore simul to-
tam adesse, necesse est eam simul totam in omni-
bus locis, ac temporibus præsentem esse, si simul
est omnibus præsens: ergo quando est
præsens hodiernæ diei, est quoque præ-
sens hesternæ, crastinæ, & ceteris omnibus:*
ergo omnia simul sunt illi præsentia in esse
reali: nam Anselm. loquitur de summa es-
sentia, non autem de sapientia, & propter
ea non potest explicari de præsentia noti-
tiæ, sed secundum indistantiam realem. In
Prologo autem cap. 20. sic habet. *An hoc
quoque modo transis omnia æterna quia tua, &
illorum æternitas tota tibi præsens est: cum illa non-
dum habeant de sua æternitate, quod venturum
est, sicut iam non habent, quod præteritum est: sic
quippe semper es ultra illa, cum semper ibi sis
præsens, seu cum illud semper sit tibi præsens, ad
quod illa nondum perueniunt.* Fauet August.
in id. Psal. 49. Et pulchritudo agri mecum est:
Et lib. 83. quæst. q. 17. & alij Patres, qui fre-
quenter asserunt respectu Dei nihil esse
præteritum, vel futurum: sed omnia præ-
sentia: nam videntur significare aliquid
propriū Deo: hoc vero non est, si in-
telligatur de præsentia secundum esse in-
tellectum: nam id quod est alicui præsens
intelligibiliter, potest esse absens duratio-
ne, & futurum, siue præteritum secundum
realem existentiam: quo modo multa fu-
tura naturalia possunt esse præsentia An-
gelo secundum esse intellectum: ergo, cum
patres aiunt omnia esse præsentia Deo,
non loquuntur solum de præsentia secun-
dum esse cognitum, sed de præsentia realis
coexistentiæ. Accedit quod Augustinus

lib. 2. ad Simplicianum q. 2. Boetius lib. 5.
de consolat. profa vltima. Gregor. lib. 20.
Moral. c. 23. alias 24. super illa verba Iob.
cap. 30. *Mutatus es mihi in crudelem:* Anselm. de
Concordia præscientiæ, & prædestinatio-
nis cum libero Arbitrio, cap. 2. ad med. &
Dialogo de casu diaboli cap. 21. ante med.
& Hugo Victorin. in sum. sentent. tract. 1.
cap. 12. circa principium: aiunt præscien-
tiam non dici propriē de Deo, quia nihil
ei est futurum, sed omnia præsentia: sola
vero præsentia obiecti secundum realem
coexistentiam cum potentia cognoscente
tollit rationem præscientiæ: ergo res nobis
futura, quas Deus intuituē cognoscit,
sunt illi præsentia secundum coexistentiam
realem in omni æternitate.

Fundamentum perstringit D. Thom. II.
lib. 1. contra Gent. cap. 66. quoniam æter-
nitas non est successiua, aut diuisibilis, sed
tota simul, & indiuisibiliter permanet: atq;
adeo ea, quæ ipsi coexistunt, toti coexistunt:
nihil verò potest coexistere toti, si ali-
quando nō coexistat: ergo, cum quidquid
creatum existit in aliqua differentia tem-
poris, æternitati coexistat, semper coexi-
stet. Assumptio patet, quoniam totalitas in
genere durationis est semper esse: quare, si
res aliquando nō coexistit alteri existenti,
non est præsens toti durationi illius: & cō-
firmatur, quoniam totalis, & perfecta ratio
æternitatis amplectitur, & continet omnē
durationē: ergo quidquid illi coexistit res-
ponderet omni durationi, ac tēpore: expli-
catur autem exemplo puncti, quod est cen-
trum circuli, cui respondent omnia pun-
cta circumferentiæ, quamuis ipsa inter se
distent: eodem namq; modo res per tem-
porū decursus succedentes inter se duratio-
nis interuallis distant, neq; aliæ aliis coexi-
stunt, omnes tamen respondent, & coexi-
stunt æternitati. Potest etiam adhiberi exem-
plum à coexistentia rei diuisibilis cum in-
diuisibili: quævis enim pars diuisibilis co-
existit indiuisibili, vt videre est in corpore
humano comparato animæ rationali: licet
enim singulæ partes inter se distat sint, om-
nes tamen respondent toti animæ, cum
qua sunt simul loco. Quæ comparatio ma-
iorem vim habet, si consideretur immen-
sitas diuina, & coexistentia cum reb. crea-
tis secundū locū: tamen enim singula cor-
pora sint inuicem disuncta, omnia tamen
sunt simul cum Deo, & coexistunt toti eius
immensitati, ratione cuius coexistentiæ est
Deus præsens omnibus secundum locum,
& omnia Deo: ergo etiā ratione duratio-
nis in æternitate erit semper præsens rebus
creatis existentibus in omni differentia tē-

poris

Boet.
Gregorius.

Anselm.

Hugo Villar.

S. Thomas.

Alen.
Bon.

Egip.

totus

Eych.

Bargi.

Vigue.

Durac.

aureo.

Heru.

Sylue.

Bassel.

Mayr.

Grego.

Gabri.

Brule.

Vorri.

Nyse.

Palat.

Augu.

poris. Secundò, quidquid nunc aeternitatis potest attingere, attingit semper actu, & non potentia: potest autem attingere secundum coexistentiam omnes differentias temporis, & res in ipsis existentes: ergo actu attingit illas. Maior propositio patet, tum quia, ut ait Philosoph. lib. 3. Physicor. textu. 32. in aeternis non differt esse, & posset tum quia instans temporis per coexistentiam attingit actu simul omnia, quae potest attingere: ergo multo magis id còpetet nunc aeternitatis, quod excellenter continet omnia instantia creata. Tertiò, si tempora permanerent, neque fluere succedens, absque dubio aeternitas coexisteret omni tẽpore: sed fluxus cõtinuus temporis hoc nõ impedit: ergo coexistit. Assumptio probatur, quoniam aeternitas continet simul, & indiuisibiliter infinitatem durationis, & successus extensionis, ratione cuius simul coexistet temporis fluenti.

III.

Contra vero omnia esse Deo praesentia in aeternitate expresse negant. Alenf. l. p. q. 23. m. 4. ar. 3. S. Bonau. in l. dist. 35. in Commentar. dubio 6. & dist. 39. ar. 2. q. 3. & dist. 4. l. ar. 2. q. 1. ad vltimum. AEgid. in callig. corruptorij in primam partem S. Thom. ar. 3. Scot. in l. dist. 39. quaest. 1. §. *Contra istud*, cum Lycheto, Bargo, & Viguerio ibidem. Durand. dist. 38. q. 3. nu. 13. 14. 15. & 17. Aureol. dist. 36. q. 1. ar. 1. propositione 3. & dist. 38. q. vn. ar. 1. propositione 4. & ar. 2. propositione 2. Henric. eadem dist. quae refert, & sequitur Syluest. in Constat. q. 14. ar. 16. §. 1. Bassol. eadem dist. q. vn. ar. 1. Mayron. q. 1. ar. 4. conclusionem 3. Gregor. q. 2. ar. 2. ad finem. Gabriel. q. vn. ar. 2. post secundam conclus. Aquilan. q. 2. a. 2. Stephan. Brulef. d. 39. ar. 2. q. 3. Gulielm. Vorrillong. q. vni. art. 2. in fine. Nicol. de Nyffe, tractat. 1. p. 3. portione 1. qu. de diuinæ scientiæ certitudine, conclusio 3. & Palat. in l. d. 38. disp. 2. ante med. Est etiã sententia August. l. 12. de Ciuit. ca. 25. in fine, ubi de creaturis loquens; *Antequam fierent, inquit, non fuerunt, sed ante dico aeternitate, non tempore*, aperte significans creaturas, antequam in suo tempore producantur, praecedi ab aeternitate, ac proinde illi non coexistere. Probat autem Scotus: quoniam ita se habet aeternitas ad tempus, sicut immensitas ad locum: sed ratione immensitatis Deus solum coexistit loco existenti: ergo etiam ratione aeternitatis solum coexistet tempori existenti. Assumptionem ostendit; quoniam, etsi Deus causare possit locum supra caelum, cui existenti coexisteret, nunc tamen nequaquam coexistit: & confirmatur, quoniam id, quod non est alteri coexistere minimè potest:

res vero creatae non semper sunt: ergo neque semper coexistunt aeternitati. Secundò, effectus, qui respectu causae primae dicitur esse, simpliciter est in se, nullius enim alterius respectu habet verius esse: ergo, si futura contingentia sunt quoad esse actuale praesentia Deo, sunt simpliciter actu: atque adeo nõ sunt in potentia, ut producantur, & consequenter impossibile est, ut fiant. Tertiò, si quævis res futura non solum secundum esse cognitum, sed secundum esse reale existentiae est nunc praesens aeternitati, iam nunc est producta secundum proprium esse realis existentiae: nihil enim creatum habet esse nisi per productionem: sed Deus eandem rem producet eo tempore, quo incipiet coexistere durationi creatae: ergo bis produceretur. Quartò, arguit Durand. nu. 14. quoniam sequeretur differentiam temporis, quo fieri iudicium, coexistere creationi mundi, quod est aperte falsum. Sequela ostenditur: quoniam, si duo coexistant vni tertio: ita, ut neutrum coexistat illi, quin alterum quoque coexistat, ipsa quoque coexistunt inter se: ita vero se habent dies creationis, ac dies iudicij; nam vterque coexistit toti aeternitati, neque concipitur dies iudicij illi coexistens, quin etiam dies creationis coexistat. Maiorem explicat: quoniam, licet duo coexistant vni tertio, nõ tamen simul sed vnum prius, alterum posterius, nõ necessario coexistant inuicem sibi ipsis: tamen, si concipi nequeat vnum coexistere, quin coexistat alterum: necessario sibi quoque coexistunt.

IV.

Praesens controuersia vel potest esse de absoluta coexistetia, & praesentia rerum in aeternitate, vel de peculiaribus loquendi modis, quos nonnulli Autores usurpant, alij rejiciunt. De priore sensu dicam hoc capite, de posteriore vero ca. 17. Quod ad primũ attinet, existimo re ipsa nõ esse contentionem inter Autores, sed verbotenus. Ut vero id conspicuũ fiat obseruandũ est verba, si accipiantur iuxta cõmunem vsũ, connotare simpliciter tẽpus: & ideo absolute loquendo, si de rebus nõ existentibus praedicetur coexistentia cũ Deo, per verbũ praesentis tẽporis: v.g. si dicatur, *Romulus coexistit aeternitati, dies iudicij est praesens Deo realiter*, sunt propositiones falsae: quoniam verba illa cõnotant tẽpus praesens: falsum vero est res, quae non sunt in tẽpore praesenti, in eodem coexistere aeternitati, quoniam coexistentia supponit existentiam: & in hoc cõueniunt oēs Doctores nõ solum relati n. 3. sed etiã alij, qui dicunt res creaturas esse praesentes Deo in aeternitate: oēs enim existimant, si verbũ significet tẽpus, propo-

*Caetan.
Ferravien.
Hispalens.*

*Molina.
Richardus.
Catherinus.*

sitiones non esse veras: quod expressè asserit Caetan. a. citat. §. *Præterea si instans*. Ferrariensis. cap. 66. §. *Sed tamen advertendum*, & sequenti, & capit. 67. §. citato. Hispalens. artic. 4. ad octauum, contra tertiam conclusionem. Molina, & reliqui citati num. primo idem sentiunt, imò Richard. & Catherinus expressè affirmant aeternitatem, prout correspondet, & coexistit vni instanti, non coexistere subsequenti: ac proinde, si verbum significet aeternitatem, solum prout correspondet tempori præsentis, propositiones, in quibus affirmantur res futuras coexistere Deo, non esse veras.

V.

Si verò verba traducantur ex proprio modo significandi, ita ut non significent instantis temporis præsentis, sed ipsum nunc aeternitatis, tunc verissimè sunt omnes propositiones de præsentis, quibus enunciatur coexistentia rerum creaturarum cum aeternitate, siue res ipsæ actu existant, siue nō, siue sint præteritæ, siue futuræ. Exempli causa, si quis modo dicat, *Alexander Magnus coexistit aeternitati, Antichristus coexistit aeternitati*, verū dicit; neq; hoc negant Doctores citati nu. 3. qui impugnant. S. Thō. quia putant ipsum existimare res coexistere Deo in aeternitate, ita ut in omnibus, & singulis partibus temporis ipsi coexistant, ut patet ex impugnationibus ipsorum. Fundamentum est, quoniam aeternitas est tota simul, & indiuisibilis: & consequenter verba ipsam connotantia nihil illius relinquunt nō connotatiuum: & sicut ipsa amplectitur omne tempus, ita connotatio extenditur ad ipsam pro omni tempore: ut verò aliquid dicatur coexistere alicui durationi, non opus est ut coexistat illi ad æquatè, sed sufficit ut coexistat inadæquatè pro aliqua parte illius formali, vel virtuali: ergò, cum ea, quæ sunt in aliqua differentia temporis, coexistant inadæquatè aeternitati, simpliciter, & absolute dici potest, *coexistunt aeternitati*, si verbum non significet nunc temporis, sed aeternitatis. Assumptio patet etiam in durationibus diuisibilibus: nam, cum per aliqua Syncategoremata extendimus connotationem verbi ad certam aliquam durationem diuisibilem, omnia, quæ successiue coexistunt eius partibus, dicuntur coexistere tali durationi, & enunciatio, quæ id significat, vera est, etiam si pronuncietur, quando res actu non sunt: ita enim solemus loqui de diebus, mensibus, & annis, nam diei isto mane dicere solemus: *hodie habetur concio in hoc, vel illo templo*; item initio mensis dicimus, *hoc mense est eclip-*

sis luna: initio verò anni rectè dicimus, *hoc anno intercalatur, dies Pasche incidit in diem trigesimum Martij*, & utimur sexcentis aliis loquendi formulis eiusdem modi, qui vsus fundamentum habet in eo, quod verba per aduerbia, aut nomina designantia certam mensuram temporis extrahuntur à limitata connotatione eius instantis, in quo oratio profertur: & extenduntur ad consignificandum per modum præsentis totum tempus, quod voces illæ additæ significant. Ex quo patet, quamuis in rebus ipsis sit distantia, successio, & ratio prioris, ac posterioris, si tamen referantur ad aeternitatem, quæ est expers omnium illorum, & est parum præsens indiuisibile, semper verè dici posse, *hac, vel illa res coexistit ipsi nunc aeternitati*, quamuis non sit actu pro eo instanti, quo oratio profertur: quoniam sensus propositionis non est rem coexistere Deo in illo instanti, sed in aeternitate: & in hoc sensu non impugnatur D. Thomas ab Scoto, & alijs ut patet ex ipsorum argumentis.

Ad autoritatem Diui Anselmi in Monolog. Respondetur terminum illum, *simul*, posse coniungi vel cum verbis illis, *præsentem esse*, vel cum termino illo, *totam*, si priore modo coniungatur, negari non potest Anselmum fuisse in opposita sententia, ut in argumento ostenditur: tunc enim sensus est, *aeternitas est tota præsens simul omnibus temporibus*, si verò *impulsetur termino, totam*, nullo modo illi fauet, quoniam facit hunc sensum, *aeternitas simul tota*, hoc est, nō per partes, sed totalitate sui esse, *est præsens omnibus temporibus*, qui sensus est verissimus, & conformis communi sententiæ: nunc verò ex instituto, & discursu ipsius Anselmi oportet mentem eius exquirere. Indagabitur autem, utrum Deus sit in omni tempore, & cap. 21. proposuit hanc difficultatem, *quo modo est aliquid totum simul in singulis temporibus, si ipsa tempora simul non sunt*? Si verò quis responderet esse separatim, ac distinctè totam in singulis temporibus, subinfert, *ergo eius ætas, quæ nihil est aliud, quam eius aeternitas, non est tota simul, sed est partibus extensa per temporum partes*: deinde verò ut hunc nodum soluat cap. 22. docet sola ea, quæ tempore mensurantur, & continentur, subire hanc legem, ut partium rationem admittant, neque tota simul possint esse in diuersis temporibus: tunc verò subdit verba in argumento adducto: Ex quo discursu patet solū voluisse excludere diuersitatem partium pro diuersitate temporis, & induce-

VI.

Anselm.

inducere simultatem totalitatis in quouis tempore, cui coexistit aeternitas: si quis vero contendat debere quoque terminum, *simul*, copulari verbis illis, *praesentem esse*, quasi Dicitur Anselmus intendat aeternitatem esse simul praesentem omni tempore, adhuc responderi potest solum intendere simultatem aeternitatis, non temporis: nam, cum aeternitas sit expers partium, tota simul est, & quae illi in diuersis temporibus coexistunt, habent simultatem aeternitatis, non temporis, cuius rei exemplum esse potest instans temporis, in quo sunt res aliquae habentes ordinem prioris, & posterioris, quia alia aliis prius natura incipiunt, aut desinunt: omnes enim, quia coexistunt instanti illi indiuisibili, dicuntur aliquo modo esse simul duratione, quamuis alioquin fuerint alia aliis priores quoad inceptiorem, vel desitionem; ita, quia aeternitas est duratio indiuisibilis, & tota simul, non absurde dicitur res esse simul in aeternitate: hoc est non in alia, atque alia parte ipsius, quantum secundum tempus habeant ordinem prioris, ac posterioris.

VII.

Testimonium quoque ex Profolog. sumptum non conuincit: nam eodem capite concedit Deum esse ante omnia, & ultra omnia: at si omnia simul ab aeterno realiter coexistenter Deo, falsum esset ipsum esse ante, & ultra omnia. Respondetur ergo, cum ait totam rerum aeternitatem esse praesentem Deo, solum velle durationes creatas coexistere Deo secundum eius aeternitatem totam simul, & indiuisibilem, cum vero ait, *sic quippe semper es ultra illa, cum semper ibi*, hoc est in tuamet aeternitate, *sis praesens, seu cum illud semper sit tibi praesens, ad quod illud nondum peruenerunt*, sumit terminum, *semper*, tanquam nomen ac si dicat ipsum, *semper*, siue aeternitas, ad quam creaturae futurae nondum peruenerunt, tibi praesens est: si vero *semper*, sumatur aduerbialiter, & sit haec sententia illius dicti, id, ad quod creaturae nondum peruenerunt, semper tibi praesens est, adhuc patitur duplicem sensum, vel enim illud, ad quod nondum peruenerunt, est ipsa Dei aeternitas, ad quam creaturae futurae per coexistentiam nondum peruenerunt, vel est ipsamet creaturarum existentia, ad quam creaturae, dum futurae sunt, non peruenerunt; & quidem si in priore sensu accipiat, non repugnat traditae doctrinae, ut per se patet: si vero in posteriori, plane significat creaturas, etiam antequam sint, esse Deo praesentes in aeternitate: sed est sensus omnino alienus a mente Anselmi, illa

cum responsione explicare intendit, quo modo Dei aeternitas sit ultra omnia creata, etiam aeterna, id verò in eo constituit, quod Dei aeternitas, ut potest tota simul, statim praegenit, vel potius semper continet totam suam extensionem virtualement: creatura vero omnes non nisi cum aliqua successione: ac proinde Deus aeternitate sua praegenit, & est ultra omnem durationem creatam. Haec verò responsio non constat cum posteriore sensu, sed cum priore, ut consideranti patebit.

Fundamentum sumptum ex doctrina Patrum asserentium res creatas esse praesentes, non autem praeteritas, vel futuras, exigit, ut exponam quo sensu hoc verè dici possit. In primis quaedam ipsorum dicta exponi possunt ratione cognitionis, secundum quam sunt omnia praesentia Deo ab aeternitate: quo modo loquitur Diu.

VIII.

August. in citatum locum Psalm. ut patet ex verbis ipsius, sic enim habet. *Cum illo erant omnia futura; Et cum illo sunt omnia praeterita: Futura ita, ut non detrahantur ei omnia praeterita: cum illo sunt omnia cognitione quadam ineffabilis sapientia Dei in verbo constituta: Et infra, Et quare apud ipsum omnia? quia & antequam essent omnia, aut crearentur, ei nota erant omnia: Eodem modo interpretandus illa quaestione 17. & similiter, alij Patres communiter explicant se loqui de praesentia rerum in ordine ad diuinam sapientiam. Gregor. libr. secundo Moral. cap. decimo quarto, in id Iob. cap. primo. *Quadam die cum venissent filij Dei, de luce diuinæ sapientiae loquens, sic, inquit, in se transseuntia condidit, ut apud se transire nequaquam possint, nec tempus intus in conspectu eius defluit, quod apud nos foris decurrit. Vnde fit, ut in aeternitate fixa maneant ea, quae non fixa exterius seculorum volumina emanant; Et libr. 4. cap. vigesimo septimo super illud Iob cap. tertio. *Cum regibus, & consilibus terrae, fuisse, inquit, & futurum esse aeternitas non habet, cui nimirum, nec praeterita transeunt, nec, quae futura sunt, veniunt: & subdit causam, quia cuncta per praesens videt: & libr. 9. cap. 24. super id Iob. cap. 9. *Nunquid oculi carni tibi sunt, &c. de diuina aeternitate loquens; ei- quae, inquit, nec transacta praetereunt, nec adhuc ventura, quasi quae non appareant, defunctae, addit quæ rationem, quia is, qui semper esse habet, cuncta sibi praesentia conspiciunt, cumq; aspiciendo possit, & ante non tenditur, nulla intuitus mutatione variatur. Petrus Damian. epist. 4. de omnipotentia Dei, cap. 8. *Illud, inquit, hodie aeternitas est incommutabilis, indefectua, inaccessibilis, cui videlicet nihil addi, nihil valet minui: & omnia, quae apud nos elaborando*****

Augustin.

Gregorius.

discurrunt, & per temporum vicissitudines se variant, apud illud hodie stant, & immobiliter perseverant. In illos hodie dies ille adhuc immobilis est, in quo mundus ille sumpsit originem, in illo iam & ille nihilominus est, quo iudicandus est per aeterni iudicii aequitatem. Sed hæc intelligenda esse de præsentia obiectiva respectu diuinæ sapientiæ cõstat ex ijs, quæ subdit, neque enim in eam lucem, quæ sine accessu ea, quæ elegit, illustrat, & sine recessu ea, quæ respuit, deserit, defectus mutabilitatis venit: quia in semetipso permanens immutabilis mutabilia cuncta disponit, sicque in se transiuntia condidit, ut apud se quæ condita sunt transire nequaquam possint: nec tempus intus in conspectu eius defluit, quod apud nos foris per exteriora decurrit; Et paulò post notat, sæpe in scripturis præterita pro futuris poni, & longè post agenda velut iam transacta narrari, quia videlicet in oculis illius sapientiæ, unde ista manabant, omnia tempora illa simul stant, futura, atque præterita, ut reuera præsentia, fixa, atque immobilia semper assistunt. Ex quibus constat prædictum modum loquendi apud Patres quod omnia sint Deo præsentia in æternitate sæpe significare solam præsentiam obiectivam.

IX. Quædam tamen non patiuntur eiusmodi expositionem, quale est, quod sumitur ex D. Isidoro. libr. I. sententiarum de summo bono cap. 6. sic enim habet, Omnia tempora præcedit diuina æternitas: neque in Deo præteritum, præsens, futurumve aliquid creditur, sed omnia præsentia in eo dicuntur, quia æternitate sua cuncta complectitur. Respondet aliquis hæc verba exponi posse de ijs, quæ sunt intrinseca Deo, ut colligitur ex verbis illis, in Deo non est præteritum, &c. Solum. n. videntur excludere successionem in Deo ipso: ut etiã colligitur ex ratione, quã subdit, alioquin mutabilis est Deus credendus, si ei successiones temporum ascribuntur, non enim sequitur mutabilitas ex successione extrinseca rerum, quib. aliquid coexistit si ipsum in se idem, & immutabile perseverat: & idcirco D. Isidorus. non significat res creatas nõ esse præteritas, vel futuras secundum esse, sed nihil ipsius Dei esse præteritum, aut futurum. Hęc expositio, licet adaptari queat verbis relatis, non tamen illis, quæ infra habentur, sic enim ait, præsens, præteritum, & futurum nostrum est habere, nõ Dei verbi causa dicimus pro præsentia, teneo codicem, pro præterito tenui, pro futuro teneo, vniuersitatem vero Deus tenet, & pro tenuit, ac tenebit, tenet dicitur, sanè tentio, siue conseruatio rerum in esse terminatur ad creaturam, & cum ipsa simul manet, ac præterit: & non dicitur ab Isidoro præsens Deo. Debet ergo explicari de præsentia in æternitate: quæ, quia indiuisibilis est

ex parte sui, non admittit temporis differentias, aut successionem, sed purum præsens: in quo sunt omnia, quæ quomodo libet sibi ipsis in tempore succedunt. Similiter Richard. Victorin. libr. 2. de Trinitate capit. vigesimo tertio, de inuariabilitate diuinæ æternitatis loquens sic habet, sicut eorum, quæ nondum sunt, nihil est ei futurum, sic eorum, quæ iam non sunt, nihil est ei præteritum, sic eorum omnium, quæ iam præsentia sunt, nihil est ei transitorium. Est igitur in omni tempore inuariabiliter. Quæ intelligi non possunt de præsentia obiectiva rerum, non enim concluderet inuariabilitatem diuinæ æternitatis. Ad hæc igitur testimonia, etsi quæ eiusmodi apud Patres reperiantur intelligenda, oportet exactius explicare, quare verè dicatur Deo secundum esse reale nihil esse præteritum, vel futurum: nam ex sacris literis videtur oppositum deduci, in quibus vsurpantur voces significantes prioritatem, ut Ecclesiast. 24. Primogenita ante omnem creaturam: Et Christus Ioan. 8. Antequam Abraham fieret, ego sum: Et Paul. ad Ephes. I. Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem. Vbi vero datur ante, & post, interuenit ratio futuri, ex parte eius, qui erit post; item dicitur Exodi. Dominus regnabit in æternum & ultra: ergo res ultra quas regnabit, erunt illi præteritæ.

X. Pro solutione aduertendum cum Richardo quodlib. 3. art. 1. q. 1. art. 2. eandem proportionaliter esse comparationem nominum, vel aduerbium loci ad locum, & temporis ad tempus: nam, sicut respectu loci dicitur ante, retrò, infra, supra, anterior, posterior, superior, & inferior, ita respectu temporis dicitur, ante, post, ultra, prius, ac posterius, præsens, præteritum, futurum; & quoniam in loco res est clarior, ex ipso philosophandum est de tempore: cum vero res propter suam perfectionem, & simplicitatē est talis naturæ, ut secundum eandē indiuisibilē magnitudinem virtuales coexistat pluribus locis, loca nõ dicuntur esse ante, retrò, infra, vel supra eandē rem: ut patet in anima, quæ existit in pedibus, & capite: nec tamen caput est supra illā, aut pedes infra: quod similiter patet in mundo corporeo respectu Dei: non enim cælum dicitur esse supra, aut terra infra Deum: dicitur tamen anima ratione virtualis diuisibilitatis esse supra pectus, quia est in capite, & infra pectus, quia est in pedibus: eodemque modo Deus dicitur esse supra terram, quia est in cælo: & infra cælum, quia est in mundo elementalī: ceterum tamen non dicitur superior Deo, neque

Exod. 15.

neque terra inferior, quia eiusmodi nomina significant celum esse in loco superiore, quin ibi sit Deus, & terram in loco inferiore, in quo non sit Deus. Eodem modo Deus quidem dicitur ante, & ultra tempus, dicitur esse prius in Psal. 89. *Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis, a seculo, & usque in seculum tu es Deus, dicitur primus, ac nouissimus* Isai. 44. vel *primus & post haec*, ut vertunt septuaginta. verba tamen illa, *primus, ac nouissimus*, habent peculiarem emphasim: nam quod est nouissimum non solum est post aliqua, sed etiam post omnia, quod optime convenit Deo, cuius causas assignat Anselm. in prolog. cap. 20. his verbis. *Tu es ante, & ultra omnia: & quidem ante omnia es, quia antequam fierent tu es. Ultra omnia vero quo modo es, qualiter enim es ultra ea, quae finem non habebunt? an quia illa sine te nullatenus esse possunt, autem nullo modo minus es, etiamsi illa redeant in nihilum, sic enim quodammodo es ultra illa; an etiam quia illa cogitari possunt habere finem, tu vero nequaquam: nam sic illa quidem habent finem quodammodo, tu vero nullo modo, & certe quod nullo modo habet finem ultra illud est, quod aliquo modo finitur: ideo etiam dici potest ultra omnia: quoniam, licet futura sit duratio creata infinita Syncategorematicè, cui Deus coexistet, tamen nunquam erit de facto infinita categorematicè, ita ut sit verum dicere est, vel praeterijt duratio infinita, sed semper erit actu finita, cum potentia ad infinitum: Deus autem est actu, quidquid est, durat infinita duratione aequipollente omnibus futuris saeculis finitis in infinitum: & propterea duratio omnis creata continuo transiens de potentia in actum, semper inuenit, ac relinquit Deum actu existentem: & ita Deus, quatenus praegenit omnem durationem creatam, dicitur primus: quatenus autem subsequitur, dicitur nouissimus. Ex his constat tempus, ac res temporales, quamuis inter se collatae sint praeterita, vel futura, Deo simpliciter esse praesentes, non futuras, si attendamus ad ipsam aeternitatem, quod fusi, & bene probat Abulens. in cap. 11. Iosue quaest. 20. Ratio est quoniam, ea, quae comparatione nostris sunt praeterita, non antecesserunt durationem diuinam, sed coexistunt indivisibili nunc aeternitatis: ea vero, quae nobis sunt futura, non erunt post Deum: quia in eodem nunc aeternitatis coexistit illis: ergo quemadmodum loquimur nobis superiora, aut inferiora non sunt Deo superiora, aut inferiora, quia in utrisque Deus est, etiam tempora nobis praeterita,*

aut futura, non sunt Deo praeterita, vel futura: quia utrisque praesens est in suo nunc indivisibili aeternitatis.

Contra se offerunt duo argumenta. Primum est, quoniam res sunt Angelis praeterita, ac futura, & nihilominus ipsorum duratio ratione propriae simplicitatis, & indivisibilitatis secundum substantiam est tota simul, & indivisibilis, ut communior sententia docet: ergo, quantumvis aeternitas sit tota simul, & indivisibilis, semper praesens absque successione, ea, quae nondum sunt, dici possunt illi futura: illa vero quae iam non sunt, praeterita. Secundum ut res dicatur alicui praeterita, sat est ut esse desierit illo permanente in sua existentia, quantumvis aliquando simul illi coexistit: ut vero dicatur futura sat est, ut non sit in praesenti tempore, quando illud est, etiam si postea in futuro simul cum illo sit: ergo res, quae iam desierunt, quamvis coexistit Deo in aeternitate, possunt dici illi praeterita, quia iam modo, Deo in suo esse permanente illae non sunt: & illae, quae nondum sunt, erunt autem postea, dici possunt illi futurae, quia non sunt in praesenti duratione, in qua ille est. Antecedens patet, quoniam diem hesternam, in qua ipsi viximus, appellamus praeteritam Psal. 89. *Dies hesternae, quae praeterijt*, Tractat. Psal. 89. nam vero futuram, quantumlibet in ipsa victuri simus, sic Esdr. lib. 4. cap. 10. ait 4. *Esdr. 10.* Angelus ad Esdras, *Nocte autem, quae in crastinum futura est, manebis hic*: quamvis autem liber ille non sit canonicus, satis tamen ex eo colligitur in communi more loquendi dici futura ea, quae nondum sunt, erunt autem postea etiam manentibus his, quibus futura dicuntur.

Syluester ubi supra existimat eandem esse rationem quoad coexistentiam cum rebus successivis in Angelo, atque in Deo, sed contra communem sententiam, & rationem. Ut vero satisfiat primo argumento, suppono nihil praeter Deum habere in diuersis temporis differentiis idem prorsus esse, & eodem modo. Quod per se patet in rebus corruptibilibus, quae mensurantur tempore: & quoad esse accidentale in Angelis, qui mouentur per tempus discretum, sed quoniam non repugnat Angelum breui aliqua temporis mora manere absque nouo actu, aut receptione accidentis, inquiet aliquis pro eo tempore manere ipsum absque vlla successione durationis. Verum, si rem pensu late considerare mus, comperiemus dupliciter aliquid mutari, vel transeundo de potentia passiva,

XI.

XII.

ut sit, in actum, quo caret, vel de potentia, ut conseruetur in conseruationem passiuam actus, quem habet: nam cum nulla res creata sit actus purus, & à se, in quocunque instanti temporis consideretur, est in potentia passiuam respectu primæ causæ, ut immediate post ab ea conseruetur, vel annihiletur: & sicut iugiter perseuerat in esse, ita iugiter transit de potentia in actum conseruationis passiuæ: atque adeo, licet in diuersis partibus temporis non habeat nouum esse, habet tamen antiquum sub noua ratione actualitatis, qua priuari poterat: quod locum habet etiam in materia prima, Angelo, & quauis alia re incorruptibili: & ratione huius successione non dicuntur res esse præsentis Angelo, & rebus alijs corruptionis expertibus, sicut Deo. Nam Deus est actus purus, neque vlla ratione transit de potentia in actum, sed est ipsum esse stabile: & consequenter est semper in nunc præsentis æternitatis, in quo coexistunt illi omnia, quæ sibi in tempore succedunt.

XIII.

Hoc posito ad primum respondetur rationem adæquatam, cur res non dicantur præteritæ, vel futuræ Deo, non esse solum indiuisibilitatem æternitatis, sed independentiam, & actualitatem, quæ non reperitur in duratione Angelica, aut quauis alia creata. Ad secundum respondetur distinguendo antecedens: nam, quando id, quod permanet, est expers omnis prorsus mutationis, & successione, non dicitur simpliciter ipsi præterita res, quæ in propria duratione esse desijt, nec æ futura ea, quæ illo existente nondum existit: ratio est, quoniam duratio rei prorsus immutabilis est semper præsens, & proinde sub illa non potest intelligi ratio præteriti, aut futuri: quando vero res, qua permanente alia desijt, vel nondum est, transit aliquo modo de potentia in actum, duratio ipsius non est simpliciter, & absolute præsens, sed patitur aliquam successione: & idcirco potest in ipsa fingi modus aliquis præteriti, aut futuri: ratione cuius res aliæ, quæ entitatiuè transeant cum tempore, dici possunt præteritæ, ac futuræ respectu eiusdem. Testimonia vero, quæ adducuntur, agunt de rebus creatis corruptibilibus, respectu quarum habent rationem præteriti, ac futuri ea quoque, quæ in aliqua duratione simul cum ipsis existunt, dictum est. Responderi etiam poterit, quemadmodum ratione indiuisibilitatis, actualitatis, permanentiæ, & independentiæ durationis diuinæ dicuntur omnia Deo præsentia, non vero præterita,

vel futura, quia in ipsa æternitate non est successio, quam rationem Patres respexerunt, cum id asserunt, sic etiam propter æquipollentiam, qua continet durationem successiuam non repugnare, ut etiam res temporales dicantur illi præteritæ, vel futuræ: quod sumi potest ex sacris literis, in quibus interdum, cum de actionibus diuinis sermo est, adhibentur aduerbia, quæ important præteritum, vel futurum ut illud Genes. 6. ubi dicitur de Deo, *præcauens in futurum*, & similia: & ita res temporales possunt suo modo dici præteritæ æternitati, quatenus coexistenterunt illi secundum eminentiam, qua continet tempus præteritum, non coexistunt autem quatenus continet præsens: futuræ vero quatenus coexistenter eidem secundum eminentiam, qua continet tempus futurum, non vero præsens, & sic patet solutio ad loca Scripturæ, & ratio cur patres dicant respectu Dei nihil esse præteritum, vel futurum.

XIV.

Aliqui recentiores ut soluant testimonia Patrum asserentium in Deo non esse præscientiam, notant præscientiam apud homines dicere quandam rei præcognitionem confusam, ut plurimum ex causis, & aliquibus indicijs collectam, quæ non peruenit ad eam claritatem cognitionis, qua videntur res præsentis, cum autem omnia creata siue existentia, siue futura eadē semper claritate obijciantur diuinæ scientiæ, inde est quod patres negant Deo conuenire nomen præscientiæ. Hæc quidem vera sunt. Verum patres plus aliquid indicant, id vero est coexistentiam rerum in æternitate: ratione cuius non solum videntur in se ipsis secundum existentiam, quam habent, sed etiam videntur semper sub præsentia reali, & nunc æternitatis indiuisibili, & hoc est quod ait D. Thomas. cum videri inquit à Deo res non solum quatenus sunt futuræ, & continentur in causis, sed etiam quatenus sunt in se ipsis sub præsentia realitate propria. Verum de sententia D. Thom. fusius cap. seq.

Restat ut respondeam argumentis vtriusque sententiæ, quatenus dictis aduersantur. Ad primum, primæ distinguenda est assumptio: nam totalitas alia est entitatiua, ac realis, altera secundum rationem, ac virtualis: prima adhuc est duplex, nempe aut per negationem imperfectionis, & partium, aut per positionem partium: essentia vero quia dicitur tota entitatiuè per negationem, non autem per positionem partium realium, virtualis enim non respicit rationem totalitatis virtualis ad-

XV.

mittit

mittit etiam partes virtuales, ac secundum rationem. Hoc posito, si assumptio intelligatur de totalitate entitativa constante partibus, vera est, non enim fingi potest coexistere aliquid toti anno, si sit tantum in aliquibus, non vero in omnibus eius partibus: in hoc tamen sensu non inferuit ad institutum: nam aeternitas non est hoc modo tota. Eodem quoque modo vera est si intelligatur de totalitate virtuali, & secundum rationem, quod enim coexistit alicui secundum totam eius durationem virtualem, & secundum omnem rationem durationis ipsius, non potest non semper coexistere, creaturae autem non coexistunt hoc modo aeternitati: nam secundum virtualem extensionem aequialet omni durationi, ac tempori, etiam possibili, nulla vero res creata praesens est omni tempori possibili. Si vero intelligatur de totalitate entitativa priori modo accepta, falsa est assumptio: quoniam sicut id, quod coexistit secundum locum toti alicui substantiae indivisibili, non ubique illa est, sed in certo, ac determinato loco illi coexistit, ita etiam quod coexistit toti, ac indivisibili durationi, non opus est, ut semper, sed sufficit ut aliquando illi coexistat. Confirmatio eiusdem argumenti supponit quidquid coexistit alicui rei actu indivisibili, & aequipollenter divisibili, coexistere omnibus, quibus illa coexistit: quod falsum est, ut patet exemplo animae, & partium corporis: quamvis enim caput sit praesens animae secundum locum, non proinde est praesens pedibus, quibus anima praesens est. Exemplum vero puncti solum est aptum ad ostendendum quo modo aeternitas, quamvis sit indivisibilis, & extra, vel potius supra omne tempus, respondere possit diversis partibus temporis, quamvis haec inter se distinctae sint: non valet autem ad probandum simultatem coexistentiae omnium cum aeternitate: nam puncta circumferentiae non habent simultatem sitalem inter se, neque cum centro, a quo distant secundum locum: sed solum simultatem temporis, licet simul habeant certam habitudinem ad centrum, & aequalem distantiam ab illo: ut vero comparatio esset idonea, necesse erat, ut puncta omnia circumferentiae essent simul loco cum centro. Alterum quoque exemplum non concludit: nam membra corporis coexistunt toti animae, solum prout est quoddam totum entitativum negatione partium, non pro quatenus est quoddam totum virtuale respondens toti quantitativo, ac divisibili: proinde non coexistunt illi ubique, ut patet ante

dixi, eademque ratione se habent res corporeae respectu immensitatis divinae, cui non sunt praesentes adaequate, sed inadaequate. Ad secundum neganda est maior propositio: ad cuius probationem sumptam ex Philosopho respondetur, dictum illud solum habere locum in his, quae conveniunt Deo necessario, vel intrinsece, non vero in contingentibus, quae complentur connotatione extrinseca sumpta a creatura existente, qualis est creatio, gubernatio & alia similia praedicata, quae non dicuntur de Deo, nisi cum actu producit, ac dirigit creaturas, ad quas creatio, vel gubernatio terminatur. Huius autem generis est coexistentia, quamvis enim dicat ipsam divinam existentiam, siue durationem, completur tamen connotatione creaturae actu existentis: quam cum Deus libere condiderit, constat coexistentiam non esse praedicatum necessarium, aut prorsus intrinsecum Deo, & proinde non opus esse, ut conveniat ipsi ab aeterno.

Quod attinet ad fundamentum secundae sententiae Aureolus ubi supra dist. 36. art. 1. dum recitat 3. opinionem existimat primum, quod est Scoti, verum concludere, non tamen bene procedere ad mentem primae sententiae: & idem soluit illud assignando disparem rationem, quoniam aeternitas ex parte Dei aequipollent omni durationi successivae, & ratione huius aequipollentiae potest omnem illam actu attingere: immensitas vero, cum aequipolleat quantitati permanenti, non ponitur ut ratione illius Deus attingat successivam, sed permanentiam: & idem ex vi aeternitatis potest Deus non existentibus coexistere, ex vi autem immensitatis nequaquam. Verum haec solutio minime satisfacit argumento: quoniam eadem est ratio immensitatis ad omnem locum, & aeternitatis ad omne tempus: sed immensitas non praestat, ut Deus coexistat in omni loco omnibus, ac singulis rebus actu existentibus, & ita non coexistit rei, nisi in loco, in quo ipsa existit: ergo etiam aeternitas non erit sufficiens ratio, ut Deus coexistat rebus non existentibus. Assumptio est evidens: quoniam ea, quae coexistunt Deo in vno loco, non coexistunt in alio, in quo non sunt, quamvis locus actu sit: v. g. terra, quae in suo loco coexistit Deo, non coexistit ipsi in caelo: & ita nec vice versa Deus coexistit terrae in caelo, aut in aere, sed in loco infimo. Cum vero dicitur, *Deus coexistit plurib. locis simul*, est invocatio in termino illo, *simul*: nam modo significat simultatem durationis, modo loci: & si accipia-

XVI.

Aureol.

tur,

tur, prout significat simultatem loci, falsa est propositio: non enim simul in eodem situ coexistit Deus pluribus locis, cum non possint esse plures in eodem: si vero accipiat prout significat simultatem durationis, vera est propositio, quia in eodem nunc non solum aeternitatis, sed temporis coexistit Deus pluribus locis distantibus. Verum in hoc sensu inepta est comparatio: ut enim inseruiret ad institutum, opus erat ut Deus ratione immensitatis esset simul loco cum rebus loco distantibus, ita ut Conimbricæ esset praesens Olyssipponi, & rebus inibi existentibus, quemadmodum à quibusdam dicitur esse simul praesens secundum durationem rebus praeteritis, ac futuris pro eo ipso tempore, quo coexistit praesentibus. Ex dictis constat argumentum Scoti, si solum intendat probare Deum ratione aeternitatis non coexistere rebus pro eo tempore, quo non sunt, verum, & recte concludere: & quoad hoc eadem est ratio immensitatis, & aeternitatis, ut patet ex dictis. Si vero intendat ostendere res creatas non coexistere, aut esse praesentes aeternitati ipsi in se abstrahendo ab hoc, vel illo tempore, non concludit: quoniam, sicut quodvis corpus, ubique sit, dicitur esse praesens Deo ratione immensitatis, & nusquam illi abesse, ita creatura in quacunque mora temporis sit, dicitur esse praesens, & nusquam abesse aeternitati.

XVII.
Aureol.

Ad secundam & tertiam, respondet idem Aureolus non esse creaturam antecedere tempore esse eiusdem: at vero aeternitatem simul existentem attingere & non esse, quod praecedit, & esse quod sequitur: atque adeo ex hoc non tolli creationem, quia res futura non est pro nunc, sed erit aliquando in actu respectu virtutis creaturae: quae actualitas nunc ab aeternitate attingitur. Et idcirco duae illae rationes non valent: quoniam ita procedunt, ac si poneretur res creatas coexistere aeternitati, prout eminenter continet praeteritum, & praesens, & prout ipsis coexistit: non sic autem ponitur, sed tantum prout habet vim, qua actualiter attingit futurum. Quae responsio quatenus recurrit ad aequipollentiam durationis successivae in aeternitate, idonea est, ut mox explicabo: quatenus vero indicat aeternitatem simul attingere non esse rei praecedens, & esse subsequens, non est admittenda, ut plenius constabit cap. 17. Respondet itaque ad secundum, supponi falsum in argumento: nempe futura, quatenus futura, & pro eo tempore, quo nondum sunt actu sed futura, esse secundum esse reale praesentia Deo: nam sunt praesentia aeternitati se-

cundum se considerata, quatenus est duratio indivisibilis sine determinatione ad tempora, in quibus non sunt: ut sic autem abstrahunt à ratione futuri. Eodem quoque vitio laborat tertium argumentum: supponit enim futura coexistere Deo nunc, hoc est in praesenti instanti temporis, quod est falsum: neque à D. Thom. aut villo ex eius discipulis asseritur, ut amplius constabit cap. sequenti.

Ad argumentum Durand. neganda XVIII. est sequela. Ad cuius probationem respondetur maiorem propositionem esse veram, si coexistentia duorum cum uno tertio sit adaequata, & utrumque ipsorum respondeat illi tertio, secundum omnem extensionem durationis illius, tam formalem, quam virtuales, falsam vero si sit inadaequata. Quod patet à simili exemplo: Etenim pedes, manus, & caput coexistunt secundum locum animae rationali, sibi tamen minimè coexistunt, sed distant secundum locum, quoniam non coexistunt adaequate animae. Argumentum vero, quo eadem maior ostenditur, eadem solutione dissolvitur: nam, si neutrum ex duobus ita coexistit uni tertio, quin alterum quoque illi coexistat pro omni durationis extensione tam formali, quam virtuali, habent mutuam coexistentiam inter se: si vero id solum verum est respectu durationis realis, non vero extensionis virtualis, non habent. At vero, ut patet ex superioribus, coexistentia, siue praesentia rerum cum Deo in aeternitate non est adaequata, sed inadaequata: & idcirco non sequitur ex illa, ut res tempore, ac duratione discretæ coexistent inter se.

D. Thomae sententia statuit res esse praesentes realiter Deo in aeternitate, non tamen simul, aut semper.

CAPITULUM XVI.

Explicata re ipsa superest dicendum de I. sententia D. Thomae, quem plerique auctores impugnant, quasi dixerit res omnes esse praesentes Deo in omni tempore: imò inter ipsos eius discipulos controuersia est, quae nam fuerit eius mens. Capreo-
lus enim in 1. d. 36. quaest. vn. art. 2. Ferrar. Capreol.
lib. 1. contra Gent. cap. 66. in explicatio-
ne sextae rationis. Caietan. 1. p. quaest. 14. Caietan.
art. 13. §. Ad has obiectiones, Ambrosius

Cathe-

Catherinus.

S. Thom.

Catherinus opuscul. de præscientia & providentia Dei. Cap. 4. & alij Thomistæ recentiores asserunt D. Thom. existimasse omnia simul præsentialiter coexistere Deo in æternitate: id vero suadet ex verbis ipsius D. Thom. sic vero ait citato loco contra Gentes in 6. ratione, *Quid quid in quacunque parte temporis est, coexistit æterno quasi præsens eidem, etsi respectu alterius partis temporis sit præteritum, vel futurum: æterno autem non potest aliquid præsentialiter coexistere nisi toti, quia successionis durationem non habet: Qui locus non potest intelligi solum de præsentia obiectiva, secundum quâ res terminat actum visionis divinæ, per hanc enim res non dicitur coexistere Deo videnti: sed de reali, quæ res est in se ipsa. Et confirmatur, quia eo modo asserit D. Thom. ea, quæ sunt in tempore, esse præsentia æternitati, quæ ait quædam ipsorum respectu diversarum partium temporis esse præterita, vel futura: hæc vero sunt præterita, vel futura secundum proprium esse reale: ergo secundum id asseruntur à D. Thom. præsentia æternitati. Accedit quod ibidem asserit æternitatem præsentialiter adesse cuilibet tempori, vel instanti temporis ex eo, quod esse æternum nunquam deficit: æternitas vero non adest præsentialiter tempori secundum esse cognitum, quasi sit in intuitu temporis, hoc enim non est cognitio, aut potentia cognoscens, sed tantum secundum esse reale, quia ipse esse nunquam deficit. Et confirmatur ex fundamento eiusdem rationis, quod est huiusmodi. Proportio æternitatis ad totam temporis durationem est, sicut proportio indivisibilis, quod est extra continuum, ad ipsum continuum: v. g. qualis est proportio centri, quod est extra circumferentiam, ad quodlibet punctum in circumferentia designatum: sed hæc proportio est secundum esse reale existentie centri ad puncta circumferentie: ergo etiam proportio æternitatis ad tempus est secundum realem præsentiam, & coexistentiam. Denique tota illa ratio 6. ex eo concludit divinum intellectum in sua æternitate intueri quasi præsens, quidquid successivè sit in tempore, quia intelligere Dei successionem non habet, & est totum simul, ac semper permanens: quæ ratio supponit divinam intellectionem ratione suæ indivisibilitatis, & permanentie coexistere rebus omnibus successivis: & propterea ad ipsas secundum propriam, & realem existentiam terminari.*

II.

Capreol.
Caietanum.
S. Thom.

Idem existimavit Capreol. & Caiet. colligi ex verbis D. Thom. 1. p. 1. 14. art. 13. ubi inquirens, utrum, & quomodo Deus

cognoscat futura contingentia, respondet cognoscere simul: subdit autem rationem his verbis, *Quia sua cognitio mensuratur æternitate, sicut etiam suum esse: æternitas autem tota simul existens ambit totum tempus, ut supra dictum est: unde omnia, quæ sunt in tempore, sunt Deo ab æterno præsentia.* Respondent recentiores hunc locum intelligi de præsentialitate secundum esse obiectivum, non secundum esse reale: neque D. Thom. ex eo probare Deum cognoscere futura contingentia, quia sunt ipsi præsentia secundum esse reale. Primum ostendunt, quoniam cum dixisset omnia, quæ sunt in tempore, esse Deo ab æterno præsentia, addit, *Non solum ea ratione, quæ habet rationes rerum apud se præsentia, ut quidam dicunt, sed quia eius intuitus fertur ab æterno super omnia, prout sunt in sua præsentialitate,* ex quibus patet de sententia D. Thom. ea, quæ sunt in tempore, non idè esse Deo præsentia ab æterno, quia illi realiter coexistunt in æternitate, sed quia eius intuitus fertur super illa. Ex quo solum arguitur præsentia secundum esse obiectivum. Secundum ostendunt, quoniam D. Thom. ex eo probat Deum scire omnia futura, quia comprehendit omnia, quæ sunt in sua, vel creature potentia. Hæc tamen solutiones non omnino eximunt D. Thom. ab ea sententia. Nam D. Thom. eo art. inquit, & reddit causam, cur Deus cognoscat contingentia simul, & non successivè: eam vero ait esse, quia cognitio ipsius mensuratur æternitate, quæ ambit omne tempus: & ex hoc ipso colligit omnia esse præsentia Deo ab æterno, quia eius intuitus fertur super omnia, prout sunt in sua præsentialitate: quæ verba non possunt reduplicari supra præsentialitatem obiectivam: ridicule enim diceret, intuitus divinus fertur super omnia, prout sunt formaliter præsentia per eundemmet intuitum. Quapropter reduplicari debent supra aliquam præsentialitatem præviā obiectivæ, quæ sit quasi ratio, & conditio ex parte obiecti, cur divinus intuitus feratur supra res existentes in tempore: hæc autem non potest esse alia, quam præsentia siue coexistentia realis temporis, & eorum, quæ in ipso sunt cum æternitate. Secunda quoque responsio non est de mente D. Thomæ: non enim eo loco asserit idè futura contingentia cognosci à Deo, quia comprehendit omnia, quæ sunt in sua, & creature potentia: id vero manifeste constat ex eo, quod loquitur de cognitione cōtinentium, prout sunt actu, non vero prout sunt in potentia sua, vel creature: agit enim de scientia

Dei

S. Thom.
Hispalens.

Dei certa, & infallibili: ipse vero eodem art. ex instituto probat contingens prout est in sua causa, non subdi per certitudinem alicui cognitioni: quod adeo verum putat de mente D. Thom. Hispal. in 1. dist. 38. q. vn. art. 3. not. 2. in principio, vt non solum intelligi debeat in ordine ad causas proximas, sed etiam in ordine ad primam, propterea qd est causa libera, & ad vtrumlibet, idque colligit ex loco, de quo agimus, & pluribus alijs: Et confirmatur: quoniam, vt ait D. Thom. loco proximè citato, falsum est effectum contingentem esse determinatum in causa sua: quare fieri nequit, vt in ipsa determinatè cognoscatur, & ideo lib. 1. sent. dist. 38. q. vn. art. 5. in corpore sic ait, *Contingentia ad vtrumlibet in causis suis nullo modo possunt cognosci*. Ex quo patet nō existimare D. Thom. Deum scire futura, quia comprehendit omnia, quæ sunt in sua, vel creaturæ potentia. Quod patet etiam ex eo quod addit loco cit. 1. p. nempe Deum non solū cognoscere contingentia, prout sunt in causis, sed etiam prout vnumquodque eorū est actu in se ipso: cur autē hoc modo certō, & infallibiliter à Deo cognoscantur, causam reddit non penetrationem potentia, sed præsentiam in æternitate: nam penetratio potentia, in qua continetur res contingens, de mente D. Thom. non inseruit ad cognitionem certam, & determinatam existentia ipsarum, sed solum vt cognoscatur habitudo causæ ad effectum, & ratio indifferentia ad futurum: quod solum deprehendi potest ex vi penetrationis causæ non determinatæ: & lib. 1. contra Gent. cap. 66. ad finem, cum dixisset Deum cognoscere ea, quæ sunt nobis futura, secundum quod sunt in potentia sua, & in suis proprijs causis, & in se ipsis: subdit, *Nō enim Deus rerum, quæ apud nos nondum sunt, videt solum esse, quod habent in suis causis, sed esse illud, quod habent in se ipsis, in quantum eius æternitas est præsens sua indiuisibilitate omni tempore*. Ex quib⁹ verbis perspicuè cōstat mentē sancti Doctoris esse Deum minimè cognoscere certo illud esse, quod res habent in se ipsis, ob penetrationē causarum, sed ob existentiam, ac præsentiam suæ æternitatis, ad omnia tempora.

III.

Alij auctores absolute existimant D. Thom. minimè loqui de præsentia, vel coexistentia reali rerū creaturarum in æternitate, sed solum de præsentia secundum esse obiectiuum, ita Agidius in castigatorio corruptorij in 1. p. S. Thom. art. 3. Heruæus in 1. d. 38. quæst. 1. art. 16. §. 1. & nonnulli recentiores, qui pro eadem sententia re-

Syluest.

terunt Hispalensem, sed immerito, vt constabit inferius. Probat in primis quoniam 1. p. quæst. 14. art. 5. in corpore, & ad 1. & q. 2. de ver. art. 3. ad 10. docet Deum intelligere res in se ipso, non vero in ipsis rebus. Sentit ergo Deum videre res secundum potentialitatem obiectiuam, quam habent in ipso, nō vero secundum realem, quā habent in se ipsis. Secundo D. Thom. 1. p. quæst. 20. art. 2. ad 2. expresse ait creaturas ab æterno non fuisse nisi in Deo, & lib. 2. sent. q. 1. art. 5. ad 7. docet Deum præcedere mundum, nō solum natura, sed etiam duratione, nō tamen duratione temporis, sed æternitatis, quia ante mundum non fuit tempus existens in rerum natura. Ex quibus facile colligitur intentum: nam, si res contingentes semper fuerunt præsentibus Deo in æternitate, fuerunt vtique ab æterno. Item, si fuerunt semper in æternitate, impossibile est vt Deus præcesserit illas duratione æternitatis, quæ repugnant doctrinæ traditæ, à S. Thom. locis citatis. 3. idem. S. Doctor asserit res futuras nō esse nunc, vt patet in 1. dist. 38. quæst. vn. art. 4. ad 2. vbi ait non scire Deum esse nunc ea, quæ erant post mille annos, sed solum scire esse futura tunc, & quæst. 12. de ver. art. 3. ait futura contingentia, antequā sint, præexistere in duobus, nempe in præscientia diuina, & in causis creatis, quarum virtute adducuntur in esse: ergo de mente D. Thom. contingentia non fuerunt ab æterno præsentia Deo secundum propriam, ac realem existentiam: tunc enim cognosceret illa vt præsentia non vt futura, quod 1. loco ait: & ipsa existerent alibi, quā in præscientia diuina, & proprijs causis, quod negat, q. illa de veritate. Vltimo existimat Syluest. esse hanc sententiam expressam 1. Syluest. 2. quæst. 91. art. 1. ad 1. vbi sic ait D. Thom. *Ea, quæ in se ipsis non sunt, apud Deum existunt in quantum sunt ab ipso cognita, & præordinata*. Vbi non cognoscit aliam existentiam rerum, quā vel in se ipsis pro tempore, quo sunt, vel in notitia, & præordinatione diuina. Deinde addit Syluest. & nonnulli recentiores, credendum non esse D. Thom. tenuisse sensum inexcogitabilem, irrationabilem, & contra communē sententiam.

Apud Thomistas circa sententiam D. Thom. quædam sunt certa, quædam versantur in controuersia. Certum in primis est non omnia contingentia esse nunc præsentia Deo secundum esse reale existentia, si Syncategorema, nunc, significet differentiam temporis presentis, hoc expresse aiunt non solum Agidius, Heruæus, & Syluest. sed etiam alij Thomistæ, vt notauit

IV.

cap.

cap. præcedenti quorum aliqui addunt alios auctores sine causa calumniari D. Thom. cum illum perperam intellexerint, quasi fenserit res præteritas, ac futuras esse præfentes Deo in nunc temporis præfentis, cum tamen D. Thom. id nullo modo indicarit, imò oppositū, vt ex multis locis fusè ostendit Hispalens. notab. 2. cit. ante med. certum quoque est omnia præfentia, præterita, & futura esse præfentia Deo obiectiue, quatenus terminant actus visionis diuinæ: hoc enim & fides docet, & D. Tho. frequenter asserit, nempe 1. p. q. 14. art. 5. & sæpè alibi. Verum præfentialitas obiectiua est duplex, altera in actu primo, secundum quam res dicitur præfentialiter intelligibilis, altera in actu secundo, iuxta quam dicitur præfentialiter intellecta. Et quidem ex secunda necessario colligitur prima, nō tamē vice versa, nisi ratione materiæ: quoniam actu secundo necessario presupponit primum, hic autem non necessario coniungitur cum secundo, vt patet in homine, cui sunt præfentia intelligibiliter, siue in actu primo, quæcunque representantur per species intelligibiles, nec tamen omnia cognoscit actu. In Deo vero, cuius intellectio actualis adæquat perfectæ intelligibilitati obiectiue, quidquid est vno modo præfens, est etiam altero: atque adeo, si res contingentes, quæ existunt in aliqua differentia temporis, sunt præfentes ipsi secundum esse intelligibile, quatenus, priusquam intelligantur, nostro modo intelligendi obijciuntur intelligibiliter intellectui diuino, debent quoque esse præfentes secundum esse intellectum, quatenus actu terminant intuitum intellectus diuini.

V.

Difficultas tamen est circa præfentiam secundū hoc ipsum esse intelligibile: vtrum nimirum præter præfentiam in ipsa essentia diuina, in qua sunt intelligibiliter præfentes Deo in rationibus idealibus, detur aliqua præfentia secundum esse reale, quæ sit veluti conditio, siue ratio obiectiua, siue qua res non sit præfens Deo intelligibiliter. Quæ controuersia, quatenus pertinet ad scientiam diuinam, non est huius loci, sed solum quatenus præcisè petit vtrum detur aliqua præfentia realis rerum in æternitate. De qua dicturus hic ex instituto, de prima dico breuiter sententiam D. Thom. esse ipsam coexistentiam actualem rerum in æternitate esse rationem obiectiuam, siue conditionem, siue qua non res contingentes sunt intelligibiliter præfentes in essentia, sentit, iuxtaque D. Thom. ipsam præfentiam realem non esse rationem cognoscendi, quasi in ipsa tan-

quam in principio formali, quo contingentia intelligantur: & idē negat cognosci in se ipsis, vt patet ex locis citatis num. 3. & 1. p. quæst. 20. art. 2. ad 2. nam, cum dixisset res ab æterno non nisi in Deo fuisse, subdit, per hoc ipsum Deum cognouisse eas in proprijs naturis, *Sicut nos per similitudines rerum, quæ in nobis sunt cognoscimus res in se ipsis existentes*: Sicut ergo respectu intellectus nostri ratio, siue principium formale cognoscendi res nō est ipsa earū existentia, sed species intelligibiles, ita quoque de sententia D. Thom. præfentia rerum in æternitate non est Deo ratio, siue principium cognoscendi, est tamen conditio, siue ratio sine qua non obiectiua: quoniam Deus nō intelligit nisi id, quod est: & idē, cum res sibi præfentes intelligat, opus est vt habeant aliquē modum præfentiæ respectu ipsius, ita vt existentia realis illarum sit præfens æternitati, quod frequenter asserit D. Thom. nam lib. 3. contra Gent. cap. 154. inter princip. & med. ait futura contingentia soli diuinæ cognitioni subesse, *Quia ea in se ipsis videt, cum sint ei præfentia ratione suæ æternitatis*: Vbi ex præfentia rerum in æternitate colligit Deum videre eas in se ipsis, quod etiam docet 1. p. q. 14. art. 12. in corp. & ad 3. 22. quæst. 95. art. 1. quæst. 12. de ver. art. 12. & alijs in locis, quæ referunt Hispal. & Capreol. vbi supra.

VI.

Ex dictis patet etiam responsio ad propriam quæstionem huius loci. Dicendum est enim D. Thom. præter præfentiam obiectiuam rerū agnouisse aliam realem, quæ daretur, etiam si per impossibile fingere mus Deum nō habere notitiam cōtingentium: & idē sanctum Doctorem nō posse commodè explicari per solam præfentiam obiectiuam, sed in eius sententia admittendam præfentiam aliquam realem rerum in æternitate, ad quē modum illū intelligunt Capreol. Ferrar. Caiet. & Catharin. citati, imò etiam Hispal. notab. 2. citato, quem tamen aliqui recentiores pro opposita sententia, decepti nimirum ex eo quod illo notab. ante med. fusè probat ex sententia S. Thomæ, res non fuisse præfentes Deo ab æterno secundū aliquem modū præfentialitatis, quē in se ipsis extra Deum ab æterno habuissent, per id tamen solum negat creaturas fuisse Deo præfentes ab æterno ratione existentia, quam ab æterno habuerint, inferius autē, cum statuisset duplicem modum præfentiæ, alterū secundū esse obiectiuum, quo vix doctrinā D. Thom. 1. p. q. 8. art. 3. illud dicitur alicui præfens, quod in prospectu eius est, alterū secundum differentiam temporis præfentis cōtra diuinā a-

Capreol.
Ferrariens.
Caietan.
Catherin.
Hispalens.

preterito, ac futuro, ratione cuius res exiit in nunc durationis aeternae, nec est illi praeterita, vel futura, utroque modo ait res esse praesentes Deo, & de secundo loquens sic ait, isto modo accipiendū nomen praesentis omnes creaturae etiam futurae contingentes dicuntur esse Deo praesentes ab aeterno in Dei aeternitate. Idque confirmat ex dictis D. Thom. quorum vnum, vel alterū expendam. Primum habetur q. 2. de ver. ar. 12. in corp. Tunc aliquid cognoscitur, ut futurum est, quando inter cognitionem cognoscentis, & rei euentum inuenitur ordo praeteriti ad futurum: hic autē ordo non potest inueniri inter cognitionem diuinam, & quamcunque rem contingentem: sed semper ordo diuinae cognitionis ad rem, quamcunque est, sicut ordo praesentis ad praesens, quo loco ordinē cognitionis ad obiectum, sicut rei praesentis ad praesens, contraponit ordini praeteriti ad futurum: huic vero nō opponitur ordo cognitionis ad obiectū tanquā ad praesens solummodo obiectiue, sed ordo praesentis ad praesens secundū differentiam durationis, qua excluditur praeteritum, & futurum: ergo de hac intelligitur D. Thom. & ibidē paulō infra, *Contingens*, inquit, est futurum alteri rei, cui succedit in tempore, sed ipsi diuinae visioni, quae nō est in tempore, sed extra tempus, nō est futurum, sed praesens, vbi similiter praesens contraponit futuro, & in 1. d. 38. q. vn. art. 5. in corp. explicat praesentialitatem, quam habent res ad aeternam Dei cognitionem similitudine praesentiae, quā haberent quinque res contingentes sibi inuicem succedentes respectu quinque cognitionum similiter sibi succedentium, vel vnus, in quā omnes illae coalescerent: quae praesentia proculdubio realis esset, & nō tantum obiectiua, & lib. 1. cōtra Gent. cap. 66. cū fuisset vsus exemplo centri, quod aequaliter se habet ad omnia puncta circūferentiae, subdit: *Quidquid igitur in quacunque parte temporis est, coexistit aeterno, quasi praesens eidem, & si respectu alterius partis temporis praeteritum sit, vel futurum.* Ex quibus constat mentē S. Doctoris esse res existentes in aliqua differentia temporis ita esse praesentes aeternitati, ut nō sint illi praeteritae, vel futurae: atque adeo, cū praeteritū, ac futurum opponatur praesentiae, siue coexistentiae reali, hanc agnoscit inter res existentes, & aeternitatem. Denique ut refert Hispalens. opusculo 2. cap. vlt. sic ait puncto, quod est extra lineam, scilicet centro quodammodo simulatur aeternitas, quia cum sit simplex, & diuisibilis, & decursum temporis comprehendit, & qualibet pars temporis est ei aequaliter praesens, licet partium temporis vna sequatur aliam: Ecce quomodo nulla facta mentione visio nis, sed aeternitatis, asserit omnia illi esse

praesentia, quia omnia comprehendit, scilicet immensitate, & indiuisibilitate sua: cū itaque recurrat ad indiuisibilitatē aeternitatis, & non ad perspicacitatē intellectus diuini, signū est agere de praesentia reali, non vero de obiectiua per puram representationem in mente diuina in actu primo, vel secundo. Hae & alia referunt praedicti auctores, ex quib⁹ planē colligitur D. Thom. existimasse inter Deum, & res existentes dari aliquam rationem praesentialitatis realis secundum coexistentiam in aeternitate, ratione cuius res sint, ac dicantur praesentes Deo, & nullo modo praeteritae, ac futurae.

Relat, ut satisfiat vtriusque sententiae motiuis, quatenus aduersantur dictis. Et quidem priora suadent contingentia de mente D. Thom. esse praesentia Deo in aeternitate, nō tamen semper, sed prout responderet tempori, in quo sunt: quia tamen aeternitas est duratio indiuisibilis, ac tota simul, ex parte ipsius non est assignabile aliquid, cui res creata nō coexistat: & proinde simpliciter dicitur res contingentes esse praesentes Deo in aeternitate, & hoc solum vult D. Tho. 1. loco adducto ex lib. 1. cōtra Gent. & solum cōcluditur ex similitudine centri ad circūferentiam: quae similitudo nō est applicanda quoad omnia, sed quoad id praecise, ad quod illustrandum adducitur: scilicet, ut dicamus aeternitatē de se habere sufficiens fundamentum coexistendi praesentialiter omni tempori, idque nō secundum diuersas sui partes, sed per idē nunc indiuisibile, quod de se est aequē praesens omni tempori, sicut centrum eadē prorsus indiuisibili entitati respondet omnib⁹ punctis, quae sunt in circūferentia. Ex quo rectē sequitur tempora omnia esse praesentia eidem nunc aeternitatis indiuisibili absque successione ex parte ipsius: non tamen opus est, ut sicut centrum in eadē instanti temporis correspondet omnibus punctis circūferentiae, respondeat etiam in eadem duratione creata nunc aeternitatis omnibus temporibus. Itaque locus adductus ex lib. contra Gent. solum concludit res creatas verē coexistere Deo in aeternitate, ita ut si abstrahamus a tempore, & successione, quae res in ipso habent, in aeternitate non habeant praeteritum, aut futurum, sed solum praesens, sicut ipsum nunc aeternitatis solum est praesens sine variatione praeteriti, vel futuri. Testimonium vero sumptum ex 1. p. rectē probat dari aliam praesentiam rerum in aeternitate praeter obiectiuam, nō concludit autem hanc praesentiam conuenire similitudini, ac semper omnibus rebus, sed solum praesentia tempore, quo sunt, & pro aeternitate

VII

nitae

VIII.

itate absolute sumpta, quatenus est duratio indivisibilis tota simul, ac perfecta, cui nihil est præteritum, vel futurum: ut frequenter asserit D. Thom. ex doctrina Boëtij, & aliorum Patrum.

Primum testimonium adductum pro secunda sententia solum probat præsentiam rerum in æternitate de sententia D. Thom. non esse rationem motuam, siue principium formale cognoscendi ipsos, quod est verissimum, & certum in doctrina D. Thom. ut constat ex locis superius adductis. Secundum solum probat mentem D. Thom. non esse res creatas coexistere semper Deo, quod admitto: non tamen concludit non coexistere illi in æternitate: quæ ratione suæ immutabilitatis, & indivisibilitatis absque ulla successione ex parte sui coexistit rebus successivè fluentibus, & cum in diuersis partibus temporis existant termini contradictrij, æternitas utrique coexistit, & quatenus coexistit uni, vel alteri dici potest præcedere alium: & quia non esse mundi, cui æternitas coexistit, ab æterno fuit ante mundum, cui etiam æternitas coexistit, verè dicitur Deus præcedere mundum duratione æternitatis, quia mundus non est adæquate præsens æternitati. Exemplum sumi potest à duratione finita, v.g. ab hodierno die: nam abstrahendo à singulis eius partibus, & connotando totam eius durationem, verè dicitur hodie prandetur, cenatur, fit res diuina, habentur scholæ, ite prandium, cœna, sacrificium missæ, lectio sacra, coexistunt præsentia hodiernæ diei, & tamen singula horum possunt esse separata ab inuicem in diuersis partibus temporis, & comparando motum cœli diurnum cum ijs, quæ simul cum ipso non cœperunt, etiam si sint in eodem die, verè dicitur motus cœli hodiernus antecessit lectionem vespertinam non alia duratione, quam ipsius temporis diurni, quo adæquate, & ab initio mensuratur, cum tamen illa, quæ præcedit in adæquate, & post initium eadè mensurentur. Sicut itaque ex eo quod hodiernus dies se ipso præcedat aliqua, quæ in ipso sunt, minimè colligitur illa non esse hodierna die, ita ex eo quod Deus duratione æternitatis præcedat mundum, minimè sequitur mundum non esse præsentem Deo in æternitate, sequitur tamen non esse præsentem adæquate, ita ut sit illi præsens pro omni duratione successiva, cui æternitas respondet. Ex testimonijs tertio loco adductis solum colligitur de sententia D. Thom. res non esse præsentem Deo in æternitate considerata illam, ut respondet huic, vel illi tempori, nec in tempore, quo non sunt, falsa enim est pro-

positio, si quis ante natum Antichristum dicat, *Antichristus nunc coexistit æternitati*, & hoc solum vult cum locis citatis ait res futuras non esse nunc, terminus enim, *nunc*, respicit differentiam temporis præsentis: item cum dicit antequam sint, præexistere solum in duobus, scilicet in præscientia diuina, & in causis creatis, verba enim illa, *antequam sint*, respiciunt ordinem prioris, ac posterioris in tempore. Ad locum 12. respondeo D. Thom. non agere eo loco de præsentia, quam res habent in æternitate abstrahendo ab hoc, vel illo tempore, sed de existentia rerum in Deo pro omni tempore: hæc vero non est alia nisi illa, quæ habent in præscientia, & præordinatione diuina, pro quouis enim tempore verum est dicere, res omnes contingentes esse illo modo in Deo, & hæc sufficiant pro declaratione sententiæ D. Thom. quæ non discedit à communi, quam præcedenti cap. explicauimus.

Non est absolute dicendum res contingentes esse simul, aut semper, aut ab æterno præsentem Deo in æternitate.

CAPVT XVII.

Quamuis in doctrina tradita cap. 15. Doctores omnes conueniant, tamen circa peculiare loquendi modos est controuersia, quæ versatur solum inter sectatores doctrinæ D. Thom. nam, cum is asserat res coexistere Deo in æternitate, exinde nonnulli sumpserunt occasionem usurpandi quosdam loquendi modos, quos ceteri non admittunt. In primis vero Abulensis, in cap. *Abulens.* 11. Iosue q. 21. ait res esse simul præsentem Deo, & consequenter rem unam non esse prius præsentem, quam alia præsens sit: idè significant Capreol. in 1. d. 36. q. vn. art. 2. ante solutionem argumentorum, dicens æternitatem simul attingere omnia tempora, non successivè unum prius, quam aliud, & Molin. 1. p. q. *Molina.* 14. d. 13. dicens omnia simul Deo coexistere in æternitate. Probat autem Abulensis, quia duratio Dei, secundum quam res illi sunt præsentem, est indivisibilis, nec habet prioritatem, & posterioritatem: & ideo, quantumcunque res inter se comparatæ habeant ordinem prioris, & posterioris, cum Deo tamè habent simultaneam coexistentiam. Deinde idem Abulensis ubi supra, 1. p. 22. & addit semper esse præsentem Deo, quod etiam admittit Richard. quod 1. art. 1. q. 1. art. *Richard.* 3. ad 2. Ferrar. lib. 1. contra Gent. cap. 66. §. *Ferrar.* Si autem queratur. Caiet. 1. p. q. 14. art. 13. §. *Caietan.*

Omnij comment. I. h. c.

A a a a 2

Præterea

Præterea si instans: probat autem Abulens. quoniam id, quod est toto tempore, quod aliud est, dicitur semper illi præsens, ut si aliquis vivat ab instanti natiuitatis alterius usque ad obitum eiusdem dicitur semper illi præsens: ergo, si aliquid est in tota duratione Dei, dicitur semper illi præsens: quidquid autem semel existit in rerum natura, est in tota duratione Dei, nempe in æternitate, quæ est tota simul: ergo est semper illi præsens, & confirmatur primo quoniam id, quod conuenit pro tota aliqua duratione, enunciari verè potest per terminos consignificantes coexistentiam cum tota illa: quæcunque vero coexistunt Deo, pro tota æternitate coexistunt: ergo verè dici potest, quod semper coexistant. Patet consequentia, quoniam per verbum, *semper*, nihil aliud significatur, quam coexistentia cum tota æternitate. Assumptio vero constat: quoniam æternitas est indiuisibilis, & tota simul: atque adeò, quidquid illi coexistit, toti coexistit: neque ab æterno fuit aliquid ipsius, cui res in tempore creatæ non coexistant. Confirmatur secundo quoniam verbum illud, *semper*, nihil plus dicit, quam dicat ipsum nomen æternitas: ergo, si verum est dicere res esse præsentem, vel coexistere Deo in æternitate, verum quoque erit esse semper præsentem Deo in æternitate. Antecedens patet, quoniam nomen Græcum *αἰών*, ut notatum est supra, est idem atque semper existens: & ideò D. Bonauent. in 1. dist. 37. art. 2. quæst. 2. ait, *semper*, importare diuinam immensitatem secundum durationem, & sic esse idem quod æternitas, & Anselm. in Monolog. cap. 24. ait, *semper*, verius designare æternitatem, quam totum tempus: nam, si non fuisset vllum tempus, adhuc tamen Deus diceretur fuisse semper. Secundo si falso dicitur, *Res sunt semper præsentem Deo in æternitate*, verum erit, vel quod nunquam sint, vel quod aliquando non sint: neutrum vero dici potest: ergo, &c. Assumptio patet: non enim dici potest primum: nam æternitas comprehendit omnia tempora, atque adeò quod aliquando existit in tempore, existit etiam aliquando saltem in æternitate: non item dici potest secundum, quoniam duratio indiuisibilis non patitur, ut aliquid in ipsa aliquando sit, aliquando non sit, sed si aliquando est, semper est, si aliquando non est, nunquam est.

III.

Richardus.

Capreol.

Denique dici etiam præsentem Deo ab æterno, vel in æternitate admittit Richardus bi proximè, & in 1. dist. 39. art. 1. quæst. ad 2. Capreol. dist. 36. quæst. vn. art. 2.

in explicatione conclusionis. Hispanens. *Hispanens.* distinct. 38. quæst. vn. art. 3. notab. 2. verus finem. Caietan. & Molin. vbi supra, *Caietan.* fauer D. Thom. 1. p. quæst. 14. art. 13. & in *Molina.* 2. dist. 7. quæst. 2. art. 2. vbi docet res esse *S. Thom.* præsentem Deo ab æterno. Fundamentum est, quoniam prepositiones illæ, *ex* vel *ab*, nō determinant præsentiam, aut coexistentiam ad tempus, sed ad æternitatem: ergo sunt veræ. Probatur consequentia, quoniam si determinant æternitatem, solum significant nihil illius esse, cui res creatæ non coexistant: hoc autem verum est, ut per se patet: quia æternitas est tota simul, & indiuisibilis: & ideò, quidquid illi coexistit, nihil illius omittit, cui nō coexistat. Secundo præsentia realis est prior obiectiua: hæc autem est ab æterno, ut omnes admittunt, & fides docet: ergo etiam realis est ab æterno. Antecedens patet, quoniam obiectum notitiæ intuitiue præsupponitur ad illam: res vero sub præsentia reali est obiectum notitiæ intuitiue: ergo prior est præsentia realis rerum in æternitate, quam obiectiua secundum esse intellectum in ordine ad scientiam diuinam.

Communis sententia docet oppositum.

IV.

Et quidem si consideremus propriam vim vocabulorum, ut à nobis usurpantur, certum omnino est eiusmodi propositiones esse falsas: nam terminus, *semper*, ut ait Alens. 1. p. quæst. 12. m. 1. post Augustinum lib. 12. de ciuitate cap. 13. foris idem, atque omni tempore, certū verò est creaturas non coexistere Deo omni tempore. Item verbum, *simul*, significat coexistentiam in eodem tempore: vnde Apostolus ad Rom. 6. *Si autem mortui sumus cum Christo, credimus, quia simul etiam viuemus cum Christo, simul viuemus*, ait, *non viuimus*, quoniam nondum habemus in tempore præsentem vitam beatam, quamuis vita nostra beata futura, & vita Christi, si respiciant nunc æternitatis, sub illo non inueniant rationem prioris, & posterioris. Item verba illa, *ex* vel *ab æterno*, dicunt negationem principij in coexistendo diuinæ æternitati, quod colligitur ex illo Prouerb. 8. *Ab æterno ordinata sum*, hoc est absque principio durationis: est vero apertè falsum creaturas non habere principium coexistentiæ cum Deo: nam, cum sint in tempore creatæ, fuissent antequam essent. Verum dubium esse potest utrum sicut non coexistant Antichristo, hæc prepositio, *Antichristo coexistit Deo*, simpliciter prolata est falsa, quia verum est, iuxta communem modum loquendi consignifica

nunc

nunc temporis, in quo re vera Antichristus non coexistit Deo, & tamen si traducatur à communi modo significandi ad connotandum nunc aeternitatis, est vera, quia sensus eius non est, Antichristus coexistit Deo in hoc tempore, sed in ipso nunc aeternitatis, quod est verum, ita quamvis praedicti modi loquendi, si accipiantur in communi significatione sint falsi, possint esse veri si sumantur solum ad consignificandam sempiternitatem, & simultatem coexistendi in aeternitate. Doctores citati in hoc sensu affirmatiue respondent.

V. Dicendum est nihilominus praedictos loquendi modos non posse verè usurpari quomodo cunque accipiuntur, hęc est mens omnium doctorū quos retuli cap. 15. nu. 3. Suadetur vèro inprimis quoad verba illa, *ab aeterno* quoniam eorum, quę sunt ab aeterno, vnum non praecedit aliud in ipsa aeternitate, sed Deus praecedit res creatas ipsa aeternitate: ergo illa nō coexistunt Deo ab aeterno. Maior propositio est euidens: quoniam, ubi est antecessio vnius ad alterū secundum aliquā durationem, nō verè significatur coexistentia eorū per verba excludentia proprietatem, vel antecessorem secundum durationem, qualia sunt ea, quib⁹ dicitur aliquid esse ab aeterno scilicet ex aeternitate: aeternum enim vt ait Bonauent. in 1. d. 31. art. 1. q. 3. dicit priuationem initij durationis: & ideo quidquid ab aeterno est, necessario dici debet esse absq; initio: hoc vero non cadit in rem, quę praeceditur ab alia aeternitatis duratione. Assumptio vèro probatur ex omnibus locis sacre Scripturę, quibus Deus dicitur fuisse, aut habuisse aliquem actū ante mundi constitutionem, vel ante creaturas, vt Prouerb. 8. ad Ephes. 1. & alibi sæpè: nam, cū ante mundum non fuerit tempus, aliqua duratio designari debet, in qua Deus praecesserit creaturas, non alia, quam aeternitas, vt per se patet, & colligitur ex D. August. lib. 12. de ciuit. cap. 25. in fine vbi sic ait, *Si potentiam suam, vt ita dicam, fabricatoriam rebus subtrahat, ita non erunt, sicut antequam fierent non fuerunt: sed ante dico, aeternitate, non tempore*: ecce ipsas creaturas ait non fuisse in ipsa aeternitatis duratione, intellige ab aeterno.

VI. Deinde probatur quoad illa verba sunt, vel coexistunt simul in aeternitate, quoniam vt obseruat S. Bonauent. in 1. dist. 37. p. 1. art. 2. quęst. 2. praesentia importat habitudinem inter duos, & licet inter eum, qui praesens est, & eū cui praesens: & ideo, cū dicitur res creatas coexistere,

tas coexistere, vel esse praesentes simul Deo in aeternitate, significatur omnes habere simul duratione habitudinem praesentiae ad Deum, ita vt habitudo vnius non antecedit habitudinem alterius: ex quo sequitur res quoque ipsas fuisse sibi inuicem simul omnes praesentes in aeternitate: hoc vero est absurdum: ergo & illud, ex quo sequitur. Sequela constat: quoniam quaecunque sunt simul in aliqua duratione absque prioritate vnius ad alterum, sunt simul sibi inuicem praesentes in eadem. Falsitas vero consequentis ostenditur: quoniam nihil creatum est, vel fuit in aeternitate, quod non sit, vel fuerit in tempore, vel aeterno: nam prius est rem esse in mensura sibi propria, & ad aequabili, qualis est tempus, & aeternum respectu rerum creatarum, quam in communi, & excedente, qualis est aeternitas respectu earundem: simultanea coexistentia rerum in aeternitate, si datur est res creata, & identificatur cum ipsis creaturis: et si sit rerum, quę non fuerunt simul in eadem duratione creata, nunquam fuit in duratione sibi propria, & aequabili: ergo impossibile est, vt sint simul in aeternitate. Et confirmatur primo, quoniam distinctio virtualis satis est, vt rei simplici tribuantur ea, quę tribui solent pluribus alijs rebus, quibus aequipollet: sed aeternitas diuina continet eminenter omne tempus, & aequipollet omnibus, & singulis eius partibus successiuis, quę vero coexistunt diuersis partibus temporis, non dicuntur esse simul in tempore: ergo etiam illa, quę coexistunt aeternitati prout respondet, & aequipollet iisdem partibus temporis, non possunt dici esse simul in aeternitate. Confirmatur secundo: quoniam, si mora vnius diei sicut est vna successiue, foret tota simul, & permanens, & duę res existerent in ea, altera quatenus respondet tempori matutino, altera vero quatenus respondet vespertino, nequaquam dicerentur esse simul in illa duratione, sicut re vera non dicuntur esse simul in nostro die: quoniam, licet sint intra eius terminos, vna tamen non coexistit alteri in eadem parte diei: ergo etiam quę in diuersis partibus temporis coexistunt aeternitati non coexistunt simul aeternitati. Confirmatur tertio, quoniam simultas, & successio repugnant simul in eadem duratione respectu eiusdem: datur vèro successio rerum in aeternitate: ergo non simultas. Assumptio constat: quia, quid quid est in tempore, necessario est etiam in aeternitate, successio rerum est in tempore: ergo & in aeternitate. Respondebit aliquis non repugnare contraria in aeternitate:

tate: nam idem homo est in aeternitate bonus, & malus: & proinde, quamvis simultas, & successio repugnet respectu eiusdem durationis creatae, non repugnare respectu increatae, & immensae. Haec tamen solutio non sufficit: nam aliud est loqui de predicatis oppositis, quae non conueniunt adaequatè pro tota aeternitate, sed inadaequatè prout respondet huic, vel illi durationi creatae, aliud de predicatis, quae non nisi adaequatè possunt conuenire: priora quippe possunt esse opposita, quia non conueniunt pro duratione omnino eadem, scilicet re, ac ratione: posteriora vero debent necessario conuenire secundum eandem omnino durationem: at hoc modo conuenire opposita repugnat: simultanea vero praesentia rerum in aeternitate, si datur, debet secundum eam totà adaequatè competere: nam, cum non conueniat ratione alicuius temporis, in quo res praeterita, ac futura simul fuerint, conueniet utique ratione ipsius aeternitatis: atque adeo semper, & adaequatè, cum non sit maior ratio, cur conueniat in ordine ad vnum tempus, quam ad aliud. Denique simultanea praesentia duorum ad vnum tertium non dicit solum simultatem essendi illius tertij, sed etiam simultatem coexistentiae duorum inter se. Haec vero non datur inter res praeteritas, & futuras: ergo non verè dicitur res omnes coexistere simul Deo. Et confirmatur exemplo coexistentiae rerum cum Deo in loco: nam quamvis omnia, quae sunt in loco, coexistant immensitati diuinæ, non tamen dicuntur coexistere illi in singulis locis, quoniam differunt secundum modum praesentiae localis: ergo similiter, etiam si aeternitas in se sit duratio tota simul, & singulae res creatae sint illi praesentes secundum durationem, non proinde dici possunt esse simul praesentes Deo in aeternitate.

VII.

Non posse etiam dici res omnes coexistere semper Deo satis confirmat illud testimonium Prouerb. 8. *Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram, nondum montes graui mole constitierant, & reliqua quae significant Deum vel esse, vel aliquem actum habuisse ante omnem creaturam: de eo enim, quod semper coexistit alteri, dici nunquam verè potest, quod non sit altero existente: sed sapientia diuina dicit se conceptam, cum nondum essent abyssi, montes, & colles: ergo haec illi non semper coexistunt, confirmatur, quoniam semper vel significat in omni tempore, ut vult August. cit. num. vel in aeternitate, ut Anselm. ubi supra, & id non quomodo cunque, sed ita ut id, quod est in aeternitate,*

Augustin.
Anselm.

te, nunquam non sit, ac res omnis creata in ipsa aeternitate aliquando non est: ergo non semper est in illa. Ratione vero sic ostenditur: ita se habent proportionaliter membra corporis humani respectu animae rationalis, qua informatur, sicut res existentes in diuersis temporis differentiis se habent ad aeternitatem: de singulis autem membris non verè dicitur quod sint ubique praesentes animae: ergo etiam non verè dicitur de rebus creatis, quod sint semper praesentes Deo. Maior propositio constat: quoniam, sicut membra corporis distant inuicem secundum locum, ita res creatae sibi continuo succedentes distant secundum tempus: & sicut anima rationalis est indiuisibilis, & tota in singulis membris, quibus propter virtutalem extensionem respondet, ita quoque existentia, aeternitasque diuina propter summam indiuisibilitatem actualem est tota simul in singulis partibus temporis, quibus respondet ratione extensionis, & successionis virtualis. Assumptio vero est etiam manifesta: quandoquidem, licet manus sit praesens toti animae, quae est in omnibus membris, non tamen est illi praesens in capite, aut ceteris membris. Probatur secundo, quoniam terminus ille, *semper*, additus aeternitati aliquid significat, quod non significatur nomine illo, *aeternitas*: id vero non est aliud, quam vel totum tempus, quod aeternitas continet, vel ipsa aeternitas prout est virtute diuisibilis, & aequialenter continet omnes partes temporis: & siue hoc, siue illo modo intelligatur, falsa est illa propositio: in primis, si intelligatur pro omni tempore, ut per se patet: deinde vero, si intelligatur pro aeternitate, ut aequialet omni tempori: quoniam extensio virtualis aeternitatis diuinæ est infinita, & secundum eam præcise rationem, siue partem virtutalem, qua coexistit vni tempori, non coexistit alteri: & proinde, ut aliquid dicatur semper illi coexistere, non sufficit, ut coexistat secundum vnam, vel alteram partem virtualis extensionis, sed requiritur, ut coexistat adaequatè secundum totam extensionem virtutalem. Hoc vero nulli prorsus creaturae conuenit, ut per se patet: ergo neque verè dici poterit creaturas semper coexistere Deo in aeternitate.

Pro solutione argumentorum supponendum est, *nunc*, aliud esse de genere successiuorum nullo modo permanens, sed fluens, cuiusmodi sunt instantia temporis nostrae: aliud verò permanens: primum est re, & ratione indiuisibile, neque coexistere potest alicui durationi diuisibili, & successiuæ:

Secun-

VIII.

Secundum verò est solum re ipsa indiuisibile, ratione autem, ac virtute diuisibile: & idcirco respondere potest durationi diuisibili. Hoc posito ad argumentum, quo probatur res omnes esse simul Deo præsentes; responderetur, si sermo sit de prioritate, cui respondeat aliquid prius in ipsa aeternitate, rectè concludere: aeternitas enim caret partibus, & omnipotentialitate: & ideo ex parte ipsius sicut nō est successio actualis, ita neque prius, aut posterius. Tamen, quia rei indiuisibili, & immobiliter permanenti nō repugnat plura successiue coexistere, vt saxo in medio flumine sito successiue coexistunt partes aque iugiter fluentis, dici merito potest rerum creaturarū alias prius, alias posterius coexistere Deo, neque oēs simul esse illi præsentes.

IX. Ad primum eorum, quibus ostenditur res esse semper præsentes Deo, neganda est consequentia. Ratio diuersitatis est: quoniam duratio successiua non habet nisi totalitatem compositionis actualis, & proinde quidquid coexistit alteri secundū totum tempus, semper illi coexistit, quia nunquam nō est quandiu aliud est. At verò aeternitas habet totalitatem entitatiuā, hoc est perfectam rationem durationis cum negatione partium: & habet totalitatem virtualem ratione æquipollentiæ, qua continet durationem successiuam: & ideo, quamuis aliquid coexistat ipsi toti secundum totalitatem entitatiuam, non dicitur coexistere semper, nisi coexistat etiam toti, secundum totalitatem virtualem: nisi enim ita coexistat, aliquando non est, atque adeo non semper coexistit aeternitati. Ad primam cōfirmationem distinguenda est maior propositio: nam, si aliquid coexistat alteri secundum totam eius durationem actualement, & virtualem, verè dici potest semper illi coexistere: nequaquam verò, si non ita coexistat vt res temporales non coexistant Deo: & ita in sensu, quo maior est vera, est assumptio falsa: & proinde neganda est consequentia. Ad secundam cōfirmationem, responderetur verbum *semper*, non dicere aliquid positium, quod non dicat aeternitas: connotare tamen aliquid, quod nō connotat aeternitas, quando cōsignificatur per verba: nam terminus *semper*, quando afficit connotationē verbi, significat indeficientiā eius, de quo prædicatur verbum. Falsum verò est hoc modo creaturam semper coexistere Deo, quoniam ex parte ipsius deficit coexistentia. At, cum aeternitas ponitur solum vt extremum coexistentiæ, vel cōfigurationis, sensus est rem, de qua verbum prædicatur,

habere præsentiam realem ad aeternitatem, siue habeat indeficienter, ac sine principio, siue non. Exemplum aliquale sumi potest ex duratione creata: nam, si pluat vna hora præsentis diei, falso dicitur, *semper hodie pluit*, verè autē, *hodie pluit*: & tamen vox *semper*, addita hodiernæ diei non significat aliquid durationis, quod non significet etiam terminus ille *hodie*, qui significat totam durationē hodiernam clausam duobus extremis instantibus: tamen, quia vox *semper*, determinat illum alium terminum ad connotationem adæquatam, quam ipse de se non necessario exigit, idcirco, si pluat vna tantum hora, verè dicitur *hodie pluit*, falso autem *semper hodie pluit*. Et quod in duratione diurna præstat successio formalis, hoc in aeternitate præstat virtualis: nam aeternitas, cū afficit copulam verbi per modum cōnotationis, nō necessario extendit illā ad omnē suam extensionem virtuale: & proinde, si res in aliquo solū tēpore coexistit Deo, verè dicitur *coexistit, vel est præsens Deo in aeternitate*, falso vero dicitur *coexistit semper in aeternitate*, quoniam terminus *semper*, determinat verbum ad connotationem adæquatam, pro omni extensione virtuale aeternitatis, quomodo nulla res tēporalis coexistit Deo. Ad secundum argumētum concedenda est sequela, & dandum secundū membrū disiunctionis: res enim creaturæ aliquando nō sunt in aeternitate. Ad impugnationē responderetur quāuis in aeternitate nō sit multiplicitas, siue vniuersalitas entitatiua duratiōis, ratione cui⁹ possit dici aliquando, & aliquando non, esse tamen multiplicatē virtuale, ratione cuius vtrunq; verificari potest: nam res, quæ adæquatē coexistenter aeternitati, verè dici possent esse semper præsentes Deo in aeternitate: quæ vero adæquatē nō coexistenter, possent dici nunquam præsentes: illæ autē, quæ non coexistunt adæquatē, atq; adeo non correspondent omni extensioni virtuali ipsius, quatenus illi respōdent secundum propriā existentiam, dici possunt esse aliquando in aeternitate, quatenus vero non respōdent, dici possunt aliquando illi non coexistere.

X. Ad primum eorum, quibus probatur res esse præsentes Deo ab aeterno, neganda est consequentia. Ratio verò est, quoniam coexistentia ad aeternitatem potest determinari dupliciter: nempe vel absolute, vel indefinite absque vlla alia extensione, vel adæquatē ad certum aliquo modo, & extensione. Et quidem, si verba illa *ex*, & *ab*, solum determinarēt coexistentiam ad aeternitatem absolute, & indefinite, verè foret propositiones, de quibus

agitur; nō tamen ita determinant, sed cum extensione ad infinitam durationem absq; initio: quomodo minimē conuenit rebus creatis. Ad probationē consequentiæ negandum est antecedens: quoniam, si termini illi determinant coexistentiā ad aeternitatem sine principio coexistendi, nō solum significant nihil aeternitatis esse, cui res creatæ non coexistant, sed etiam res easdē coexistere Deo absque initio; quod est falsum. Ad secundum distinguendum est antecedens: & si intelligatur de prioritate durationis, negandum est: si vero de prioritate suppositionis obiectiue, concedendum. Et hoc solum probat argumentum adductum ad confirmationem eiusdem antecedentis: notitia enim intuitiua supponit obiectum, quod videtur existens pro aliqua duratione, existere actu in ea duratione: nam, quia est notitia vera, & euident, est de obiecto vero: & idcirco prius nostro modo intelligendi verum est creaturas pro aliqua differentia temporis coexistere aeternitati, quam videri à Deo: Deus enim non videt, quod non est. Non igitur obiectum notitiæ intuitiue necessario pre-supponitur notitiæ ipsi secundū esse reale, sed secundū esse obiectiuum intelligibile representans præsentiam realem cum aeternitate, non pro tota aeternitate adæquare, sed indefinite sumpta, quatenus respondet certis partibus temporis.

Præsentia, siue coexistentia rerum cum Deo in aeternitate est simpliciter successiua, secundum quid permanens.

CAPVT XVIII.

I. **V**Na superest difficultas ex superioribus: dictum est enim, res omnes absolute loquendo coexistere, & esse præsentibus Deo in aeternitate: non tamen semper, aut simul. Ex quo videtur sequi simpliciter loquendo coexistentiam inter creaturas, ac Deum esse successiuam: atq; adeo aeternitatem admittere aliquam successionem: nam coexistentia Dei cum creaturis mensuratur aeternitate: ergo, si admittit successionem, aeternitas quoque illam admittet. Mensurari verò coexistentiam, eternitate co- quoniam non habet aliud esse distinctum ab existentia ipsius Dei: hæc mensuratur aeternitate: ergo & coexistentia. Videndum est itaque hoc loco vtrum aliquo modo coexistentia Dei ad creatu-

ras sit successiua. Partem negantem sequitur Aureol. in 1. distinct. 36. quæst. 1. art. 1. propositione 2. non quidem ex eo, quod existimet posita coexistentia Dei ad creaturas, eam non posse esse successiuam: sed quia credit Deum non coexistere creaturis, sic enim inter cætera arguit eodem loco: aeternitas aut attingit sua præsentia- tate res successiue existentes, ita vt nunc coexistat prius vni parti, deinde alteri: aut totum decursum temporis attingit simul, aut nec successiue, nec simul est præsens omnibus partibus tēporis, sed omnino abstracta à coexistentia cum toto tempore infinito: priora duo membra sunt absurda, primum, quia contra dicta Patrum: secundum, quoniam attingentia illa necessario est diuisibilis, & consequenter nequit esse permanenter: ergo dandum est tertiū. Ex quibus patet ideo negare successionem in coexistentia, quia est contra dicta Patrum, & quia ipsam coexistentiam negat: quæ enim nullo modo coexistunt, nec permanenter, nec successiue coexistunt.

Eandem sententiam ex alijs fundamentis tenet Abulens. in cap. II. Iosue, qu. 21. 22. 51. 53. & 54. Probatur autem primum: quoniam, ubi est successio, ibi est pars, & pars, prioritas, & posterioritas: hæc verò repugnat Deo: ergo coexistentia eius ad creaturas non est successiua. Maior patet: quoniam, ubi est successio, est vnum post aliud, & cōsequenter in vna nequit esse successio absq; actuali in multiplicitate partium, quarum vna transeat, altera succedat: & absque ordine prioris, & posterioris. Assumptio constat ex definitione aeternitatis, quæ dicitur esse vitæ possessio tota simul: quibus verbis excluditur ratio partium, & ordo prioris: secundū, duratio rerum successiuarū habet ordinem ita, vt coordinetur secundū prius, ac posterius: hæc vero coordinatio repugnat essentię diuine: quare etiam repugnat, vt coexistentia Dei cum creaturis admittat successionem. Assumptio ostenditur: quoniam eiusmodi coordinatio aut erit secundum propria, & intrinseca Deo, quasi aliquid ipsius sit prius, aliquid posterius: aut in ordine ad res creatas: vtrumq; est absurdum: primum, quoniam repugnat immutabilitati, & aeternitati Dei: nam, si aliquid ipsius transit, aliquid vero incipit, ac succedit transeunti, Deus secundū id mutatur, & admittit principium, finemque durationis: secundum quoque repugnat aeternitati: nam, si aliquid diuinum succedit creato, incipit post illud: & consequenter habet initium durationis: si vero creatum

creatum

creatum succedit diuino, hoc deum, & consequenter habet finem. Tertiò, coexistentia Dei ad creaturas mensuratur per se primo, & immediatè æternitate: hæc autem est supereminenter abstracta ab omni alia duratione, neq; habet aliquem ordinem, aut habitudinem ad illam: ergo coexistentia non est successiua. Consequentia patet, quoniam coexistentia non potest aliunde fortiri successione, quam vel ex propria duratione intrinseca, vel ex habitudine ad extrinsecam: ergò, si duratio eius intrinseca est expers successione in se ipsa, & ordinis ad illas durationes extrinsecas, fieri nequit vt ipsa fortiat illud modum successione. Id verò explicatur exemplo instantis, si esset separatum à tempore, & per se stans, neque medians inter duas partes temporis, aut principium alicuius durationis: nam tale instans, cum non coordinaretur aliis instantibus, aut partibus temporis, non haberet vllum ordinem ad illa: atque adeo nec esset prius, aut posterius: & consequenter expers omnis prorsus successione. Denique in Deo non est admittenda vlllo modo ratio potentia passiva: erit autem, si coexistentia eius ad creaturas sit successiua: ergo non est. Assumptio constat: quoniam subiectum aptum habere formam, & carens illa est in potentia passiva respectu illius: hæc enim non est aliud, quam aptitudo ad formam, qua subiectum caret: si vero coexistentia est successiua, Deus pro aliqua duratione est sub negatione illius: & cum aptitudine ad ipsam: hoc enim est proprium successiuorum, vt non semper instant, sed pars post partem: atque adeo subiectum, cum substat prioribus partibus formæ successiue, caret posterioribus, & est aptum illas recipere.

III. In coexistentia diuina cum creaturis duo possunt considerari, nempe proprium, & formale significatum, & connotatum. Proprium significatum est ipsamet existentia diuina, connotatum est habitudo simultatis ad existentiam creaturæ, seu ipsa existentia creaturæ, vt est terminus habitudinis, non enim potest intelligi coexistentia non conceptis pluribus, quæ habeant simul existentiam. Si verò loquamur de præcisâ existentia diuina non habita ratione simultatis cum existentia creata, planum est ipsam esse permanentem, ac totam simul: vt habetur ex communi sententia Patrum, definitione Boetij, & expositione doctorum. Neque ad hoc altruendum opus est moris argu-

mentis, nititur enim doctrina reuelata: hoc enim significat illud Domini, Exod. 3. *Ego sum, qui sum*: hoc illud Psalm. 101. *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficiunt*. Et si hoc intendit probare Abulensis, facile conceditur. Verum ipse non hoc solum contendit, imò vult nihil omnino, etiam extrinsecum conuenire Deo successiue.

Dico primum: Coexistentia Dei ad creaturas ratione respectus, siue connotati est successiua. Hæc est expressa Capreoli in 1. distinct. 36. quæst. vnica, artic. 2. ad vndecimum in 2. solutione. Molina. 1. p. quæst. 10. art. 1. dist. 2. conclusionem 3. & est de mente omnium, qui negant res omnes esse presentes Deo in æternitate, qui, vt iam supra dixi, solum volunt non esse semper presentes, sed tantum pro tempore, quo sunt. Ex quo euidenter deducitur eiusmodi præsentiam, siue coexistentiam esse successiuam: nam vbi reperitur esse post non esse, & è contra, necessario interuenit successio: at si Deus non semper coexistit rebus creatis, sed solum pro tempore, quo sunt, datur coexistentia post non coexistentiam, & vice versa: ergo & successio, atque ita in sententia illorum Doctorum necessario est admittenda successio. Imò & in sententia Caietani, Ferrariensis, & reliquorum Thomistarum: omnes enim admittunt Deum in hoc instanti non coexistere Adamo, qui iam non est, aut Antichristo, qui nondum est: coexistere vero rebus nunc existentibus. Ex quo euidenter deducitur Deum in tempore præterito non coexistisse Adamo. Deinde verò desisse coexistere: item pro aliquo tempore non coexistisse Paulo V. qui nunc est Summus Pontifex, post eius vero natiuitatem coexistisse: vbi verò est transitus de forma in negationem ipsius, aut vice versa, necessario est successio. At inquit, hæc successio est in tempore, nõ vero in æternitate: quæ est propria mensura coexistentiæ. Hæc tamen responsio haudquaquam diluit argumentum. Nam coexistentia significat aliquid æternum, nempe existentiam Dei: & importat aliquid temporale, hoc est simultatem, siue relationem præsentia inter Deum, & creaturas: & ideo quamuis ex parte existentia absolute considerata non sit successio, aut mensurabilitas secundum tempus, est tamen ex parte simultatis, siue habitudinis. Unde hæc est in tempore successiue, coexistentia, dicenda est simpliciter successiua. Esse aut relatione præsentia temporale constat: quoniam, quando relatio exigit fundamentum ex parte

Exod. 3.
Psalm. 101.

IV.

Capreol.
Molina.

parte

parte vtriusque extremi, si desit ex parte vnius, non datur relatio, licet ad sit fundamentum ex parte alterius: coexistentia autem, siue relatio praesentiae requirit existentiam realem ex parte vtriusque extremi: ergo, quamuis haec semper sit ex parte Dei, non erit praesentia, quando desideratur existentia realis creaturae: atque adeo antequam sit, vel postquam fuit, creatura, non erit coexistentia Dei ad ipsam, sed solum cum actu extiterit: eius autem existentia est temporalis: ergo etiam coexistentia, siue relatio praesentiae ad ipsam est temporalis. Hoc ipsum probat Aureol. quoniam etsi id, quod aliud contingit, sit indiuisibile, si tamen id, quod attingitur, continuum est, ac diuisibile, tactus quoque erit continuus, ac diuisibilis: atqui tempus, & ea, quae tempore continentur, sunt diuisibilia, & successus; ergo, si attinguntur ab aeternitate per realem coexistentiam, ipsa erit diuisibilis, & successiua, quantumlibet aeternitas sit indiuisibilis. Maior ostenditur ratione, & exemplo. Ratio est, quoniam tactus hic, siue praesentia concipitur per modum habitudinis mediae inter extrema, quae se tangunt: & ideo, vno eorum praeterfluent, transit etiam habitudo ipsa. Exemplum est, si impossibile supponatur punctum moueri successiue super continuum tangendo illud: tunc enim attingentia, quae coexistit primae parti continui, esset distincta ab ea, quae coexistit alteri. Verum non opus est suppositione impossibili, cum detur possibilis: est verum, si supponatur moueri Angelum continue supra aliquod spatium diuisibile: in hoc motu habitudo praesentiae Angeli ad partes spatij variatur successiue iuxta variationem partium: eodemque modo se res haberet, si Angelo non moto moueretur propè illum aliud corpus.

V.

Prouerb. 8.
Psalm. 78.
Ad Ephe. 1.
Ioan. 8.
Ecclesi. 42.
1. Petri. 1.
Abulc. fis.

Suaderi potest idem ex locis sacrarum literarum, quibus significatur antecessio Dei ad creaturas, ut ante omnes colles ego parturiebar. Prouerb. 8. Deus rex noster ante saecula. Psalm. 73. Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem: Ad Ephe. 1. Antequam Abraham fieret ego sum: Ioan. 8. Qui est ante saeculum: Ecclesiast. 24. Praecogniti ante mundi constitutionem: 1. Petri capit. 1. Respondet Abulc. c. 3. 53. haec, & eiusmodi alia non est accipienda in propria significatione: omniam Deus non est ante, aut post creaturas, neque haec ante, vel post illum. Tamen in sacris literis ad explicandam supereminentiam aeternitatis supra durationes creatas esse vsum voca-

bulorum, quibus vtimur ad significandum excessum vnius durationis creatae ad aliam. Quae responsio, si esse, ante, intelligit cum desitione in praesenti, & esse, post, cum inceptione in futuro, recte supponit haec minimè reperiri in Deo: quoniam ipse est primus, & nouissimus, ut habetur Isai. 44. & ante ipsum, vel post ipsum non est alius, ut habetur cap. 43. non enim ita fuit ante, ut iam modo non sit: nec ita erit postea, ut nondum sit: haec tamen acceptio vocabulorum non est semper in vfu, sed antea, significat etiam antecessione sine desitione: & postea, significat etiam fore aliquid absque noua inceptione. Verba, quae apud nos significant antecessione, non necessario significare desitionem patet Sapient. 8. vbi de sapientia dicitur signa, & monstrata antequam fuerint, & euentus temporum, & saeculorum: Et Daniel. 13. Nosti omnia antequam fiant: Hier. Daniel. 3. 1. priusquam te formarem in vtero, noui te: & tamen scientia diuina non desinit, cum res praeterita esse inceperunt, & Christus ait de se Ioan. 6. Si ergo videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius, hoc est in coelum, in quo tamen non desierat esse. Si quis autem dicat haec omnia posse similiter exponi, quoniam sermo in illis est de Deo, non de creatura, facile conuinci potest exemplis sumptis ab autoribus profanis, qui de rebus humanis loquuntur; ita Autor lib. de Causis, causa 30. Omne quod est, inquit, aut Causa est ante aeternitatem, ut Deus: aut cum aeternitate, ut Angelus, & anima: aut post aeternitatem, ut tempus, & temporalia: Nomine verò aeternitatis, ut constat ex Alenf. 1. p. qu. 12. m. 2. intelligitur ibi duratio rei non habentis finem, ut est Angelus. Ex quo patet id, quod praecedit tempus, & si postea simul cum illo sit, posse ante illud dici, ut dicitur aeternum Angelorum ante tempus. Itaque, si loquamur de existentia diuina, & actionibus immanetibus, possumus vsurpare aduerbia, quae significant antecessione Dei respectu creaturarum: non vero quae significet antecessione harum respectu Dei: nam diuina saltem aeternitate praecedunt tempora, & ea, quae fiunt de tempore: haec vero in nullo signo praecedunt, aut sunt aequalia Deo in existentiae duratione.

Si verò loquamur de actionibus Dei ad extra, & quocunque praedicato, ad cuius conuenientiam requiritur actualis, & simultanea existentia creaturae, accommodare possumus eadem verba in propria significatione. Nam posita sententia vera de creatione vniuersi per sex dierum interualla verissimè, & in rigore dicitur Deus

prius

VL

Ad Rom. 1. prius creauit celum, & terram, quam plantas: prius eduxit filios Israel de Aegypto, quam tulit legem: & sexcenta alia, ita Paulus ad Rom. 1. Segregatus in euangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis: Et Deuter. 31. ait Deus; Antequam introducam eum in terram, quam ei pollicitus sum: & Malach. 4. & Act. 2. dicitur; Antequam veniat dies Domini: Dies autem est iudicium, quod Deus exercebit, Idem sonant alij modiloquendi, vt libro secundo Reg. capit. 17. Ex die, qua constitui iudices super populum meum Israel. Iam verò aduerbia significantia futuritionem, frequenter usurpantur: nam eodem loco 2. Reg. dicitur, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de vtero tuo: Et Genes. 7. dicitur, Post dies septem ego pluam super terram. Baruch. 3. Post hac in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Osee 6. uiuificabis nos post duos dies. Actor. 15. post hac reuertar, & reedificabo tabernaculum Dauid, quod decidit. In his omnibus, & similibus assertionibus tribuitur Deo actio aliqua, vel habitudo, quæ cepit in tempore, vel etiam in tempore desijt. Hæc verò prædicari possunt cum modificatione aduerbiali importate propriæ ordinis prioris, vel posterioris ad ea, quæ illa præcedunt, vel subsequuntur.

VII.

Ad primum argumentum Abulensi distinguenda est assumptio: Si enim intelligatur de his, quæ sunt intrinseca Deo, vera est: falsa autem si de habitu dine extrinseca ad obiecta creata. Et idcirco illo argumento rectè concluditur coexistentiam ratione existentie diuinæ, quæ est perfectio Dei intrinseca, nullam admittit successione: cum quo tamen stat, vt illam vendicet ratione habitudinis ad extrinsecum connotatum. Indivisibilitas autem, quæ sumitur ex definitione æternitatis, solum competit ijs, quæ sunt intrinseca Deo, non autem extrinsecis. Secundum argumentum supponit dari successionem in ipsa duratione existentie diuinæ, quod tamen est absurdum: in coexistentia tamen, quatenus ratione habitudinis est successiua, datur coordinatio partium eiusdem inter se: quoniam habitudo presentie ad priores partes temporis est prior habitu dine ad posteriores: etsi de hoc intelligatur assumptio neganda est: quoniam ex ea non sequitur vllus ordo prioris in existendo secundum intrinseca Deo, sed secundum habitu dinem extrinsecam: quæ coordinatur iuxta successionem eorum, ad quæ terminatur. Ex quo non sequitur vll. mutatio Dei: nihil enim ipsius incipit, aut definit, sed solū habitudo: ex varietate vtriusque habi-

tudinum extrinsecarum non mutari Deum patet ex tractatu de immutabilitate Dei. Tertij argumenti maior propositio distinguenda est: nam, si intelligatur de coexistentia quoad esse reale positium, vera est, & in eodem sensu est etiam vtrum consequens. Si verò intelligatur quoad habitu dinem, siue connotationem extrinsecam, neganda est: quoniam hæc incipit, aut definit incipientibus, aut desinentibus creaturis, ad quas terminatur: quod autem incipit, aut definit, non potest per se primo, & immediatè mensurari æternitate. Exemplum verò instantis ostendit quidem in ipsa æternitate, quatenus est mensura intrinseca existentie diuinæ, itemque in ipsa existentia non dari successionem, aut coordinationem cum rebus creatis: non tamen probat ipsam coexistentiam carere successione: nam illud quoque instans seorsim consideratum à coordinatione temporis, si non transiret, esset stans, & consequenter haberet relationem presentie ad tempus fluens: eaque relatio non esset permanens, sed fluens ad instar temporis, cui respondet. Ad vltimum neganda est assumptio: ad cuius probationem respondetur fundamentum illud esse verum, si forma, ad quam subiectum est aptum, sit realis intrinseca: non vero, si sit solum habitudo extrinseca. Nam, cum hæc non sit actus subiecti, quod denominat, etiam aptitudo ad ipsam non est potentia passiva, sed solum quædam non repugnancia, vt ab ipsa denominetur. Habitudo autem, qua vltimo completur ratio coexistentie, non est forma realis intrinseca Deo: & idcirco aptitudo ad ipsam non est potentia passiva, sed solum non repugnancia.

VIII.

Ex dictis absolute constat non repugnare Deo, vt subeat denominationes extrinsecas successiue, vel etiam vt successiue denominetur à formis intrinsecis, prout habent annexam habitu dinem extrinsecam, vt patet in coexistentia. Duo tamen restant dubia: alterum vtrum forme omnes, quæ habent extrinsecum connotatum ita denominare possint: alterum est, cum successio alia sit continua, alia discreta, vtrum cõueniat vtrique coexistentie Dei ad creaturas, & actiones ipsius ad extra. Vt verò ab hoc 2. incipiã probabit aliquis repugnare, vt detur successio continua: primum, quoniam nullum indiuisibile potest continere continua successione quantitate diuisibili, æternitas est indiuisibilis: non potest ergo habere coexistentiam continuè successiuam. Patet consequentia, quoniam

quoniam sicut correspondentia puncti habentis positionem in continuo immobili ad aliud continuum, quod supra illud successiue mouetur, non est continua, sed discreta, quia sunt discreta puncta alterius continui, quibus respondet, ita coexistentia ipsius nunc indiuisibilis aeternitatis cum tempore, quod continuo labitur, non erit continua, sed discreta. Præterea successio omnis continua est de genere quantitatis per se, vel per accidens, & habet duo genera partium: nam aliæ sunt diuisibiles, & continuæ; aliæ vero indiuisibiles, quibus priores copulantur, & continuantur: hæc vero repugnant coexistentiæ diuinæ, quæ est omnino partium expers.

IX. Dico secundum, successio coexistentiæ Dei ad creaturas partim est continua, partim discreta. Ostenditur, quoniam, ut ex dictis patet, successio hæc non se habet ex parte diuinæ existentiae, sed ex habitudine extrinseca ad connotata, quibus coexistit: horum vero alia habent successionem continuam, aliam discretam: ergo eodem modo se habet ipsa coexistentia diuina. Assumptio constat: nam, si cõparetur coexistentia Dei ad tẽpus, cum hoc cõtinuẽ fluat ab ipso, interruptione, ita quoque coexistentia Dei ad ipsũ habet successionem cõtinuam: cum enim extremum connotatum continue variatur, habitudo quoque ad ipsum continue variatur: & ideo continue etiam transit successio coexistentiæ Dei ad ipsum. Si vero comparetur existentia Dei cum rebus indiuisibilibus subiectis temporis discreto: verbi gratia, cum intellectibus Angelicis, cum existentia gratiæ in homine habente vicissitudinem secundum statum peccati, & gratiæ, successio coexistentiæ, siue præsentiae Dei ad illas erit discreta. Patet, quoniam hæc extrema præsentie, utpotè indiuisibilia, sunt expertia successione continuæ, solamque admittunt discretam: quatenus transseunt de esse ad non esse, aut vice versa: ergo habitudo, quæ variatur iuxta variationem extremorum, non erit continua, sed discreta.

X. Ad primum argumentum, quo impugnatur successio cõtinua, respondetur cum distinctione: nam, si maior intelligatur de indiuisibili pertinente ad genus continui, vera est: æternitas autem non est indiuisibile huius generis, ratio verò, cur indiuisibile sit cõtinuũ, nequeat respondere continuo: est quoniam habet positionem in continuo: estque ante, & post partes continui: & ideo, si vnum continuum applicetur alteri successiue, indi-

uisibilia respondebunt indiuisibilibus, non vero partibus integrantibus, quæ sunt ante, & post quodlibet indiuisibile designatum. Indiuisibile verò, quod non est de genere continui, non habet in illo positionem, nec per se ordinem prioris, & posterioris ad partes alicuius continui: & idcirco potest respondere ad æquatè alicui continuo diuisibili, ut anima respondet corpori, quod est continuum permanens: eodemque modo respondere potest indiuisibile durationis temporis, quod est continuum successiuum. Ex quo patet exemplum puncti, supra quod mouetur aliquod corpus continuum non esse ad rem: quoniam punctum est indiuisibile pertinet ad genus continui. Secundum, rectè probat non dari successionem ex parte ipsius existentiae diuinæ: non probat autem repugnare, ut detur ex parte habitudinis, & extremi connotati. At in quibus, quomodo ex parte habitudinis intelligi possunt partes materiales, & formales, diuisibiles, & indiuisibiles, cum ipsa sit quoddam ens rationis, in quod non cadit hæc varietas partium? Sanè difficile est has minutias explicare. Verum quemadmodum intelligimus tempus successiue fluere, & continuari per instantia indiuisibilia, ita concipimus præsentiam illius ad Deum continuum secundum partes diuisibiles, instantaneam vero secundum partes indiuisibiles.

Primum verò dubium facile expeditur dicendo non omnes formas, siue actiones Dei, quæ inuoluunt habitudinem extrinsecam ad creaturas admittere successionem, etiam secundum connotata, quamuis extrema ipsa connotationis admittant. Patet verò in actibus liberis voluntatis diuinæ, & intellectus: nam prædestinatio, electio, reprobatio, & similes actus connotant obiecta, supra quæ cadunt, in quibus est vera successio, saltem discreta: effectus enim prædestinationis, circa quos versatur actus voluntatis, & intellectus diuini, fiunt in tempore, non simul, sed alij post alios: & tamen actus omnes liberi voluntatis diuinæ, & intellectus sunt ab æterno, & tota æternitate indiuisibiliter permanent, ac durant. Ratio verò huius rei est, quoniam actus immanentes suapte natura sunt, ac denominant subiectum, quantumuis obiecta non sint secundum esse reale, sed sufficit, ut adsint secundum esse obiectiuum: & proinde, sicut ad denominationem non requirunt actualem existentiam obiecti, ita etiam permanent, & absque successione denominant, non requirunt permanentiam obiecti: siue enim permaneat,

siue

XI.

ſue ſunt, actus ipſe manet, & indiſtincte denominat. Actiones verò ad extra, & quouis alia forma denominans, quæ requirit ad denominandam actualem exiſtentiam extremi connotati, neceſſariò variari debet iuxta varietatem, & ſucceſſionem ipſius.

Aeternitas veram contradictionem nunquam, terminos tamen contradictorios interdum admittit.

CAPUT XIX.

I. **H**oc vnum dubium ſuper eſt circa amplitudinem æternitatis, quæ eadem ſemper tota, ac diuiſibiliter exiſtens vaſtiſſimo ſinu immenſitatis ſuæ oēs temporū differentias amplectitur: & ita, quæ admodum coexiſtit omni temporī, ſic etiam tranſmutationibus, quæ in illo ſunt, ac terminis ipſarum. Cum verò mutatio omnis inter terminos ſaltem contradictorios, ijs quoque coexiſſet æternitas: & proinde, cum terminus omnis, ſive categorica enunciari verè poſſit de ſubiecto, cui ineſt, pro eadem duratione qua ineſt, concedendum videtur poſſe dari in æternitate duas contradictorias ſimul veras: verbi gratia, hæc propoſitio ante primum aduentum Chriſti erat vera, *Verbum diuinum non eſt homo*: at verò poſt incarnationem vera erat hæc altera, *Verbum diuinum eſt homo*: veritas autem vtriuſque coexiſtit æternitati: ergo in æternitate erit vtræque vera. Præterea autore Ariſtotele libro ſecundo Perihermenias cap. primo, valet conſequentia terminis infinitis ad finitos variata qualitate eſſentiali: exempli cauſa ſi hæc eſt vera, *Adamus eſt non iuſtus*, rectè ſequitur quod non ſit iuſtus: ſed verum eſt dicere in æternitate, *eſt non iuſtus*, ſicut reiſa fuit pro eo tempore, quo fuit in primo illo peccato: ergo de eodem verè enunciabitur, *in æternitate non eſt iuſtus*: ſimul autem eſt vera eius contradictoria, nempe *Adamus eſt iuſtus in æternitate*: non enim eſt ratio cur ex negatione iuſtitia pro breui tempore conueniente dicatur in æternitate non iuſtus, & non dici poſſit iuſtus ratione iuſtitia in omnem æternitatem inhærentis.

II. Pro hac ſententia nonnulli referunt Durand. in 2. diſtinct. 2. quaſtion. tertio, numero duodecimo, & Caiet. 1. parte quaſt. decimoquarta, articulo 13. Præterea ſi inſtans, ſed immeritò, non eſt in affirmati-

mane propoſitiones contradictorias eſſe veras, ſi earum copulæ conſignificent inſtans æternitatis, ſed propoſitiones pro eodem nunc temporis contradictorias, ſi ſumantur in diuerſis, poſſe eſſe veras, quia non ſunt contradictoriae: & quia æternitas coexiſtit omnibus partibus temporis, dicunt eidem etiam verè coexiſtere propoſitiones, quæ ſumptæ reſpectu eiufdem inſtantis eſſent contradictoriae, quod eſt verum. Cuiuſcunque tamen ſit illa ſententia in duplici ſenſu poſteſt ſumi: alter eſt, ſi dicatur in æternitate non eſſe veram rationem contradictionis inter propoſitiones: quoniam, ſi verba connotent nunc æternitatis, quod eſt virtute multiplex, de ſe manet indiſſerens enunciatio, ut accipiat pro diuerſa temporis differentia: hoc autem pugnat cum vera ratione contradictionis: quemadmodum enim propoſitiones indefinitæ, quamuis altera ſit affirmatiua, altera negatiua, non ſunt verè contradictoriae, quia verificari poſſunt ratione diuerſorum particularium, ita prædictæ propoſitiones non erunt contradictoriae: ſi connotent æternitatem, quia verificari poſſunt ratione diuerſorum temporum. Alter ſenſus eſt, ſi dicatur, etiam ſi vera contradictio interueniat, non requiri ut altera eius pars ſit vera, altera falſa: quoniam vera contradictio ſolum reſpicit eandem durationem, quæ ſi ratione ſuæ eminentiæ admittit coexiſtentiam obiecti ſignificati per affirmationem, & negationem, admittet etiam affirmationem, & negationem ſimul veras.

Dicendum eſt tamen in æternitate dari poſſe veram rationem contradictionis: & eius alteram partem eſſe veram, alteram falſam. Hæc eſt Scoti in 2. diſtinct. 2. quaſtion. prima §. *Ad argumenta propria opinionis*, ad confirmationem ſecundi argumenti cum Lycheto. Ferrariensis lib. 1. contra Gentes cap. 66. §. *Patet etiam*, Michaelis de Palatio in 1. diſtinct. 38. diſputat. 2. ante med. Molinæ 1. par. quaſt. 14. articulo 13. diſt. 13. ad quartum. & recentiorum Thomiſtarum eodem art. Prior pars eſt, contra oppoſitam ſententiam acceptam in primo ſenſu. Probat, quoniam de quolibet verum eſt affirmare, vel negare: neque fingi poſteſt vlla enunciatio, cui non poſſit intellectus eſſingere conſequentiam negatione præfixa. Quæ enim negauerit duas has propoſitiones, *DEVS eſt trinus*, *DEVS non eſt trinus*, eſſe verè contradictorias, quantumcumque copula eſt

III.

Scotus.

Lychetus.
Ferrariensis.
Palat.

Gillij comment. Theol.

Bbbbb

conno-

connotet aeternitatem. Et confirmatur, quoniam in enunciationibus, quarum verba connotant durationem diuisibilem, datur vera contradictio, in illis autem est eadem ratio, propter quam in aeternitate negaretur vera ratio contradictionis: ergo non est neganda. Maior patet in his complicationibus oppositis, *pluit heri, non pluit heri: hoc saeculo celebratum fuit Concilium Tridentinum, non celebratum fuit Concilium Tridentinum hoc saeculo*, qui enim secundas enunciationes proferret, verè censeretur velle contradicere primis, & velle negare id ipsum, quod per illas asseritur. Assumptio verò constat: quoniam, si propositiones de eodem subiecto, & praedicato oppositae secundum affirmationem, & negationem non censentur contradictoriae, propterea quod possunt verificari ratione diuersarum partium temporis, quibus aeternitas aequipollet, multò maiore cum ratione non erunt, quando verba per terminum additum trahuntur ad consignificandam durationem diuisibilem, quae formaliter habet partes diuersas, ratione quarum possunt verificari praedicata contradictoria: secunda pars excludit eandem sententiā in posteriori sensu acceptā. Patet verò, quoniam vera contradictio constat enunciationibus, quarum altera negat idem eodem modo pro eodem subiecto, ac duratione, quod altera affirmat: impossibile est aut idem simul esse, & non esse pro eadem duratione adaequatè distributa saltem in altera propositione. Et confirmatur, quoniam de ratione verae contradictionis est, ut si est capax alicuius vniuersalitatis quoad subiecta, tempus, vel locum, vna affirmet, vel neget vniuersaliter quod altera particulariter affirmat, vel negat: ideo enim haec non sunt contradictoriae, *aliquando currit, aliquando non currit*, sunt verò haec, *semper currit, aliquando non currit*, quia in prioribus non negatur, aut affirmatur vniuersaliter cursus pro omni tempore, in posterioribus verò maxime. Cum vero aeternitas habeat duo modo vniuersalitatem durationis, & complectatur virtutè plures partes temporis diuisibiles, si vera sit contradictio, debet in altera propositione vniuersaliter negari, aut affirmari praedicatum de subiecto pro tota aeternitate: si verò hoc fiat, necessario altera propositio erit vera, altera falsa: nam, si affirmatio vniuersaliter vera, & altera, negatio nequit esse vera: & vice versa, si negatio accipitur vniuersaliter, ut reuera accipienda est, & hic vera, affirmatio nequit esse vera.

IV.
Vt verò dicta clariùs elucescant obseruandum est propositiones considerari posse: vel ut à nobis communiter usurpantur connotando diuersam differentiam temporis, cui respondet aeternitas, aut absolutas ab omni tempore, & relatas ad solam aeternitatem: si priore modo considerentur, nequaquam sunt contradictoriae, quoniam non respiciunt eandem durationem temporis, sed sumuntur pro diuersis momentis: ut patet in illa, *Christus incarnatus est, Christus incarnatus non est*, intelligendo secundam tempore legis scriptae, primā, postquam venit plenitudo temporis. Si verò proponantur non indicata vlla indifferentia temporis diuersi, sed absolute, & absque expressa connotatione aeternitatis, censentur accipi pro eodem temporis momento, consueto more loquendi inter homines: & ita manent verè contradictoriae: ut si dicā *Antichristus natus est, Antichristus natus non est*, quandoquidem intelligitur pro tempore praeterito ante hoc instans: nam, cum actiones, & passionis humanae tempore mensurentur, illud designamus per verba, quibus aliquid enunciamus. Quod si velimus enunciationem referre ad aeternitatem, opus est addere expressè eiusmodi designationem, quam verba nostra sumpta sine addito communiter non important dicendo, *Christus est homo in aeternitate, Christus non est homo in aeternitate*: tunc enim satis ostenditur verbum extendi ad durationem aeternitatis: & hoc modo est vera contradictio: & ideo, illa quoque proprietas aderit, quod vna sit vera, altera falsa, ut patet in proposito exemplo: nam prior est vera, secunda falsa. Ratio est quoniam affirmatio, ut sit vera de subiecto indiuisibili, & virtualiter quāto, siue respondente subiecto diuisibili, facta est si praedicatū conueniat illi prout respondet alicui parti diuisibili, quāuis non conueniat prout responderet alteri: exempli causa, haec propositiones, *Anima videt in oculo, anima non videt in pede*, ambae sunt verae, non tamen oppositae: quia referuntur ad diuersas partes corporis, quas anima indiuisibilis ipsa, diuersimode tamen actuat, atque informat: si verò tollamus additamētā illa partiū, & absolute dicamus, *anima videt, anima non videt*, iam manent contradictoriae, & prima vera, 2^a. falsa, quandoquidem ad affirmationem veram facta est ut forma simpliciter denominans ad sit subiecto indiuisibili prout respondet alicui parti diuisibili: cum vero affirmatiōis, ac negatiōis sit oppositi natura, ad negationem requiritur ut separetur ab omni eo, & respectu cuiusque, pro quo verificari potest affirmatio: Similiter

militer in aeternitate, quæ indiuisibilis ipsa, ac permanens responder aliis, atque alijs diuisibilis temporis partibus, ad verificandam enunciationem affirmantem fat est, vt pro aliqua differentia temporis prædicatum in sit subiecto: nam eo ipso conuenit in aeternitate, cui tale tempus coexistit: ad veritatem vero negantis nequaquam sufficit hoc idem: quauis enim negatio conueniat pro vno tempore, non proinde excludit formam à subiecto in tota aeternitate: quod requiritur ad veritatem negantis: etenim negatio præfixa verbo excludit à subiecto formam, quam importat pro omni duratione eodem verbo connotata: quare in hac propositione, *Deus non creat in aeternitate*, verbum creat ratione illius additi, *in aeternitate*, connotat ipsam aeternitatem: atque ita propositio illa remouet à Deo creationem in omni aeternitate, & proinde est falsa. Idem explicari potest exemplo sumpto à tempore certæ mensuræ continente formaliter diuersas partes: verbi gratia à die, mense, vel anno: nam ad veritatem huius, *hodie pluit*, non opus est, vt pluat tota die, sed aliqua saltem parte illius: ad hanc vero *non pluit hodie*, requiritur vt in nulla hodierni diei parte pluat: quandoquidem vt inquit Dialectici negatio distribuit quidquid inuenit indistributum, in propositione vero affirmatiua terminus ille hodie non distribuebatur pro omni parte diei, sed pro aliqua indeterminatè, & ideo in negante distribuitur determinatè pro omnibus, ita vt in singulis verum sit dicere, *nunc non pluit, &c.* Quod autem contingit in duratione successiua ratione partium, id ipsum locum habet in aeternitate indiuisibili, ac permanente ratione suæ eminentiæ, qua responder partibus ipsius temporis fluentibus.

V. Vt autem soluantur argumenta in contrarium, videndum est, quomodo se habeant propositiones affirmatiuæ constantes terminis contradictorijs, vt *iustus, non iustus, volens non volens*. Et quidem in terminis diuinis, & omnibus ijs prædicatis, quæ conueniunt Deo absque ordine ad coexistentiam temporis, certum est respectu eiusdem omnino subiecti non posse fieri propositiones veras constantes terminis contradictorijs oppositis: dixi respectu eiusdem omnino subiecti, quoniam, vt traditur in materia de Trinitate, ratione diuersarum personarum verificantur de Deo enunciationes constantes terminis contradictorijs, verbi gratia: *Deus est generans, &c. Deus est non*

generans. Nunc autem non attendimus diuersitatem subiecti, aut eorum, pro quibus supponit, sed solum diuersitatem quæ sumitur ex coexistentia aeternitatis cum diuersis partibus temporis. Huius dicti ratio est in promptu: quoniam eiusmodi prædicata mensurantur immediate aeternitate ipsa, & idcirco non admittunt successione: si verò vtrunq; conueniat, necessario erit successio, quoniam non possunt conuenire simul: ergo vnum post alterum: & ita modo erit hoc, modo illud: ex quo necessario sequitur successio, siue tempus, quod repugnat aeternitati. Sequela patet: quoniam, vt ait D. August. tractat. 23. in Ioan. *ubi modo hoc, & modo illud, iam tempus admissum est, aeternum non est*: & ex eo, quod voluntas diuina aeterna sit probat Deum transire non posse de volente in nolentem: etenim hoc ipso, quo aliquid intrinsecum Deo existit in aeternitate, non est variabile: siquidem vt ait idem August. serm. 38. de verbis Domini, cap. 7. *in aeternitate omnia stant*, nimirum ea, quorum duratio, & mensura intrinseca est aeternitas: imò ea, quæ durant formaliter, atque intrinsecè ipsa aeternitate, prius nostro intelligendi modo sunt immutabilia, quam aeterna: & idcirco est aperta cōtradictio dimittere in ijs propositiones affirmatiuas constantes prædicatis contradictorie oppositis.

Porro, quando propositiones constiterint terminis contradictorie oppositis, qui per se primo non mensurantur aeternitate, possunt esse veræ in aeternitate de eodem subiecto, siue id mēsuretur aeternitate, siue non: exempla sunt, *Deus in aeternitate est homo, Deus in aeternitate est non homo. Adamus in aeternitate est iustus. Adamus in aeternitate est non iustus*. Ratio est, quoniam huiusmodi prædicata non sunt necessaria, aut aeterna: & proinde cadere potest in illa successio ab vno in aliud: ita vt vtrunq; coexistat aeternitati, & successiue conueniat eidem subiecto: neque eadem est ratio de negatione prædicati post copulam affirmatam: vt cum dicitur, *Adamus est non iustus*, & de propositione negatiua eiusdem prædicati, vt cum dicitur, *Adamus non est iustus*: nam in priore, cum non negetur, sed affirmetur copula, sensus est quod subiectum cohæreat in aeternitate sub negatione formæ significatæ terminum infinitum, v. g. quod *Adamus existens in aeternitate sub negatione iustitiæ*, seu quod Adamus existens non iustus sit in aeternitate: hoc autem verum est, quoniam pro aliqua differentia temporis respondente

VI.

æternitati fuit non iustus: in posteriori verò, cum negetur copula, sensus est quod non sit in æternitate sub forma iustitiæ, quod est falsum: aliud quippe est affirmare coniunctionem negationis cum subiecto, aliud negare coniunctionem subiecti cum forma: primum in duratione eminenter continente tempus diuisibile non repugnat cum affirmatione formæ: quemadmodum in ipsomet tempore non repugnat, in eamque die, quo peccator iustificatur, verè dicitur, Paulus est hodie iustus, Paulus est hodie non iustus. Secundum verò semper, & in omni duratione repugnat: nam, si forma pro duratione aliqua est coniuncta subiecto, & vere de illo affirmatur, nullo modo verè poterit ab eo per negationem remoueri.

VII.

Prima ratio dubitandi initio proposta solum probat terminos contradictorios affirmari posse in æternitate, de eodem subiecto: quandoquidem hoc sub illis verè coexistit æternitati: non probat autem propositiones propriè contradictorias esse simul veras in eadem: nam propositiones illæ, quæ successiue sunt veræ in æternitate, non sunt verè contradictoriæ: quandoquidem connotant diuersa tempora, vt patet in ipsis exemplis in argumento adductis: quod si absoluantur ab illa temporum varietate, & solum æternitatem connotent, manebunt quidem contradictoriæ, non tamen simul veræ: sed illa erit vera, *verbum diuinum est homo in æternitate*, falsa vero eius contradictoria, *verbum diuinum non est homo in æternitate*, vt patet ex dictis. Ad secundum, respondeo non valere regulas consequentiæ ab infinitis ad finitas, quando termini finiti, & infiniti verificantur respectu diuersorum: vt patet in illa consequentia, Deus est non generans, ergo non est generans: quæ est vitiosa, quoniam generans, & non generans verificantur de Deo ratione diuersorum suppositorum: & in hac, *sacerdos hodie est non sacrificans, ergo non est hodie sacrificans*, quoniam sacrificans, & non sacrificans verificantur respectu diuersarum partium diei: at vero cum dicitur non est sacrificans, copula præfixa verbo distribuit negationem sacrificij per partes, & hoc modo se res habet in æternitate: in qua duo termini contradictorij enunciari verè possunt de eodem subiecto ratione diuersorum temporum coexi-

stentium æternitati, non tamen proinde alter verè poterit negari. Causa vero propria huius est: quoniam quando copula non negatur, si duratio connotata est diuisibilis, saltem virtute explicatur sub disunctione: verbi gratia hæc: *Socrates hodie est non iustus*, explicatur, Socrates in hac, vel illa parte huius diei est non iustus: ad veritatem vero disunctionis sufficit vt verificetur saltem pro vno singulari: quando verò copula negatur, explicatur distributiue, & vniuersaliter pro omnibus: vt si dicatur Socrates non est hodie iustus, sensus est, non est iustus hoc die, aut vlla eius parte; eodemq; modo se res habet in æternitate: & ideo, si prædicatum semel saltem in æternitate conueniat, negatiua est falsa, potest autem esse vera affirmatiua de prædicato negato.

Ex his quoque patet responsio ad motiua eiusdem sententiæ iuxta duos illos sensus. Ad id verò, quo suadetur primus sensus: respondetur enunciationem, cuius verbum connotat æternitatem, si sit affirmatiua, manere indifferentem, vt accipiat ut respondet huic, vel illi parti temporis: ratio est quoniam verbum affirmatum, nisi attingatur à signo vniuersali, aut determinetur à singulari, exponitur indefinite, aut disunctiue: cumque ad disunctionem veram sit satis vna ex singularibus, manet verbum indifferens, vt verificetur pro hoc, vel illo: cum verò æternitas sit virtute multiplex, cum connotatur per verbum affirmatiuum, verificari potest propositio ratione cuiuslibet partis temporis, cui æquipollet: si verò propositio fuerit negatiua, cum negatio distribuat, quod non inuenit distributum, distribuit etiam verbum connotans æternitatem pro omnibus, ac singulis partibus temporis, quibus illa æquipollet: & proinde significat prædicatum non conuenire subiecto in tota æternitate: quod est falsum, si conuenit saltem in aliqua eius parte virtuali. In propositionibus autem indefinitis est diuersa ratio, quoniam negatio non præponitur subiecto, & ideo relinquit illud non distributum, vt erat in affirmatiua: sed solum præfigitur verbo, quod se habet ex parte prædicati, quod vniuersaliter distribuit, & negat vniuersaliter à subiecto disunctiue accepto. Hoc tamen non sufficit ad veram contradictionem: qui adhuc propositiones subcontrariæ relicte suæ naturæ possunt verificari respectu diuersorum, vt docent Dialectici.

VIII.

propo-

propositiones vero constantes eisdem terminis, & oppositæ secundum affirmationem, & negationem, quarum copula connotat æternitatem non ita se habent, ut patet ex dictis. Ad motuum pro secundo sensu dicendum est, contradictionem respicere eandem durationem indiuisibiliter, ita ut affirmatio, & negatio extendantur ad omnem extensionem tam formalem, quam virtualem durationis, quam connotant: nam, si vna extendatur ad aliquam rationem durationis, vel existentia quam altera non respiciat, iam non est vera cōtradictio: & ideo enunciationes connotantes æternitatem, si sunt verè contradictoriæ, non solum re ipsa connotant eandem durationem indiuisibilem, verum etiam indiuisibiliter: quoniam affirmatiua connectat tantummodo eius successiōem virtualem disiunctiue, negatiua au-

tem distributiue: hoc autem modo fieri nequit, ut vtrique verificari possit, quauis termini contradictorij verè affirmentur, si copula non negetur.

Nonnulla alia se offerebant discutienda: sed ne tractatus de æternitate sine careat, ut ipsa æternitas, illis omisissis hic finem dicendi faciam, & simul concludam secundum hunc librum de vnitatem essentiali diuinæ, & attributis, quæ ad ipsam reuocantur. Sequenti verò libro agam de prima veritate, & ijs, quæ veritati affinia sunt, sicut Deus Optimus Maximus ut noster omnis labor Theologicus à veritate incipiat, & ad veritatem terminetur. Id verò sine diuinæ gratiæ adiutorio fieri nequit. Et ideo ipsam primam veritatem inuoco, cui sit laus, & gloria sempiterna.

F I N I S.

